SAHIB DJAMAL

TRANDAFIRII NEGRI

Lei 5.50

EDITURA TINERETULUI

SAHIB DJAMAL

TRANDAFIRII NEGRI

– ROMAN –

EDITURA TINERETULUI

În romîneşte de
CONSTANTIN ŢOIU şi E. NIŢĂ

Coperta de D. IONESCU

САХИБ ДЖАМАЛ
ЧЕРНЫЕ РОЗЫ

Издательство Молодая Гвардия
1960

Şi există oare suferinţă mai îndreptăţită să se destăinuiască frumoasei naturi decît suferinţa cea mai nobilă, dintre toate suferinţele personale, acea cauzată de dragoste ?

F. ENGELS

FIUL ŞATREI

Afganistanul e ţara munţilor înalţi şi a grădinilor înfloritoare, ţara şatrelor negre de nomazi. Ca toţi pribegii nesfîrşitelor văi şi munţi, întinse cît vezi cu ochii, nomazii cutreieră lumea cu caravanele lor, cîntînd din dairea, din flaut şi din aşa numitul saz[1]. Acestor oameni le place să cînte. În ele proslăvesc frumuseţea ce-ţi mîngîie ochiul, şi-ţi aduce bucurie. Dar mai mult decît orice, ei cîntă iubirea. Divinizează iubirea curată ca picătura de rouă a dimineţii, dogoritoare ca flacăra unui rug, tulburătoare ca trilul privighetorii.

Douăzeci de ani au trecut de cînd într-unul din aceste corturi negre s-a născut un băiat. Tatăl îi dăduse numele de Nadir, care înseamnă „rar", „neobişnuit". Doar băiatul era singura odraslă a lui Din-Muhammed. Însă ursita nu-i totdeauna darnică!

Cînd n-ai decît un singur odor, copilul creşte de obicei răsfăţat, alintat şi ajunge un mofturos. Părinţii lui Nadir ştiau lucrul acesta şi avuseseră grijă ca feciorul lor să crească sănătos, puternic şi neînfricat. Nu căutau, ca alţi părinţi, să-l sperie cu duhuri rele, nici cu lupi colţoşi şi nici nu-l băteau cu nuiaua. Băiatul se făcea din zi în zi mai tare,

[1] Instrument muzical cu coarde, răspîndit în Iran, Afganistan şi în Caucaz. (n.t.)

mai călit, asemeni unei flori de munte. Nu se temea nici de ploaie, nici de furtună, nici de grindină.

La paisprezece ani, Nadir putea călări pe cai iuți, știa să tragă la țintă cu praștia, cu arcul, cu pușca. De mic se obișnuise cu gospodăria sărăcăcioasă a părinților, era muncitor și îi ajuta pe ai săi. Strîngea voios vreascuri, spărgea lemne, îngrijea de vite, vîna fazani, djeirani [1].

Părinții erau fericiți că își crescuseră copilul fără răsfăț și că-i harnic. Se mai bucurau că firea îi dăruise un glas răsunător, un auz ascuțit. La cinci ani Nadir cînta frumos din fluier, cunoștea o sumedenie de melodii îndrăgite de popor și cînta minunat și din gură. Adesea, ascultîndu-l, oamenilor le veneau lacrimi în ochi. Cînd îl apuca aleanul, și uitînd de sfaturile tatălui său, începea să cînte cîntece de dragoste din cele tulburătoare ce-ți pun pe foc inima, tatăl îl oprea pe neașteptate. Din-Muhammed nu vroia ca Nadir să fie supus influenței „răscolitoare" a acestor cîntece. Și-i cerea nevesti-si ca și ea să-l ferească pe băiat de iadul dragostei. „Doar știi și tu că dragostea e o boală fără leac, spunea el. Un an petrecut cu aleasa inimii nu merită chinul despărțirii care e în stare să te îmbolnăvească de moarte. Datoria noastră, cu ajutorul lui Alah, e să-l ferim pe Nadir de năpasta asta".

Trebuie spus că grija părinților nu fusese zadarnică. Nadir se purta cu ei foarte respectuos și era de o gingășie mișcătoare. Înțelegea că tatăl și mama îi erau cei mai apropiați prieteni. Se atașase, îndeosebi de maică-sa — ea îi dăduse viață, ea îl hrănise și-l crescuse. Și pentru onoarea, pentru liniștea ei, era gata să-și dea viața.

Nadir ura minciuna, viclenia, lăcomia. Nu cunoștea șăgălnicia fetelor, ispitele, capcanele tainice

[1] Djeiran — o specie de gazele răspîndite în Siria, Iran, Afganistan, Caucaz. (n.t.)

ale orașului. Tătîne-său îl lua rar pe la tîrg ; dar și el nu se ducea decît numai cînd avea de vîndut blana vreunei jivine vînată cu mîna lui, sau să cumpere ceva pentru ai săi.

Dar chiar și în aceste scurte clipe, la oraș, băiatul aduna o mulțime de impresii care îi lăsau în suflet urme de neșters. Privea cu nesaț automobilele, alergînd zgomotos pe uliți. Cu o emoție de care nu-și dădea seama, asculta muzica ce se revărsa din difuzoare, urmărea cu ochii vrăjiți jocurile reclamelor luminoase. Nadir abia se dezlipea de maidanele din Peșavar, unde saltimbancii dădeau reprezentații cu maimuțe. Tot ce vedea la oraș i se părea interesant, nou, neobișnuit.

Închipuirea îl purta adesea în lumea aceea vie, strălucitoare și, oftînd trist, băiatul gîndea : „Oraș, oraș ! Ce viață frumoasă și veselă e acolo". Dar, oricît l-ar fi atras frumoasele piețe și maidanele pline de larmă, nici la vîrsta de doisprezece, nici la cea de șaisprezece și nici la optsprezece ani, Nadir nu îndrăznise să-i vorbească despre asta tatălui său. Nu cuteza să calce obiceiurile aspre ale poporului său nomad.

Vremea trecea. Războiul sîngeros și crud ce cuprinsese lumea se apropia de sfîrșit. Armatele sovietice nimiceau hoardele fasciste dincolo de Varșovia. Dar nomazii trăiau departe de evenimentele ce frămîntau în zilele acelea popoarele globului pămîntesc.

Viața lui Din-Muhammed și alor săi se scurgea domoală, pe făgașul ei obișnuit. Zi de zi, nomazii încărcau pe spinările cămilelor, catîrilor și măgarilor, corturile negre lucrate din lînă toarsă de mîinile lor, pături și rogojini, ceaune și strae, maldăre de vreascuri și turte de baligă uscată pentru foc, sute de găini cu picioarele legate și ulcioare cu băutură. Caravana pornea la drum o dată cu răsăritul soarelui și se oprea pentru noptat abia cînd întunericul își așternea covorul lui nemărginit, iar pe cer răsărea luna — călăuza drumeților.

Nomazii din Afganistan sînt păsări libere, ei nu cunosc piedici — nici muntele, nici apa nu-i pot opri. De ani și ani șatrele merg din ținut în ținut și nimeni nu cutează să le închidă calea. Azi focurile lor ard în văile înverzite ale locului lor de baștină, mîine pe piscurile înalte ale munților Suleiman din Pakistan.

Într-o bună zi tabăra nomazilor poposi nu departe de granița Indiei și aici moartea se furișă și-l răpi pe tatăl lui Nadir. Din-Muhammed, un muntean vînjos și puternic fu mușcat de o viperă și căzu lovit, parcă pe la spate de pumnalul unui dușman.

Mama lui Nadir plînse toată noaptea. Vîntul îi răspîndi tînguielile în toată tabăra. Fiul nu plînse. Durerea grea îi strînsese inima ca într-un clește, acoperindu-i ochii veseli, ce radiau bucurie, cu negura tristeții. Iar maică-sa, oricît ar fi căutat oamenii s-o mîngîie, plîngea într-una bătîndu-se cu pumnii în piept și blestemîndu-și soarta și viața lor nomadă. Dacă ar fi dus o viață așezată, acolo, la Lagman, unde se născuse și trăise cît fusese fată, nenorocirea i-ar fi ocolit.

Bocetele femeii răsunară pînă departe, pe drumul ce duce la Djalalabad, pe unde cîțiva medici sovietici se îndreptau spre India. Auzind acest glas al desperării, cotiră spre tabăra nomazilor și se apropiară de cort.

Auzind o limbă străină, Nadir ieși în fugă afară. În fața drumeților se opri un tînăr înalt cu fața smeadă și energică. Claia de păr des și cîrlionțat se înălța pe capul lui ca o cușmă. O cămașă de bumbac, cu gulerul legat cu șnurulețe roșii avînd ciucuri la capete, îi îmbrăca trupul zvelt și puternic. În urechea dreaptă îi sticlea un cercel mare de os răsucit în chip de semilună.

Observînd privirile îndreptate asupra lui, Nadir se fîstîci și abia putu să răspundă la întrebarea translatorului.

— A murit tata, l-a mușcat o viperă, rosti el încet cu ochii în pămînt.

Saadat Haşimova, o doctoriţă sovietică, îl întrebă în limba farsi :

— Pot să-l văd, fiule ?

Chibzuind o clipă, Nadir se întoarse în cort şi îndată după aceea, dînd la o parte perdeaua, care acoperea intrarea, invită pe oaspeţi cu un gest larg al mîinii :

— Poftiţi...

Doctoriţa şi colegul ei Akper Suleimanov intrară în cort.

Abia străpînindu-şi plînsul, cu ochii deznădăjduiţi, rugători, Birha, mama lui Nadir, se uită la cei veniţi. Privirea i se opri o clipă asupra femeii necunoscute. „Luaţi tot ce avem, tăiaţi-mi mîinile, dar daţi-mi-l înapoi" ! citi Haşimova în această privire.

Celălalt doctor se apropie de Din-Muhammed care zăcea pe un covor vechi şi tocit. Se lăsă în genunchi, pipăi pulsul, se uită în pupile şi, ca să se convingă definitiv, recurse şi la fonendoscop. Otrava îşi făcuse cumplita datorie.

Cu un oftat adînc, Suleimanov îşi ridică privirea asupra Haşimovei. Bietei femei nu i se mai putea ajuta cu nimic. Doctoriţa, plină de duioşie, o cuprinse pe după umeri.

— Îmi dau seama că trebuie să vă fie foarte greu... E dureros să pierzi un om care ţi-e apropiat şi drag. Şi eu mi-am pierdut în război soţul şi doi băieţi. Degeaba plîngi, lacrimile nu folosesc la nimic. Mai ai un fecior şi încă ce fecior ! Se întoarse spre Nadir. — Băiatul meu, ţine minte : nu e pe lume nimic mai de preţ decît mama. Păzeşte-i liniştea, fii pentru ea mîngîiere în clipe grele şi sprijin la toate !...

Doctoriţa vorbea fără grabă, pronunţînd răspicat fiecare cuvînt, pentru ca afganezul s-o priceapă bine. Şi fiecare cuvînt al străinei, rostit în limba lui maternă, găsea răsunet în sufletul lui.

Cînd medicii sovietici împreună cu Nadir şi cu maică-sa ieşiră din cort, discul de foc al soarelui se înălţase la orizont. O dată cu soarele se ridică în

picioare şi tabăra nomazilor. În preajma focurilor trebăluiau femei în straie negre, găteau, mulgeau caprele în apropierea corturilor. Mai încolo, cămile, catîri şi măgari deshămaţi şedeau tolăniţi, rumegînd alene. Printre corturi se hîrjoneau căţeii, iar cocoşii cîntau pe întrecute.

Privind scena aceasta, doctoriţa oftă şi, chibzuind cu voce tare, rosti îngîndurată :

— De bună seamă că tot atît de frumos arătau, cu mii de ani în urmă, şi corturile nomazilor din Turkestan. Şi strămoşii noştri, la fel ca aceştia, rătăceau pe drumuri în căutarea unei vieţi mai bune...

Vestea că veniseră nişte doctori se întinse în toată tabăra. Oamenii suferinzi ieşiră afară din corturi. Unii veneau cu copii bolnavi de pojar, alţii să-şi arate fetele care slăbeau nu se ştie din ce pricină, alţii să ceară leacuri pentru nevestele lor sterpe. Cei mai mulţi sufereau de conjunctivită. Înaintea medicilor se înfăţişau oameni cu genele căzute, cu pleoapele umflate şi însîngerate ; ochii le lăcrimau — parcă ar fi plîns cu lacrimi de sînge.

Doctorii munceau ca în spitalele din preajma frontului. Totuşi, grăbiţi să ajungă în India, pînă unde mai aveau un drum lung şi unde plecau la muncă pentru multe luni, îşi luară curînd rămas bun de la noii lor prieteni.

La despărţire, aparatele fotografice ţăcăniră. Observînd cu cîtă ardoare şi curiozitate se uita Nadir la maşinuţele acelea misterioase „cu un singur ochi", Saadat îi făcu şi lui o poză.

Peste cîteva minute, Nadir ţinea în mîini fotografia sa cu o dedicaţie în limba sa maternă : „Bunului nostru prieten de la prietenii lui sovietici !" şi iscălitura „Saadat".

Nadir nu se mai sătura privindu-şi fotografia şi tot întreba :

— Eu sînt oare ?... Dacă-i aşa, atunci cum se poate ca un om atît de mare să încapă pe o bucăţică de hîrtie ? Ce minune !

După ce-şi îngropă soţul, Birha socoti că nu-i frumos să mai bată laolaltă cu bărbaţi străini cărările munţilor. Vînzîndu-şi vitele şi cele cîteva lucruri sărăcăcioase pe care le avea în gospodărie, şi care nu-i mai trebuiau, se pregăti de drum. I se părea că în Lagman, în acel ocean nemărginit de grădini şi de munţi înalţi, crestaţi, îşi vor găsi liniştea, vor scăpa de nenorocirile şi încercările prin care trecuseră de-a lungul anilor, în viaţa lor nomadă. Cunoştea acolo fiece casă, fiece piatră, fiece copac.

Rubatul [1] natal îşi întîmpină oaspeţii, împodobit ca de primăvară, cu strălucirea vie a zorilor. Munţii parcă ardeau. Totul sclipea ca un covor scump de mătase.

Grădinile coborau spre uliţi în cascade. Alături de portocali, peri, meri şi castani se legănau în vînt măcieşii, cu bobocii lor frumoşi gata să dea în floare. O adiere mîngîia ramurile pufoase ale pomilor. Aerul avea un gust dulceag. Toată firea vibra : privighetorile cîntau, undeva se auzea cîntecul trist şi tulburător al canarilor, dincolo de zaplazurile înalte ţipau cu vocile lor stridente păunii. Cînd clipocind duios, cînd spumegînd mînioase, pîraiele cu apa lor curată ca lacrima şi rece ca gheaţa coborau în goană din munţi, revărsîndu-se în această simfonie a primăverii. Ele alergau spre grădini, bazine, spre moşiile hanilor, spre rezervoarele din curţi de unde locuitorii din Lagman luau apă.

Toate din jur păreau că salută sosirea în Lagman a lui Nadir şi a maică-si. Tînărul strălucea de bucurie. Sufletul i se contopise cu natura, cu muzica ei fără seamăn. Dorea să se urce pe cel mai înalt pisc şi de acolo să privească ţinutul acela vrăjit...

Birha cu fiul ei coborau în valea de la poalele munţilor. Grădinile începură să se ascundă treptat pe după gardurile înalte, de piatră, de lut, iar ne-

[1] Rubat — sat. (n. red. ruse).

cuprinselor întinderi le luă locul labirintul strîmt al uliţelor.

Femeia înainta tăcută fără a împărtăşi bucuria fiului. Priveliştea locurilor natale îi pricinuiră o altă stare sufletească pe care şi-o exprimă în aceste cuvinte :

— De cîte ori nu l-am rugat, cu lacrimi în ochi, pe tatăl tău să ne întoarcem aici, să nu mai rătăcim atîta prin lume ! Dar parcă a ţinut el vreodată seama de vorbele mele ? O ţinea una şi bună : „Nu, eu vreau să trăiesc în munţi, în văi, acolo unde răsufli în voie !"

Ar fi vrut să mai spună ceva, dar nemaiputîndu-se stăpîni, începu să plîngă, şi făcînd cu mîna un gest de resemnare, se cufundă din nou în tăcere. Mergeau încet, fără grabă. Doar nu-i aştepta nimeni.

Unde şi cine o va adăposti pe ea şi pe fiul ei ?

Întîlniţi în cale bărbaţi, femei, copii pe jumătate goi se uitau cu compătimire la drumeţii aceia singuratici care păreau că se rătăciseră de caravana lor. Unii credeau că sînt ţigani vagabonzi şi-i urmăreau cu privirea plină de neîncredere. Adîncită în gîndurile ei, Birha nu vedea, n-auzea nimic. Grija pentru ziua de mîine, grija pentru Nadir nu-i mai dădeau pace. Va îndura el oare viaţa din Lagman, va putea să-şi înfrîngă firea liberă, deprinsă cu văile nemărginite, cu munţii de necuprins ?

Se apropiară de moschee. În faţă şedeau mai marii satului cu hachimul [1] lor. Ciudaţii drumeţi i se părură suspecţi hachimului şi porunci să fie opriţi.

— Hei, voi de colo, ia staţi ! se auzi un strigăt.

Birha îşi acoperi cu basmaua partea de jos a feţei.

— Încotro aţi pornit ? întrebă hachim, măsurîndu-i neîncrezător din cap pînă-n picioare.

[1] Hachim — şef, conducător. (n. red. ruse).

— Sîntem de aici, saib[1]... răspunse Birha cu tremur în glas.

— De aici ? Ai cui sînteţi ?

— Sînt fiica răposatului tîmplar Sadîk-Nazar. Am locuit, uite colo, lîngă platanul acela, care se înalţă în apropierea mormîntului lui Hazrat-saib !

— Cine vă cunoaşte aici ?

— Grădinarul lui saib Aziz-han...

— Saib-baba ? repeta Hachim întrebarea.

— Da, saib !

Şeful trimise după grădinar.

— Ai cumva rude pe-aici ?

— Nu, saib. Bărbatul meu a fost nomad, iar din neamurile mele n-a mai rămas nimeni în viaţă. Sîntem orfani amîndoi.

Hachim se uită întrebător la cei de faţă.

— Dacă-i aşa, de ce aţi venit la Lagman ? Nomazilor nu le e oare totuna unde trăiesc ?

Cuvintele acestea o răniră adînc pe Birha. Ochii lui Nadir prinseră a scînteia de mînie. Maică-sa făcu un pas înainte, îşi scoase basmaua de pe faţă şi, înflăcărată, începu să vorbească :

— Fie aşa cum spuneţi dumneavoastră, hachim saib... sîntem nomazi vagabonzi, şi în afară de Alah n-avem pe nimeni în Lagman. Dar sînt afgană şi tatăl lui, arătă spre Nadir, e fiul acestui pămînt. Ne-am întors în satul în care ne-am născut... Credem că o să trăim şi aici, din munca braţelor noastre, n-o să cerem de pomană. Iar cînd va veni sorocul, are să se găsească în cimitir un locşor şi pentru noi. Noroc că acolo pămîntul nu se vinde şi nu se cumpără.

Vorbele acestea sincere, pornite din inimă, îi mişcară pe cei de faţă. Deodată, din mulţime se auzi un glas :

— Ei, surioară Birha, v-aţi întors ?

Croindu-şi drum printre şirurile de gură-cască, în faţă apăru un bătrîn cu o barbă biblică, purtînd un

[1] Saib — domn. (n. red. ruse.)

turban albastru pe cap, şi cămaşă albă, lungă, încinsă cu un brîu de batist tot albastru. Birha cu greu îl recunoscu pe grădinarul bogătanului Azizhan, din satul acela.

Said se apropie de hachim şi-i făcu plecăciunea de respect şi supunere.

— Hachim-saib, o cunosc bine pe femeia asta, este fiica răposatului tîmplar Nazar. Îngăduiţi-mi să-i adăpostesc pe aceşti bieţi oameni. Cu voia dumneavoastră mă pun chezaş pentru ei, cu părul meu alb.

În mulţimea de curioşi cineva rîse tare şi răutăcios.

— Hei tu, nerușinatule, teme-te de pedeapsa celui de sus ! strigă cu asprime grădinarul, întorcîndu-se cu faţa spre mulţime.

Se făcu liniște. Tăcea şi hachim. Chibzui şi după o şovăială îndelungată, hotărî :

— Bine, Said, cred în bunătatea ta. Ţi-a încărunţit barba slujindu-l cu sîrg şi credinţă pe Azizhan. I-ai cu tine !

Înălţîndu-şi privirea spre cer, Said-baba şopti o rugăciune şi pofti oaspeţii să-l urmeze.

Tustrei mergeau tăcuţi, cufundaţi fiecare în gîndurile sale. Iscodirile hachimului nu-i plăcură lui Nadir. De cînd se ştia, nimeni nu-l descususe în felul acela.

Pe drum se întîlniră cu un bărbat îmbrăcat într-un costum europenesc, ponosit, cu un turban alb pe cap şi cu ochelari pe nas. Barba acestui bărbat în vîrstă, în ciuda regulilor şariatului [1] era rasă, iar faţa o avea împodobită doar cu o mustaţă scurtă. Necunoscutul dădu primul bineţe.

— Pace şi vouă, saib ! îl salută cuviincios Said. Ăsta-i învăţătorul nostru, le explică el oaspeţilor miraţi. E un om foarte respectat.

— Dar eu nu-l cunosc, nu-mi aduc aminte de el.

— Cum să-ţi aduci aminte ! A venit la noi din Kabul, după ce plecaserăţi.

[1] Şariat — cod de legi religioase, musulmane. (n. red. ruse.)

— Vai de mine, din Kabul!

— Nu te speria. Nu e dintre kabulienii ăia răi cu săracii. Învățătorul nostru, Nadjib-saib e un om blajin și milos. Le scrie săracilor cereri, fără plată, iar cînd i se întîmplă cuiva vreo nenorocire, e cel dintîi care-i sare în ajutor.

— Să-i lungească Alah viața cu mulți ani.

Said oftă.

— Da... prinse el a vorbi după o lungă tăcere. Multă apă a curs de cînd trăiam ca buni vecini cu tatăl tău... Îți mai aduci aminte?

— Cum să nu! Doar ați fost prieteni! Și v-ați certat, chiar, că tata m-a dat după un nomad.

Grădinarul se rușină și clătină din cap, în semn de încuviințare.

— Da, da, parcă așa a fost. Să-ți spun cinstit, pe vremea aia multe lucruri nu le înțelegeam... După ce tăcu o clipă, adăugă: de altminteri, nu numai eu, ci tot satul era împotriva căsătoriei voastre. Oamenilor le era frică să nu te înșele nomadul acela focos...

Pe atunci — cîți ani trecuseră? nimeni nu știa că Birha îl îndrăgise pe Din-Muhammed și că se întîlnea în taină cu el. Și chiar dacă taică-său s-ar fi împotrivit, tot ar fi fugit cu Din, chiar și fără voia lui. Avea încredere în el, știa că iubitul ei era în stare de orice faptă numai să-l ia ea de bărbat.

— Din... Din... Ce zvăpăiat era! începu Said-baba să-și depene amintirile, după o tăcere îndelungată. De la nimic nu se dădea în lături — îl copleșise pe taică-tău cu daruri: douăzeci de berbeci, trei rupii de aur, valuri de mătase... Dar cît prețuiesc toate astea față de sufletul lui? Cine ar fi bănuit că un pribeag ca el se va dovedi un om gospodar, cumsecade, cinstit?

Birha îl asculta, gîndindu-se în sinea ei: „Dar nici tu, Said, nu te deosebeai prea mult de Din-Muhammed al meu. Pripășit aici, între străini, departe de locul tău de baștină, ți-ai luat de nevastă

o fată din Afganistan, ţi-ai durat un cuib cu ea şi, de bună seamă, că şi azi îi plîngi moartea şi-i duci dorul..."

Grădinarul era un rob supus al stăpînilor săi. În anul 1919 în ajunul ultimului război de eliberare anglo-afgan, mister Cardon, temîndu-se de furtuna ce se apropia, îi vînduse pe un preţ de nimic lui Aziz-han, un tînăr negustor afgan, toată gospodăria, împreună cu Said, sluga lui.

Cumpărîndu-şi robul, noul stăpîn îl adusese la Lagman şi-i pusese numaidecît în funcţie forţa herculeană. Trecuseră de atunci peste treizeci de ani. Said muncea şi-acum pe moşia lui Aziz-han, slujindu-l cu aceeaşi credinţă. În primii ani, pe cînd hanul abia îşi făurea grădina lui de basm, Said săpase gropi pentru rezervoare de apă, arase tot pămîntul, construise canale de irigaţie, făcuse cărămizi — într-un cuvînt adusese la îndeplinire tot ce-i poruncise stăpînul. Ştiind ce puternic era, ce mîini de aur avea, hanul se străduise să-l ţină cît mai mult în uriaşa lui gospodărie. În acest scop îl însurase cu o orfană, slujnică în haremul său. Astfel, Said devenise grădinarul hanului, un bun printre celelalte bunuri ale moşiei sale.

Nu degeaba se spune că arabul e fiul răbdării. Said avea o răbdare de fier. Muncea zi şi noapte, sădea pomi, îi altoia, scoţînd alte şi alte soiuri de fructe. Oamenii erau uimiţi — văzînd cîte era în stare să facă.

Dar cel mai mult îi uimea trandafirii pe care îi cultiva Said. Imenşi, deschişi la culoare, înmiresmaţi, trandafirii lui te fermecau. Aveau fel de fel de nuanţe, însă cei mai frumoşi, frumoşi ca de basm, erau trandafirii negri. Cu petale mari, gingaşe ai fi zis că-i croia din catifea neagră! Cine-i vedea, rămînea vrăjit de frumuseţea lor. Numai Said nu le dădea nici o însemnătate. Singura bucurie ce-o avea pe pămînt era Amali, fica lui nefericită.

De locuit, locuia într-o cocioabă jalnică, alături de grajd. Vara domnea acolo o zăpuşeală de neîndurat. Nori de muşte lipicioase îi hărţuiau din toate părţile nedîndu-le pace o clipă. Said nu se plîngea însă niciodată de soarta lui. „Aşa e voia lui Alah", îşi spunea el resemnat.

— Uite că am ajuns... se adresă el prietenos oaspeţilor săi. Simţiţi-vă ca la voi acasă.

Birha intră în cocioabă. Cu o mişcare scurtă, Nadir azvîrli la pămînt sacul pe care-l ţinea pe umăr.

— Pune-ţi lucrurile colo, fiule. Said arătă un loc pe după uşă şi, luînd în mînă ulciorul, adăugă: Aduc acuşi apă, facem ceai... Odihniţi-vă, curînd vine şi Amali, fata mea. Uşa văd că nu-i închisă — înseamnă că rătăceşte pe undeva pe-aproape.

Rămasă singură cu fiul ei, Birha cercetă cu privirea locuinţa lui Said. Era aproape goală. În firide, cîteva străchini şi blide, ceainicul şi cîteva ceşti pentru ceai. În fund, într-un ungher, erau aşezate cu grijă una peste alta plăpumi de vată, cu petice de felurite culori şi saltele. În perete atîrnă o oglindă ce-şi pierduse de mult luciul. O parte a podelei de lut era acoperită cu rogojini şi pături vechi.

— Bietul Said, toată viaţa şi-a petrecut-o aici la curtea hanului! Aici a încărunţit, aici i s-a gîrbovit spatele şi cu ce s-a ales? rosti suspinînd Birha. Ce cruzi sînt zamindarii[1] ăştia! Uitîndu-se îngrijorată la băiat, adăugă: Şi noi, ce-o să ne facem acum, băiatul mamei, ce? Fără a-şi duce gîndul pînă la capăt, îşi lipi capul de pieptul lui şi începu să plîngă încetişor.

— Lasă, mamă, o îmbrăţişă cu duioşie Nadir. Nu te pierde cu firea, am să te ajut eu... O să fim mereu împreună şi n-am să las pe nimeni să te supere. Auzi? Nu plînge, potoleşte-te!

[1] Zamindar — moşier. (n. red. ruse).

Cufundaţi în suferinţele lor, mama şi fiul nu băgară de seamă cum apăruse în prag Amali, fata grădinarului. Se apropiase încet de tot, fără zgomot, ca un pisoi. Se opri la intrare, şovăind să treacă pragul. Era fără văl şi fără basma pe cap. Prin rochia de stambă de un roşu aprins, înfloratã, razele soarelui îi conturau silueta zveltă. Parcă ar fi fost o lalea vie, arzătoare. Două cozi grele, castanii, îi atîrnau lungi pe spate mai jos de cingătoare. Ochii mari, de un albastru închis ca cerul primăverii, cu gene lungi, negre, încremeniseră într-o expresie plină de încordare.

În loc să întoarcă capul şi să lase privirea în pămînt, după cum cerea legea islamului, Nadir nu se mai sătura admirînd vedenia aceea. Sîngele îi năvălise fierbinte în obraji. Şedea ca vrăjit, nu îndrăznea să facă o mişcare. Inima-i bătea cu putere. Din clipă-n clipă părea că i se va rupe din piept şi se va rostogoli la picioarele necunoscutei... Tulburarea, amestecată cu o teamă de neînţeles, creştea cu fiece clipă. Era mirat că fata aceea, fiică a lui Alah, se uita la el, un bărbat străin şi nu fugea acoperindu-şi faţa. De ce în pupilele ei, încremenite într-un fel ciudat, nu se deslușea nici măcar umbra obişnuitei sfieli feciorelnice? N-o fi vreo nălucă? Dar „năluca" întinse pe neaşteptate o mînă înainte, venind drept spre el.

— Măicuţă!... strigă Nadir, speriat.

— Cine-i? ţipă Amali şi, cu o mişcare uşoară dar bruscă, fugi înapoi în curte acoperindu-şi faţa cu mîinile.

— Amali, fetiţa mea! se aruncă după ea Birha. „Oarbă" — se gîndi ea tremurînd de emoţie.

Îmbrăţişă fata şi, căutînd s-o liniştească, prinse a-i săruta ochii, a-i mîngîia mîinile, şoptindu-i vorbe duioase. Doar copilărise cu maică-sa, îm-

preună se jucaseră, se bucuraseră, plînseseră şi se certaseră. Împărţeau între ele tot ce aveau, ca două surori. Lacrimi, ca o grindină măruntă se rostogoleau pe obrajii milostivei femei.

Întorcîndu-se, Said o văzu pe fiică-sa în braţele Birhei. Observîndu-i lacrimile, îşi întoarse faţa în altă parte.

— Dar unde-i Nadir ? întrebă el tare, cu tot dinadinsul, ca să-i dea de ştire fetei că era de faţă.

— Tată ! exclamă Amali şi alergă repede spre el.

— Nadir, fiule, vino încoa ! îşi chemă Birha feciorul.

Fără să ridice capul, tînărul ieşi afară din cocioabă şi se dădu la o parte.

— Amali, lumina ochilor mei, Alah ne-a trimis oaspeţi. Pune de ceai...

Fata o zbughi în cocioabă, îşi puse la iuţeală pe cap o basma, se întoarse în curte şi începu să trebăluiască.

Aprinse repede focul în vatră, turnă apă în ceainicul de aramă şi-l puse să fiarbă. Mişcările îi erau atît de sigure şi precise, încît îţi venea greu să crezi că-i oarbă.

— Să stăm — uite colo ! şi grădinarul arătă spre un platan la umbra căruia îi plăcea totdeauna să se odihnească. Apoi se apucă să scoată nişte rogojini din odaie.

— Dă-mi voie, unchiule... se grăbi Nadir să-l ajute şi luîndu-i din braţe rogojinile, le întinse sub copac.

Ceva mai tîrziu, tustrei şedeau la umbra platanului, mîncînd lipii şi bînd ceai tare. Said le povesti despre viaţa lui grea, prin cîte necazuri trecuse în ultimii douăzeci de ani.

Ascultîndu-l pe Said cu multă luare-aminte şi cu o milă adîncă, Birha tot întorcea capul îngrijorată spre Amali care încă mai trebăluia lîngă vatră.

— E prea iute. Să nu se întîmple vreo nenorocire ! rosti ea fără voie.

Said zîmbi.

— Nu te îngrijora, cu ajutorul lui Alah le face pe toate la fel ca şi una care vede.

Stăpînit încă de emoţie, Nadir şedea tăcut. Din cînd în cînd numai, se uita pe furiş spre locul unde ardeau viu şi trosneau vreascurile uscate ca nişte beţe de chibrit. „O fi oare într-adevăr oarbă şi nu vede?" se întreba flăcăul. Aproape că nici nu mai asculta ce vorbeau ceilalţi doi. Se gîndea numai la ea, la Amali.

Prima zi a întîlnirii se pierdu în norii negri, deşi, ai amintirilor. Pe pămînt coborî noaptea, noaptea înstelată a Lagmanului. Birha şi Amali intrară în cocioabă, iar Said împreună cu Nadir se duseră să doarmă cu îngrijitorul de cai Divana, în grajd, pe laviţe.

Nadir n-avea somn. Fel de fel de gînduri îi treceau prin minte. Îşi amintea de tabăra lor cînd pe posea la asfinţitul soarelui, cum aprindeau focurile, cum începeau fetele să cînte şi el o dată cu ele. Îşi aminti şi de ziua cînd veniseră la ei medicii sovietici, de darul minunat ce i-l făcuse doctoriţa aceea.

Dar cel mai mult se gîndea la întîlnirea cu fata lui Said. Nu mai avea pace. Aerul din grajdul spaţios nu-i mai ajungea. Voia să fugă în grădină, să privească cerul catifelat şi spuzit de stele, cerul acela pe care-l văzuse nu numai o dată, colindînd dintr-un ţinut într-altul, şi să cînte cîntece — cîntece de dragoste!

Totuşi, mintea lui sănătoasă şi respectul faţă de liniştea mamei îl opri să facă pasul ăsta necugetat. Pentru prima oară timpul i se părea că se scurge încet, mai încet decît o caravană. De-ar fi putut da la o parte obloanele nopţii, cu o singură mişcare, să vină mai repede lumina zilei!

Aşa stătu Nadir toată noaptea pînă-n zori, fără să închidă ochii. Deîndată ce grădinarul se sculă să-şi facă rugăciunea de dimineaţă, flăcăul sări şi el în picioare.

Ca toţi nomazii, Nadir ţinea, din respect, la obiceiurile alor săi, dar fără prea mult zel. La Lagman

însă nu se putea purta cum era el deprins. După ce isprăvi abluțiunea, Nadir se opri în spatele lui Said, alături de grăjdar.

— Alah acbar !... începu Said concentrat... Apoi astupîndu-și urechile cu palmele, prinse a șopti cuvinte din Coran pe care le știa pe de rost.

Nadir se descurca binișor în executarea ritualului. Se așeză pe călcîie, sărută pămîntul, își lipi fruntea de el, se ridică și iar repetă aceste mișcări, urmînd pilda lui Said. În loc de rugăciune, buzele lui murmurau unul și același lucru : „O Rabbi, dacă totul e în mîinile tale, dacă ești atotputernic, ajut-o pe Amali, fă-o să vadă iar, să vadă și ea !"

Pe neașteptate, prin fața lui trecu în goană Amali îmbrăcată în rochia ei roșie, arzînd ca o făclie. Nadir amuți. De emoție, se zăpăci și încurcă ordinea mișcărilor. În loc să se lase pe covor și să sărute pămîntul, rămase în picioare, privind în partea în care pierise vedenia. Purtarea nemaiauzită a lui Nadir îl revoltă pe grăjdar, care fără a-și întrerupe rugăciunea — nu cumva să-l supere pe Alah — îl trase în jos, de poala cămășii.

Nadir își veni în fire, se lăsă pe covoraș și rămase tăcut, cu capul plecat. Spre norocul lui, Said nu văzuse nimic. Dînd cele cuvenite lui Alah, grădinarul șopti ceva pe sub mustață, suflă peste umărul drept și cel stîng, alungînd duhul cel rău, spuse apoi „amin" și-și netezi tacticos barba.

După rugăciune, Said se duse la bucătărie să-și ia pîinea. Grăjdarul îl apucă pe Nadir de mînă și-l trase în grajd.

— Ia vezi !... îi spuse el cu asprime. Aici nu ești pe cîmp, sau acolo, în creierii munților... Poartă-te cuviincios !

Nadir tăcea rușinat, neștiind ce să răspundă.

— Da, da, continuă Divana încruntat. Am văzut eu, nu te mai preface... Alah are să te pedepsească, dacă ai să te legi de Amali. Atotputernicul o ocrotește și-i îndrumează pașii. Noi o socotim sfîntă. Iubirea ! Iubirea nu trebuie căutată, nu e nevoie să alergi după ea. Îl găsește singură pe om, pe ne-

simțite, înlănțuindu-l, făcînd din el tot ce vrea. Și crudă mai ales e cu cei ce-i gustă întîia oară chinurile, bucuriile.

La fel se întîmplă și cu Nadir. Simțea că întîlnirea cu Amali îi adusese ceva necunoscut, dulce, tulburător. Cînd se gîndea la ea inima începea să-i bată repede. Numele ei îi răsuna în urechi ca un clopoțel de argint. Auzind pași, grăjdarul tăcu și se uită afară. Said se înapoiase.

— Sînt calde lipiile ? se bucură grăjdarul învăluind cu o privire lacomă pîinea din mîinile grădinarului.

Said clătină din cap. Divana luă în mîini lipiile, și chipul i se posomorî. Erau tari și vechi ca niște bulgări de pămînt.

— Uite, așa-i întotdeauna ! Nu știi ce-i odihna, muncești zi și noapte, cari de toate ca un măgar, țesali caii, faci cărămizi pentru casele lor frumoase, păzești liniștea haremului, alungi șacalii să nu urle, iar ei nu te învrednicesc nici măcar cu o pîine proaspătă !

Lui Nadir nu-i ardea de mîncare. Văzînd că tînărul nu-l compătimește, grăjdarul continuă morocănos :

— Ehei, băiete, tu nu știi ce viață ducem noi aici ! Tu ai crescut în munți, liber ca pasărea cerului. Nu aveai deasupra ta decît cerul și pe Alah. Apoi, înălțîndu-și capul, începu să se tînguie. O, Alah, am ostenit să tot moflăi la pîine veche. Iar cînd o moi în ceai, se face catran, nu alta !

Said îl asculta tăcut. Cînd se așezară să mănînce, grădinarul i se adresă lui Nadir :

— Știi că hanul a aflat de sosirea voastră... Și han-saib a poruncit să-i păzești grădina noaptea, iar ziua, să-mi ajuți mie.

Grăjdarul clipi șiret înspre Nadir.

— Ce, nu ești mulțumit ? îl întrebă Said văzînd cît de încurcat rămăsese tînărul.

— Cum doriți, răspunse Nadir în doi peri, dar supus.

— N-ai ce-i face, fiule: omul de rînd dacă nu muncește nu mănîncă. Mama are să se ducă în munți, la oi. Muncește vreo trei luni acolo și se întoarce.

Lui Nadir nu-i convenea de loc plecarea mamei. Nu voia să se despartă de ea. Said parcă-i ghicise gîndurile.

— Doar nu ești copil de țiță, las-că poți trăi și fără ea. Are să-ți dea hanul și-o pușcă, așa că ar trebui să fii mîndru de încrederea ce ți-o arată, fiule!

— Da' știe să tragă? bolborosi răutăcios grădinarul.

— N-ai vrea să ne luăm la întrecere?... îi zîmbi Nadir cu blîndețe.

Said se uită chiorîș la Divana.

— Mă, dar neghiob mai ești! Păi ai auzit tu de vreun nomad care să nu știe să tragă cu pușca? Ăștia cu un singur glonț îți doboară vulturul din zbor. După ce-și bău ceaiul, grădinarul se ridică în picioare; trebuia să culeagă un buchet de flori pentru han. Să mergem! îi făcu un semn cu capul lui Nadir.

Trecură pe lîngă bazinul pe care lunecau maiestoase o pereche de lebede albe. La fund se zbenguiau niște peștișori roșii. Străbătînd aleea cu viță de vie, se apropiară de straturile cu flori. Nadir nu văzuse niciodată o mare atît de uriașă de trandafiri. Dar trandafirii negri! Abia acum îi vedea cît de frumoși, cît de minunați sînt! Și nu-și mai putea lua ochii de la ei. Tufele lor întunecate erau împrejmuite de un brîu de trandafiri albi — ca nu cumva să se atingă cineva de ele. Aziz-han ținea la trandafirii negri ca la ochii din cap. Nu erau decît cinci tufe.

Nadir nu știa cîtă trudă și dragoste pusese grădinarul în trandafirii aceia, cît pătimise din pricina lor...

— Ține! Said îi întinse cîțiva boboci tăiați.

Cu băgare de seamă, Nadir luă în mînă florile.

— Îţi plac ?

— Grozav !

— Fii cu ochii-n patru noaptea, fiule, să nu se abată asupra noastră mînia hanului : ţine mult la trandafirii negri.

— Tată ! se auzi o voce slabă în spatele lui Nadir.

Amali se oprise chiar lîngă el. Ţinea în mîini o tavă pentru florile pe care tatăl le culegea pentru haremul hanului.

Plecîndu-şi capul, Nadir se străduia din răsputeri să nu se uite la fata grădinarului.

Aşezînd pe tavă trandafirii tăiaţi, Said o grăbi pe fiică-sa :

— Du-le repede în serai.

Amali n-avea decît opt ani cînd rămăsese orfană. Oamenii îl sfătuiseră pe Said să se însoare a doua oară, dar el o iubise atît de mult pe mama lui Amali, încît nici nu voia să se gîndească la una ca asta. După moartea soţiei toate simţămintele şi tot timpul liber grădinarul le închină copilei. Înconjurată de atenţia şi grija sa, fetiţa creştea mîndră şi independentă.

Lui Amali nu-i plăcea să poarte văl pe faţă — ea umbla cu obrajii descoperiţi. Înţelegător, Said îi dăduse această libertate. Fata şedea în grădină cu ceasurile, ascultînd cîntecul păsărilor, pe care le imita cu iscusinţă. Apa curgea domol prin arîcuri [1]. Dezpletindu-şi cozile, Amali îşi spăla părul, şi-l lăsa apoi în bătaia vîntului să se usuce. În timp ce vîntul i-l usca, fata vorbea cu apa ce murmura rostogolindu-se la vale. Alteori, retrasă într-un ungher ferit de lume, Amali se aşeza pe iarbă, îşi aduna genunchii sub bărbie şi, lăsîndu-şi capul pe ei, plîngea încet, îngîna melodii triste, gîndindu-se la maică-sa. Însă nu întotdeauna se întîmpla astfel. Amali era o fată veselă. Cînta la dairea şi ştia să danseze frumos. Dar cel mai des cînta cîntece, şi

[1] Arîc — canale de irigaţie în Asia Centrală. (n.r.)

atît de duioase, încît femeilor care o ascultau le curgeau lacrimile şiroaie.

Nici Aziz-han nu se dădea în lături s-o asculte cîntînd. Deseori o punea să cînte rugăciunile din Coran. Şi ferească-l Dumnezeu pe cel ce ar fi cutezat să tulbure ceasul acela solemn.

Dar iată că hanului i se năzări într-o zi s-o ia în harem pe fata grădinarului. În afară de faptul că o fată sărmană si oarbă ca ea nu l-ar fi costat nimic, hanului i-ar fi mers şi faima că e un binefăcător: adică, vedeţi dumneavoastră, deşi un om cu avere, s-a însurat cu o calică, cu o fată de rînd şi a făcut-o fericită. Ce om sfînt!

Pentru bunătatea asta, desigur, Alah s-ar fi milostivit de el şi Amali i-ar fi adus un fiu moştenitor. Celelalte trei neveste nu-l mulţumiseră: una era ca un smochin neroditor, iar celelalte două îi dăruiseră numai fete. Faptul că Amali era oarbă nu-l supăra pe han, dimpotrivă, îl bucura: nevăzîndu-i faţa bătrînă şi zbîrcită, barba căruntă şi capul chel, fetei n-avea să-i fie scîrbă de el.

A patra zi după ce sosiseră în Lagman, Birha porni cu argaţii în munţi, la oi.

Era pe la amiază cînd Birha îl găsi pe Nadir într-un colţ îndepărtat al grădinii. Împreună cu alţi argaţi, Nadir scotea din pămînt nişte buturugi uriaşe. Curăţau locul, ca să sădească o pepinieră de pomi fructiferi. Tînărul era îmbrăcat în nişte nădragi largi de tot şi fără cămaşă. Pe corpul lui bronzat, sudoarea curgea şiroaie. Spatele lat, vînjos, strălucea în razele soarelui. Tot trupul său radia o forţă puţin obişnuită. Părul des, cîrlionţat, îl avea negru ca pana corbului. Ridica cu uşurinţă tîrnăcopul greu, şi-l înfigea cu toată puterea în pămîntul tare, pietros, icnind după fiece lovitură.

Cîteva clipe, Birha îşi admiră feciorul. Puterea lui de luptător o încîntase. În cele din urmă se dădu mai aproape şi-l strigă cu o voce tremurîndă:

— Fiule!

Nadir întoarse repede capul. Zărind-o, zîmbi, arătîndu-i dinții puternici, sclipitori. Lăsînd tîrnăcopul din mînă se apropie de ea și o învălui într-o privire tristă.

— Pleci !

Birha dădu din cap încuviințînd ; nu avea putere să mai vorbească. Nu știa cum și ce să-i spună. Dar nici să se despartă de el fără un cuvînt, n-ar fi putut. Să nu-l mai vadă trei luni și să plece fără să vorbească cu el i se părea ceva groaznic.

Ședeau amîndoi tăcuți uitînd-se unul la celălalt. Pe genele femeii prinseră a sclipi lacrimi. Era întîia oară cînd îl lăsa singur, cînd se despărțea de el. „Băiatul meu, tu nici nu cunoști încă viața, se gîndea ea fără să-și ia privirea de la feciorul ei. Cum ai s-o duci tu printre străini ? Cine o să te îngrijească dacă ai să te îmbolnăvești ? Cine o să-ți dea apă să bei ? Vei ști, tu, oare, să te aperi de dușmani ?..."

— Ce-ar fi să nu pleci ? spuse deodată Nadir, întrerupînd primul tăcerea.

— Nu, băiatul mamii, nu pot, rosti ea cu greutate. Dacă nu mă duc, cu ce-o să trăim ? Nu mai avem nici de unele. Și, luîndu-l de mînă, se uită în ochii lui, cu o privire plină de jale.

Biata mamă, nu știa că băiatul i se și imbolnăvise de boala aceea de care ea și cu bărbatul ei îl feriseră cu atîta grijă. Nadir nu mai avea nici o putere asupra inimii, dragostea înflăcărată pentru Amali i se revărsase ca un foc încins în toate vinele.

— Ia aminte, fiule, continuă Birha, aici nu e ca la noi în munți. Acolo nu știam de stăpîn, nici de bici. Aici trebuie să umbli smerit. Și te rog, băiatul meu, să nu mai cînți, lasă flautul. Poartă-te ca un prunc, ca o păsărică nevătămătoare, liniștit, cuminte... Ia aminte, eu am să lipsesc multă vreme, n-am să fiu lîngă tine, vei rămîne singur cu inima și mintea ta. Fie ca ele să-ți îndrumeze, în toate, faptele și viața ta...

Nadir ascultă tulburat sfaturile mamei şi-i făgădui să se poarte întocmai cum îl rugase.

Îmbrăţişîndu-l cu putere, Birha îşi sărută băiatul pe frunte şi, smulgîndu-se cu greu, porni cu paşi grăbiţi, de parcă de graba asta ar fi atîrnat salvarea ei şi liniştea lui Nadir.

CÎNTECUL PRIVIGHETORII

Norii deşi de praf galben ai drumului o ascunseră pe Birha de privirile triste ale feciorului ei. A plecat !...

Acum, în toate împrejurările, trebuie să se bizuie numai pe el. Şi Nadir se cufundă în viaţa clocotitoare a gospodăriei întinse a hanului. Cum se lăsa amurgul şi argaţii se întorceau de la cîmp, Nadir punea mîna pe puşcă şi se ducea să păzească grădina.

Flăcăul cerceta toate colţişoarele şi aleile, controla să vadă dacă nu se află vreun om străin în grădină, dacă nu se furişase careva să rupă trandafirii negri, la care stăpînul ţinea atîta. După aceea dădea ocol haremului, unde locuiau nevestele lui Aziz-han.

După ce răsărea soarele, se odihnea oleacă, apoi se ducea în grădină să-i ajute lui Said.

Hanul îl mai trimitea adesea să ajute şi la clădirea unei case. Nadir căra cărămizi, frămînta lutul pentru tencuiala pereţilor. Grăjdarul nu-l uita nici el. Flăcăul trebuia să rînească grajdul, să spele caii, să cosească trifoiul. Nadir făcea tot ce i se poruncea, numai să nu fie alungat din casă. Se

socotea fericit, doar lucra acolo unde trăia și respira același aer cu el — Amali ! Asta i se părea un adevărat dar al soartei, era bucuria vieții lui.

Gîndul la Amali îi încălzea sufletul, îi domolea dorul după maică-sa, îi ușura viața grea ce o ducea la conac.

Privind frumusețea naturii, ascultînd cum se strigau privighetorile între ele, îi venea să pună mîna pe flaut să cînte, să i se topească tot dorul din inimă. Dar cuvîntul dat mamei îi reteza tot avîntul, înăbușindu-i focul în piept.

Bănuia, oare, sărmana mamă ce chinuri îndura feciorul ei ? Nu !... De-ar fi știut că viața pe moșia hanului devenea pentru el din zi în zi mai grea ! Dragostea lui de libertate se răzvrătea împotriva umilințelor și a soartei de rob pe care o avea în casa lui Aziz-han.

Se închisese în sine, nu-și mai împărtășea gîndurile apăsătoare, nu-și mai deschidea inima în fața nimănui.

Birha nu știa că, dacă n-ar fi fost fata grădinarului, Nadir de mult ar fi fugit la ea, în munți, părăsind pe veci Lagmanul care-l încîntase atît de mult încă din prima zi cînd sosiseră pe acele meleaguri. Amali, al cărei chip îl urmărea zi și noapte, îl legase parcă de mîini și de picioare. Uneori voia s-o oprească să-i spună tot ce avea pe suflet, să-i șoptească mii de vorbe calde și mîngîietoare. Severitatea medievală a obiceiurilor ce domnea în casa aceea precum și modestia înnăscută a tînărului îi stăvileau însă pornirile. Iar cînd se întîlnea cu Amali, rar, rar de tot își înălța privirea ; cel mai ades lăsa ochii în pămînt, prefăcîndu-se că n-o vede. Tăinuindu-și dragostea adînc în inimă, umbla de colo-colo prin grădină. Dacă maică-sa s-ar fi aflat alături de el, i-ar fi vorbit despre dragostea lui și ea l-ar fi ajutat. Dar nu e oare rușinos să vorbești de însurătoare, cînd n-ai casă, nici măcar un bordei și nici un petic de pămînt ? Și-apoi, are să vrea Amali să se mărite cu un nomad ca el ?... Firește că nu !

Gîndurile acestea nu-i mai dădeau pace. Oamenii începuseră să bage de seamă că tînărul se schimbase, că se ascundea de lume, și își spuneau: „I-o fi dor de maică-sa. I-o fi dor de munți. Orice ai zice, frumos e Lagmanul, dar tot mai frumoasă e viața liberă. Viața de nomad nu se compară cu cea de argat!" Așa vorbeau între ei, privind la tînărul ce slăbea văzînd cu ochii și se întuneca la față, ca un om care a pierdut de mult nădejdea că soarta i se va lumina.

Nimeni, nici măcar Said, om trecut prin multe, nu-și dădea seama ce se petrece cu feciorul Birhei. Iar Nadir tăcea, ca oamenii stăpîni pe sentimentele, voința și graiul lor. Pînă și dragostea devine mai profundă, mai frumoasă, cînd se cuibărește în tainițele cele mai ascunse ale sufletului omenesc. Iubirii adevărate nu-i place să umble în văzul lumii.

Nadir nici nu bănuia că și el era dorit de o fată. Ghiulșan, fiica lui Aziz-han, o fată foarte frumoasă, se gîndea tot timpul la tînărul nomad. Nadir devenise idolul ei și-și făcea planuri desperate și pline de cutezanță. Flăcăul acela venit din munți i se părea un erou descins din paginile romanelor englezești și franțuzești: în scurta ei viață citise multe asemenea cărți. Numai el, Nadir, ar fi putut-o ajuta să părăsească căminul trist și apăsător a părintelui său și să trăiască așa cum trăiesc oamenii la Paris, Roma, Delhi cu restaurantele, teatrele și balurile lor...

Tristețea tînărului nomad o îngrijora. Cu ajutorul lui Divana grăjdarul, și a slugilor din harem, ea căuta să afle, cît de cît, pricinile necazurilor sale și să-i ușureze într-un fel soarta. Dar toate silințele ei rămîneau zadarnice. De cîte ori nu se gîndise să-și ia inima în dinți și să stea de vorbă cu el, să-l întrebe dacă nu cumva e bolnav. Teama de tatăl ei și de legile șariatului o împiedicau însă să treacă de la gînd la faptă.

În dorința ei fierbinte de a-l cunoaște pe Nadir, hotărî să se folosească de maică-sa. Cum se întoarse din munți, Ghiulșan o convinse pe Birha să stea

amîndouă de vorbă cu Nadir. Curată ca un cristal, neştiind ce-i viclenia, Birha nu bănui gîndurile ascunse ale fiicei hanului. Avînd încredere în cuvintele duioase şi în bunătatea inimii ei, se duse împreună cu ea în grădină, să-l descoasă pe băiat. Nadir nici nu se uita la Ghiulşan. Cu ochii-n pămînt răspundea scurt la întrebări, ocolind orice mărturisire. Dacă ar fi rostit un singur cuvînt despre Amali, i-ar fi pricinuit mamei o durere amară, iar Said l-ar fi alungat numaidecît. Nu, mai bine să tacă!

Şi ce clocot era în el! La fel ca primăvara, cînd sub iureşul ei năvalnic, iarba crudă, îndărătnică, dă să răzbată printre cărămizi, ruine, morminte de pietre, năzuind spre lumină, spre razele soarelui, către libertate, aşa şi iubirea lui căuta o ieşire, îndemnîndu-l la fapte vitejeşti.

Toate merseră astfel, pînă într-o noapte de vară. Se lăsase o noapte liniştită de vrajă, uriaşul disc al lunei scălda pămîntul în lumina lui argintie, iar văzduhul era îmbătat de mireasma florilor. Nadir numai avea astîmpăr. Inima îi bătea cu putere în piept, ochii îi ardeau ca focul. Vrînd parcă să-şi sfideze soarta, uitînd de tot şi de toate — scoase flautul. Sunete, de o melancolie tulburătoare, umplură îndată grădina, sculînd oamenii din somn. Pretutindeni pe acoperişuri, pe verande, sub ramurile copacilor, oamenii se ridicau în picioare, trăgînd cu urechea la muzica aceea dumnezeiască.

Amali şi Birha se treziseră şi ele. Amîndouă dormeau pe acoperişul cocioabei lui Said. Înfiorată, mama nu-şi credea urechilor. Nadir să fie oare? Doar îl rugase să nu mai cînte niciodată. Nu, nu poate fi el! Niciînd flautul lui nu scosese sunete atît de tînguitoare. Şi-apoi, se poate să strice liniştea oamenilor la un ceas aşa de tîrziu?

Flautul amuţi. Curînd se auzi un glas plin de tristeţe.

Birha îşi lovi palmele una de alta — desperată.

Hotărît, nu se înşelase: era glasul lui Nadir. Dar ce cîntec nou, ciudat!

Tatăl meu ce-i chinul nu știa, nu știa,
Slobod ca pasărea în slăvi se rotea...

Deschizînd ochii mari, încordîndu-și auzul, Amali se străduia să-și întipărească în minte fiece cuvînt.

— Vai, ce frumos mai cîntă! șopti ea cu însuflețire, însă încet de tot, ca și cum s-ar fi temut să nu sperie o privighetoare... Cine o fi cîntînd?

Dar iată că sosii pe înserate
În țara grădinilor și iubirii curate,
Aici în Lagman o văzui pe Leili a mea,
Ca Medjnun[1] mă îndrăgostii de ea...

se revărsa cîntecul în liniștea nopții.

— O, Alah, și-a ieșit din minți! se văita mama. Ce l-o fi apucat?

— Pe cine? întrebă Amali, tremurînd.

— Pe băiatul meu.

— Nadir?! exclamă Amali bucuroasă.

— Da... răspunse Birha cu ochii-n lacrimi. Vai mie, amar mie, repeta mama, lipindu-și cu putere mîinile de piept, acum hanul are să ne alunge de aici! Trebuie să-l oprim...

— Nu, nu, nu se poate! o opri Amali. Ascultă, ascultă cît de frumos cîntă! O, e cel mai fericit om de pe pămînt! Ce glas minunat i-a dat Alah!

Said dormea jos, lîngă scara ce ducea spre acoperiș. Se trezise și el din somn și auzind văicărelile Birhei, îi spuse:

— Degeaba îl certi; lasă-l, n-auzi ce frumos cîntă? Cît despre han, să n-ai grijă. Lui îi plac cîntecele; de multe ori o pune pe Amali să-i cînte versete din Coran... Apoi, după o pauză, adăugă: Și poți oare, într-o noapte ca asta, să nu cînți!... Dar eu mă întreb de ce a tăcut pînă acum, și nu

[1] Medjnun — poet arab semilegendar, care a pierit de pe urma tragicei sale iubiri pentru frumoasa Leili. Legenda lui Medjnun stă la baza poemului vestitului poet azerbaidgean, Nizami „Leili și Medjnun" după care în literatura popoarelor Orientului au apărut nenumărate opere cu această temă. (n.r.)

ne-a desfătat cu cîntările lui ?... Frumos glas i-a mai dat Alah feciorului tău, femeie ! Flautul lui te face să uiți de toate...

Rar, foarte rar, soarta răsfăța cu muzică și cîntece sărăcimea din Lagman. De teatre și concerte habar n-aveau. Cinematograful le era necunoscut — nu văzuseră nici măcar filmele acelea indiene ce rulează cu lunile pe ecranele din Kabul. Doar alaiurile de nuntă și jocurile fetițelor, care, maimuțărindu-i pe cei mari, sărbătoresc măritișul păpușilor lor, le mai înfrumusețează viața ajutîndu-i să uite de toate necazurile și să se odihnească. Iată de ce îi fermecaseră atîta pe oamenii din Lagman muzica și cîntecele ce răsunaseră pe neașteptate în noaptea aceea cu lună. Cine ar fi bănuit că iscusitul cîntăreț era chiar nomadul „sălbatic", feciorul Birhei ?

Maică-sa abia aștepta ivirea zorilor, ca să-l mustruluiască.

Privind cerul și luna ce plutea singuratică, femeia se întreba într-una : „Alah, cine-i oare Leili ? Cine i-o fi tulburat mintea ?"

Aceeași întrebare o chinuia și pe Amali. „Cine o fi Leili ? De bună seamă că e Ghiulșan. Lumea zice că e atît de frumoasă... Ah ! de i-aș mai auzi o dată glasul !" În schimb Birha se văita în șoaptă : „Ce năpastă mi-ai trimis pe cap, Alah ? Să fi moștenit, oare, băiatul meu, sminteala lui taică-său ? Să se fi îndrăgostit oare ? O, Alah, apără-l de focul dragostei !... Numai pe el îl am pe lume".

Biata femeie se frămînta astfel toată noaptea...

Dimineața, cînd, strecurîndu-se prin frunzișul aleilor umbroase, razele aurii ale soarelui luminară pămîntul, Aziz-han, care aflase cine cîntase noaptea, se arătă nu mai puțin supărat decît Birha. Hanul cam băgase de seamă ce ochiade îi arunca argatului fiica lui. I se părea chiar că între vagabondul acela și Ghiulșan se și înfiripase o dragoste. Nu cumva zvăpăiata de fii-sa îl împinsese pe Nadir să facă pasul ăsta ? De la ea, plină de toane cum e, poți să te aștepți la orice. Te pomenești că se logodește cu amărîtul ăsta. Și-atunci nimeni, nici chiar

el, Aziz-han, nu va mai fi în stare să li se pună de-a curmezișul.

Posibilitatea unei isprăvi atît de rușinoase i se păru hanului atît de mare, încît tresări. „Numai cînd mă gîndesc ce-o să zică lumea !... Fata lui Aziz-han a luat de bărbat un golan !..." Furios, porunci să fie chemat la el cîntărețul.

Slujitorii i-l aduseră pe Nadir înainte-i.

Întîi Aziz-han îl fulgeră cu o privire plină de asprime. Dar înfățișarea tînărului îl cuceri. „Hm, nu-i de mirare dacă fii-mea s-ar amoreza cu adevărat de flăcăul ăsta", se gîndi el în sinea lui, și mînia i se topi îndată.

Admirîndu-i trăsăturile pe care natura darnică i le cioplise ca-n piatră, admirîndu-i mîinile, întreg trupul, Aziz-han își ura, își ura acum și mai mult nevestele că nu fuseseră în stare să-l învrednicească și pe el cu o asemenea odraslă.

Hanul nici nu bănuia că la catul de sus, în dosul perdelei străvezii din odaia de oaspeți, nevestele lui, împreună cu Ghiulșan îl admirau pe Nadir, privindu-i încîntate părul inelat și bogat, cercelul de os, prins în ureche, ce-i stătea atît de bine.

Într-adevăr, nu se înșelase : Ghiulșan era gata să pună mîna pe toate giuvaerele ei și să fugă cu Nadir oriunde, chiar și dincolo de ocean.

Pîndind cu nesaț fiece mișcare, fiece gest al tînărului, fata hanului deschisese larg fereastra, să audă mai bine ce vorbesc cei doi.

— Cum de ți-a trecut prin minte să urli noaptea, ca un șacal ? întrebă stăpînul pe un ton mai blînd, fără să vrea.

Tînărul se fîstîci și, vinovat, lăsă capul în pămînt. Urmă o pauză îndelungată : Nadir nu îndrăznea să înalțe capul și să se uite în ochii hanului.

Aziz-han era îmbrăcat într-un halat verde de atlas căptușit cu mătase de aceeași culoare și în șalvari albi, tot de mătase. Pe scăfîrlia rasă avea o scufie de dantelă de un alb imaculat, iar în picioare

niște sandale de brocart înflorate. Barba neagră vopsită și tunsă cu grijă, statura dreaptă îl făceau să pară cu mult mai tînăr decît în realitate : i-ai fi putut da cel mult cincizeci de ani.

— De ce taci ? continuă hanul cu un interes prefăcut. Spune cine e Leili asta ? Poate că am să-ți fiu de ajutor...

Privirea lui Aziz-han căzu asupra Birhei, care tocmai ieșise în curte. O opri, făcîndu-i un gest cu mîna.

— Ce faci, hai, spune : cui îi cîntai cu atîta foc și dor ? Cui voiai să-i înmoi inima ? De cîntat, ai cîntat bine, sînt mișcat chiar... Și apropiindu-se de Nadir, îi trase flautul din cingătoare.

Fără să ridice capul, Nadir răspunse cu o voce scăzută :

— Nu, saib, n-o să vă spun nimica.

— Cum, vagabondule, mi te împotrivești ? se aprinse hanul.

— Să nu îndrăzniți, saib, să mă faceți vagabond ! Am mamă, nu trăim din mila oamenilor ; muncim !

Aziz-han rămase înmărmurit. Două sute de oameni munceau pe ogoarele lui, și nimeni nu cutezase niciodată să-i răspundă atît de obraznic. Birha se repezi spre fiul ei, dar întîlnind privirea aspră a hanului, se opri locului.

„Ce vremuri am mai apucat ! se gîndea în sinea lui hanul. Uite, puiul de uliu vrea să tabere cu ghearele scoase pe vulturul bătrîn !" și izbucni în hohote de rîs.

Liniștindu-se, hanul prinse a cerceta flautul. Nu avea nimic deosebit. Era un fluieraș obișnuit de bambus, împodobit cu pietricele de peruzea, cu flori de argint și aurit la un capăt. Dar ce sunete minunate scotea !

Zurliului ăstuia dacă-i dai drumul e în stare s-o momească nu numai pe fii-mea, dar pe toate fetele de-aici. Nu, n-o să-i îngăduie să mai cînte, glasul acesta trebuie să amuțească.

Aziz-han ridică genunchiul, să frîngă flautul, cînd deodată zări, îndreptată asupra lui, ţeava puştii.

— Să nu îndrăzniţi că... vă omor. Flautul mi l-a dat în dar taică-meu!

— Băiatul mamii! ţipă odată Birha desperată şi se azvîrli la picioarele hanului. Sus, femeile înlemniseră de spaimă. Doar Ghiulşan — înmărmurită de încîntare — nu se clinti din loc.

Hanul cunoştea firea nomazilor şi nu se speriase. Strîngînd din pumni se uita furios la Nadir, fără să ia în seamă pe femeia care plîngea la picioarele lui.

— La... havle!...[1] răcni el la Birha şi o îmbrînci cu piciorul.

— Saib, băiatul meu e un copil prost, se tînguia sărmana mamă, tremurînd pentru soarta fiului ei. Înduraţi-vă de el, e singurul meu fecior, n-are minte, nu cunoaşte încă firea oamenilor de la oraşe, nu ştie nimica... Flautul i l-a dăruit taică-său şi cîntă de cînd avea cinci ani — niciodată nu s-a despărţit de el. Ţineţi seama de toate astea, saib, şi iertaţi-l... Nu ne alungaţi, vă rog... Sîntem robii dumneavoastră; o să vă spargă stînci, o să vă care munţi de piatră, o să facă tot ce vă doreşte sufletul, numai înduraţi-vă de noi şi nu ne alungaţi...

Umilinţa mamei îl răni adînc pe Nadir. Sufletul i se răzvrăti tot. Aruncîndu-se asupra ei, o ridică de la pămînt. Maică-sa plîngea însă mai departe, implorîndu-l pe han.

— Ajunge, mamă, hai! murmură Nadir, îmbrăţişînd-o. Nu-mi spuneai tu că omul nu trebuie să-şi piardă mîndria şi demnitatea? Să plecăm de-aici...

— Se poate, flăcăule, pentru un fluieraş să fii în stare să mă ucizi? prinse a vorbi Aziz-han zîmbind, admirîndu-l pe Nadir şi pizmuind-o în sinea lui pe maică-sa. Ai vrut să mă ucizi pe mine, care te-am

[1] La havle — Astfel începe un verset din Coran: „Nu e altă putere mai mare decît aceea a lui Dumnezeu". De obicei însă se întrebuinţează pentru a exprima groaza sau nerăbdarea (n. red. ruse.)

adăpostit pe tine şi pe maică-ta, mama unui musulman!

Stăpînindu-se, Nadir păşi spre Aziz-han, şi-i întinse puşca.

— Saib, vă mulţumesc pentru pîine. Luaţi-vă puşca, nu mai vreau să mai stau în casa dumneavoastră. Plecăm de-aici. Daţi-mi înapoi flautul, vă rog, mi-e la fel de scump ca dragostea ce i-o port mamei...

Nimeni, niciodată, nu pusese atîta stăpînire pe sufletul hanului, ca Nadir. Cuvintele băiatului avură darul de a-i potoli mînia. Era încîntat şi de curajul lui şi de felul cum îşi cinstea părinţii.

„O, dacă şi copiii mei ar fi la fel de buni ca acest nomad, se gîndea Aziz-han, fără a-şi lua ochii de la Nadir. Fetele mele însă abia aşteaptă să-mi ia Alah sufletul, ca să risipească averea pe care am strîns-o toată viaţa. Nu, un băiat ca el nu trebuie scăpat din mîini! Un djighit [1] ca ăsta poate să-ţi apere casa de sute de duşmani". Întinzîndu-i flautul, spuse de astă dată cu multă blîndeţe:

— Bravo! Fiul unui afgan nu trebuie să ştie ce-i frica. De acum înainte îţi dau voie să cînţi, dar nu în miez de noapte, ci în zori. Cîntecele tale să trezească oamenii pentru slujba de dimineaţă şi pentru muncă. Ai înţeles?

— Da, saib!

Luînd flautul, Nadir îşi plimbă peste el mîna-i tremurîndă şi oftă uşurat.

— Tu eşti mai fericită decît mine, Birha, continuă Aziz-han, tu ai un pui de leu, nu un fecior. Acum plecaţi. Îl iert... Duceţi-vă şi munciţi în pace.

Cu o plecăciune adîncă, Birha şi cu fiul ei părăsiră curtea. Aziz-han se uita în urma lor, fierbînd de ciudă. Iar îşi adusese aminte de Amali. Nu-şi putea ierta faptul că n-o cumpărase pentru haremul său. Arăboaica asta frumoasă i-ar fi dăruit un băiat, uite, întocmai ca flăcăul ăsta, ca Nadir.

---

[1] Djighit — călăreţ iscusit. (n.t.)

Neliniştită şi neastîmpărată cum era Ghiulşan trăia într-o lume a ei de visuri. La paisprezece ani se şi amorezase de Şarif, un tînăr bogat ce locuia în vecinătatea lor. El avea douăzeci de ani şi aducea mai mult a fată decît a bărbat. Dar se dovedise un laş, şi Ghiulşan încetase de a-l mai iubi. Dornică de distracţii, fata pleca mereu la Kabul la rudele ei, care duceau în capitală o viaţă plină de petreceri. Acoperindu-şi faţa cu vălul, ieşea la plimbare pe chei, unde se înălţau blocurile străinilor, admira nemţoaicele blonde, turcoaicele cu sprîncene negre, la fel ca ale ei. „Voi apuca oare şi eu să umblu vreodată fără văl, gătită în rochii luxoase, să mă plimb liberă în văzul tuturora, să mă distrez şi să stau de vorbă cu băieţii ?" se gîndea ea. Întorcîndu-se la Lagman, blestema viaţa închisă de acolo, soarta fetelor. Casa în care trăia i se părea o adevărată temniţă.

Iar anii treceau. Peţitorii îi dădeau mereu tîrcoale. Dar ei nu-i plăcea nici unul : cel la care visa nu se arătase încă. De la bărbaţii aceia nu se putea aştepta la nimic deosebit, la nici o faptă eroică. Ea era însetată după romantism, aventuri şi se ruga cerului să-i trimită un erou dintre aceia despre care se scrie în cărţi şi se povesteşte în basme.

Trecuse de douăzeci de ani şi iată că năzuinţele şi visurile ei nu se împliniseră. Zărindu-l pe Nadir îi mulţumise cerului că se îndurase de ea. Bucuria ei nu mai cunoştea margini... „Da, numai unul ca el e vrednic de dragostea mea, numai un bărbat cu inimă viteză poate ridica arma împotriva unui om care intră în palatul împăratului ca la el acasă".

Ce fericită fusese că tatăl ei se milostivise de munteanul acesta neînfricat. În el îşi vedea scăparea. Din clipa aceea, fericirea şi viitorul ei atîrnau numai de ea însăşi, de hotărîrea ei. Iată că eroul

mult visat se afla chiar în casa lor, muncea în grădină.

O singură dată de s-ar întîlni cu el, și i-ar vrăji sufletul. Ea îl va îmbrățișa, ea îl va săruta, cea dintîi. Nu, nu va ceda nimănui capul lui sălbatic, frumos, cu părul cîrlionțat! Ce bine e că o are la îndemînă pe Amali! Ea îi va ajuta să ajungă la ceasul mult așteptat și atît de dorit, la ceasul întîlnirii cu alesul inimii ei. E chiar datoare s-o ajute!

Pierzîndu-și liniștea, somnul, Ghiulșan hotărî să treacă la fapte. Dimineața, cînd Amali aduse florile, fata hanului — luînd-o înaintea maică-si — îi luă trandafirii din mînă și, trăgînd-o după ea, în sufragerie, o îmbie cu tot ce găsi mai bun la masa hanului. Dar în ciuda stăruințelor ei, Amali nu voi să ia nimic. Apucînd o ciocolată de pe fructieră, Ghiulșan i-o vîrî cu sila în gură.

— Mănîncă, mănîncă... o îndemna ea rîzînd, plină de veselie. Ei, cum ți se pare, îți place?

— Îhî, răspunse Amali zîmbind și dădu din cap.

S-ar fi putut întîlni cu Nadir chiar în odaia lui Amali, dar cum să facă anume ca fata grădinarului să nu intre la bănuieli? În cele din urmă se gîndi să speculeze o slăbiciune a acesteia. Lui Amali îi plăcea să asculte povești, poezii...

— Știi, Amali, am primit o carte nouă. Vrei să ți-o citesc?

În ziua aceea Amali avea de gînd să spele rufe, dar ispita era prea mare. Începu să șovăie.

— Vai, micuța mea stăpînă...

— Nu sîntem noi prietene?... o întrerupse Ghiulșan cu blîndețe. Ce, n-am nume? Doar îl cunoști, dacă nu mă înșel. Ia spune, cum mă cheamă?

Izbucniră în rîs amîndouă. Se duseră în grădină și căutară un locșor mai retras. Ghiulșan o așeză pe Amali în fața ei și deschise cartea cu povestirea lui Rabindranath Tagore „Eliberarea".

— Și acum, ascultă cu luare-aminte!

— Bine, micuță... nu, nu, vreau să spun, dragă Ghiulșan, citește, te rog... Am să te ascult așa cum îl ascult pe Nadir cîntînd.

„Asta-i bună ! Va să zică şi pe ea a fermecat-o Nadir !" se gîndi Ghiulşan. Tocmai voia să aducă vorba despre el, dar Amali prinse a o zori şi Ghiulşan începu să citească. Ajungînd la cîntecul pe care eroul cărţii, Fakirceand, îl închină iubitei sale, Ghiulşan îl recită cu voce tare.

Amali asculta cu suflarea tăiată.

— Ai înţeles ? întrebă Ghiulşan cu şăgălnicie în glas.

Amali dădu din cap în semn că pricepuse.

— Tot ? ai înţeles chiar tot ?...

— Nu ştiu. Eu am înţeles aşa : că fericirea omului e libertatea. Fiecare om trebuie să găsească drumul spre libertate. Şi după o scurtă pauză, închee : Ştii Ghiul... tocmai despre asta cînta şi băiatul acela. Fata hanului se învăpăie toată. Amali nu-i putu vedea roşeaţa din obraji. M-am trezit, adăogă ea, şi n-am mai putut să adorm. Cînta atît de frumos...

— Şi... îţi mai aduci aminte de cuvinte ?...

— Da, şi cuvintele şi cîntecul nu-mi mai ies din minte.

— Ia cîntă-l...

Cu voce scăzută, Amali repetă melodia lui Nadir.

— Vai ce minunat ! exclamă Ghiulşan şi, îmbrăţişînd-o pe neaşteptate, se apucă s-o sărute.

Ruşinată, Amali îşi trecu mîna peste buze. Nu înţelegea de ce fata hanului se poartă atît de frumos cu ea.

— Vai, Amali, dacă l-ai vedea cît e de frumos şi de voinic, şi ce bine-i făcut !... Vrei să-ţi spun cum arată ? Şi fără a mai aştepta răspunsul, începu astfel : Părul i l-au răsucit inele, inele, îngerii cei de sus ; de urechea dreaptă îi atîrnă un cercel de os, ca secera lunei ; e înalt, chipeş ca un chiparos, umerii îi are aşa, ca nişte aripi de vultur larg desfăcute, ochii îi ard ca stelele de pe cer, iar buzele sînt roşii-roşii, ca petalele unui trandafir... După ce tăcu o clipă întrebă : Ei, acum îl vezi ?

Amali tăcea. Ascultînd-o cu luare-aminte, se străduia să şi-l închipuie pe Nadir, să şi-l întipărească bine în minte.

— Dar mai are un dar de care ai uitat, spuse ea. Are și un glas de privighetoare !

— Tu ești grozavă, Amali ! începu să țipe și să bată din palme Ghiulșan. Așa spunea și tata azi dimineață : „Băiatul ăsta nu cîntă, parcă s-ar lua la întrecere cu o privighetoare". Și, iscodind-o pe Amali, întrebă : Dar ce zici tu de cuvintele cîntecului ? Cine crezi că e Leili ?...

Cufundată în contemplarea chipului lui Nadir, Amali nu răspunse îndată. Ghiulșan îi atinse mîna.

— De ce taci ?

— Cine poate fi alta decît tu, Ghiulșan...

Fata hanului izbucni într-un rîs cu hohote.

— Bine, Amali, dar el nici măcar nu s-a uitat vreodată la mine.

— Poate n-ai băgat de seamă. Cine știe dacă puiul de tigru nu s-a și furișat spre djeiran ?

— Ha, ha !... chicotea Ghiulșan. Ce, nu cumva îți bați joc de mine, o cucuvea bătrînă...

— Vai de mine, se poate ? Tata spune că ești cea mai frumoasă fată din Lagman. Iar bărbaților le plac fetele frumoase.

— Nu, Amali, tu nu cunoști încă multe lucruri. Dragostea nu alege, dacă fata e frumoasă sau ciupită de vărsat, bogată sau cerșetoare. Dragostea are legile ei...

— Poate că, micuța mea stăpînă, poate că... bîigui cu tristețe Amali. Ei încă nu știu ce-i dragostea. Și-apoi, mi-e și rușine mie, care nu văd, care sînt învăluită în întunericul cel veșnic, să mă gîndesc la așa ceva...

Se lăsă o tăcere lungă. Prin noaptea ei, cu ochii minții, Amali îl vedea pe Nadir, îi auzea cîntecul lui duios de dragoste și se gîndea : „Ce fericire o fi aceea căreia i se înalță atîtea imnuri ? Ce-i cu tinerețea asta, la care oamenii țin atît de mult ? Care e puterea iubirii, dacă-i scoate din minți și pe tineri și pe bătrîni ? Și oare toate astea li se cuvin numai oamenilor în ai căror ochi lucește lumina cea vie" ? Amali nu se simțise niciodată atît de dureros, atît de adînc nefericită ca acum. Vîntul i se juca în plete,

obrajii i se rumeniseră, genele îi sclipeau de lacrimi ; dar ea nu vedea, nu simțea nimic.

Ghiulșan se uita țintă la ea și-i era necaz că nu putea citi nimic în ochii ei. În cele din urmă, hotărî că Amali nu-i este rivală — dar atunci cine-i dușmanca ce i se ridicase în cale ? Cine putea fi ?...

Deodată fata grădinarului se ridică și, nespus de tulburată, se uită în jur cu ochii ei goi.

— Ce noapte e în jurul meu... Beznă !... șopti ea cu o mare tristețe. Micuța mea stăpînă, te rog, hai să plecăm de aici...

Ghiulșan observă cum genele lungi ale Amaliei începură să tremure și cum atîrnau pe ele picături scînteietoare de lacrimi. Nicicînd nu o văzuse atît de zbuciumată.

— Să mergem, spuse cu blîndețe Ghiulșan și luînd-o de braț adăugă : Am să viu la tine... bine ?

— Nu, micuța mea stăpînă...

— Iarăși ?...

— Dar cum se poate ? Dumneata doar ești o domnișoară !

— Fie și-așa, se învoi pe loc fiica hanului. Dar de ce nu vrei să intru în casa ta ?

Amali întîrzie cu răspunsul. I se părea că fata hanului nu ține nici la numele tatălui său și nici la cinstea ei.

— De ce taci ?

— Fiica lui Aziz-han n-are ce căuta în casa slugilor.

— Prostii ! Trebuie să viu la tine. Vreau să stau de vorbă cu Nadir... Și trebuie să mă ajuți. Am să-ți dau o păpușă...

— O mai am încă pe aceea pe care mi-ai dat-o, nu s-a stricat.

— Nu, am să-ți dăruiesc păpușa mea cea mai frumoasă, pe aceea mare, mare de tot.

— Și n-are să-ți pară rău că te desparți de ea ?

— Nu. Pentru el aș face orice sacrificiu.

„Ce nebună e !" se gîndi Amali. Începuse să-i fie frică de fata hanului.

— Ghiul... îți dai seama ce spui ?

— Eu, draga mea, îmi dau seama, dar uite că ţie ţi-e greu să mă înţelegi, începu să vorbească Ghiulşan. Fie ce-o fi, mi-e totuna... Nu mai pot... Îl iubesc. Simt că cerul mi l-a trimis...

— Da, cîntă foarte frumos.

— Pe mine nu mă interesează vocea lui. Nu mă interesează decît el...

— Uite cum e făcută şi lumea asta! exclamă Amali. Pe tine te-a vrăjit înfăţişarea lui, felul cum arată, iar pe mine... pe mine doar glasul. Cum să-l împărţim?adăugă ea şi izbucni în rîs, deodată.

Pe Ghiulşan o împunse un ghimpe în inimă. Privind-o cu ură pe Amali, se gîndea: „Va să zică, aşa! Pisicuţa neputincioasă începe să-şi scoată ghearele!" Dar se stăpîni şi spuse blajină:

— Bine, n-o să ne certăm noi... Numai că trebuie să m-ajuţi! şi întorcîndu-se brusc, se îndreptă în grabă spre casă.

Intrînd în fugă în odaia ei, Ghiulşan îşi dădu drumul simţămintelor. Frîngîndu-şi mîinile, umblă cît umblă de colo-colo, pe covorul moale, apoi, apropiindu-se de fereastra deschisă, rămase pe gînduri. Ce rău îi pare că Nadir nu ştie carte! I-ar fi scris o scrisoare care să-i ardă sufletul. Dar nomadul nu ştie să citească. De altfel, e oare asta o nenorocire? Ca el sînt mii, sute de mii pe pămînt. Privirea îi lunecă spre vălul scump de mătasă neagră ce atîrna la uşă.

— Ah, şi tu, care-mi otrăveşti viaţa!... Te-aş pune pe foc îndată, fără nici o părere de rău!

Toată ziua umblă prin casă, de colo-colo în aşteptarea nopţii. Patima aventurii romantice o împingea spre o cutezanţă nemaiauzită pentru o fată din Afganistan. Se hotărî să se ducă la Nadir în grădină.

Şi iată: clipa mult aşteptată sosi. Grădina era pustie. În sat se aprinseseră luminile. Rugăciunea de seară se sfîrşise, oamenii cinaseră. Prefăcîndu-se bolnavă, Ghiulşan nu venise nici la rugăciune, nici la masă. Încuiată în odaie, îşi bătea capul cum să facă să-l vadă pe Nadir. Dincolo de uşa ei, se afla odaia mamei, soţia cea mai tînără a hanului, în

vîrstă de treizeci și opt de ani. Odăile erau așezate față în față și amîndouă dădeau într-un salon mare. La ușa salonului atîrnau două draperii largi, grele, iar podeaua de ghips era acoperită cu un covor uriaș.

Ghiulșan aștepta pînă ce toți ai casei se cufundară în somn. La ceasurile douăsprezece, slugile stinseră lumina și se duseră în odăițele lor. Ghiulșan se apropie de ușă și dădu puțin la o parte draperia salonului. În lustra de cristal se jucau razele lunei.

Se gîndi să mai aștepte. Se întoarse la loc. Inima îi bătea să-i spargă pieptul; focul dragostei o împingea spre grădină. Poate că Nadir are să cînte și noaptea asta și o să-i dea de urmă după cîntec.

Minutele treceau încet, ca drumul nesfîrșit al unei caravane în Deșert. Iar Nadir tăcea. „Nadir! Nadir!... Viteazul, leul meu neînfricat, unde ești? Cum să te găsesc?" șoptea Ghiulșan.

În cele din urmă, se ridică, ieși încetișor în salon și, furișîndu-se ca o pisică, se apropie de ușa mamei. Mama dormea adînc. Se întoarse din nou în odaia ei și se așeză la fereastră. Cu ochii în grădină, aștepta încordată să-i audă glasul. „O, de-ar începe iar să cînte ca atunci! Într-o clipită l-aș găsi". Dar Nadir tăcea, tăcea. „Numai tata e de vină. Și trebuie, trebuie să-l văd pe viteazul meu iubit!" Se ridică din nou, se apropie de ușă; se opri. „Ce să fac? Ce-i de făcut?" Se apucă cu mîinile de cap. „O fată nu are decît o singură onoare!... Onoare!..." repeta ea. Vremea trecea. Se auzea tic-tac-ul ceasului, care o îndemna, parcă ferm și perseverent: „Du-te! Du-te!"...

„Dar unde să-l cauți pe întinderea aceasta verde, de necuprins?" Se întoarse din nou la fereastră, își încordă auzul...

Din bezna nopții, cineva o chema parcă: „Te aștept, Leili a mea. Sînt aici, vino! Nu șovăi... Doar știi că dragostea nu cunoaște stavilă, și nici teamă... Curaj!..."

Fata își înălță ochii umezi la cer:

— O Alah ! Iubitul meu mă cheamă, ajută-mă... !

Bătaia răsunătoare a orologiului vestea înscrierea încă a unui ceas pe răbojul timpului.

S-a făcut trei ! Cu neputinţă să mai aştepte. Vălul îi acoperi trupul mlădiu sub cămaşa de mătase. Covorul pufos îi înăbuşea paşii. Desculţă, tremurînd de emoţie, ca un om ce merge la spînzurătoare, Ghiulşan coborî treptele de cărămidă ce duceau la catul de jos. Se opri, uitîndu-se speriată în jur, se uită şi la uşă : trebuia să treacă prin bucătărie, şi pînă acolo se întindea un coridor nesfîrşit.

„Dacă se trezeşte vreo slugă şi mă ia drept hoţ şi începe să strige, de-o să ridice în picioare toată casa ? Vai mie, ce ruşine !... O, Nadir, cine te-a trimis întru nenorocirea mea !" „Întoarce-te, vino-ţi în fire", îi spunea conştiinţa. Iar nebunia îi şoptea într-una „De ce eşti aşa de fricoasă ? Fii leoaică, nu eşti fiica hanului ? Du-te, dragostea, focul ce arde în pieptul iubitului tău te cheamă !"

Încet, tiptil, lunecă de-a lungul coridorului ca un şarpe, se repezi la fereastră şi, dintr-o săritură, se trezi în grădină.

Luna lumina atît de puternic, încît umbrele copacilor păreau siluete vii, înveşmîntate în negru. Dar dacă în grădină se vor lua după ea duhurile rele ? Nu, ei nu-i e frică de nimic ! Nu-i pasă. Şi, învingîndu-şi ruşinea şi mîndria de fată, porni grăbită înainte.

Vîntul făcea să freamăte ramurile copacilor, care în bătaia lunei se legănau, înspăimîntînd-o. O cucuvea începu să ţipe şi pasărea de noapte zbură deasupra capului ei, aruncînd o uriaşă umbră pe pămînt. O groază cumplită o cuprinse. Zgribulindu-se se lipi toată de un copac.

Undeva, departe, se auzeau zvonuri nedesluşite. Tufişurile şuşoteau între ele. Un pui de jivină îi tăie calea, furişîndu-se. Tresări : „Şi-acum, încotro ? Unde să-l caut ? Să dau o fugă pînă la trandafirii negri ?" Aruncîndu-şi vălul pe spate, să n-o mai împiedice, o luă la goană. Inima îi bătea năvalnic,

gîndurile i se încîlceau. Fără să mai țină seama de nimic, se apropie de trandafirii negri. Nadir nu se afla acolo. De ciudă, era gata să izbucnească în plîns.

Pe neașteptate se auziră niște lovituri de mai. De după copaci se arătară două umbre. Ghiulșan se piti repede în tufiș. Umbrele trecură pe lîngă ea fără s-o vadă. „Vai, nefericita de mine! E Nadir cu o femeie!" Cei doi se opriră la cîțiva pași de fata hanului, care înghețase. Femeia puse mîna pe umărul lui, apoi îl luă de mîini... Amîndoi porniră mai departe fără o vorbă.

„Ce lecție crudă! se chinuia Ghiulșan, turbînd de mînie. Pentru un șarpe ca ăsta să-mi primejduiesc viața și să pătez numele tatălui meu?... Merită el oare emoțiile prin care trec!... Nu m-am înșelat cumva? Îl iubesc, oare, pe nomadul ăsta sălbatic, care nici măcar să citească nu știe? Ce nesăbuită sînt! Iubesc un bărbat și el iubește pe alta!... Dumnezeule, ce-o să se întîmple cu mine acum?!"

Ascunzîndu-se pe după copaci, Ghiulșan se luă după cei doi fără să-i scape din ochi. Poticnindu-se și căzînd pe jos își julise fața, picioarele, mîinile. Sîngera.

Ca să-și înăbușe geamătul, gata să i se smulgă din piept, își mușcă dureros mîna. „Tu, oricine ai fi, dacă nu știi să te aperi, dă-te la o parte din cale, nu-i încurca pe ceilalți... își zicea ea. Nu, nu se poate, de bună voie nu-l dau nimănui! Dar cine să fie? Nu cumva e Amali? O, dacă ar fi ea! Gînduri zmintite, ucigașe îi încinseră creierul. Am să-i arăt eu!... Fățarnica! Am s-o otrăvesc"...

Auzind în urmă pași, femeia întoarse capul și Ghiulșan rămase ca împietrită. Era Birha.

— Stăpînă, ce cauți aici la ceasul ăsta tîrziu! exclamă femeia, speriată.

Înecîndu-se de emoție și de atîta alergătură, Ghiulșan se aruncă spre Nadir. Acoperindu-i cu sărutări fața, mîinile, hainele, murmura:

— Omoară-mă, sau ia-mă de soție! Pentru tine... pentru tine înfrunt și moartea! Te iubesc!...

Îngrozită, pierzîndu-şi cumpătul, Birha o smulse de lîngă fiul ei.

— Stăpînă, ţi-ai pierdut minţile? Dumneata? şopti ea tremurînd toată. Vai, ce nenorocire!... Şi, întorcîndu-se spre Nadir, îi porunci să plece.

— Nu, asta nu, nu-l las! strigă Ghiulşan. E al meu! M-am gîndit la toate... totul e gata. Să fugim! Uite acum, chiar în clipa asta. Te rog, draga, buna mea Birha, îndură-te. Am să fac rost de toate... de bani, de aur, de tot ce trebuie... Am să-ţi dau toate giuvaerurile mele, numai să nu mi-l iei. Nu mi-l lua...

Birha îi astupă gura cu mîna. Nadir plecase.

„Uite cum sînt copiii de boier! se gîndea ea, strîngînd-o pe Ghiulşan la piept. Nu ştiu ce-nseamnă să munceşti din greu, nu ştiu ce-nseamnă grija zilei de mîine, sînt în stare să se nimicească pe ei înşişi şi pe alţii! Vai, şi ce vorbe îi ies din gură: „Te iubesc...", „hai să fugim"...

— Fata mea, rosti ea, silindu-se să-şi stăpînească tulburarea. Dumneata ştii să citeşti din Coran şi din alte cărţi mari şi frumoase. Dumneata nu eşti ca noi, oameni cu mintea întunecată, oameni fără carte. Gîndeşte-te bine. Tatăl dumitale ne-a dat adăpost, el e sprijinul nostru, ne-a dat de lucru, ne-a dat pîine... Putem noi, drept mulţumire pentru binele ce ne-a făcut, să-i răpim fata? Ne va ierta lumea, ne va ierta Alah o nelegiuire ca asta? Şi cum poţi întina cinstea şi numele tatălui dumitale? E îngrozitor ce faci. Decît aşa viaţă, mai bine moartea!

— Îl iubesc!... Îl iubesc!... o ţinea una şi bună Ghiulşan plîngînd şi fără s-o asculte pe Birha.

— Dar, stăpînă, Nadir e un copilandru! se ruga femeia cu lacrimi în glas. El nici nu ştie ce-i dragostea. N-a cunoscut dezmierdarea fetelor, n-a auzit niciodată vorbe de iubire. Un astfel de bărbat îţi trebuie? Dumitale îţi trebuie un om bogat, tînăr şi cu faimă. Vino-ţi în fire, fii înţeleaptă, nu

te nenoroci. Nu am decît un singur fecior. În numele lui Alah, îndură-te de mine...

— Nu, nu, Birha, nu mai vorbi, nu mai vorbi, repeta Ghiulșan suspinînd. Nu vreau să aud, mai bine taci!

Dar putea oare Birha să tacă? În noaptea din urmă nu dormise o clipă, gîndindu-se la Nadir. Iar în noaptea asta se hotărîse să stea împreună cu el ca să-l împiedice să mai cînte. Și cînd colo — uite — ieșise și mai rău. Uf! ce noapte groaznică. Și ce-o să-i mai aducă dimineața?

— Să mergem, să nu ne vadă careva. Fie-ți milă de băiatul meu. Îl vor ucide dacă-l vor zări lîngă dumneata, îți jur pe Alah, n-o să scăpăm de furia hanului... șopti femeia cu spaimă în glas.

— Bine, se învoi deodată Ghiulșan. Dar însoțește-mă acasă, te rog.

— Merg cu dumneta, stăpînă, pînă la capătul lumii, numai grăbește-te!

Birha era în culmea deznădejdii. Teama de urmările acestei nopți îi apăsa sufletul. „Acum pricep eu, se gîndea ea, pășind alături de Ghiulșan care tăcuse. Uite, asta e Leili a lui! De ea s-a îndrăgostit. Nu, niciodată, orice-ar fi, n-am să-l las s-o ia de nevastă. Mai bine să plece din Lagman! Însă repede, cît mai repede! Dar încotro să fugă? Unde să se ascundă? Uf, ce mică-i lumea pentru cei săraci!".

Ajungînd acasă, Ghiulșan se năpusti în odaia ei, și trîntindu-se pe divan, izbucni într-un plîns amarnic. „Cum de-a îndrăznit nomadul ăsta să-mi întoarcă spatele? se întreba îngrozită. De ce m-am umilit atîta în fața acestui sălbatic? Cum de-am avut curajul și de unde nebunia asta să-i sărut mîinile!..." Murea de rușine.

Curînd însă se potoli. Chipul lui Nadir îi răsări înaintea ochilor, și asemeni unui judecător milos, fata hanului căuta acum să-i îndreptățească purtarea. „Ah, de ce-l învinuiesc degeaba? Putea el oare

să se poarte altfel de față cu maică-sa care e atît de aspră ?"

Și Ghiulșan prinse a se mîngîia cu ideea că, după sărutările ei fierbinți, nu se va mai gîndi decît la ea. Abia acum avea să poată pune stăpînire pe sufletul lui barbar.

Tot gîndindu-se la Nadir, Ghiulșan nu băgase de seamă că soarele răsărise și nu auzi pașii mamei, care intrase în iatac.

— Fata mamei, rugăciunea de dimineață ai pierdut-o, la micul dejun n-ai venit. Ce-i cu tine ? Nu cumva ești bolnavă ?

Luată prin surprindere, Ghiulșan tresări. Văzînd-o pe maică-sa dichisită, se stăpîni și, fără să se ridice de pe divan, mormăi îmbufnată :

— Te rog, mamă, lasă-mă în pace, nu-mi arde mie acum de rugăciune !

Mama o privi speriată ; se așeză alături de ea, dădu s-o îmbrățișeze. Ghiulșan se feri.

— Ce-i, ce s-a întîmplat ? Te-ai schimbat de tot, nu mai vrei să știi de nimic : nici de cele sfinte, nici de tatăl tău, nici de maică-ta ! rosti ea cu o mîhnire plină de duioșie. Spune-mi, fata mea, ce s-a întîmplat ?

— N-am să-ți spun nimic, răspunse Ghiulșan arțăgoasă. Cît despre rugăciune, mi-am făcut-o la miezul nopții...

— În cămașă de noapte ? exclamă mama îngrozită. Tu se vede că nu mai ești în toate mințile.

— Poate... așa o fi, răspunse Ghiulșan și începu să vorbească repede, din ce în ce mai enervată. N-aveți decît să mă trimiteți la balamuc. Acolo cred c-o să mă simt mai bine decît în casa asta.

— O, Alah, ce tot spune ! își ieși din fire mama. Să știi că am să spun tatii să te mărite. Numai așa are să-ți vină mintea la cap !

— Bine, mă mărit ! Dar numai cu bărbatul pe care-l iubesc, nicidecum cu cine vă place vouă. Eu singură am să-mi hotărăsc soarta.

Mama înlemni auzind aceste vorbe. Asta e fata pe care a crescut-o, fata unui afgan ? Înspăimîntată, ieşi fuga afară din odaie.

Ghiulşan o urmări cu ochii scînteind de ură.

— M-am săturat de dădăcelile voastre ! Vreau să iubesc, să-mi aleg singură bărbatul ! Singură ! Auzi ? Singură !... ţipă ea, pradă unei crize de nervi.

NU-I PRIETEN MAI BUN PE LUME DECÎT MAMA

Birha ştia ce poate să facă patima dintr-un om care şi-a pierdut stăpînirea de sine. Cunoştea bine viaţa cu toate necazurile ei. Opintindu-se în roata grea a traiului de fiece zi, se deprinsese cu scîrţîitul ei rar şi încet. Ştia cîtă răbdare şi dîrzenie îţi trebuie ca să înfrunţi necazurile. Ea nu dusese niciodată o viaţă frumoasă. Din fragedă copilărie văzuse şi îndurase multe. Dar dragostea pentru bărbatul ei înnobilase totul şi ea purta în spinare, fără a crîcni, povara vieţii. Din-Muhammed înţelesese toate acestea şi-i spunea : „Iubirea ta e ca vîntul prielnic ce suflă în pînzele corăbiei. Ea îmi alungă plictiseala, amărăciunea. Fără tine n-aş putea trăi". Şi cum se mai bucurase cînd i l-a născut pe Nadir ! „Numai dintr-o dragoste ca a noastră a putut să se zămislească un asemenea fecior, spunea el. Femei ca tine înfrumuseţează viaţa. Gîndeşte-te ce m-aş fi făcut fără iubirea ta ! Cu tine sînt mai puternic, mai vînjos. Nici un tîlhar n-ar îndrăzni să-mi iasă în cale !"

Birha îşi dădea seama că, mai devreme ori mai tîrziu, Nadir avea să se însoare şi să-şi întemeieze

un cuib al lui. Dar nici nu voia să se gîndească la Ghiulşan.

Încredinţată că Nadir se îndrăgostise de fata hanului, blestema această dragoste. Cum să-şi smulgă băiatul din mîinile ei? El nu va putea îndura toanele acestei răsfăţate. Oare o asemenea nevastă îi trebuie lui? Ce-l ispitise la fluşturatica asta?

Ea ştia că Nadir e în stare de simţăminte puternice, înalte şi nobile. Băiatul încă de mic urîse minciuna şi îi iubise pe cei asupriţi. Cîntecele în care nomazii proslăveau iubirea dezinteresată, sinceră, curată îi înnobilaseră mintea, inima. Birha ştia ce suflet curat avea feciorul ei şi îşi dădea seama că între Ghiulşan şi Nadir nu va fi niciodată prietenie sau dragoste.

Sub soarele dogoritor, scăldat în sudoare, Birha apăsa cu putere coarnele plugului greu, tras de bivolii stăpînului. Din cînd în cînd, cu vocea răguşită striga la vite, apoi iar se cufunda în gîndurile ei.

Abia aştepta să se facă ora prînzului. Trebuia să stea de vorbă neapărat cu Nadir. Doar nu-i suflase încă nici o vorbă despre Ghiulşan, nu-l întrebase de ce se tînguise atît în cîntecul său. De îndată ce se auzi cîntecul muezinului, chemînd credincioşii la rugăciune, femeia plecă de pe ogor şi, obosită, abia tîrîndu-şi picioarele, porni în grabă spre feciorul ei.

Zărindu-l de departe, fugi spre el şi, fără a scoate un cuvînt, îl privi lung, cu ochii în lacrimi.

Nadir lăsă capul în pămînt.

— Băiatul mamei... aproape că gemu ea.

— Ce-i, măicuţă? rosti încet Nadir, fără a-şi înălţa capul.

— Uită-te la mine!

Nadir nu se simţea în stare să ridice privirea. Îi venea să intre în pămînt de ruşine.

Maică-sa pricepu ce se petrecea în sufletul lui.

— Numai pe tine te am, băiatul meu, eu sînt singurul tău prieten, căruia îi poţi împărtăşi toate tainele tale, spuse ea, privindu-l în ochi. Să mergem, să vorbim...

— Ce să vorbim? bîigui el.

— Despre dragoste! exclamă ea cu durere în glas.

Băiatul se îmbujoră la față și întoarse capul.

— Da, copilul meu, mama e cel mai bun prieten și tovarăș al tău. Nu găsești pe lume prieten mai bun decît mama. Hai să vorbim deschis. Poate că am să te ajut, poate că am să-ți alin suferința. Șoväind, îi atinse obrazul cu mîna. Te rog, spune-mi fără înconjur de cînd ai îndrăgit-o pe fata hanului?

Nadir căscă ochii, uluit. Cîtă duioșie și amărăciune era în glasul ei, cîte suferințe i se citeau pe față!

— Nu te frămînta, mamă, murmură el, înțelegîndu-i durerea și ocolindu-i privirea.

Gîfîind, maică-sa îl întrerupse:

— Nu, să nu zici nu... știu, văd totul! Cu tine se petrece ceva rău... O gheară dușmană îți sfîșie inima. Văd totul în ochii tăi... Vreau să-mi spui tot adevărul. Și tu taci și tăcerea ta mă face să sufăr și mai mult!

Nadir pășea tăcut. Era o zi minunată. Soarele își revărsa cascadele de lumină peste grădini, cuprinzînd copacii în îmbrățișări fierbinți. Văzduhul mirosea a flori, a fructe date în pîrg. Birha nu vedea însă nimic. Un singur gînd o stăpînea: să-și salveze băiatul. Pe fiul ei care nu cunoaște viața, oamenii și care e neștiutor ca un copil.

— Să ne așezăm puțin, rosti ea, și se opri lîngă un alun rămuros. Aici n-o să ne tulbure nimeni.

Se așeză pe pămînt, își lipi genunchii de piept și stătu așa cîteva clipe, îngîndurată. Tulburat încă, Nadir rupse o rămurică și se așeză și el alături.

— Nadir, fiul meu, începu Birha luîndu-l deodată pe după umeri, de ce te ascunzi de mine?

Nadir întoarse capul. Îi era milă de maică-sa. N-ajungea cîte îndurase, acum să-i mai cadă pe cap și năpasta asta. Îl va înțelege ea oare? El, Nadir, o iubește pe Amali ca pe nimeni pe lume. Va înțelege oare lucrul acesta?

Încurcat își mușca buzele răsucind în mîini rămurica ruptă.

— Știi tu oare ce-i dragostea, îl întrebă încetișor maică-sa.

Nadir o privi liniștit. Ce să facă, cum s-o întoarcă ? Știa cîntece de dragoste, dar dragostea nu-i ieșise niciodată în cale. Știa că fetele se mărită și că flăcăii se însoară. Ca să iei de nevastă o fată, trebuia s-o răscumperi cu vaci, cămile, cai, aur, pămînt, mătase. Pe cînd el cu ce ar fi putut-o cumpăra pe Amali ? El n-are decît inima și sufletul... Dar uite că oamenii, nu se știe de ce, nu le prețuiesc.

— Taci ? Ai făcut boroboața și acum nu mai știi ce să răspunzi ! îl dojeni ea.

— N-am făcut nimic. Nu știu ce-i dragostea. Dar sufletul mă trage spre Amali. Dacă Alah mi-ar da aripi de vultur, aș lua-o și aș duce-o pe piscurile cele mai înalte ! E cu mine pretutindeni : și cînd dorm și cînd sînt treaz. Nu știu, dragoste o fi asta ?...

— Fiule ! exclamă uimită mama. Drept ai grăit ?

— Da, mamă ! Pentru Amali sînt gata zi și noapte să car pietre, să sparg stînci, să sap șanțuri. Pot să cînt despre ea din zori și pînă-n noapte.

— Sst ! mai încet să nu ne audă cineva, și Birha îi acoperi gura cu palma.

Nadir îi dădu la o parte mîna.

— Bine, am să vorbesc încet. Dar să mă asculți liniștită. Și scăzînd glasul, urmă cu înflăcărare : Să știi că Ghiulșan e pentru mine ca buruiana uscată în drumul caravanei. Trandafirul meu e Amali ! Cînd ai plecat în munți, m-ai rugat să nu mai cînt și ți-am îndeplinit dorința, dar acum nu mai pot să tac, mă înăbuș dacă nu cînt. Tu îmi ești mamă, m-ai hrănit și m-ai crescut. Dar eu o iubesc pe Amali, așa cum te-a iubit și tata pe tine ! și luînd mîna maică-si și-o lipi de buze. Ce să fac, iartă-mă, nu te supăra...

Buimăcită, Birha tăcea, dusă pe gînduri : „Poate, oare, o fată oarbă să fie soție și mamă ?! Alah, de ce mă pui iar la încercare ? Cu ce ți-am păcătuit ?"

— Dar tu nu știi că fata nu vede, că e ca un pisoi nou născut? aproape că strigă Birha, în deznădejdea ei. Alah, ce nesocotință, ce nebunie!...

— Mie-mi place așa cum este! Amali e ca un basm minunat! M-am gîndit la toate — am să mă descurc eu. Pentru ea sînt gata de orice jertfă. Cea mai mare fericire va fi s-o am alături de mine, ea îmi va înflăcăra inima.

Gura lui Nadir vorbea despre o dragoste curată, neprihănită. Sufletul lui năzuia spre o prietenie înaltă, frumoasă, întocmai unui cîntec. Cu firea lui sălbatică, sensibilă la frumos, ca a tuturor celor din sud, el o diviniza pe Amali. Dar tainele dragostei nu le cunoștea.

— Crede-mă, măicuță, rosti Nadir, de data asta mai liniștit, luînd mîna mamei într-a sa, nici prin gînd nu-mi trece să fac ceva care să te acopere de rușine. Nu-mi pasă ce zic oamenii, nu-mi pasă de cleveteli. N-au decît să vorbească...

Mișcată, Birha îi cuprinse în mîini capul cîrlionțat și-l sărută.

— Te cred, fiule, și te înțeleg!

Nadir o strînse pe maică-sa la pieptul lui și femeia îi auzi bătăile inimii. În clipa aceea i se păru că e cea mai fericită mamă de pe pămînt.

— Nadir, am să mă străduiesc să te ajut. Dragostea e ca soarele, ne mîngîie și ne încălzește și iarna. Dar să nu te joci cu ea... Dragostea pentru Amali îți va aduce multe lacrimi și amărăciuni. Ai văzut cu ochii tăi unde a dus-o dragostea pe Ghiulșan. Și eu, păcătoasa de mine, care credeam că ea te prinsese în mrejele ei! Slavă lui Alah că nu-i așa! Fii cu băgare de seamă, ferește-te de ea, că e în stare de orice. Și, trecîndu-i mîna prin părul cîrlionțat, adăugă: Iată că ne-am lămurit, am vorbit, ca doi prieteni. Acum îmi e mai ușor. Uite, a sosit vremea să mă duc la muncă. Nu uita, dragul meu, că de locuit locuim la Said, dar de muncit, muncim pe moșia hanului...

Despărțindu-se de băiatul ei, Birha mergea fără să vadă drumul. Teama că, din gelozie, Ghiulșan ar

fi putut să ridice mîna asupra lui Nadir, să-l omoare, o apăsa, învăluindu-i calea într-o ceață deasă.

„Îți mulțumesc, mamă, îți mulțumesc bunul și credincioșul meu prieten!" șopti Nadir însoțind-o pe Birha cu o privire plină de duioșie. „Fii cu luare-aminte, ferește-te de dragostea lui Ghiulșan, dragostea ei e ca o furtună și te poate ucide", îi răsunau în urechi cuvintele ei.

Întîlnirea cu Ghiulșan și curajoasa ei faptă îl puseseră pe gînduri pe flăcău. Și el ar fi vrut, la fel ca ea, să înlăture stavilele puse de islam între bărbat și femeie și să alerge la iubita lui.

„Totuși ce însemna o astfel de faptă: curaj sau dragoste? se gîndea el. Să uite, ca fată, de orice rușine, să alerge la miezul nopții în grădină, să plîngă în fața unui bărbat și să-i spună că-l iubește? Dar dacă nu era iubire, atunci ce era? Ce-i trebuie unei fete bogate un nomad sărac?"

Gîndurile i se întoarseră din nou la Amali. Își dădea seama că tăcînd și suferind nu va ajunge la fericire, că trebuia să facă așa cum făcuse Ghiulșan: s-o oprească pe Amali și să-și deschidă inima în fața ei. „Acum soarta mea depinde de mine însumi, de tăria și de curajul pe care-l voi avea! O, cerule, ajută-mă! Dă-mi putere!"

Un șuvoi de sînge tînăr, fierbinte îi năvăli spre inimă. Părea că văzduhul tot se încinsese. Nu mai avea aer. Lumea i se părea strîmtă. Privi cîteva clipe la argații ce se îndreptau spre ogoare, se uită la copacii din jur, atît de străini de el, la cărăruia ce ducea spre cocioaba lui Amali. Și îi veni în gînd să nesocotească orice bunăcuviință, să alerge la ea să-i sărute pragul și să-i mărturisească totul. Avea pe buze cuvintele care i-ar fi dezvăluit iubirea ce i-o purta și ar fi făcut întocmai, dacă în cale nu i-ar fi ieșit Divana, grăjdarul.

— Pe unde umbli? se repezi el la Nadir. De un ceas te caut prin toată grădina. Hai mai repede că hanul ne-a trimis mîncare de la bucătăria lui. Și bucuros de praznicul ce-l aștepta, adăugă: O să

mîncăm pilaf cu șofran și pui și ne-a mai trimis și șerbet. Hai mai repede, spală-te iute pe mîini.

Lui Nadir nu-i ardea de mîncare.

— Mănîncă singur, mie nu mi-e foame, răspunse el ursuz.

— Cum adică, nu vrei ? Îndrăznești ? se înfurie grăjdarul. Păi mi-au zis să mănînc numai cu tine ! Pricepi ? Tu parcă n-ai fi om ! Să nu vrei tu să mănînci pilaf, pilaf din care mănîncă însuși hanul ? O dată s-au arătat și ei darnici și tu faci nazuri ca o fată mare. Deși Nadir nu-l asculta, Divana continuă : Se vede treaba că i-ai plăcut hanului, măcar că ai vrut să-l omori. Uitîndu-se uimit la Nadir, clătină din cap. Ce mai erou !... I-ai dat gata pe toți. Eu îți spun pe față : să fi fost în locul hanului, te-aș fi alungat ca pe-o javră.

Nadir își trecu tăcut mîna peste flautul vîrît la cingătoare și suspină.

Un blid mare cu mîncare era așezat pe o față de masă. În jurul lui, Divana așezase bucăți de lipii. Alături, un urcior de lut cu apă rece de izvor, și apoi un morman mare de zarzavat : ceapă, ridichi, castraveți. Apucînd cu toate cinci degetele un purcoi de orez alb, pufos, presărat cu șofran aromat, grăjdarul îl azvîrli în gură, ca să-i facă în ciudă lui Nadir.

— Bine, am să mănînc și eu, se învoi băiatul, dar să te duci mai întîi să-i dai și lui Amali.

La început, Divana se uită mirat la Nadir șovăind, apoi, sărind iute în picioare, puse o parte din bucate într-un blid și fugi spre cocioabă.

— Ești băiat deștept, zise el după ce se întoarse înapoi, ai făcut bine. Amali e o fată bună și face să te porți frumos cu ea. Ei, și-acum să mîncăm și noi.

Nadir mîncă fără poftă. După ce isprăviră, Divana puse de ceai. În clipa aceea se auzi un glas limpede, melodios cîntînd un cîntec de leagăn. Nadir tresări.

— E Amali, rosti grăjdarul încet, cu teamă parcă să n-o sperie. Își culcă păpușa...

Nadir ascultă fermecat.

Noaptea a-nvelit
În al ei scump șal
Lagmanul iubit.
Dormi, odorul meu,
Dragul meu bengal,
Alea-liur-liur-li
Cînt încetișor,
De amar și dor,
Parcă o ascult
Cum mă legăna
Mama de demult
Și-mi plîng soarta grea,
Plîng mereu cu foc,
Dormi, fetița mea,
Fără de noroc,
Soare vom vedea?
Alea-liur-liur-li...

— Ce frumos mai cîntă! exclamă Divana, întorcîndu-se spre Nadir, și, văzîndu-l, încremeni.

Din ochii închiși ai flăcăului se rostogoleau pe obraji lacrimi mari...

— Ce, ai înnebunit? îl scutura el de umeri. Fata se joacă cu păpușa, și tu...

Nadir nu răspunse. Întins la umbra platanului, cu mîinile puse sub cap, își ațintise ochii în înaltul cerului, ținîndu-i larg deschiși pîn-la durere, ascultînd glasul lui Amali. Văzduhul ardea; tremurînd, chipul fetei, cînd se topea, pierind, cînd îi apărea iar înainte.

— Hei, eu mă duc cu blidele la bucătărie, tu ai grijă de ceai, spuse grăjdarul. Cum dă apa în clocot opărește ceaiul, dar să nu-l lași cumva să fiarbă, că-l strici.

Grăjdarul plecase de mult. Apa din ceainic secase la jumătate, iar Nadir tot întins stătea. Fără să vrea scoase flautul și-l duse la buze. Deodată își aminti de rugămintea mamei. Sări în picioare, se codi o clipă, apoi porni ca fulgerul spre cocioaba lui Amali. Oprindu-se în ușă, cu răsuflarea tăiată,

urmărea fata cu ochii. Amali şedea în mijlocul odăii şi-i cînta păpuşii un cîntec de leagăn. Păpuşa era mare şi o ţinea culcată în braţe ca pe un prunc. Nadir simţi cum îl apucă o sfîrşeală. Parcă s-ar fi aflat în nişte tufişuri cuprinse de flăcări din care nu poţi scăpa decît trecînd prin foc, sfidînd moartea.

În jur, ţipenie de om. Amali se afla doar la trei paşi de el... Erau singuri. Păpuşa n-avea să-i împiedice.

„Stăpîneşte-te, nu intra," îi şoptea raţiunea. Iar inima îl împingea înainte : „Du-te, curaj ! Nu-ţi fie teamă de nimic. Dragostea cere efort !"

Şi după ce rosti în şoaptă „bismillak", Nadir tuşi tare şi trecu pragul. Speriată, Amali strînse la piept păpuşa şi întrebă cu glas tare :

— Divana, tu eşti ?

— Nu, eu sînt, Nadir !

Vocea-i tremura atît de tare încît Amali simţi numaidecît că se întîmplase ceva rău.

— Ce-i cu tine, ce s-a-ntîmplat, întrebă ea tot atît de tulburată ca şi el şi acoperindu-şi faţa cu mîinile. Iar te-a certat stăpînul ?

— Nu, Amali ! răspunse Nadir ruşinat şi vinovat. Am venit să aflu... să te întreb... Se încurcă şi după ce tăcu o clipă, stăpînindu-se, îşi dădu drumul : Tu eşti Leili a mea, şi vreau să-ţi dau ochii mei, inima mea, să fiu al tău cu trup şi suflet. Te iubesc ! După ce spuse toate acestea, simţi că se rostogoleşte în beznă, în timp ce inima îi bătea în piept nebuneşte.

Pe faţă o cuprinse spaima. „De la un nebun, care era cît pe ce să-l ucidă pe han, te poţi aştepta la orice", îi trecu ei prin minte. „Nu, nu ! N-am să-l las să-şi bată joc de mine, să facă de rîs bătrîneţile tatei".

— Ieşi afară ! rosti ea tare. Glasul îi sună hotărît, poruncitor.

— Bine, am să ies, dar trebuie să stau de vorbă cu tine.

— Am să te ascult, dar mai întîi, ieşi afară !

— Amali, te iubesc mai mult decît orice pe lume.

Sînt gata să cînt pentru tine, Leili a mea, ziua și noaptea... rosti Nadir din pragul cocioabei.

Vorbele fără șir ale tînărului o tulburaseră pe Amali. Tremura însă de frică și se făcuse roșie ca focul de rușine. Cuvintele lui Nadir îi răsunau în piept asemeni clopoțelului caravanei, ce sună undeva departe, înăbușit. Îi și plăcea, dar îi inspira și teamă.

Amali știa că nomazii sînt oameni liberi. Dragostea nomadului arde ca o flacără vie, curată și te atrage cu putere. Totuși n-are să-i răspundă cu același sentiment.

— Nadir, îi mulțumesc cerului pentru iubirea ta, începu fata, dar eu n-am dreptul să mă gîndesc la dragoste. Caută-ți o fată care vede, o fată frumoasă.

— Tu ești fata cea mai frumoasă din lume, Amali.

— Nu-ți dai seama ce spui, Nadir.

— Amali ! Hai să fim atunci frate și soră !

— Nu, nu se poate...

— Viața mea !...

— Nenorocirea ta !

— Fericirea mea !

— Tristețea ta !

— Te iubesc !

— Nu mă chinui !

Refuzul aspru al fetei îi străpunse inima ca o suliță ascuțită. Mintea i se tulbură ca un cer învolburat de furtună. Mii de flăcări îi mistuie sufletul. Să dea înapoi ? Nu, cu neputință ! Se aruncă spre Amali, îi prinse mîna și i-o acoperi cu sărutări.

— Tată ! începu să țipe fata, smulgîndu-și mîna și lipindu-se de perete.

— Amali, sînt gata de orice. Hotărîrea mea e tare ca oțelul... Așa cum cerbul nu poate scăpa de glonțul meu, nici tu nu te poți apăra de dragostea mea. Jur pe laptele pe care l-am supt de la mama, pe osemintele tatălui meu, jur pe dragostea neprihănită ce ți-o port că mai curînd m-aș bate și aș primi mii de răni de la dușman, decît să mă despart de tine. N-am să mă despart de tine niciodată ! Niciodată !

Rostind toate acestea, Nadir se năpusti în grădină și pieri în frunziș.

În viață omul uneori e ca un boboc în floare. Prins de ger bobocul nu mai poate înflori. Așa se întîmplase și cu Amali. În pieptul ei înverzea un lăstar ce trăgea spre soare, lumină. Dar orbirea îi ferecase toate năzuințele, osîndind-o la suferință. Să te încălzești la focul dragostei și să te arzi în flacăra lui, așa cum făcea fata hanului, era pentru Amali un lucru neîngăduit, la care nici măcar nu se putea gîndi! Iubirea e un duh rău de care trebuie să se apere, rugîndu-se, chiar și o fată ca Ghiulșan.

Și ea, Amali, se rugase, și totuși, nu izbutise să alunge acest „duh rău". Dimpotrivă, o prindea din ce în ce mai mult în mrejele lui puternice, nevăzute. Glasul lui Nadir, o vrăjise. Tot mai des și mai des descoperea în ea dorința de a-l mai auzi măcar o dată cîntînd. Chipul lui îi apărea limpede înainte. Iar acum, după ce îl auzise rostind cuvintele acelea înflăcărate, suferea cumplit că nu-i putea vedea fața, ochii, că nu se cuvenea, n-avea dreptul să răspundă la sentimentele lui.

Zi de zi, fata își pierdea tot mai mult liniștea sufletească, puterea de a se stăpîni.

„Azrael [1], se ruga ea, de ce nu vii mai repede? Unde e vestita ta cruzime? Vino și ia-mi viața, scapă-mă! Nu mai pot îndura iadul acesta din mine..."

Cerul însă tăcea.

CHINURILE DRAGOSTEI

Tot satul vorbea despre noua căsătorie a lui Azizhan. Oamenilor nu le venea să creadă.

— Nu se poate! E un boșorog bătrîn.

— Jur pe Alah!

[1] Îngerul morții. (n. red. ruse.)

— Şi pe cine o ia?

— Pe Amali, fata grădinarului.

— Şi ea vrea? Că hanul are aproape şaptezeci de ani, pe cînd fata...

— Amali e de-o vîrstă cu fii-sa.

— Uf şi bogătanii ăştia!... Nu ştiu ce-i amărăciunea la tinereţe şi o seamănă pe pămînt într-una, pînă la bătrîneţe, cînd îşi pierd de tot minţile.

Aşa vorbeau între ei sătenii despre însurătoarea lui Aziz-han. Numai hogea Başir nu socotea nimic ruşinos în faptul că hanul îşi lua a patra nevastă. Doar după lege el poate avea şapte soţii! Hogea Başir socotea chiar că, însurîndu-se cu fata grădinarului, care mai era şi oarbă pe deasupra, hanul se purta ca un adevărat musulman.

— Stăpînul nostru săvîrşeşte o faptă pe placul lui Alah! propovăduia el, străduindu-se să închidă gura lumii. Şi asta n-o face fiindcă aşa i s-a năzărit lui, ci fiindcă îi este milă de fata nenorocită a grădinarului. Hanul e dator să îndeplinească voia lui Alah! E dator!...

Cea mai mare parte a locuitorilor din Lagman nu prea credeau că hotărîrea lui Aziz-han era pe voia lui Alah. Hanul e o vulpe şireată şi nu degeaba şi-a pus ochii pe Amali. Fata grădinarului e frumoasă, cuminte. Că-i oarbă? Asta nu poate fi decît spre folosul lui: n-are să-i fie scîrbă de el. O logodnică mai bună nici că şi-ar fi putut găsi, în ciuda avuţiilor lui. S-au dus vremurile cînd părinţii puteau să-şi silească copiii să le îndeplinească poruncile fără cîrtire. Azi nici o fată bogată nu se va învoi să se mărite cu un bătrîn neputincios. Aziz-han îşi dădea seama că acum pînă şi lui i-ar fi fost greu să-şi cumpere o nevastă tînără, care să-i nască un băiat. Iar el dorea mult să aibă un băiat tot atît de frumos şi de puternic ca tînărul nomad, Nadir.

Vestea că hanul se însoară nu stîrni cine ştie ce zarvă în harem. Atît nevasta vîrstnică, trecută de cincizeci de ani, cît şi cea mai tînără, aceea care i-o dăruise pe Ghiulşan, erau bucuroase că hanul o alesese pe fiica lui Said. Toţi o cunoşteau din fra-

geda copilărie, o îndrăgeau și o priveau cu milă. Vestea aceasta le bucurase, și fiindcă astfel, hanului i s-ar mai fi îmblînzit firea, s-ar fi potolit și s-ar fi uitat la ele, cît de cît, ca la niște ființe omenești.

Tatăl lui Ghiulșan nu prea era sănătos. Avea adesea grave accese de inimă. Medicii îl sfătuiseră chiar să plece în Elveția să se îngrijească. Hanul însă era prea legat de casa și de grădina lui. Voia să-și întîmpine moartea în locul unde se născuse și să fie înmormîntat în grădină, lîngă trandafirii negri care-i erau atît de dragi. Un singur lucru îl supăra acum la bătrînețe : că n-avea moștenitor.

— Trei neveste, i se plîngea el lui hogea Bașir, și nici una nu face două parale. Uite, mama lui Ghiulșan, nici ea, în afară de zănatica asta de fetișcană, nu m-a fericit cu un băiat. De ce nu mi-a făcut fecior ?

Hogea îl aproba compătimitor :

— Da, da, femeia stearpă e ca pomul neroditor. Și pomii care nu dau roade nu trebuie ținuți în grădină, ci tăiați de la rădăcină și aruncați la gunoi.

Ambițiosului han, sfatul ăsta nu-i era pe plac. De ce să le dea afară : lasă-le să stea acolo, în harem, să aibă grijă de el ca niște sclave. Văzînd cum se purta hanul cu maică-sa și cu celelalte neveste ale lui, Ghiulșan le lua adesea apărarea, amenințîndu-l că va fugi de acasă. Acum însă primise hotărîrea tatălui său de a se însura cu Amali, cu o încîntare ascunsă. Credea că însăși soarta îi înlătura din cale rivala. Și-apoi, căsătoria cu hanul va fi pentru Amali o mare fericire. Dacă, cu ajutorul lui Alah, îi va dărui tatălui său un fiu, el o va îmbrăca în aur, din cap pînă-n picioare, îi va împodobi pieptul cu pietre prețioase și mărgăritare.

Lumea începuse a-l pizmui pe Said. Ce-i glumă să-l ai ginere pe însuși Aziz-han ?... De acum înainte, picioarele desculțe ale grădinarului, arse și crăpate de vînt, vor umbla încălțate în sandale de Peșavar, brodate cu mătase și fir aurit. Are să arunce vechiul lui halat alb de bumbac și-o să îmbrace unul de mă-

tase și nu va mai trebui să se gîndească la ziua de mîine.

Aziz-han nu-l grăbea pe Said să-i dea răspunsul. Era încredințat că fata grădinarului va primi să-l ia de bărbat și parcă și vedea băiețelul micuț, cu ochișorii sclipind ca niște mărgele. I-ar fi stat, gungurind, pe genunchi. Și ce s-ar mai fi jucat cu degețelele prin barba lui!

Nu numai hanul, dar nimeni din sat nu se gîndea că, la o propunere atît de măgulitoare, Amali va răspunde cu un refuz. Multora le era chiar teamă ca fata grădinarului, înaintea unei atît de mari fericiri, să nu-și iasă cumva din minți.

Și iată că spre uimirea tuturor, „Puișorul cel plăpînd", cum îi zicea hanul, îi declară război, sfidînd îndurarea soartei și mila lui Allah!

Lucrurile se petrecură astfel:

Soția cea mai vîrstnică a hanului îi adusese lui Amali cele dintîi daruri din partea logodnicului. Amali luă de pe tavă vălul de mătase și o rochie albă, scumpă, le pipăi, zîmbi și, punîndu-le la loc, răspunse:

— Mai degrabă am să îmbrac giulgiul de îngropăciune decît să pun pe mine mătăsurile acestea ale hanului. Numai din coșciug mă veți putea lua și duce în haremul lui. Vie, n-am să fiu a lui niciodată... Niciodată!

Drept răspuns, tatălui ei, care căuta s-o înduplece, spunîndu-i că-și calcă fericirea în picioare, că un bărbat mai bun n-o să-și găsească, Amali nu mai voi să mănînce. Trei zile nu luă nimic în gură. Zăcea în bordei și nu primea pe nimeni.

Scăldată în lacrimi, Birha ședea ceasuri întregi lîngă ea încercînd s-o înduplece să bea măcar cîteva înghițituri de ceai, să nu se mai chinuiască atît. Femeia cunoștea firea aspră a lui Aziz-han, știa că nimeni nu îndrăznea să-l contrazică. Înfuriat, hanul îi va alunga din casă pe Said și Amali și o dată cu ei, și pe ea cu Nadir. Mai bine ar fi fost dacă Nadir și-ar fi tăinuit dragostea ascunzînd-o cît mai adînc

în piept, pînă cînd dorința smintită a hanului s-ar fi potolit.

Zilele treceau. Aziz-han nădăjduia că Alah îi va da în cele din urmă minte alesei sale. Toată lumea aștepta cu nerăbdare să vadă cum se va termina lupta dintre atotputernicul han și roaba lui plăpîndă și oarbă. Oare hanul se va răzgîndi?

Nadir n-avea astîmpăr. Era fericit că Amali îl respinsese pe Aziz-han, dar nu știa ce va face Said. Grădinarul nu forța voința fetei, totuși căuta stăruitor s-o convingă să nu se dea în lături de la o căsătorie care nu le-ar fi adus decît foloase. Îi plăcea și-l măgulea gîndul că Amali va avea slujnica ei, care ar fi apărat-o de rele.

Cît despre Nadir, el umbla noapte de noapte prin grădină trecînd dintr-o aleie într-alta, așteptînd mereu îngrijorat, tulburat, ivirea zorilor. Cu cît trecea vremea, cu atît mai mult dorea să stea de vorbă cu Said. Cine știe, poate că se va îndura să i-o dea pe Amali, să le binecuvînteze unirea.

Odată, într-o noapte întunecoasă cu stele ce apăreau printre nori, sfioase, apoi din ce în ce mai cutezătoare, Nadir rătăcea gînditor prin grădină. Jur împrejur nu se auzea nici un foșnet. Pînă și vîntul huzurea cine știe unde. Deodată auzul lui ascuțit prinse o melodie tristă care venea de undeva din întuneric. Se repezi într-acolo. Nu era nimeni. Să i se fi părut doar? Ceasuri întregi se scurseră și muzica aceea îl urmări astfel pas cu pas. Parcă toată firea ar fi încins în jurul lui o horă veselă: cînta verdeața deasă a frunzișului, cîntau trandafirii, stelele îndepărtate, întreg pămîntul cînta.

Nadir mai rătăci așa multă vreme și deodată își dete seama că muzica aceea era a sufletului său plin de alean: o astfel de muzică există în fiece om și vai de cel ce n-o aude! Va să zică altceva nu-i rămîne de făcut decît să se ducă la Said să-i vorbească.

Noaptea trecu într-o așteptare chinuitoare. La moschee rugăciunea de dimineață era pe sfîrșite. Îndată ce razele soarelui coborîră de pe vîrfurile

copacilor şi-i mîngîiară faţa smeadă, Nadir ridică ochii la cer şi rosti :

— O Amali, în tine mi-e toată nădejdea... Ajută-mă !

Negăsindu-l pe Said lîngă trandafirii negri, se duse la el acasă.

— Ce s-a întîmplat, fiule, îl întrebă îngrijorat grădinarul, văzîndu-l atît de zbuciumat.

Nadir îl privea tăcut, şovăitor.

— Te-a supărat careva ?

— Nu, nimeni...

— Maică-ta e cumva bolnavă ! Unde-i ?

— Nu ştiu...

— Hai, spune odată, băiete, ce s-a întîmplat ?

— O iubesc pe fata dumitale şi-am venit s-o cer de nevastă... spuse în cele din urmă cu o voce stinsă, fără a-şi lua privirea de la tatăl iubitei sale.

Said încremeni. Şi numaidecît izbucni într-un rîs atît de răsunător, încît Amali se trezi. Auzi, ce caraghioslîc ! Nadir să-i ceară de nevastă fata, pe fata lui ! Rîsul grădinarului îl tulbură şi mai mult pe flăcău.

— Nu rîde, unchiule ! Nu glumesc ! continuă Nadir cu asprime şi plin de demnitate. Eu n-am nici aur, nici casă, nici pămînt. Dar în pieptul meu voi întocmi un cuib pentru Amali, voi muta munţii, îmi voi face o casă şi voi cumpăra pămînt. Amali şi cu mine vom avea de toate... De toate !...

Auzind aceste cuvinte, fata începu să tremure. Dar nu se trădă cu nici o mişcare.

Săturîndu-se de atîta rîs, Said dădu să intre în bordei. Nadir însă îl prinse cu putere de braţ şi începu să strige ca ieşit din minţi.

— Vreau să-mi fii tată, ia-mă de fiu !... Ai încredere în mine ! Sufletele noastre vor înflori ca trandafirii din grădina dumitale. Îi voi da ochii mei, toată viaţa mea !... Mă voi da ei cu totul !

Vîntul îi ducea departe glasul. În curte începuseră să se adune argaţii. Ghiulşan venise şi ea în fugă.

Vorbele lui Nadir îi ardeau sufletul fetei hanului ca niște stropi de foc. „Va să zică, uite cine-i Leili a lui!" îi șopteau buzele. Se gîndi la noaptea în care ea se umilise și plînsese în fața lui, implorîndu-i dragostea. O, Alah, cu ce putere vrăjită ai dăruit-o pe fata grădinarului?... De ce pe fata asta oarbă o plac toți de la tînăr pînă la bătrîn ? Cu ce l-a prins în mreje pe Nadir vulpea asta șireată ? Amali, bicisnica, cerșetoarea asta, să fie mai fericită decît mine, fata hanului?"

— O iubesc, o iubesc așa cum o iubea Medjun pe Leili a lui!... vorbea într-una Nadir, îmbrățișînd picioarele grădinarului.

Cu totul buimac, neputincios, Said se uită jur împrejur, desfăcîndu-și larg brațele.

— Băiete, nu ți-e rușine de oameni ? Nu ți-e rușine de părul meu alb ? încerca el să-l potolească, tot străduindu-se să-și scoată picioarele din strînsoarea lui puternică.

Asta îl întărîtă și mai tare pe Nadir.

— Dar profetul n-a iubit ? Hozrati Fatima n-a fost soția lui iubită ? Dumneata n-ai iubit-o pe mama lui Amali ? Fiecărui bărbat îi e dat să aibă femeia lui, și fiecare și-o alege după cum îi spune inima... Abia cînd am văzut-o pe Amali, am înțeles ce înseamnă bucuria și chinul dragostei... Eu sînt Medjun al ei, iar ea e Leili a mea! Leili a mea...

Bîiguielile nebunești ale lui Nadir ațîțau focul urii în Ghiulșan, a cărei inimă era sfîșiată de ghearele geloziei. Nu mai putea asculta nerușinata lui mărturisire. Năucită cu totul, fugi acasă.

Said se uita la argați, chemîndu-i parcă în ajutor. Dar nimeni nu dădea nici un semn de grabă. Cu milă, cu durere în suflet toți ascultau spovedania nomadului.

— Nu, fiul meu, n-ai să fii fericit cu Amali, începu Said. Viața va fi pentru voi un chin. Ascultă glasul cugetului pe care ni l-a dat Alah. Spune, ce-ți trebuie ție o nevastă oarbă ? Ca să te chinuiești cu ea toată viața ? Uită-te la tine, ești un flăcău chipeș, voinic! Pe cînd Amali ? O ființă nepu-

tincioasă ! Nădăjduiesc că Alah o să-ţi dea o fată vrednică de tine. Şi acum, lasă-mă. Nu ţi-e milă de un biet moşneag ?

În cele din urmă, auzind zarva aceea, veni în fugă şi Birha. Vălul fîlfîia în spate, gonea cu capul descoperit, dar nu-i mai păsa de nimic. Croindu-şi drum prin mulţime, se aruncă cu mîinile întinse spre Nadir.

— Băiatul meu, dragul meu !... Ce-i cu tine ? Alah, ajută-ne... Tremurînd toată, îşi îmbrăţişă fiul. Micul meu şoim, hai să mergem, hai cu mine, îndură-te de mama ta... îndură-te de noi toţi, să mergem... Desprinzîndu-l cu greu de picioarele lui Said, îl tîrî în fundul grădinii.

— Mamă, mamă... Tu ştii doar cît o iubesc pe Amali şi mi-ai făgăduit, mamă, mi-ai făgăduit !... striga el. Nu ţi-e milă de mine ? N-ai suflet ?...

Puţin mai tîrziu toată grădina, tot satul răsuna de cîntecul lui :

Dulce, îmbătătoare-i dragostea !
Aş suferi în veci pentru ea.
Mai frumos decît luna şi soarele
Rîde Leili a mea !...

Amali căzu pe pernă şi izbucni într-un plîns cu hohote.

S-ar părea că nu e nimic deosebit în faptul că două inimi tinere s-au îndrăgostit, nu ? Căsătoria tinerilor ar fi fost naturală ca însăşi chemarea vieţii, ca răsăritul soarelui, ca înflorirea bogată a primăverii.

Totuşi vestea că Nadir o iubea pe Amali stîrnise tot atîta vîlvă, ca zvonul căsătoriei lui Aziz-han. Patimile luară foc şi se încinseră, visurile începură a spumega ca vinul — şi cîte certuri şi vorbe ! Dragostea romantică a tînărului nomad înduioşase inima multora.

Satul se împărţea în două tabere. Una, în frunte cu învăţătorul, Nadjib-saib, care era pentru dragostea lui Nadir şi pentru fericirea lui Amali. Cea-

laltă, condusă de hogea Başir, „păstorul sufletelor", care era de partea hanului şi a supuşilor săi.

Din tagma aceasta făcea parte şi Said. Nu, fata lui nu va putea fi fericită decît alături de hanul cel bogat. Nici măcar sfaturile învăţătorului, pe care-l cinstea atît de mult, nu-l scoaseră din ale lui. „Încearcă să-i dai un sfat unui neghiob şi-ţi vei face din el un duşman", spune un proverb arab. Aşa era şi cu Said. Deşi nu era prost, ura, socotindu-l duşman pe oricine îl compătimea pe Nadir sau dorea să-l vadă căsătorit cu Amali. Grădinarul credea cu tărie că fata lui nu putea fi fericită măritîndu-se cu un sărăntoc ca el.

Hotărîndu-se să stea de vorbă cu Said, învăţătorul se duse la el în grădină de-a dreptul.

Arabul e primitor din fire. El nu va refuza niciodată o bucată de pîine sau o ceaşcă de cafea omului care, cu inimă bună, îi trece pragul casei. Îi deschide uşa şi-l ospătează chiar şi pe duşman. Astfel încît Said îl primi bucuros pe învăţător.

Îmbiindu-şi oaspetele cu ceai tare, pregătit de Amali, Said îl asculta cu răbdare.

— Da, un flăcău ca ăsta e în stare să scoată bani şi din piatră seacă ! vorbea cu căldură învăţătorul. Amali cu Nadir vor fi cei mai fericiţi oameni din tot satul. Sînt sigur că şi dumneata eşti convins de adevărul spuselor mele. O dragoste ca a lui Nadir, o dragoste curată şi sinceră, e greu de găsit.

— Dragoste !... făcu grădinarul lungind cuvîntul, batjocoritor.

— Da, dragoste !

Oftînd din rărunchi, Said îşi aţinti privirea asupra învăţătorului.

— Nu te uita atît de supărat la mine, zîmbi acesta. Marmura albă se acoperă şi ea cu un strat de noroi. Dar cum pui mîna pe ea, şi o cureţi, prinde iar a luci ca oglinda.

— Viaţa nu-i o piatră ! mormăi drept răspuns Said.

— Ai dreptate. Dar dacă într-un om sălăşluieşte un sentiment atît de curat, dacă şi Amali îl iubeşte

la fel, atunci poți să te socotești cel mai fericit părinte. Înțelege, Said, că fericirea nu se cumpără cu aur, ci e un dar al vieții... Și-apoi să-ți mai spun ceva : orbirea nu mai e o piedică, medicina de astăzi face adevărate minuni. Doctorii săvîrșesc ceea ce îi e cu neputință pînă și „lui" — și cu o mișcare a capului, învățătorul arătă spre cer.

— Lahavle ! holbă ochii Said. Ce vorbe îți ies din gură ! Cum, mîna unui tabib să fie mai tare decît puterea lui Alah ! Tauba tauba ! Iartă-mă, iartă-mă, Alah ! șopti Said îngrozit și se întoarse cu spatele.

Nadjib-saib își dădu seama cît îl supăraseră vorbele lui pe acest rob al lui Alah. Dar nu dădu înapoi.

Pitită pe lîngă ușa odăii, Amali asculta încordată discuția. Va izbuti, oare, învățătorul să-l înduplece pe taică-său și să-i smulgă cuvîntul atît de scump pentru ea ? Da sau nu ?

— Îți spun că multor orbi li s-a redat vederea, continuă liniștit învățătorul. Am citit cu ochii mei în ziare, cum în timpul războiului, medicii sovietici i-au făcut să vadă din nou pe ostașii orbiți în lupte. Despre minunile astea se vorbește în întreaga lume. Acum oamenii se duc la ei să învețe. De ce să nu te adresezi medicilor ? Poate că o vor ajuta pe Amali.

Observînd în ochii lui Said niște luminițe răutăcioase, Nadjib tăcu și-i aruncă o privire dojenitoare.

— Uite, vezi, te superi pe mine, și mai spui că ții la Amali ca la nimeni pe lume. Atunci de ce nu te duci la spitalul Aliabadsk din Kabul, să-ncerci ?... Medicul-șef al spitalului, saib Davud, e vestit în tot Afganistanul. Vin la el bolnavi chiar și din Gherat și din Mazar-Șarif...

Said nu mai putea asculta vorbele sfruntate ale musafirului său.

— Fratele meu, cum adică dumneata ții să mă amestec în treburile lui Alah ? Și în semn de pocăință pentru cuvintele pline de păcat ale învăță-

torului, Said se întoarse cu spatele, scuipă de trei ori peste umărul stîng şi, înălţînd ochii la cer, rosti vinovat : O rabbi ! Tu auzi şi vezi totul... Nu îndrăznesc să mă îndoiesc de înţelepciunea ta...

Şi se apucă în grabă să-şi bea ceaiul.

— Said, dumneata respecţi legile şariatului, nu-i aşa ? îl întrebă Nadjib după o pauză îndelungată.

— Da, saib, cum să nu.

— Spune-mi atunci, unde şi în ce paragraf al şariatului se spune că un părinte îşi poate opri fiica să se mărite cu bărbatul pe care-l iubeşte. De ce o sileşti să se mărite cu Aziz-han ?

Nedumerit, Said îşi înălţă iar ochii la cer.

— Voia hanului nu-i oare voia lui Alah ? Şi ce, parcă eu o silesc pe fiica-mea să se mărite cu el ?! exclamă grădinarul mirat. Fata mea e deşteaptă şi trebuie să înţeleagă că, săraci cum sîntem, cel mai bine ar fi să se mărite cu hanul, şi nu cu golanul ăla. Doar el are pe suflet...

— Dragul meu, te înşeli, îl întrerupse Nadjib. Simţămîntul pe care natura l-a dat tuturor oamenilor e un simţămînt omenesc şi nu e străin fetei tale. Vorbesc cu dreptate sau nu ?

Said tăcea şi-şi pieptăna barba. Uite că ereticul ăsta are nitică dreptate.

— Măcar ai vorbit vreodată cu ea, aşa, ca un părinte, ca omul cel mai apropiat şi mai drag ? Sînt sigur că nu ! Atunci, fă-ţi datoria, stai de vorbă cu fata, dar cu blîndeţe. Eu o cunosc pe Amali, fete ca ea trebuie preţuite. Ehei, dacă !... Nadjib se răzgîndi şi tăcu. Vroia să spună : „Dacă n-ar exista obiceiurile acestea ale voastre, fetele ar fi putut trăi fără văl pe faţă, ar fi putut să înveţe în libertate, să se folosească de toate bunurile spirituale ale culturii, să frecventeze cinematografele, bibliotecile, şi viaţa lor ar fi arătat cu totul altfel". Dar era oare în stare Said să priceapă toate acestea ? Oftînd din greu, învăţătorul rosti încet : Dacă mi-ai urma sfatul, tot satul ţi-ar proslăvi înţelepciunea.

Said se zăpăci : „Dacă învățătorul are cumva dreptate ? Dacă Amali îl iubește cu adevărat pe Nadir, atunci săvîrșesc un păcat de neiertat !" Se uită la Nadjib atent, cu o privire mai caldă. „Mai bine să cari pietre și să flămînzești alături de un om deștept, decît să mănînci pui fripți și șerbet cu un prost, îi veni în minte o zicală înțeleaptă a poporului.

— Și-acum, mă duc, spuse în cele din urmă învățătorul sculîndu-se. Îți mulțumesc că m-ai ascultat. Doresc foarte mult să cîntărești bine în cugetul dumitale tot ce-am vorbit. Cel mai bun sfătuitor al omului e însuși cugetul lui.

— Pace ție, Saib !

— Pace și casei tale. Tu ești un sărman grădinar, iar eu un umil învățător. Noi trebuie să ne ajutăm între noi cu ce putem, altfel viața ne va strivi...

Însoțindu-l pe învățător pînă aproape de casă, Said se întoarse la cocioaba lui. Lîngă pragul ușii deschise, încremeni de uimire văzînd-o pe fiică-sa în genunchi rugîndu-se cu mîinile ridicate spre cer :

— O, Alah atotputernicule, șoptea ea, te rog, te implor, fă-mă să văd o clipă numai, să pot vedea chipul lui Nadir. Pentru această clipă de păcat și de fericire sînt gata să-mi dau viața, să mă preschimb într-o piatră fără simțire, într-o frunză ofilită de toamnă, într-un vînt în veșnică pribegie !

Said se întoarse tiptil, înapoi în curte, și după ce tuși zgomotos reveni din nou în odaie.

— Fetița mea !

— Tată ! exclamă Amali, și, sărind în picioare, întinse mîinile spre el.

— Ce-i, inima mea ?

— E adevărat oare că cei ca mine pot fi făcuți să vadă iarăși ?

Cuprins de un tremur nervos, Said își îmbrățișă fata și o strînse la piept.

— Tată, ce-i cu dumneata, ți-e rău ?

— Nu, fata mea, sînt ostenit de viața asta grea, tare sînt ostenit...

„Bietul de tine! se gîndi Amali, cum să nu obosești? În toată viața ta de o jumătate de veac n-ai știut ce-i odihna și nici liniștea sufletească. Și-acum ți-a mai căzut pe cap și năpasta mea".

— Azi e vineri, tată, toată lumea se odihnește. Dumneata de ce lucrezi?

— Fata mea, hanul nu-i mulțumit de mine. Zice că am lăsat grădina în paragină, că nu mai muncesc cum trebuie.

— Acum o să-ți găsească mereu pricină. Așa sînt făcuți stăpînii. Destul să nu le îndeplinești o poruncă și-s gata să te calce în picioare.

— Da, poate că ai dreptate... O, Alah, ce răi mai sînt și ce mare-i lăcomia lor!

— Ei, vezi, și dumneata vrei să mă arunc de bună voie în gura lupului... spuse Amali cu un glas mustrător.

— Nu, lumina ochilor mei, nu vreau una ca asta. Mă gîndesc doar că la Aziz-han ai să duci și tu o viață mai ușoră. Eu cred că așa e voia lui Alah. Altfel de ce te-a ales tocmai pe tine și nu pe o altă fată? Nu sînt oare destule fete pe lume și sănătoase și frumoase?

— Tată! strigă Amali. Te rog, nici nu vreau să mai aud de el...

— Să știi, fata mea, că un noroc mai bun decît ăsta n-ai să găsești. Aseară Ghiulșan a venit la mine în grădină și m-a rugat să încerc să te-nduplec.

— Uf, cum e făcută și lumea asta! strigă Amali, scoțînd un geamăt din piept. Fiecare se gîndește numai la el, e gata să-și înece semenul într-o lingură cu apă.

— Nu vorbi cu păcat, Ghiulșam e o fată bună. „Dacă Amali are să-mi fie mamă, am să fac totul ca să fie fericită", așa mi-a spus.

— Ha, ha!... începu să rîdă tare Amali. Nu, asta n-o să se întîmple niciodată... Niciodată!

— Dar cu Nadir ești gata să te măriți chiar și în clipa asta, nu-i așa?

Pusă de-a dreptul, întrebarea aceasta o încurcă și o puse pe gînduri. Nu știa dacă pornea din inima bună a tatălui ei, sau ascundea în ea răutate.

— Dar dumneata, ce crezi de Nadir ? îl întrebă și ea la rîndul ei, căpătînd curaj. Oare poate fi pe lume o dragoste ca a lui ? Dumneata ai încredere în el ?

Said strînse din buze și, îngîndurat, clătină din cap.

— Hm... Dacă am încredere în Nadir ? Dacă poate fi pe lume o dragoste ca a lui ? repetă el întrebarea fetei și după o pauză îndelungată, recunoscu : Ca să-ți spun drept, și eu am iubit-o pe maică-ta cum te iubește pe tine Nadir. Și eu am cunoscut dragostea ! O astfel de dragoste, trimisă de Alah, e curată ca apa de izvor și nemuritoare ca sufletul. Toate astea le înțeleg, dar dacă... și se opri deodată.

— Hai, spune mai repede, „dar dacă" ce ? Vrei să spui dacă Nadir ar fi fost un han și ar fi avut vreo zece slugi ?

— Nu... nu asta ! răspunse Said, silindu-se să se stăpînească. Dacă tu, copila mea, n-ai fi lipsită de lumina ochilor... Nu, n-aș putea răbda să te văd trăind în sărăcie, cu pruncii în brațe. Să nu crezi că jinduiesc daruri bogate sau că aș vrea să te răscumpere. N-am nevoie de nimica... Și nici n-am de gînd să te vînd lui Aziz-han. În sufletul ce se cumpără cu aur ori cu pămînt, sau se înrobește pentru niște daruri, nu poate sălășlui nici un simțămînt omenesc. Un astfel de suflet e plin de răceală și trist ca moartea ! Și cuprinzînd-o brusc cu brațele pe după umeri, urmă vorbindu-și parcă sieși : Da, Nadjib-saib are dreptate, o dragoste ca asta n-o capeți pentru nici un preț din lume, ea se naște în om, la imboldul inimii. Dar... dîndu-și seama că mersese prea departe, se stăpîni iarăși. Dar n-am să pot binecuvînta măritișul tău cu vînturaticul ăsta. Tu ești oarbă, și nici un doctor nu poate trece peste voia lui Alah... Și oftînd adînc, descumpănit, își desfăcu larg mîinile.

Singura lui mîngîiere era că, stînd de vorbă cu fiică-sa își descărcase sufletul înaintea celui de sus.

Iar fata, înălțîndu-și în sus ochii stinși, începu a se ruga :

— Dă-mi putința, Alah, să văd lumina albă a zilei, să văd lumina soarelui și a lunei, verdeața grădinilor și culoarea florilor ! Ești oare atît de neputincios, încît nu poți să-mi alini de loc suferința ? Atunci de ce ți se mai închină oamenii de cinci ori pe zi ?

Discuția dintre taică-său și învățător aprinsese în ea credința în puterea omului cult. „Nu, Nadjib-saib trebuie să aibă dreptate. El știe tot, înțelege tot, nu degeaba e învățător", își spunea ea.

La vîrsta de cincisprezece ani, pe vremea culesului duzilor, Amali căzuse din pom și se lovise cu capul de pămînt.

De atunci vederea începuse să-i slăbească și în cele din urmă orbise de tot. Nimeni nu știa cum s-o ajute pe biata fată. Babele din sat căutau s-o lecuiască cu tot felul de ierburi, rugăciuni și descîntece. Said, ba se ruga la mormîntul sfîntului Hazrat, ba ședea la căpătîiul fetei lui bolnave, murmurînd într-una la rugăciuni. Își rupea de la gură ultimul ban, și-l jertfea muezinului, îi hrănea pe cei flămînzi, iar el însuși flămînzea, ungea ochii fetei cu lut sfințit, cumpărat de la Basir, care îl adusese de la Mecca. Soarta însă nu se milostivise cu ea. Nimeni nu putu ușura suferințele fetei.

De atunci trecuseră cinci ani. Fata se obișnuise cu gîndul că așa fusese voia celui de sus... Doar el hotărăște soarta oamenilor. Nu-i rămăsese decît să rabde și să se împace cu noaptea grea ce coborîse asupra-i.

— Cine știe, poate că în locul suferințelor pe care le înduri, în locul întunericului de pe lumea asta, te vei bucura de fericire, de lumină pe lumea cealaltă.

Ivirea lui Nadir o făcuse însă pe Amali să nu mai spere în bucuria de dincolo. Inima ei tînără, năvalnică, năzuia spre soare, libertate și fericire.

În jur tăcere și beznă. Undeva se aud șacalii urlînd. Uneori vîntul se năpustește în cocioabă, spulberînd colbul gros de pe pereții negri, afumați, și, după ce se joacă cu para lămpii aprinse, o zbughește iarăși afară, prin spărtura acoperișului, în oceanul nesfîrșit al nopții. În mijlocul cocioabei, într-o tinichea ard niște cărbuni, cu o flacără vie. Lîngă foc, pe o salteluță moale șade cu picioarele încrucișate o babă suptă la față cu niște dinți negri, strălucitori [1]. Ascultînd-o pe Birha, din cînd în cînd își ia privirea de la foc și se uită gînditoare la Nadir. Buzele i se mișcă într-una, murmurînd ceva.

Ascultînd-o cu răbdare pînă la sfîrșit, vrăjitoarea bombăni nemulțumită :

— Așa sînteți toate, și cele sărace și cele bogate. Doară la ananghie găsiți cărarea spre mine. Și, înălțîndu-și mîinile sus, rosti : Alah, tu ești milostiv cu mine ! Întorcîndu-se apoi spre Birha, zise cu dojană : De ce l-ai adus cu sila pe fecioru-tău la mine ? El nu crede în puterea vrăjilor mele !

Birha îi aruncă lui Nadir o privire plină de amărăciune.

— O, roabă a lui Alah, spuse ea grăbită, doară nu e decît un copilandru. De mic a crescut fără teamă. Nu-i e frică nici de noapte, nici de pietrele de pe morminte. Și nici mie nu mi-a dat vreodată prin minte să bat la ușa dumitale.

— Tocmai aici e buba, că fecioru-tău n-are teamă de nimic, nici de îngerul morții, spuse arțăgoasă, cu glasul ei hodorogit vrăjitoarea, și își întinse mîna osoasă cu gheare lungi spre obrazul lui Nadir. Da' știi tu oare, iepurașul meu viteaz, că fata hanului are de gînd să te sugrume cu îmbrățișările ei ?

[1] Obicei al femeilor bătrîne din Afganistan, care trăiesc în munți, de a-și unge dinții cu o pastă neagră pentru a-i feri de carii (n. red. ruse).

Birha tresări. Băgînd de seamă acest lucru, vrăjitoarea căută s-o sperie şi mai tare. Fata m-a răsplătit cu dărnicie, adăoga ea, ca să-ţi fac farmece...

Pe faţa lui Nadir lunecă un zîbet uşor.

— De ce zîmbeşti ? începu să-şi iasă din fire vrăjitoarea. Crezi că vraja nu prinde ? Ar trebui să tremuri că în spatele tău s-a înălţat umbra lui Azrael... şi, îndulcindu-şi puţintel glasul, arăta spre Birha. Uită-te la maică-ta, eşti orb oare de nu vezi cum se mai perpeleşte ?

Ruşinat, Nadir lăsă capul în pămînt. Tăcea, dar în sinea lui fierbea. „De ce m-o fi adus mama aici ?!" se gîndea el.

— Buzele tale, o, roabă a lui Alah, au grăit adevărul, se grăbi Birha s-o îmbuneze. De unde să ştie băiatul că fata hanului se ţine de capul meu ?... Ea, cînd îmi udă mîinile cu lacrimi făgăduindu-mi munţi de aur, cînd mă ameninţă. Mai ieri îmi spnea : „Dacă băiatul tău nu mă ia de nevastă să ştii că am să-l înjunghii !"...

— Da, fata hanului a înnebunit după flăcăul tău, încuviinţă vrăjitoarea. Şi are să-l lege de mîini şi de picioare cu talismanul meu, dacă...

Bătrîna se opri şi iarăşi prinse a-l sfredeli pe Nadir cu privirea ei rea, de jeratic. Băiatului îi venea s-o ia la goană, şi să tot fugă, ca vîntul, cît mai departe de cocioaba vrăjitoarei.

Se lăsă o tăcere scurtă, apăsătoare. Punînd mîna pe o narghilea ce se afla alături, femeia cu dinţii negri i-o întinse Birhei.

— Mamă a fiului tău, văd că nu fumezi, şi eu fără tutun sînt ca peştele pe uscat. În numele lui Alah, aprinde-mi narghileaua şi dă-mi viaţă.

Birha îi îndeplini cu plăcere dorinţa. Punînd în scobitura narghilelei umplută cu tutun un tăciune aprins, i-o întinse babei. Trăgînd în piept fumul amar, vrăjitoarea spuse :

— Degeaba nu crezi, flăcăule, în puterea farmecelor mele. Eu pot să mă iau la întrecere cu însuşi diavolul. De azi înainte fata hanului va începe să te urască. Şi, întorcîndu-se spre Birha, adăugă :

Iar tu, mamă, nu te îngrijora, am să-l fac pe dușman să dea înapoi, să plece din calea lui, am să-ți scap băiatul și de ura și de dragostea lui Ghiulșan... Birha îi apucă mîna neagră și o lipi de buze. Baba și-o trase înapoi. Femeie nătîngă ce ești, eu nu sînt o sfîntă — n-ai de ce să-mi pupi mîna ; mai bine răsplătește-mă cum se cuvine. Adă încoa lădița aia, și arătă spre o firidă.

Nadir voi să aducă el lădița în locul maică-si, dar vrăjitoarea îl opri șuierînd :

— Tu, tu să stai locului, să nu te miști !

Baba își vîrî nasul în foc, apoi își ridică privirea asupra lui Nadir.

— Ești plin de neastîmpăr, flăcăule... și iar își vîrî clonțul în foc. Oho, ce înghesuială în jurul tău ! Ia uite-o pe Ghiulșan cum mai spumegă... Încruntîndu-și sprîncenele, adăogă : Dacă a-i vedea-o cu ce făclie aleargă după tine !...

Uitîndu-se speriată în foc, Birha așeză lădița lîngă vrăjitoare.

— Ei, acum, flăcăule, ia fă-te-ncoa !

Fără să se ridice, Nadir își aplecă înainte capul. Scoțînd din ladă o pereche de foarfeci cît toate zilele de mari, baba, cu mîinile-i tremurînde, îi tăie un smoc de păr. Apoi, șoptind ceva, suflă asupra lui și puse smocul de păr alături.

— Frumos mai ești, drăguțule, spuse ea deodată voioasă și cu glas tare. Îmi pare rău că mi-a trecut vremea, că m-au încovoiat anii... Altfel, nici eu nu ți-aș fi dat pace. Sau te-aș fi însurat cu fata sultanului Kașmir... Na... și vrăjitoarea îi întinse Birhei foarfeca. Taie-i unghiile de la piciorul stîng.

După ce-i tăie unghiile, baba îi mai porunci să le împartă în două. Supusă, Birha îi îndeplini porunca.

Dînd din cap în semn de încuviințare, hoașca îi întinse un petic roșu, apoi o șuviță din părul lui Nadir, unghiile și o frunză mică și subțire, împestrițată cu niște litere arabe încîrligate.

— Ia toate astea, mamă a fiului tău, și coase-le laolaltă.

Curînd talismanul fu gata.

— Să-l pitești pe furiș sub pragul odăii fetei hanului, adăogă vrăjitoarea, și talismanul are să-ți scape flăcăul din gheara dușmanului... Fata n-o să mai aibă asupra lui nici o putere.

Răsuflînd ușurată, Birha întinse mîna după talisman.

— Stai, că n-am isprăvit, o opri vrăjitoarea. Băiete, ia uită-te-n foc...

Nadir întoarse capul. În ochi începură să-i joace reflexele flăcărilor. Vrăjitoarea începu iar să boscorodească ceva, apoi scoase din lădiță un săculeț, luă din el o grămăjoară de praf, dintr-o buruiană uscată și pisată, o amestecă cu rămășițele de păr și aruncă toate acestea în foc.

O duhoare grea, înăbușitoare, amestecată cu un miros de lînă arsă, se răspîndi îndată în toată cocioaba. Baba ridică mîinile în sus, mormăi iarăși ceva, repede-repede, și începu să sufle asupra lui Nadir, alungînd pasă-mi-te farmecele lui Ghiulșan.

— Să ieșim afară ! zise vrăjitoarea și, luîndu-și toiagul, ieși din cocioabă, sprijinindu-se în el.

Pe bolta întunecată scînteiau stelele. Bătrîna înălță ochii la cer și cîteva clipe rătăci cu privirea prin constelații.

— Iat-o ! exclamă ea. Am găsit steaua fericirii băiatului tău ! Apucînd-o de mînă pe Birha, o trase spre sine. Uite, vezi steluța aia răzleață ? arătă ea, cu toiagul ei noduros, undeva printre constelațiile Gemenilor, Ursa Mare și Leul.

De emoție, Birha nu vedea nimic altceva decît bolta spuzită de stele.

— Uită-te bine, mamă a fiului tău, se răsti la ea hîrca. Uite, la capătul toiagului meu, steluța aia de colo, singuratică, strălucitoare !

Birha se uită încordată la cer.

— Văd ! Văd ! strigă ea deodată bucuroasă. Văd o steluță mică-mică de tot și răzleață.

— Asta e, tu ai patruzeci și doi de ani, iar eu șaptezeci, așa că vezi mai bine ca mine. Ia aminte ce-ți spun : ca să-ți scap băiatul de vraja dragostei și urii fetei hanului, descoperă în fiece noapte ste-

luța asta și privește-o pînă-n zorii zilei. Zece nopți la rînd să te uiți la steaua asta! Înțelesu-m-ai?

— Da, roabă a lui Alah, am înțeles.

— Caută să găsești un cocoș alb cu o pană neagră în coadă. Ai să poți?

— Am să încerc...

— Nu-i chiar atît de ușor să găsești un cocoș ca ăsta, rosti rar vrăjitoarea, uitîndu-se la Nadir. Să te ajute fecioru-tău. Cînd dai de cocoș, fă un foc, frige-l de viu și dă-i-l băiatului să-l mănînce. Oasele să le îngropi în cimitir, dar nu cumva să te vadă suflet viu.

„De ce s-o fi lăsînd mama prostită în halul ăsta?" se gîndea în vremea asta Nadir, strîmbîndu-se de ciudă.

— Asta-i tot? isprăvi vrăjitoarea și, adăogă, de astă dată cu o prefăcută nepăsare. Eu la vrăjitorii nu mă tocmesc; darul să mi-l aduci în odaie și să-l pui sub salteaua pe care am stat.

Birha intră în cocioabă, desfăcu nodul de la batistă, scoase de acolo verigheta de aur, mai puse și cinci afgani pe deasupra și strecură totul sub saltea.

— Pace vouă! le ură vrăjitoarea la despărțire. Puteți pleca... Vedeți să nu vă vadă nimeni pe cărăruia mea și păstrați taina! Iar după ce totul se va sfîrși cu bine, nădăjduiesc că n-o să uitați să mă mai răsplătiți o dată.

Învăluiți în mantia nopții, Birha cu băiatul ei se întoarseră în sat.

Și chiar a doua zi găsind un moment prielnic, Birha se strecură în odaia lui Ghiulșan și ascunse talismanul sub covorul de lîngă prag.

— Am pus talismanul unde trebuia, îl vesti ea pe Nadir. Să știi că are să ne ajute neapărat. De mîine, să căutăm și un cocoș alb.

Nadir puse brațul pe umerii maică-si, și privind-o cu duioșie în ochi, spuse:

— Mamă, mai bine nici nu mi-ai mai aminti de baba aceea cu dinți negri. De ce te lași amăgită de năzbîtiile ei? Talismanul nu-i bun la nimic... și nici

cocoşii, şi nici chiar steaua aia a fericirii mele. Mai bine du-te de te culcă.

„Poate că ai dreptate, băiatul mamei, se gîndea în sinea ei Birha, uitîndu-se în ochii blînzi ai lui Nadir, dar nu te am decît pe tine. Şi nu pot să fiu liniştită atîta vreme cît nu te ştiu în siguranţă."

— Dar, fiule, spuse ea cu glas tare, trebuie să te supui, să fii cuminte şi să-ţi înfrînezi poftele... Fata hanului, de bună seamă că ne va lăsa acum în pace.

— N-ai nici o grijă, mamă, n-am să te mai supăr.

Şi, ca întotdeauna, Nadir se duse să păzească trandafirii negri şi grădina întinsă a hanului. Birha se îndreptă spre bordeiul lui Said şi ajungînd acolo se sui pe acoperiş, unde, cînd era cald, dormea cu Amali.

— Vai, mătuşă Birha, de cînd te aştept !... se bucură fata, auzindu-i paşii.

— Dar ce s-a întîmplat ?

— Nu s-a întîmplat nimic, dar mi-era dor de dumneata.

Amali abia aştepta să-i povestească cum se dusese Ghiulşan la vrăjitoarea cu dinţii negri. Amintindu-şi însă de cuvîntul dat, că nu va spune nimănui nimic, se hotărî să tacă.

Fata se bucura ori de cîte ori o simţea pe Birha. Culcate alături una de cealaltă, mai sporovăiau între ele înainte de a adormi, despre necazurile lor. Birha luă mîna lui Amali şi, ţinînd-o aşa, se uita la cer, fără s-o întrebe, fără să spună nimic.

— Mătuşico...

Tăcere.

— Ai şi adormit ? Neprimind nici de astă dată nici un răspuns, Amali murmură cu milă. Biata de ea, ce ostenită e !

Dar mama lui Nadir nu dormea. Căuta steaua pe care i-o arătase vrăjitoarea. Cum să găseşti însă în atîta puzderie de aştri cereşti singuratica „stea a fericirii ?"

Tot privind cerul înstelat, Birha se gîndea amărîtă la fiul ei. Nu era chiar atît de sigură că scăparea lui se afla departe de pămînt, şi totuşi se temea să

închidă ochii. „De azi înainte fata hanului îl va urî pe băiatul tău, n-o să-l mai iubească și se va da în lături din calea lui", îi răsunau în urechi vorbele babei cu dinții negri. Dar dacă iubirea lui Ghiulșan se va preschimba în ură și, aidoma dușmanilor sîngeroși, va începe să-l urmărească, ca să se răzbune ? Iar dacă ei îi va tremura mîna, va găsi pînă la urmă, plătindu-l cu bani, un ucigaș. Parcă bogătașii cunosc prețul unei vieți omenești ?

De atîtea gînduri uitase și de stea și de rugăciunea ce trebuia s-o șoptească privind-o.

Crezînd că doarme, Amali își trase încetișor mîna din mîna ei și se dădu puțin mai la o parte.

Amali se gîndea la Nadir. „Are, într-adevăr, vrăjitoarea o putere atît de mare încît să-l facă pe Nadir să se însoare cu fata hanului ? se întreba ea. Nu, e cu neputință. Doar Nadir n-o iubește ! Tata a cutreierat locurile sfinte, a umblat pe la vraci și vrăjitoare și nimeni, nimeni nu mi-a ajutat să-mi recapăt vederea. Nu ! Birha și Nadir nu trebuie să se încreadă în farmece. Nu trebuie !"

Curînd, Amali aținpi. Dimineața, cînd tatăl ei o trezi pentru rugăciune, Birha nu mai era lîngă ea. Ațința focul la vetre, să coacă lipii proaspete pentru han.

Vremea se scurgea ca un pîrîiaș nevăzut. Ceasul cel mare din salonul lui Aziz-han arăta ora nouă, cînd familia se adună la micul dejun. Se așezară cu toții, ceremonios, cu picioarele încrucișate în jurul unei uriașe fețe de masă de mătase întinsă pe covorul din mijlocul odăii. În timpul mesei domnea întotdeauna cea mai desăvîrșită liniște. Din cînd în cînd hanul punea cîte o întrebare și cel întrebat răspundea sfios, fără a-și înălța capul.

Stînd în prag, o slugă tînără primea mîncărurile aduse din bucătărie și le punea pe fața de masă, iar mama lui Ghiulșan i le întindea hanului.

Masa se apropia de sfîrșit cînd Amali, îndeplinindu-și datoria, aduse buchetul de trandafiri cules de tatăl ei.

Toți băgară de seamă cum tresărise Aziz-han în clipa în care o zărise pe fata grădinarului. Ghiulșan se uită șireată pe sub sprîncene la taică-său și lăsă ochii în jos.

— Poftiți, stăpîne ! spuse Amali, întinzîndu-i tava.

— Amali, draga mea, vino să stai aici cu noi ! exclamă Aziz-han cu un glas tremurător. Hai, Ghiul poftește-o pe prietena ta lîngă tine.

Ghiulșan sări iute în picioare, și, luînd trandafirii de pe tavă, încercă s-o aducă pe Amali spre fața de masă, dar fata se întoarse cu spatele și rosti :

— Nu, nu, mulțumesc, am băut ceaiul... și pieri din odaie.

— Amali !... Amali ! încercă hanul s-o oprească.

Dar Amali se prefăcu că nu aude. Hanul aruncă șervetul, dădu la o parte paharul cu ceaiul nebăut și se ridică în picioare.

Toți înțeleseră de ce i se stricase buna dispoziție stăpînului lor, însă nimeni nu îndrăzni să rostească nici un cuvînt. Cea mai tulburată era mama lui Ghiulșan. Ea știa totul și nu voia ca hanul s-o ia de nevastă pe Amali. Ce n-ar fi dat să-l vadă pe Nadir plecînd cu Amali din acele locuri ! Dar nu putea să facă nimic și tăcea, văzînd cu ochii ei cum se umilea hanul în fața fetei grădinarului.

„Ar trebui să stau de vorbă între patru ochi cu Nadir, se gîndea ea. Dar dacă mă vede cineva cu el și aude stăpînul ? Mă va învinui că m-am întîlnit cu un bărbat străin, și, după legea șariatului, are să mă ucidă cu mîinile lui !" De cîte ori nu încercase s-o convingă pe fiică-sa să renunțe la Nadir. Ghiulșan însă nici n-o lua în seamă.

Observînd tulburarea mamei, Ghiulșan ieși din casă și rătăci prin grădină vreme îndelungată. Știa că maică-sa ar fi fost gata oricînd să-l însoare pe Nadir cu Amali. Asta nu făcu decît să toarne ulei peste foc, așa că începu să-l vîneze pe Nadir cu și mai multă strășnicie. Aproape în fiecare zi se ducea la el în grădină, însă băiatul nici n-o asculta. Iar acum, după descîntecele vrăjitoarei, fata hanului

urmărea cu o stăruință și mai mare să-și atingă țelul mult dorit.

Îl găsi lîngă bazin. Nadir privea peștișorii de aur și lebedele albe. Se apropie tiptil și-l strigă :

— Nadir !

Flăcăul întoarse capul. Fără să facă vreo mișcare, Ghiulșan se uita la el cu privirea arzătoare a unei șerpoaice gata să sară asupra prăzii.

— Nadir, te rog...

Tînărul se făcea că n-o aude. Aducîndu-și aminte de prevenirile maică-si, Nadir hotărî și de astă dată să plece fără a intra în vorbă cu fata hanului.

Ghiulșan îl apucă de mînă. Said, care lucra cu fata lui, în apropiere, văzînd toate acestea, se îngrozi. „O, Alah, și-a ieșit cu totul din minți !"

— Pleacă de aici ! se răsti la ea Nadir aruncîndu-i cît colo mîna. Am să mă plîng stăpînului...

— Nu mi-e frică de el ! răspunse Ghiulșan izbucnind într-un hohot de rîs. Tata te urăște din pricina lui Amali — un cuvînt să-i spun și te-ar izgoni numaidecît !

— Lasă că plec eu și singur de-aici !

— Și cu Amali, ce faci ? spuse ea răutăcioasă.

— Taci ! strigă Nadir înfuriindu-se și o porni pe cărare.

— Bărbat ești tu ? Să nesocotești dragostea unei fete ? auzi el din urmă. Mai bine ți-ai pune un văl pe față, și-ai umbla așa, ca muierile...

Nadir întoarse capul și încetini pasul. Fata hanului văzu cum se schimbase la față.

— Nadir, dragul meu, iubitul meu, începu ea să-l implore, încercînd să-i domolească furia, tata o să ne facă fericiți, are să ne dea de toate... Și pămînt, și sclavi, o avere mare. Ai să ajungi și tu han sau un negustor bogat. Maică-ta n-o să-și mai încovoaie spinarea sub arșița soarelui, muncind din zori pînă-n noapte. Privește-mă ! și ridicîndu-și vălul de pe cap, își descoperi fața frumoasă, învăpăiată. În urechi îi sclipeau niște cercei scumpi. După cine alergi ? Nu știi oare că...

— N-am nevoie de tine! o întrerupse Nadir. Nu-mi trebuie nici dragostea, nici bogăția ta. Piei din calea mea. Eu o iubesc numai pe Amali!

— Smintitule, habar n-ai de nimic.

— Treaba mea!

— Ești un prost, un sălbatic... Ce-ai găsit la o fată oarbă? Dacă ai în mînă luna, ce-ți mai trebuie stelele?

Privind-o pe urmăritoarea sa, cu ochii unui tigru înfuriat, Nadir era gata s-o lovească. Îi întoarse spatele, dar fata îl opri din nou.

Privind toată scena aceasta, Said înmărmurise. „Vai, Dumnezeule, are să-l nenorocească!" Și, vrînd s-o sperie pe fiica hanului, strigă cu glas tare:

— Lahavle!

Ghiulșan părea că n-aude și continua și mai stăruitoare:

— Vei fi numai al meu!

— Niciodată!

— Va să zică așa?! țipă ea scoasă din minți și-l lovi peste obraz.

Nadir încremeni. Era gata să ridice pumnul, s-o învețe minte, cînd strigătul amenințător și speriat al grădinarului îl făcu să se oprească:

— Nadir, să nu îndrăznești!

Mîna tînărului rămase o clipă înălțată în aer. Acoperindu-și fața cu mîinile, Ghiulșan o luă la fugă hohotind isteric.

— Ce s-a întîmplat, tată? întrebă Amali, îngrijorată.

— Nimic, fata mea, du-te acasă.

Amali se supuse. „De ce-o fi strigat tata atît de tare la el?! se gîndea ea îngrijorată, îndreptîndu-se spre casă. Și cum să-l ajut? Cu ce să-i îndulcesc viața amară?"

După ce o trimise pe Amali acasă, Said se apropie de Nadir.

— Fiul meu, ce m-ai speriat! De ce ți-a dat o palmă?

De rușine și tulburare, Nadir tăcea.

— Fii mai înțelept, mai chibzuit, fiul meu, îl spuse Said. Slavă lui Alah că n-ai lovit-o ! Să te păzești de ea, e în stare de orice. Odată l-a bătut rău de tot pe logodnicul ei Șarif, care de rușine n-a îndrăznit multă vreme să iasă în lume. O, Alah, fii bun și milostiv cu noi ! Fie-ți milă de noi ! rosti bătrînul ridicîndu-și mîinile spre cer.

Nadir continua să tacă. „Iată așadar, mamă, ce-ți poate talismanul, se gîndi el. De ce mai m-ai tîrît la zgripțuroaica aia bătrînă ?"

— Vezi, fiul meu, spuse Said, după ce flăcăul se mai liniștise, cerul vede chinurile tale și ți-a trimis-o pe Ghiulșan în locul lui Amali. Poate că e spre binele tău. Ai să ajungi ginerele unui om bogat. Caravanele lui de mașini cară mărfuri în tot Afganistanul.

— N-au decît, n-am nevoie de bogăția lor și nici de dragostea lui Ghiulșan. Eu o vreau pe Amali.

— Tu o ții una și bună, ca papagalul : Amali și iar Amali ! se supără Said. Cînd ai de gînd să ți-o scoți din cap ?

Nadir îi aruncă grădinarului o privire lungă și grea.

— Mai degrabă m-aș lipsi de viață decît... și, fără a termina, fugi de lîngă Said.

Uitîndu-se în urma lui, grădinarul își aminti de tinerețele lui. De ce să ne mai ascundem după deget, și lui îi plăcea credința tînărului față de fiică-sa. Doar și el o iubise la fel pe mama lui Amali ! „Ce să mă fac cu tine, Nadir ? Zi de zi pătrunzi tot mai adînc în sufletul meu. Și cum e cu putință să nu fi iubit, respectat pentru dragostea ta arzătoare ! Dar și Amali tace, ascunde ceva. Nu cumva i s-or fi aprins și ei călcîiele după tine ? O, Alah, ajută-mă s-o îndrept pe calea cea bună pe sărmana mea fiică !"

Nefericitul părinte se zbătea între două focuri. Cum să găsească o portiță de ieșire din această situație atît de încurcată ?

Pe Aziz-han îl uluise şi în acelaşi timp îl jignise purtarea plină de mîndrie a fetei grădinarului. De altfel, aici se învinuia pe el însuşi. Ce mai umblă cu atîtea mofturi şi poliţeţuri ? De ce să-şi piardă vremea degeaba, cînd e vorba de o treabă atît de serioasă ca însurătoarea ? Dacă nu merge cu bani, atunci cu daruri, dacă nici cu daruri, atunci cu ameninţări — dar pînă la urmă trebuie să-i înfrîngă cerbicia şi s-o ia de nevastă !

Trei luni au trecut de cînd se tot tocmeşte cu Said. Ce s-a mai schimbat şi lumea asta, dacă fata unui grădinar sărac lipit, în loc să-i mulţumească pentru propunerea lui măgulitoare, îl înfruntase cu atîta cutezanţă. Să nu vrea să stea la masă cu el, să bea ceai ! I-o fi sucit capul băiatul Birhei. Dacă Ghiulşan n-a minţit, atunci va trebui să-l dea afară din slujbă, măcar că e un băiat harnic, curajos, cinstit...

Într-o seară din ultimul pătrar al lui aprilie, Aziz-han îl pofti pe Said la el să cineze împreună. Se hotărîse să pună odată capăt tîrgului aceluia atît de tărăgănat, să se înţeleagă asupra preţului de răscumpărare şi să fixeze ziua nunţii.

Pe cer prinseseră a licări cele dintîi stele şi în odăi ardea viu lumina albă a lămpilor cu gaz aerian, cînd Said intră în casa stăpînului său. Fără a se ridica de pe locul său, Aziz-han îl întîmpină prietenos pe tatăl lui Amali şi-l pofti să se aşeze mai aproape de el. Dar Said se aşeză jos pe covor, lîngă uşă.

În seara aceea pe oaspete îl servi chiar Ghiulşan. Hanul voia să stea de vorbă între patru ochi cu grădinarul lui.

Ghiulşan veni pe terasă cu faţa acoperită de un văl colorat, puse o ceaşcă de ceai în faţa lui Said şi se făcu nevăzută îndată după o perdea.

— Eu te cinstesc, Said, și te respect, deși văd că o cam lungești cu înrudirea noastră. Cum, nu vrei să mă ai de ginere, nu vrei să trăiești ca mine? Jur pe numele profetului că, dacă mi-ai da fata, n-ai avea decît de cîștigat...

— Dar eu nu mă dau în lături, han-saib, răspunse Said liniștit.

— Totuși, văd că nu faci nimic. Ce, nu te lasă haimanaua aia de Nadir?

Ghiulșan simți cum o înțeapă ceva în inimă. Oprindu-și răsuflarea, asculta cu încordare discuția.

„Alah i-a menit golanului ăstuia o logodnică bogată, pe însăși fiica hanului, se gîndea în sinea lui Said. Dar vai de bietul băiat! Ce, parcă hanul are să-i dea voie să se mărite cu el?"

— Și tu, Said, ce zici, Amali l-o fi iubind? continuă să-l descoasă hanul.

Ghiulșan încremenise. Aștepta cu inima cît un purice. Dar Said tăcea. Ce-ar fi putut să răspundă? Dacă ar fi spus „da", ar fi însemnat să-l mînie, dacă ar fi spus „nu" ar fi fost totuna cu a-i da speranță.

— Ce zici, de ce nu răspunzi?

— Stăpîne, să răspundă cel de sus pentru mine, numai el e stăpîn pe gîndurile și inima ei.

Aziz-han îl privi țintă pe sub sprîncenele lui stufoase, vopsite.

— Hei, voi de-colo... ia aduceți cina! strigă el.

Ghiulșan intră ca să strîngă ceștile de ceai și, zărind ceașca lui Said, neatinsă, spuse în batjocură:

— Și Amali și Said, amîndoi sînt la fel — se tem să bea un pahar de ceai la noi!

— Nu, nu, micuța mea stăpînă, să nu vorbești așa, se fîstîci Said și bău la repezeală ceaiul rece.

S-a servit cina. Said dădu să plece, dar hanul îl opri. Fata îi ținu și ea isonul:

— Și mai spuneți că vreți să vă înrudiți cu noi? spuse ea cu șăgălnicie și totodată cu reproș în glas. Se poate ca un om, care ne iubește sincer, să nu vrea să guste din pîinea noastră?

Said nu mai avu încotro. Trebuia să se supună. Dar discuția nu se legă nici în timpul cinei. Și așa

se despărţiră, fără să ajungă la nici o înţelegere. „Trebuie să-l înlătur din cale pe derbedeul ăsta, hotărî Aziz-han. Atunci Amali va intra de bună voie în haremul meu".

— Tată, dacă vrei să-ţi aperi cinstea, goneşte-l din casa noastră pe feciorul Birhei ! murmură fata ghicindu-i parcă gîndurile. Ţi-e duşman ! Eu ştiu mai multe despre el decît tine. Alungă-l din casa noastră, chiar în clipa asta.

O pizmuia pe Amali şi turba de necaz că taicăsău se frămînta atît pentru „gîngania" asta. Ah, dacă Nazir s-ar gîndi la ea măcar un pic ! Dar răspunsul lui „niciodată" îi răsuna în urechi ca un clopot : „Niciodată !... Niciodată !... Niciodată".

— Ei bine, dacă-i aşa, fie ! N-am să te las să trăieşti ! N-ai s-o mai vezi pe Amali, n-ai să-i mai auzi glasul. Am să te despart şi de maică-ta, am să mă răzbun pe tine cu tot focul urii mele ! murmura ea clocotind de mînie.

Dimineaţa hanul trimise după Nadir. Şedea în curte admirînd păunii, care se plimbau în jurul său, înfoindu-şi cozile.

Zărindu-l că se apropie, îşi încruntă sprîncenele şi lăsă capul în pămînt.

— M-aţi chemat, Saib, vă ascult porunca, spuse Nadir apropiindu-se şi oprindu-se la distanţa cuvenită.

Aziz-han tăcea. Nadir îl privea drept în faţă. La fereastra sub care şedea hanul, perdeluţa de tul se mişcă şi, o clipă, în cadrul ei apăru faţa lui Ghiulşan. Scoţîndu-i limba, fata dispăru îndată după perdea.

— Ia dă arma-ncoace ! bolborosi Aziz-han cu o voce răguşită.

Nadir îi întinse cu încredere puşca cu care păzea grădina noapte de noapte.

Aziz-han luă puşca, o mîngîie cu mîna şi, întorcîndu-se spre Nadir deodată, zbieră la el ameninţător :

— Javră, să pleci de-aici, te urăsc ! Să nu-mi mai

otrăvești aerul din casa mea! Du-te la toți dracii!

Nadir înlemni. Cum? Pentru ce? Iată ce-nseamnă să fii la cheremul stăpînilor haini! Și toate astea, drept răsplată că-l slujise cu credință, că nu pătase cinstea fetei sale! Și cum de îndrăznește să-i spună lui javră?! Nadir vedea negru înaintea ochilor, dar tăcea.

— Să nu mai calci prin grădină! tuna mai departe hanul, de răsună toată curtea, să nu te mai prind pe-aici. Am să le poruncesc slugilor mele să tragă în tine ca-ntr-un hoț, să te omoare. Și fără a mai aștepta vreun răspuns, adăugă: Ai înțeles ce te așteaptă aici de-acum înainte?

Flăcăul se stăpînea din răsputeri să nu spună vreo necuviință acelui moșneag, cu părul alb.

— Saib, am să plec de la dumneavoastră, începu el, izbutind în cele din urmă să se înfrîneze. Pîinea mi-o voi cîștiga și dincolo de zidurile dumneavoastră. Cel ce-i obișnuit din copilărie să pribegească, nu se teme de nimic. În casa dumneavoastră, n-am trîndăvit, am muncit, ca o vită, din toate puterile mele. Știu de ce mă alungați. Dar nu mi-e frică de amenințările dumneavoastră, și n-am s-o părăsesc pe Amali. N-am să v-o dau, țineți minte lucrul ăsta!

Tonul cu care spusese toate acestea și toată purtarea mîndră și independentă a nomadului îl enervară la culme pe han.

— Afară, începu el să urle. Afară de aici! și ridică pușca, să tragă în el, dar deodată păli, se clătină și se prăbuși pe covor.

Nadir se întoarse cu spatele; fără a se mai uita îndărăt, ieși din curte cu pași rari, liniștiți.

Vestea că hanul îl alungase pe feciorul Birhei se răspîndi ca fulgerul în toată casa. După ceaiul de dimineață, Ghiulșan coborî jos zăbovind în dosul ușii de la bucătărie unde slujnicele pălăvrăgeau, atițate.

— Cum, l-a izgonit pe Nadir, pe băiatul ăsta har-

nic, cuminte ? spunea şi ofta Hadidja, bătrîna bucătăreasă.

— Da, închipuieşte-ţi, hanul era cît p-aci să-l omoare.

— Pesemne că Said a întrecut măsura aseară, se amestecă în vorbă o a treia. Prea ţine să-şi mărite fata cu stăpînul nostru. Biata Amali !

— Nu-i adevărat ! Said n-are nici un amestec, n-o să-şi silească el fata să se mărite cu stăpînul nostru. Dacă Amali nu vrea, hanul n-are s-o vadă niciodată în patul lui...

— Da' copil mai eşti, mătuşă Hadidja ! Toate astea-s vorbe. Hanul l-a alungat pe Nadir după cearta pe care a avut-o cu Said. Grădinarul i s-a plîns că băiatul nu-i dă pace lui Amali.

— Nu, nu, aici e altceva...

— Hei, altă treabă nu aveţi ? Ia nu mai trăncăniţi ! ţipă la ele Ghiulşan, care, nemaiputîndu-se stăpîni, ieşise de după uşă. Said n-are nici o vină. Eu i-am spus tatii să-l dea afară pe derbedeul ăsta. Să mai rabde de foame pe după garduri, să nu mai fie aşa de nărăvaş. După aia, poate că l-om primi iar.

Femeile tăcură îndată, muşcîndu-şi limba.

— Zeinab, să încălzeşti baia. Dar vezi să nu fie apa prea fierbinte.

— Am înţeles, stăpînă !

Ghiulşan se duse în grădină, să-şi urzească în voie intrigile împotriva lui Nadir. „Ce-ar fi să mă duc la Amali şi s-o „bucur" niţel cu noutatea asta proaspătă ? îi veni deodată în minte un gînd viclean. Tare sînt curioasă ce-o să facă amărîta cînd o afla de alungarea cîntăreţului ei ?"

Amali trebăluia prin curte, cînd Ghiulşan se apropie de ea. Cu o prefăcută blîndeţe, ca întotdeauna, fata hanului o îmbrăţişă, o sărută pe obraz, şi ţinînd-o aşa lipită de ea, începu să-i vorbească, drăgăstoasă :

— Uite, aşa o să facă tata cînd ai să fii nevasta lui — are să te strîngă în braţe, să te sărute cu foc — şi, de astădată fără a se mai preface, izbucni în

rîs, adăugînd : Ce fericită eşti tu, Amali, cît de mult te iubeşte tata. Din pricina ta l-a alungat şi pe Nadir. Acum, Leili a lui poate să-şi sărbătorească liniştită nunta cu logodnicul ei bogat. În sfîrşit bine că ai scăpat de mirele ăsta nedorit ! Drept să-ţi spun, îmi pare rău că Nadir a trebuit să sufere atît din pricina ta...

— Din pricina mea ? murmură Amali zguduită de vestea cea nouă.

— Dar din a cui ? Tata nu voia ca Nadir să se uite la tine nici de departe... urmă Ghiulşan. Atît i-ar mai lipsi ! Ţie, logodnica lui Aziz-han, să-ţi facă curte o haimana, un derbedeu ?

— Stăpînă, rosti Amali, tremurînd toată ca scuturată de friguri, spune-i tatălui dumitale că n-am să fiu niciodată soţia lui. Aşa să-i spui. Şi să mă lase în pace şi pe mine şi pe tata...

— Va să zică asta e ! exclamă Ghiulşan, uluită.

— Da, asta e ! răspunse Amali mai liniştită acum. Dumneata ştii bine că mie nu mi-e îngăduit să mă mărit, încercă ea să mai îndulcească un pic asprimea cu care-i vorbise.

— Vai, ce şireată eşti ! exclamă Ghiulşan.

— De ce-mi vorbeşti astfel, stăpînă ? ripostă Amali străduindu-se să-şi păstreze sîngele rece. Tăcu un răstimp, apoi cu un glas domol, întrebă : Dar Birha... au alungat-o oare şi pe ea ?

— Nu, tatăl meu e un om drept şi milostiv. Deocamdată o mai ţine în slujbă...

„Sigur că da, vara aveţi nevoie de robi", se gîndi Amali.

— Mîine e ziua ta de naştere, nu-i aşa ? continuă Ghiulşan.

— Mai bine ai spune : ziua nefericirii mele !

— O, cum vorbeşti şi tu ! Tu eşti mai fericită decît mine. În cinstea acestei zile, hanul a poruncit să te îndopăm cu dulciuri. De-ai şti cît te invidiez ! Bătrînul e-n stare să ne părăsească pe toţi şi să-ţi dea ţie toată averea, îndruga într-una Ghiulşan.

Murea de necaz că Amali nu căzuse pe jos leşinată şi că nu-şi trădase în nici un fel desperarea.

Cum s-o rănească pe oarba asta astfel ca s-o pomenească toată viața? Știind că Amali își pierduse mama din fragedă copilărie, hotărî s-o lovească tocmai aici. Îmbrățișînd-o iarăși, rosti:

— Ah, Amali, ce fată norocoasă ești tu! Tinerii te iubesc, oamenii vîrstnici, ca tatăl meu, își ies din minți după tine. Dar Nadir?! Dacă ar fi trăit maică-ta, nu i-ar fi îngăduit lui Said niciodată să respingă un flăcău frumos ca el. Ar fi jertfit totul pentru fericirea ta. Și în ce stă fericirea unei femei, dacă nu în dragoste? Ce rău îmi pare că maică-ta, sărmana, te-a părăsit atît de devreme!...

Suspinul fățarnic al fetei hanului părea atît de firesc, încît o răscoli pe Amali. Focul nestins al unui dor arzător răbufni în inima ei. Plîngînd cu hohote, fugi în cocioabă, se trînti acolo pe rogojină și începu să se jeluiască.

— Mamă, mamă... Unde ești, sărmana, scumpa mea mamă?...

Zîmbind mulțumită și cu răutate, Ghiulșan se îndreptă spre baie.

...Trezindu-se în stradă, Nadir stătea buimac în fața porții lui Aziz-han, neștiind ce să facă, încotro s-o apuce. Pe portiță ieși în fugă Birha. „Biată măicuță, iată că o altă nenorocire s-a abătut asupra ta!" se gîndi băiatul și repezindu-se spre ea, o strînse în brațe.

— Băiatul mamei, gemu Birha, ce bine că te văd! Să nu deznădejduiești, Alah are să se milostivească de noi. Hanul turbează de ciudă că Amali se ține tare!

— Și pe tine te-a dat afară?

— Nu. Nu mi-au spus nici o vorbă. Mai au încă nevoie de brațele mele, dar mult n-o să mă mai țină... Și apoi am să plec eu și singură de-aici. Curînd, în casa asta, din pricina bogăției, au să ajungă să-și taie beregata unul altuia, spuse Birha. În gîndul ei însă, privindu-și înlăcrimată feciorul, își zicea: „Și acum încotro ai s-o apuci, dragul meu? Ce-o să se întîmple cu tine? Sub ale cui aripi ai să-ți găsești adăpost? Uite, unde te duce dra-

gostea!" Şi, întrerupîndu-şi gîndurile, rosti iarăşi: La noapte să te duci să dormi la moschee, fiule. Casa lui Alah e deschisă pentru cei fără căpătîi. Şi te rog să nu te mai arăţi pe-aici. Hanul s-a îmbolnăvit. L-au trimis pe Divana după doctor.

Nadir o asculta, dar se gîndea la Amali: soarta ei îl îngrijora.

— Cît despre Amali, să nu ai grijă, spuse Birha ghicindu-i gîndurile. Ea te iubeşte; sînt femeie, am iubit şi eu, aşa că o înţeleg. Amali nu e ca Ghiulşan — niciodată n-o să ţi se arunce de gît. Trebuie să ai răbdare. Te rog să nu te umileşti în faţa nimănui şi să nu-ţi pierzi curajul. Să te porţi întotdeauna aşa cum te ştiu.

— Şi tu, mamă, la fel...

— Fiule, îl întrerupse ea cu asprime. Pentru cine m-am întors în Lagman? Pentru cine mi-am pus jugul ăsta şi fac tot ce mi se porunceşte? Nu pentru tine? Şi zicînd acestea, îi întinse o bocceluţă. Ia-o, sînt nişte lipii, şi fugi cît mai departe de locurile astea. O să ne întîlnim colo, lîngă colinele alea verzi, noaptea tîrziu, sau în zori. Cît mai departe de ochii lumii — aşa vom avea mai multă linişte.

— Bine, mamă. Numai să nu te frămînţi...

— Şi-acum mă duc. Îşi îmbrăţişă feciorul, îl sărută pe frunte. Să fii cuminte, băiatul mamei, mai spuse ea o dată plecînd.

În drum spre moschee, trecînd pe lîngă dugheana lui Ismail, Nadir se auzi strigat:

— Hei, băiete!

Nici n-apucă să-i dea bineţe, aşa cum se cuvine, cînd Ismail îl şi rugă:

— Nadir, nu vrei să-mi aduci urciorul ăsta cu apă rece? Şi, întinzîndu-i un vas de lut, adăugă: Dar vezi, să nu uiţi să-l clăteşti.

— Baceaşm[1], răspunse flăcăul, şi luînd urciorul, se îndreptă spre izvor.

Pe cărăruia pe care o apucase Nadir se plimbau gîngurind nişte porumbei. Din case se auzeau ciri-

[1] Baceaşm — Am înţeles! (n. red. ruse.)

pitul canarilor, chemarea prepeliţelor, iar în vîrfurile înalte ale platanilor clămpăneau berzele. Auzind acestea, lui Nadir îi veni să dea drumul unui cîntec. Se stăpîni însă. Apropiindu-se tăcut de izvor, se spălă, îşi şterse faţa cu un colţ al cămăşii şi, după ce umplu urciorul, se întoarse la dugheană.

— Să-ţi dea Alah putere şi sănătate ! îi mulţumi băcanul şi, luînd de pe tejghea o bomboană, i-o întinse. Hai, îndulceşte-ţi gura, că ai fost vrednic...

— Mulţumesc, saib, dar nu iau nimic.

Nadir voi să-şi vadă de drum, dar băcanul nu-l lăsă.

— Băiete, mai fă-ţi o pomană cu mine : mătură niţel în faţa prăvăliei, să aibe drumeţii calea curată, că omului îi place să umble pe unde nu-i praf şi noroi, nu-i aşa ?

— Aşa-i, jupîne, răspunse Nadir şi întrebă : N-ai o mătură ?

— Mătură ?... Uite-o colo în cămară. Dar aducîndu-şi deodată aminte de ceva, îl întrebă şi el la rîndul său : Da' de ce umbli hai-hui pe stradă ? Nu cumva ai fugit de la stăpîn ?

Nadir dădu din cap, încuviinţînd.

— Oi fi făcut vreo poznă şi nu mai îndrăzneşti să dai ochii cu el ?

Nadir roşi şi clătină din cap în semn că nu.

— Nu, n-am făcut nimic rău, răspunse el încet şi ruşinat.

— Degeaba te ascunzi ! Peste un ceas o să afle tot satul. Şi, uitîndu-se cu neîncredere la Nadir, adăugă : Dacă n-ai ce face, stropeşte şi mătură în jurul prăvăliei. Am să-ţi dau să bei un ceai.

Nadir se bucura că găsise de lucru în ziua aceea, chiar de dimineaţă. Curînd locul din jurul dughenei fu stropit, măturat, iar urcioarele umplute cu apă proaspătă. Asta îi plăcu negustorului. Numaidecît îi veni alt gînd.

— Ascultă, djighitule, eu aş putea să te scap de la ananghie, zise el cu o milă prefăcută. Am să-ţi găsesc pereche şi am să vă hrănesc pe amîndoi, iar voi să-mi săpaţi nişte gropi pentru grăunţe, la o

adîncime de zece-doisprezece arşini. Îmi trebuie patru gropi din astea.

Nadir nu ştia ce să răspundă. Nu făcuse niciodată o astfel de muncă.

— Da' ce stai la gînduri ? Munca nu-i grea, nu e nevoie de cine ştie ce deşteptăciune. Decît să flămînzeşti, mai bine să munceşti. Iar de hrănit, am să te hrănesc pe săturate, de trei ori pe zi.

— Bine, mă învoiesc.

— Ei, bravo ! se bucură stăpînul şi-l şi puse să aprindă samovarul. O să-i tragem un chef cu ceai şi cu gogoşi de casă.

— S-a făcut, jupîne ! răspunse Nadir şi, îndemînatic, luă samovarul, surcelele şi se duse în spatele băcăniei.

În timp ce Nadir trebăluia cu samovarul, negustorul intrase la bănuieli. „De ce i-am dat numaidecît de lucru ? Dacă e hoţ ? Dacă l-a alungat hanul, cum pot să am încredere în el ? Cînd te gîndeşti însă că numai pe mîncare s-a învoit să sape cogeamite gropi pentru care muncitorii din Kabul ar fi cerut în afară de mîncare şi două sute de afgani. Cum să laşi să-ţi scape din mînă un asemenea chilipir ?"

Şi negustorul hotărî să pună la încercare cinstea băiatului. Mototolind o hîrtie de doi afgani, o aruncă printre surcelele adunate pentru samovar.

— Hei, băiete, ce se aude acolo ? strigă el după un răstimp.

— Fierbe samovarul, jupîne.

— Vino încoa să-ţi dau ceai.

Negustorul luă între degete puţin ceai indian, îl puse într-un ceainic de porţelan şi i-l întinse lui Nadir.

— Ştii să-l opăreşti ?

— Da, jupîne. M-a învăţat răposatul taică-meu.

Curînd, ceaiul tare, aromat, fumega lîngă băcan, care, zîmbind, se uita la Nadir, zicîndu-şi în sinea lui : „Acum să te văd cîte parale faci."

— Surcelele le-ai ars pe toate ?

— Nu, jupîne, au mai rămas cîteva.

— Să ai grijă să le aduni...

— Le adun îndată, jupîne.

— Să nu rămîie nici o surcică. Aşa se face avere... Şi vezi, aşază frumos lemnele alea că sînt împrăştiate. După aia vii şi bem ceaiul.

— Am înţeles, jupîne! spuse Nadir ieşind din dugheană.

Negustorul se apucă să-şi bea ceaiul, dar grija pentru cei doi afgani nu-i dădea pace. „Nomazii ăştia n-au nimic sfînt în ei. Dacă o să rămîn fără banii pe care i-am pus acolo pe furiş?" Servindu-şi muşteriii, Ismail tot întorcea capul, să vadă dacă nu cumva vine flăcăul cu banii găsiţi? Frămîntat de gîndurile acestea, răspundea anapoda la întrebările cumpărătorilor.

— Poftiţi prafurile pentru durere de cap.

— Ce prafuri? Am cerut săpun de rufe!

— Bine, prietene, uite, îţi dau şi săpun. M-am sculat de dimineaţă cu o durere de cap...

— Se şi vede...

Nadir se apucă să adune vreascurile şi, mutîndu-le, zări printre ele hîrtiuţa mototolită. Desfăcînd-o se miră: „Ce caută banii ăştia între surcele? Cînd le-am adus încoa, parcă nu erau aici". Se uită jur împrejur cu grijă, ca şi cum ar fi căutat un ac, se uită şi pe stradă — nicăieri nimic în afară de cei doi afgani. Deodată o bănuială se abătu asupra lui ca un fulger. Roşu la faţă, dădu fuga în prăvălie, dar auzindu-l pe stăpîn salutînd pe cineva se opri.

— O, doctor-saib, vă rog, vă rog!... Unde aţi fost atît de dimineaţă? Pe cine aţi scăpat de la moarte?

— Vin de la Aziz-han, îi este foarte rău.

— Dar ce i s-a întîmplat?

— Boala lui veche — suferă de inimă. N-a putut s-o împartă între el şi paznicul său pe fata grădinarului. A înnebunit hanul la bătrîneţe. L-a alungat din pricina geloziei pe Nadir, un băiat atît de bun. Am auzit că băiatul i-ar fi ţinut piept, că i-ar fi răspuns curajos.

Negustorul începu să rîdă:

— Cîte nu se mai întîmplă pe lumea asta! Şi, um-

plînd o ceaşcă cu ceai, i-o întinse doctorului. Vă rog, adineauri l-a opărit.

Doctorul luă ceaiul. Negustorul trase mai aproape de el chiseaua cu bucăţile mici de zahăr.

— Şi hanul o să zacă multă vreme?

— Vreo două săptămîni, dacă nu şi mai mult... De ce s-ar grăbi? Veniturile îi vin şi-aşa fără să ridice un deget. Stă şi se odihneşte să prindă puteri pentru nevestica lui.

Amîndoi izbucniră în rîs.

— Împachetează-mi, Ismail-said, zece pachete de ţigări şi o sticlă de sirop de lămîie şi mai dă-mi şi vreo cinci metri, uite din stamba aia roşie, care-i în dreapta dumitale.

Negustorul îi îndeplini comanda.

— Să scriu, saib, sau...

— Nu, nu, îţi plătesc acum.

Doctorul scoase din portofel o hîrtie roşie de cincizeci de afgani şi i-o întinse negustorului.

Hîrtia nou-nouţă îi foşni între degete. „De bună seamă că hanul acum a scos-o din seif, se gîndi Ismail. De nu s-ar fi îmbolnăvit hanul, ar fi trebuit să scot iar condica de datorii. Fie-i boala cît mai lungă". Cu băgare de seamă, nu cumva s-o mototolească, vîrî hîrtia în sertarul în care ţinea numai bancnotele mari, îi dădu restul şi-i propuse muşteriului ales încă o ceaşcă cu ceai. Dar doctorul se grăbea.

— Nu, nu, altă dată, sînt aşteptat acasă. Desfăcînd un pachet de ţigări, doctorul aprinse una şi-şi luă rămas bun.

Nadir intră în prăvălie.

— Jupîne, v-am adus banii. Luaţi-i, spuse el cu obidă în glas şi-i întinse hîrtia mototolită.

La început negustorul se arătă bucuros, dar apoi, văzînd cum se schimbase la faţă băiatul, începu să facă pe niznaiul.

— Ce-i asta? întrebă el cu o prefăcută uimire.

— Banii pe care i-aţi pus în surcele!

Răspunsul era atît de neaşteptat, încît negustorul

se fistîci de tot. Nu mai ştia ce să facă : să ia banii sau să renunţe la ei ?...

Fără a mai aştepta vreo lămurire, lăsînd ceaiul, gogoşile, Nadir azvîrli hîrtia pe tejghea şi se îndreptă spre uşă cu paşi hotărîţi.

— Hei, băiete, ia stai puţin ! Şi cu treaba cum rămîne ? Hai, să ne înţelegem...

Tăcut, mînios, feciorul Birhei ieşi pe uşă afară.

TRISTEŢEA — CEL MAI BUN ALIAT AL DUŞMANULUI

Noaptea Nadir dormea în moschee. Trebuia să se culce întotdeauna tîrziu, cînd casa lui Alah se golea de credincioşii ei. Calicii doar patru-cinci ore se puteau adăposti sub acest acoperămînt. Se înserase. Se strînseseră cu toţii, numai Nadir nu venise. Se uitau pe-afară, aşteptînd să stingă cît mai repede luminarea — pe care o cumpăraseră laolaltă — ca să se culce. Dis-de-dimineaţă, cum se lumina de ziuă, trebuiau să se scoale şi să plece — începea slujba.

În cele din urmă, abia tîrîndu-şi picioarele, iată că în moschee intră şi Nadir.

— Pace şi sănătate, prietenilor ! rosti el voios, îndreptîndu-se spre locul lui.

— Unde ai stat atît de tîrziu ? Ai fost la maică-ta?

— Ce mai întrebi, nu-i auzi glasul ? o fi fost la ibovnica lui ! glumi careva.

Nadir se uită cu coada ochiului înspre cel ce vorbise. Neluînd în seamă gluma, răspunse scurt :

— Am aşteptat pînă ce cîinii de stăpîni mi-au dat de mîncare...

— Da' ce, au avut musafiri ?

— Ca-ntotdeauna. M-au pus să le car apă, să le sparg lemne, să-i slujesc la masă...

— Ce cîini! Le faci cărămizi, din zori, pînă-n zori, apoi te mai pun să-i slujești și la masă!

— Și drept răsplată îți dau o strachină de ciorbă chioară și o lipie tare ca piatra, adăugă Nadir.

— Da' cîte cărămizi ai făcut azi?

— Opt sute!

— Frumos! îl lăudă pietrarul care glumise înainte pe socoteala lui. Voinic cum ești, tu ai putea să faci și două mii!

— Fie că faci o mie, fie că faci două — tot aia e, răspunse Nadir necăjit. Nici nu-ți dau, doar mîncare...

— Cere-le bani, se răzvrăti pietrarul. S-au obișnuit să-și clădească palate pe degeaba. Și, după un răstimp de tăcere, adăugă: Bivol să fii și tot n-ai putea îndura ce îndurăm noi...

Zilele treceau, Nadir muncea ca un rob. Neînvoindu-se să-i sape gropi lui Ismail, se tocmise la Vali-han, un moșier, să facă cărămizi din paie și lut. Vali-han se pregătea să-și însoare băiatul. Logodnica era fiica unui funcționar bogat din Kabul. Ca să nu se facă de rușine, hanul construia pentru tinerii căsătoriți o casă mare în stil european. Oricine căuta de lucru se ducea la Vali-han și pentru o bucată de pîine îi vindea brațele sale de muncă. În schimb moșierul le dădea muncitorilor să mănînce de trei ori pe zi. Vali-han era un omuleț jigărit, cu capul tuns chilug și cu niște pantaloni albi, largi. Împreună cu Nadir trudeau pe pămînturile moșierului încă peste douăzeci de oameni.

Trei săptămîni în șir, băiatul tot cără la lut pe un teren pe care îl curățase cu mîinile lui. Frămînta lutul cu picioarele goale și umplînd cu el o formă, o răsturna jos, punea cărămida la uscat și iar fugea după pămînt. Îl dureau șalele, spatele, toate oasele, dar muncea răbdător mai departe din zori pînă-n noapte.

Se apropia ziua independenței, sărbătoarea cea mare a afganezilor. Poporul plătise scump pentru

această zi. Mult sînge vărsase în luptele cu colonialiștii englezi care nu voiau să părăsească Afganistanul. Pînă la urmă însă plecaseră. Iată de ce afganezii, bătrîni și tineri, săraci și bogați, cinsteau cu atîta bucurie această zi de sărbătoare. Birha îi pregătise feciorului ei o cămașă curată, pantaloni și o basma mare, pe care ar fi putut-o folosi și ca față de masă și ca ștergar. Tot în ea ar fi putut să-și înfășoare și pîinea și merindele căpătate.

Mama și fiul se întîlniră ca de obicei la marginea satului, lîngă drumul ce duce la Kabul. Nadir o aștepta cu nerăbdare de la apusul soarelui. Dorul după Amali îl chinuia. „Are să-mi spună mama ceva despre ea... se gîndea tot uitîndu-se pe drumul pe unde avea să apară maică-sa. Cum s-o fi simțind ? Mi-o fi trimis oare vorbă, i s-o fi muiat cumva inima lui Said ?"

Ca niciodată, Birha veni foarte tîrziu.

— Vai, cît ai întîrziat, mamă !

— Iartă-mă, fiule, n-am putut. În casa hanului e o harababură ! Așteaptă oaspeții din Kabul — ne-a scos sufletul. Ne sculăm cu noaptea în cap, și ne culcăm cînd stăpînii s-au săturat de somn. Întinzîndu-i o legăturică, adăugă : Mîine să te schimbi dis-de-dimineață.

— Și pe asta unde s-o pun ? spuse Nadir arătînd cămașa de pe el.

— O pui colea în basma. Cînd te culci, o scoți pe cea curată și o îmbraci iar pe asta. Doar n-ai să te tăvălești pe jos, pe rogojina din moschee, cu cămașa curată.

Drept recunoștință, Nadir o sărută pe obraz și, încurcat oarecum, începu s-o zorească :

— Spune-mi acum ce mai e pe-acolo — spune mai repede. O duce rău, rău de tot ?

În ultimele zile Amali plîngea într-una și nu se gîndea decît la un singur lucru : să audă glasul lui Nadir, să se desfete cu cîntecele sale. „De ce nu vine ? Se teme, oare ? se întreba ea mereu.

Cunoscînd firea înflăcărată a fiului ei, Birha hotărî să tacă. Cum să-i spună adevărul, cînd nu se

gîndește decît la Amali. Uitîndu-se mereu la el, maică-sa nu știe cum să înceapă.

— Ce s-a întîmplat ? spune odată ! strigă Nadir văzînd-o că șovăie atît. Se mărită cu hanul ? cînd e nunta ?

Cu un zîmbet trist pe buze, femeia clătină din cap.

— Prostuț mai ești, băiatul meu ! Nici nu mai poate să se ridice din pat, darmite să facă nunta.

— Atunci ce te uiți așa la mine ? E bolnavă ?

Ochii femeii se umplură de lacrimi.

— Spune, o prinse el de mîini, și, uitîndu-se drept în ochii ei, începu să vorbească cu înflăcărare :

— Spune, cum putem s-o scăpăm ? Trebuie s-o smulgem de-acolo. S-o ducem... s-o ducem undeva departe, departe în munți, să nu-i mai dea de urmă hanul și nici un alt diavol. Și cît ai clipi, sări în picioare.

— Fiule, nu-ți pierde mințile... Hanul a aflat că Ghiulșan te iubește și acum e și mai mînios. N-ai voie să te arăți pe la noi. Ai s-o nenorocești și pe Amali și pe tine. Potolește-te ! Ea n-are să se mărite cu hanul pentru nimic în lume. Numai pe tine te iubește !

— Mă iubește ! exclamă Nadir și se așează din nou pe pămînt.

— Da, da, băiatul mamei, te iubește... De cîte ori n-a venit hanul cu doctorul la ea. A trimis-o și pe Ghiulșan s-o înduplece să doarmă cu ea în odaia acesteia : acolo, cică are să-i fie mai bine. Dar Amali e de neînduplecat. Așa că, n-ai nici o grijă, fiule... Numai tu îi stăpînești inima, gîndurile...

— Dar Said ? Cum de nu se îndură de fata lui ? Dacă moare !

— Vai, copile !... suspină Birha. Ce poate să facă Said. Bătrînul și-a pierdut de tot capul. A ajuns să-mi ceară el mie sfaturi ce să facă. „Dacă n-ar fi oarbă, îmi spune, aș lăsa-o să se mărite cu Nadir, fără să mai stau pe gînduri".

— Să mergem la învățător, poate că are să ne ajute el...

Mama se uită speriată în ochii lui negri, arzători. Căutînd să-l domolească și făgăduindu-i că va face pentru Amali tot ce-i va sta în putere, femeia se ridică în picioare cu sufletul neliniștit.

— Plec, spuse ea, e tîrziu...

— Mai stai puțin, mamă...

— Nu pot. Și-apoi nici Amali n-o să adoarmă pînă nu mă întorc. E mereu cu gîndul la tine...

— Da, mamă ? E adevărat ce spui ? strigă Nadir plin de bucurie. Atunci, să mergem mai repede, te-nsoțesc.

„Of, copii, copii ! se gîndea Birha, privindu-și îndurerată și totodată amărîtă băiatul. Oricît v-ar iubi mamele voastre, oricît v-ar purta de grijă, pînă la urmă tot fetele pe care vi le alegeți vă sînt mai scumpe".

— Și-acum să mergem... oftă din greu femeia.

Nadir o petrecu pînă la poartă.

— Așteaptă-mă joi, în zori. Și îndoind degetele mîinii, socoti : Peste patru zile. Iar acum du-te la culcare.

— Are să-mi fie dor, tare dor de tine, mamă. Iar lui Amali să-i spui că am să cînt în fiecare zi pentru ea...

Mama voi să se împotrivească, dar tăcu. „Lasă să cînte, se gîndi ea, să-mi mai ușureze sufletul. Și lui Amali îi va fi mai ușor ascultîndu-l". Își îmbrățișă băiatul și-l sărută.

Cînd Nadir se întoarse la moschee, îi găsi pe toți dormind. Se culcă și el, dar somnul nu se lipea de el. „Mă iubește, mă iubește ! își spunea într-una în gînd cu bucurie. Amali vrea să-mi audă glasul. O, Alah, se apropie oare ziua fericirii mele ?! Și deodată ceva îi strînse inima. Amali e bolnavă ! Azizhan a vrut s-o mute la Ghiulșan. Ce-o să se întîmple pînă la urmă ? Nu, nu... Au s-o otrăvească. Ghiulșan are s-o ucidă."

Nu mai putea dormi de atîtea gînduri. Se sculă, ieși repede din moschee, o apucă pe ulița pustie, și rătăci astfel pînă se crăpă de ziuă. Oricît ar fi vrut

să cînte, să-şi aline amărăciunea, teama că va trezi oamenii din somn îl opri.

Abia în zori, cînd vocea muezinului începu să cheme credincioşii la rugăciune, îşi dădu în sfîrşit şi el frîu liber dorinţei care îi ardea în piept.

Vesele-n slăvi stelele lunecă,
Îngerii cu ele lin dănţuiesc,
Numai eu zi şi noapte tînjesc
Inima de dorul iubitei mele se-ntunecă.

— Ce inimă cîinească are Said, vorbeau între ei, ascultînd cîntecul, oamenii care îl auzeau, înduioşaţi de soarta flăcăului.

— Ce, crede că o să găsească un băiat mai bun pentru fata lui oarbă ?!

— De, dacă rîvneşte la averea hanului...

— Încăpăţînatul ! El nu vede cum se topeşte Amali de durere şi de dor ? Mai bine ar face mai repede nunta, să isprăvească odată !

Aşa vorbeau între ei sătenii, stînd pe acoperişurile caselor, în ceardacuri, dincolo de gardurile înalte ale grădinilor.

În zorii celei de a doua zi, glasul nefericitului cîntăreţ, însoţit de tînguirile flautului, răsună iarăşi în văzduh. De astădată, Nadir nu mai rătăcea pe uliţe, ci cînta şezînd pe cea mai înaltă ramură a unui platan. De acolo vedea boschetul de rodii al grădinii hanului, iar dincolo de boschet, bordeiul lui Said. Îmbătat de cîntec, de sunetele flautului, sfredelea cu privirea verdeaţa bogată a grădinii şi nu vedea acolo decît un singur lucru : chipul drag al lui Amali.

În aceeaşi dimineaţă Başir vesti în moschee oamenii că feciorul Birhei înnebunise de-a binelea. Să se ia la întrecere cu el care e muezin, să-l împiedice de a chema credincioşii la rugăciune ?! Una ca asta nu mai auzise.

— E cu putinţă, oare, ca în ceasul acela solemn cînd credincioşii îngenunchează în faţa lui Alah, un om cu mintea întreagă să se cocoaţe într-un co-

pac și să cînte cîntece lumești ? tuna și fulgera Basir.

Lui Nadir însă prea puțin îi păsa de toate acestea. Dorul după Amali îl făcuse nesimțitor la tot ce se petrecea în jur. Nu se gîndea la altceva decît cum să se întîlnească cu ea. În cele din urmă luă hotărîrea să pătrundă pe furiș în grădina hanului. Trebuie s-o vadă pe Amali, s-o înduplece să fugă cu el în munți. Ce-i mai păsa de amenințarea hanului că-l va ucide, sau de legea neiertătoare a șariatului ? Acum era adînc încredințat că fata grădinarului îl iubea pe el, pe Nadir, și îl ura pe han. Mai rămînea să-l convingă pe Said și pe urmă ar fi plecat cu toții laolaltă în munți, iar de acolo mai departe, în India !

Dis-de-dimineață, pe cînd oamenii dormeau încă somnul dulce al zorilor, Nadir se îndreptă spre partea cea mai îndepărtată a grădinii și se cățără, ca o pisică, pe unul din plopii ce străjuiau gardul. Prinzîndu-se cu mîna de un ciot trainic, își făcu vînt peste gard și se lăsă să cadă în grădină. Ca fulgerul străbătu aleea și se opri lîngă cocioaba lui Said. Uitîndu-se cu luare-aminte în jur, intră într-un tufiș. Stătu un timp la pîndă, așteptă un moment potrivit ca să pătrundă în bordei. Fără să-și ia ochii de la ușă, număra îndelung clipele ce se scurgeau chinuitor. Nimeni ! Nici măcar grăjdarul nu se arăta, el care de obicei se învîrtea mereu pe lîngă grajd.

Dădu să se ridice cînd, în ușa bordeiului, răsări deodată Said cu un ceainic în mînă. Ieși în ogradă, aprinse focul în vatră, puse ceainicul pe pirostrii și se întoarse în cocioabă.

„I-o fi rău lui Amali !" tresări Nadir gata să alerge după Said, dar se stăpîni. Alegîndu-și alt loc de pîndă, se furișă aproape de tot de bordei, ca să poată asculta tot ce se petrece înăuntru.

— Nu plînge, fata mea, auzi el glasul lui Said, nu mai plînge. Cu sila, n-am să te mărit. Alah e

milostiv și ai să te faci bine. Vezi și tu că toți îți poartă de grijă : și hanul, și învățătorul, și Birha — poate că și doctorul are să găsească un leac.

— Nu, tată, eu nu mă mai scol de-aici. Pesemne că așa mi-e dat... spuse Amali și izbucni în plîns.

În timpul acesta, afară, împins de aburi, capacul ceainicului începu să zdrăngăne. Said ieși în pripă din casă, opări ceaiul și cînd să se întoarcă, se pomeni cu Birha în față. Femeia se apropie de Said, îi șopti ceva la ureche, stăruitoare de parcă ar fi căutat să-l încredințeze de ceva, dar grădinarul se mulțumi să-și desfacă larg mîinile, în semn de neputință. Nadir asculta încordat. Nu putu să prindă însă nici un cuvînt. De emoție i se tăiase răsuflarea.

Nadir nu mai știa cît stătuse la pîndă, dar clipe apăsătoare ca acelea nu mai trăise niciodată. Timpul i se părea o veșnicie. Și îndată ce Birha și Said plecară, se repezi înainte și se opri încremenit în fața ușii. Amali zăcea în pat. Ochii ei limpezi, luminoși, erau ațintiți drept asupra lui. Parcă ar fi spus : „Văd tot, tot !"

— Tată, mai ești aici ? întrebă fata încet, auzind un foșnet.

Lui Nadir îi pierise graiul. După o despărțire atît de îndelungată nu-i venea a crede că își vedea iarăși iubita.

— Tată ! repetă Amali din nou chemarea.

— Amali ! șopti Nadir.

Tăcută și abătută, după atîtea chinuri și spaime, fata tresări de bucurie : îi recunoscuse glasul.

— Nadir, dragul meu, bunul meu Nadir... Ridicîndu-se din pat își desfăcu larg brațele slăbite. Unde ești ? Vino mai aproape !

Nadir se aruncă spre ea.

Amali îl îmbrățișă, îi strînse cu putere la piept capul ciufulit, îl mîngîie, tremurînd, pe față și-i atinse urechea de care atîrna cercelul.

— Dragul meu, viteazul meu, cît de mult te-am așteptat !... șoptea ea. Ai venit, nu ți-a fost teamă de han... Nici mie, nici mie nu mi-e teamă de nimeni. Nu mi-e rușine... Eu l-am îmbrățișat cea dintîi pe Nadir al meu... Nu se cade, știu, dar mi-e totuna. Am să mor și vreau să plec la cer cu dragostea ta... Te iubesc, Nadir ! Te iubesc pentru cît ai suferit, pentru sufletul tău curat, pentru curajul tău. Atît de dor îmi era de cîntecele tale, atît de mult doream să-ți aud glasul ! Îți mulțumesc că ai cîntat pentru mine azi-dimineață... Și trăgîndu-i spre ea capul, amîndoi se îmbătară de sărutarea cea dintîi — o sărutare curată.

Stînd astfel îmbrățișați, uitaseră că deasupra lor atîrna sabia ascuțită a legilor șariatului. Cu răsuflarea tăiată, plină de fericire, fata vorbea :

— Îți mulțumesc pentru tot și ție și mătușei Birha. Mama mă cheamă la ea, îi e dor de mine... Să nu te însori, Nadir, cu o fată bogată. Cu ea n-ai să fii niciodată fericit... Să n-ai încredere în cei bogați. La ei totul e minciună, prefăcătorie, înșelătorie.

— Nu, nu... N-ai să mori, ai să trăiești ! spuse Nadir cu înflăcărare. O să trăim împreună. Să fugim de aici ! Am să te scap din iadul ăsta. Am să te ascund în munți. Și nimeni, nimeni nu ne va găsi !

— Cu tine, Nadir, merg oriunde : în munți, în pustiu, la capătul lumii...

— Atunci așteaptă-mă !... Așteaptă pînă te întremezi și aduni puteri. Am să mă întorc curînd. Rostind aceste cuvinte, flăcăul ieși iute afară din cocioabă și pe același drum pe care venise, fugi din grădină.

Nadjib-saib tocmai ședea la masă în mijlocul alor săi, cînd auzi în ușă o bătaie puternică.

Speriată, nevastă-sa îi aruncă o privire. Cine ar fi putut să vină atît de devreme la dînșii ? Învățâ-

torul se îndreptă grăbit spre uşă. Bătaia se repetă stăruitoare.

— Îndată, îndată ! strigă gazda, neliniştită, crezînd că dincolo de uşă se află cine ştie ce reprezentant al autorităţilor. Care nu-i fu mirarea cînd se pomeni în faţă cu Nadir ! Ochii tînărului ardeau, abia mai răsufla şi-şi tot trecea limba peste buzele uscate.

— Muallim, saib... Muallim, saib ! Moare Amali, vă rog scăpaţi-o, spuse el gîfîind.

Toţi ai casei se adunară numaidecît în jurul lui. „O, dragoste, cît de ameninţătoare e furtuna ta !", se gîndea Nadjib-saib uitîndu-se în ochii rugători ai tînărului.

— Ajunge, fiule, nu mai speria oamenii buni, se amestecă în vorbă, miloasă, mama învăţătorului. Hai în casă şi povesteşte-ne în voie ce s-a întîmplat.

Poftindu-l la masă, îi puseră în faţă pîine, brînză şi ceai.

Stingherit, băiatul le povesti cum îl înştiinţase maică-sa despre boala lui Amali. Nu-i era de loc uşor să le destăinuiască întîlnirea pe care o avusese cu fata.

— Eu de mult i-am spus lui Said s-o trimită la spitalul din Kabul, zise învăţătorul. Dar Aziz-han nu vrea să-i dea drumul şi lui Said îi e teamă să se certe cu el.

Bînd cîteva înghiţituri de ceai, învăţătorul continuă, chibzuind cu voce tare :

— Trebuie neapărat s-o smulgem din casa asta. La Kabul s-o găsi un doctor care s-o vindece. Nadjib îi aruncă o privire lui Nadir. Dar astea ce mofturi mai sînt ? De ce bei ceaiul fără zahăr ? Ţi-e teamă să nu ne sărăceşti ?

Nadir se ruşină, luă o bucată de zahăr şi se uită întrebător la gazdă.

— Ce este ? îl întrebă învăţătorul.

— Saib, ce înseamnă spital ?

— Spitalul e o casă în care sînt îngrijiţi bolnavii.

— Spuneți-mi, saib, acolo poate s-o facă să vadă iar ? spuse deodată Nadir îndreptîndu-și trupul.

— Firește...

Mama învățătorului se uită chiorîș la fiul ei și se întoarse spre Nadir.

— Nu lua în seamă ce zice, băiatul meu, numai Alah poate s-o scape pe biata fată.

Nadjib își încruntă sprîncenele. Nevrînd să-și jicnească mama, tăcu.

— Numai doctorii o pot ajuta, rosti învățătorul, fără să se uite la bătrînă și întorcîndu-se din nou spre Nadir. Ascultă-mă pe mine ce-ți spun : Said trebuie s-o ducă pe Amali la oraș. Nu trebuie să mai rămînă aici, să îndure prigoana hanului...

— S-o ducă, s-o ducă, îl îngînă bătrîna uitîndu-se la fiul ei cu ochi scăpărători. Ne-ai împuiat urechile la toți ! Dar ce crezi că asta-i ușor ? Ce, Amali e un măr, să-l pui în buzunar și să pleci cu el fără să te vadă nimeni ?...

— Nu, mamă, n-ai dreptate, îi răspunse liniștit învățătorul și adăugă : și nu mai țipa așa...

Bătrîna se ridică numaidecît și ieși din odaie. Terminîndu-și ceaiul, Nadjib luă narghileaua din mîinile nevestei sale și trase cîteva fumuri.

— Vrei să știi de ce trebuie să plece Amali de aici ? i se adresă el lui Nadir, după ce se mai potoli. Pentru că Amali nu poate să-l vadă pe Azizhan. Aproape în fiece zi vine la ea cu doctorul, s-o înduplece să se mute în casa lor. Dacă Amali va fi în spital, hanul nu va fi lăsat să intre în saloanele unde stau femeile. Și-apoi Kabulul nu-i Lagman, acolo sînt profesori, oameni care-și cunosc meseria. Sînt acolo și medici ruși și ei au vindecat pînă acum sute de oameni orbi.

Nadir îl asculta cu încordare. „Firește Nadjib-saib știe totul, doar e învățător ! se gîndea el. Deodată îi încolți un gînd în minte : Ce-ar fi dacă ar căuta-o pe femeia cea bună, pe doctorița care trecuse atunci pe la ei ?"

O rază de nădejde i se strecură în suflet. Voia să plece numaidecît în căutarea ei, să nu mai piardă vremea.

— Mă duc, saib, spuse el zorit și, fără să mai aștepte răspunsul gazdei, se ridică în picioare.

— Unde te grăbești? Nu cumva ai de gînd să fugi la Kabul, la doctorii ruși? zîmbi Nadjib. Fistîcit, Nadir lăsă capul în pămînt. Astăzi am să mă duc la Amali, s-o văd, continuă învățătorul. Vino deseară la cină, să-ți spun cum se simte. Bine?

— Bine, saib! răspunse Nadir și lipindu-și mîinile de piept adăugă: Pace și mii de ani viață, saib!

În zorii zilei, Nadir îi împărtăși mamei sale planul pe care îl întocmise. Primind binecuvîntarea ei, luă cîțiva bani pentru drum și vîrînd în sîn fotografia dăruită de doctoriță, părăsi Lagmanul. Cu pași mari, vijelioși se îndreptă spre Kabul, orașul unde ședea însuși padișahul Afganistanului, unde, aproape la fiece pas întîlnești doctori care îi vor reda lui Amali vederea. Atunci nu vor mai avea nici o înrîurire asupra lui Said poveștele lui Bașir că fericirea fiicei sale se află în mîinile lui Azizhan, și că așa e voia lui Alah și că a-l respinge pe han, înseamnă a te împotrivi celui de sus și a fi osîndit să înduri chinurile veșnice ale iadului! Nu, Said se va învoi negreșit, pînă la urmă. Doar Amali e singura lui fată!

Pe deplin încredințat de izbîndă, Nadir se îndrepta voios spre capitala țării, oraș în care nu mai fusese niciodată.

Doar în cetatea cea mare,
La Kabul i-oi găsi alinare
Iubitei, hai, ca vîntul zboară,
Ca rîndunica cea iute și ușoară...
cînta el din răsputeri.

Aziz-han şedea pe terasă. Aici, pe terasa aceasta spaţioasă, îi plăcea lui să stea să lenevească. Se făcuse răcoare. Peste geamlîc coborau ramurile uriaşe ale viţei de vie cu frunzele lor late cît palma. Razele soarelui, aruncau ici-colo pete de lumină pe covorul larg, persan, întins peste pardosea. Printre coloane se înălţau un fel de cişmele speciale comandate de han din străinătate. Apa ţîşnea din ele în şuviţe subţiri, stropind florile, frunzele. În cuştile lor aurite, canarii ţopăiau de colo-colo, giugiulindu-se şi scoţînd triluri încîntătoare, întru bucuria stăpînului.

Aziz-han şi hogea Başir şedeau tolăniţi pe salteluţe acoperite cu pluş verde. Lîngă prag, cu picioarele strînse sub el, stingherit, era Said.

Un slujitor le aducea boierilor ceai, bucate alese, sufla în cărbunele încins din capul narghilelei.

Grădinarul nu mai băuse în viaţa lui un asemenea ceai. Avea o aromă, un gust şi o culoare cum nu mai găseai în Laqman. Ceaiul acesta îl prepara însuşi hanul. În buchetul lui intrau cîteva soiuri de ceai : din Ceylon, India, China şi Persia. Sorbind alene băutura chihlimbarie, Aziz-han se uita din cînd în cînd, hain, pe sub sprîncene, la grădinarul lui : „Cu mine te pui ? îndrăzneşti ? parcă ar fi zis. Am să te strivesc ca pe o gînganie !"

Hanul îi arăta lui Başir ornamentele de pe plafonul terasei. Era încîntat de iscusinţa meşterilor aduşi anume din Gheratsk. Said tăcea. Se uita şi el în tavan, dar în ochii lui, toate culorile se amestecau, iar cercurile şi pătrăţelele ornamentelor se contopeau în ceva cu totul nedesluşit. Parcă de asta îi ardea lui ? Amali e bolnavă şi plînge şi plînge, iar hanul şi Başir au tăbărît pe el — nu, că să se pregătească de nuntă !

La un semn al stăpînului, slujitorul puse în fața lui Said a doua ceașcă cu ceai aromat și tare, se retrase și, încrucișîndu-și brațele, încremeni lîngă prag.

— Se răcește ceaiul, Said, bea, frate, și hotărăște-te odată..., zise hanul cu blîndețe.

— Ce să se mai hotărască ? se amestecă în vorbă mulla. Pentru el a hotărît însuși Allah ! Nu-i așa, Said ?

— Așa o fi, saib...

—Nu „așa o fi" — ăsta e adevărul. Fii-ta n-are decît să se împotrivească, e muiere, ființă fără judecată, nu te uita la gura ei, că n-are mai multă minte decît un prunc.

Zăpăcit, Said luă ceașca cu ceai, bău o înghițitură și o puse iar pe covor.

— Saib, să mai așteptăm puțin, răspunse el căutînd să se stăpînească și privindu-și stăpînul cu ochi rugători. E drept că de cînd mi-ați făcut cinstea s-o cereți de nevastă pe fiică-mea a trecut destulă vreme. Poate că pînă la urmă, cu ajutorul celui de sus, o să-i vină mintea la cap, n-o să se mai gîndească la Nadir și are să se învoiască singură.

— Să nu-mi mai aduci aminte de derbedeul ăla ! îl întrerupse enervat hanul. Am să poruncesc să fie alungat din Lagman !

— Totul e în mîinile dumneavoastră, han-saib...

— Așa, foarte bine, să-l izgoniți ! îl sprijini hogea Bașir. Află lumea cu cîntecele lui...

Said tăcu. Cunoscîndu-i firea, Aziz-han se îmblînzi.

— Said, tu ești tată, și în afară de asta ești și un adevărat musulman, așa că trebuie să prețuiești pîinea și sarea pe care ți-o dau. Eu nu-ți vreau decît binele. Fete sînt destule pe lumea asta, îți dai seama, nici una n-o să se dea în lături să se mărite cu mine... Eu, însă, o vreau numai pe Amali ! M-am obișnuit cu ea — îmi place cum ascultă cînd i se citește din Coran, m-am deprins cu rîsul, cu lacrimile ei !... N-are decît să plîngă, pe mine lacrimile nu mă supără. Plînge puțin și-i trece. Dacă

n-ar fi fost fata ta, m-aș fi purtat cu totul altfel. Dar acum, fie și-așa. Pentru că te cinstesc, și mi-e dragă fiică-ta, mă învoiesc să mai aștept puțin. Dar ține minte, dacă pînă la urmă nu-mi vei îndeplini dorința, tu vei fi vinovatul, numai tu. Jur pe Alah că n-am să vă cruț !...

— Se poate, han-saib ? Dar ce, Said al nostru n-are minte ? Said e un om cu scaun la cap și-și dă seama că ceva mai bun nu poate aștepta de la soartă, se grăbi să-l lingușească hogea Bașir.

— Poți să pleci ! rosti hanul, întorcîndu-se spre grădinar.

Încurcat, Said se ridică în picioare și, fără a mai spune vreun cuvînt, părăsi terasa. Coborî treptele aproape în fugă. Supărarea pe care i-o pricinuise hanul îl strîngea de gît ca un șarpe. Mergea prin grădină, ca ieșit din minți, fără să vadă nimic în jur. Nu-l văzuse nici pe învățător care venea împreună cu doctorul Gulam. Trecu pe lîngă ei fără să-i bage în seamă.

— Hei, la dumneata veneam, dragă Said, îl strigă din urmă Gulam.

Grădinarul se opri. De furie, nu putu să răspundă cuviincios, ca de obicei, la binețele lor, ci dădu doar din cap, o dată, scurt.

— Ce-i cu Amali ? îi e rău ? îl întrebă învățătorul îngrijorat.

— Nu, nu... grădina asta a început să fie cam strîmtă — nu mai am loc în ea ! răspunse Said cu glasul tremurînd. Învățătorul și doctorul se uitară unul la altul. Han-saib îmi dă zor cu nunta și mă tot amenință. Dar s-a învoit pînă la urmă s-o amîne cîteva zile.

— Aha, s-a învoit ! exclamă triumfător doctorul.

— Ce altceva putea să facă !... Han-saib nu-i prost și își dă seama că o nucă ca asta nu e chiar atît de ușor s-o spargi în dinți, observă învățătorul și, uitîndu-se la Said, întrebă : Nu-i așa ?

Grădinarul roși. De ce nu i-o fi dat Alah un fecior ? Atunci n-ar mai fi îndurat atîtea umilințe. Said își iubea mult fata, dar niciodată nu încercase

să pătrundă în lumea ei lăuntrică. Nici prin gînd nu-i trecuse că ea ar fi putut vreodată să se îndrăgostească. Nici acum nu vedea cum îi ardea sufletul de iubire ca o făclie. Nu știa nici că Nadir venise la ea și că Amali nu știa cum să-i mai mulțumească soartei pentru această întîlnire.

Fata îl aștepta și în ziua aceea pe Nadir. Încă de dimineață deschisese ușa bordeiului și, tulburată, atentă, trăgea cu urechea la cel mai mic foșnet. Oare va veni, n-are să-i fie teamă? Nu, nu se poate!... El e cel mai curajos, cel mai viteaz din tot Lagmanul!

Timpul trecea. Birha plecase de mult, fără să-i spună nimic despre Nadir. „De ce e atît de tăcută azi? Să nu-i fi spus oare nimic despre întîlnirea noastră? Dar dacă l-au prins, l-au bătut și l-au aruncat la închisoare, iar Birha se ascunde de mine, nevrînd să mă amărască?" se chinuia Amali. Ce n-ar fi dat să se întoarcă iar vremea cînd nu se gîndea nici la dragoste, nici la fericire!

Deodată în curte răsunară pași. Amali tresări: „Vine!..." El e, Nadir al ei! Se ridică, să-l întîmpine la ușă. Ce dezamăgire! Era glasul lui tată-său. De ciudă izbucni în plîns și se trînti iarăși pe pat.

Lăsîndu-l pe învățător afară, lîngă ușă, Said intră în cocioabă cu doctorul.

— Lumina ochilor mei, uite, a venit la noi tabib-saib. Vrea să te vadă.

Amali își acoperi fața cu plapuma.

— Mi-e puțin mai bine... se auzi de sub plapumă glasul fetei.

— Nu-ți fie rușine, fata mea, doar ne cunoaștem, vreau doar să-ți iau pulsul, spuse medicul.

— Nu, nu... mă simt bine, saib, nu trebuie... bîiguia ea...

Văzînd aceasta, învățătorul intră și el în cocioabă.

— Se poate, Amali? Ce-s nazurile astea? o certă el, silindu-se să fie aspru. A fost la mine Nadir și m-a rugat să am grijă de tine. I-am făgăduit să viu să te văd și uite l-am adus pe Gulam-saib.

„Înseamnă că trăiește și-i liber! tresări ea și sufletul i se umplu de bucurie. Așadar chiar el i-a rugat să vină încoace! Desigur, acum vrea să fie văzută de doctor!"

— Saib-doctor, a mai venit pe la noi, spuse ea, dar ce pot face oamenii cînd asupra mea s-a lăsat umbra lui Azrael?

— Toți ne întoarcem în pămînt mai devreme ori mai tîrziu, zise învățătorul. Ție însă nu ți se cuvine să te gîndești la asta, ești prea tînără, tu trebuie să trăiești! Pricepi? Să trăiești! Și Nadir al tău vrea să te faci bine. Saib, examinează-ți bolnava, i se adresă el doctorului și prinzîndu-l pe Said de umeri, adăugă: Noi să ieșim afară să nu-i încurcăm...

— Nebunul ăla, după cum văd, saib, nu vă lasă nici pe dumneavoastră în pace, zise grădinarul, cerîndu-i parcă iertare pentru Nadir.

— Nu e de loc nebun. De ce repeți scornelile tîmpite ale lui mulla Başir? se împotrivi învățătorul. Boala fiicei tale l-a scos din minți pe Nadir. El e mai îngrijorat de viața ei chiar decît tine.

Said se aprinse pe loc, dar nu știu ce să răspundă. Învățătorul se cufundă și el în gîndurile sale.

— Ei, ne aduci vreo bucurie? îl întrebă Nadjib pe doctorul care apăruse în curte.

Dus pe gînduri, Gulam se uită la prietenul său, apoi își mută privirea asupra lui Said.

— V-am spus doar, și am să vă mai spun de sute și sute de ori: fata se topește de dor — asta-i! Și eu trebuie să-i deschid sufletul — eu? sau dumneata care îi ești tată?

Învățătorul clătină din cap, înțelegător. Buimăcit, Said clipea din ochi.

— Ești un om fără inimă, îi spuse cu mustrare în glas învățătorul. Pesemne că nu te-a iubit nimeni niciodată, de nu cunoști bucuria simțămintelor omenești!

Said își mușcă buzele pînă la sînge. Ochii lui negri, arzători, scînteiară de mînie. Deschise gura,

trase cu sete aer în piept şi prinse a vorbi repede, pe nerăsuflate :

— Eu sînt un om fără inimă ? Eu cunosc dragostea, saib, simţămintele omeneşti, nu mai puţin decît dumneavoastră, care sînteţi oameni cu carte ! Nu sînt bogat, şi ştiu ce poate să cuprindă inima unui om ! Da, e plăcut să îmbrăţişezi o femeie, dar mai greu e s-o faci fericită. Adevărata dragoste nu păleşte ca luciul unui samovar de aramă. Nu, dragostea e ca luna, care străluceşte de-apururi pe cer !...

Nadjib şi Gulam ascultau cu luare-aminte vorbele înflăcărate ale grădinarului.

— Alah mi-e martor, continuă el, că m-am însurat din dragoste ! Au trecut zece ani... — vocea începuse să-i tremure — şi tot mai sînt credincios răposatei mele neveste... Şi dumneavoastră îmi spuneţi că n-am inimă ? Îmi vorbiţi de simţăminte omeneşti... Dar v-aţi gîndit la ce poate să-i aducă o fată sărmană, oarbă, unui nomad cerşetor ? Cum poate o fată ca asta să fie soţia, mama copiilor lui ? Căsătoria a doi nenorociţi nu poate să le aducă decît tot nenorocire ! Iar la Aziz-han n-o să cunoască griji sau amărăciune !

— Aşa crezi tu ? întrebă sec Nadjib-saib.

— Prietene, te rătăceşti, şopti domol Gulam.

Said îşi mută privirea de la unul la celălalt. Aşa dar amîndoi sînt împotriva lui !

Nadjib-saib nu-i dădu răgaz să-şi vină în fire.

— Spune-mi, Said, îl întrebă învăţătorul, dar să-mi spui cinstit, cu mîna pe conştiinţă : vrei să-ţi măriţi fata cu Aziz-han ?

Said se fîstîci.

— Ei bine, dacă n-ai curajul să spui „nu", atunci dă-mi voie mie să răspund în locul dumitale !... Îţi dai singur seama că Amali nu-i pentru el. Hanul e mai mare cu o jumătate de veac decît ea... Firește, hanului nu-i pasă nici de vîrsta lui, nici de starea în care se află Amali, continuă Nadjib, după ce chibzui un răstimp. În casa lui Aziz-han, fata n-are să trăiască prost, n-are să ducă lipsă de ni-

mic. Dar Amali e o părticică din inima ta. Se poate, oare, dumneata, ca tată, să nu vezi, să nu simți cum se zbuciumă? Ai putea s-o privești liniștit cum se va stinge încet-încet, îmbrăcată în rochiile de mătase pe care i le-ar cumpăra hanul? Oamenii au să te blesteme! Au să spună că ți-ai vîndut și cinstea și copilul pentru rămășițele de la masa stăpînului. Și pe bună dreptate!

În timp ce vorbea, Nadjib nu-și lua ochii de la grădinar. Buzele lui Said se mișcau fără a scoate vreun cuvînt, cerînd parcă îndurare. „Fie-vă milă de mine, păreau că murmură, nu sînt dușmanul fericirii fetei mele, singura mea bucurie!"

Nadjib continuă, însă, fără milă:

— Trăiești în casa asta de peste treizeci de ani și ai văzut cu ochii dumitale cum se mănîncă cu toții între ei, cum așteaptă moartea stăpînului, să-i împartă averea și să trăiască fiecare după placul lui. Cine o să se mai uite atunci la fiică-ta? Nu mai spun că, vrînd să se răzbune pe Nadir, Ghiulșan cu siguranță că are să-i facă de petrecanie...

— Hogea Bașir e omul lui Alah și uite că și el e pentru căsătoria asta, încercă să se împotrivească, sfios, grădinarul.

— Hogea Bașir! Parcă nu l-ai cunoaște. Luîndu-l de braț, învățătorul îl trase pe Said mai aproape de dînsul. Înțelege, omule, că dragostea lui Nadir e o comoară fără de preț. E proaspătă și strălucie ca un izvor de munte. Iar tu vrei să spargi cu mîna ta cupa iubirii lor curate? Îți dai seama ce faci? O vei ucide pe Amali!

Said simțea că se înăbușe. Își dădea seama că învățătorul avea dreptate. Nadir e într-adevăr întruchiparea vie a dragostei. Dar cum să găsești în tine curajul să-i spui hanului „nu"?

— Gulam-saib, îți jur pe cer și pe pămînt, rosti Nadjib întorcîndu-se spre doctor, dacă aș avea o fiică de o sută de ori mai frumoasă decît Amali, nici atunci n-aș sta o clipă pe gînduri, și i-aș da-o lui Nadir și nicidecum cine știe cărui prinț moștenitor.

— Așa e, așa e, încuviință doctorul. Băieți ca feciorul Birhei sînt rari... Drepți, viteji, fără frică de moarte. Și-apoi Nadir n-o să se lase. Are s-o ia pe Amali, chiar cu prețul vieții!

Ascultînd fără voie toată discuția dintre tatăl ei și Nadjib-saib, Amali nu mai putea de bucurie. Uite cît de iubit era Nadir al ei! Asta însemna că izbînda era cîștigată pe jumătate. Dar unde-o fi acum? De trei zile nu-l mai auzise cîntînd. Și Birha, care nu voia să-i spună nimic... „Prietenul meu grijuliu și bun! i se adresa ea în gînd. Ce fericită sînt că te-ai cuibărit în inima mea și că te iubesc, te iubesc din tot sufletul! Dar unde ești tu, dragul meu? O, de-ar veni mai repede Birha! Acum o să mănînc tot ce-mi va aduce, își făgădui ea sieși. Trebuie să adun puteri, să mă fac bine mai repede. Cine știe, poate va trebui să fugim împreună! Trebuie să mă pun pe picioare, orice-ar fi".

Și, ridicîndu-se și sprijinindu-se cu mîinile de perete, încercă să meargă. Dar după ce făcu cîțiva pași, se opri. Auzise niște pași. „El e — inima începu să-i bată de emoție. În jur se făcu iarăși tăcere. Nu se arăta nimeni. O,Alah, adu-mi-l! Dă-i curaj și lasă-l să alerge încoace, la mine. O, cerule, fă asta pentru mine, îndură-te!"

Cerul însă tăcea neputincios. Nadir nu mai venea. Fata se întoarse la patul ei. Vremea trecea încet, încet de tot. În cele din urmă sosi grădinarul, iar după el veni și Birha.

— Uf, că ostenită mai sînt! spuse ea, punînd blidul cu mîncare lîngă patul fetei. Mănîncă, asta nu e de la bucătăria hanului. Hadidja ți-a pregătit o bucată de pui fiert în supă. Zicea că dacă n-ai să mănînci, te măritäm cu Aziz-han.

Fără voia ei, Amali izbucni în rîs.

— Dă încoace puiul... unde-i? întrebă lacomă fata și prinse a bîjbîi încoace și-ncolo cu mîinile.

Birha trase blidul mai aproape de ea.

— Am să mănînc tot, dar să știi, am și eu o rugăminte, spuse Amali și se aplecă spre Birha. Du-te chiar mîine și întîlnește-te cu Nadir și mulțu-

meşte-i pentru grija ce mi-o poartă. Şi să-i mai spui să cînte, să cînte pentru mine — cîntecele lui sînt cele mai bune doctorii.

Birha oftă, gîndindu-se în sinea ei : „Unde-o fi, oare, fiul meu ?" Şi cu glas tare rosti :

— Amali, trebuie să mănînci cît mai mult. Numai cu ceai şi pîine uscată nu scapi de boală. Ai slăbit mult şi trebuie neapărat să prinzi puteri, să te îndrepţi.

— O să mănînc tot, tot, mătuşică, să n-ai grijă. Şi să-i mai spui lui Nadir că Amali mănîncă acum tot ce-i dai, ca să se îndrepte mai repede. Da ?

Said, care şedea culcat în curte, nu văzu cu ce poftă mîncase fata lui. La urmă, Birha îi dăduse şi şerbet. Femeia se uita la ea şi se bucura : „Slavă lui Alah, acum totul o să meargă bine ! Ehei, dacă Nadir ar izbîndi la Kabul !"

Femeia strînse vasele, ieşi în curte şi-i şopti lui Said :

— Roagă-te la toţi dumnezeii şi mulţumeşte-i lui Nadjib-saib şi doctorului. Fata s-a schimbat de tot : a mîncat cu o poftăăă....

— Bine că s-a însănătoşit, bine că s-a însănătoşit... şoptea Said. Mă durea inima cînd mă uitam la ea. Aşa de mult a slăbit, sărăcuţa...

— Şi acum, noapte bună, zise Birha. Mă duc la ea. Şi cred că şi tu trebuie să te culci, arăţi tare ostenit.

— Du-te, du-te, Birha... Tu eşti pentru ea ca o mamă. Şi apucîndu-i mîna, o lipi de buze. Să-ţi dea Alah viaţă lungă şi sănătate !

Stînjenită, Birha îşi trase mîna şi intră iar în cocioabă.

Amali se apropie de ea şi o îmbrăţişă.

— Ai să-l vezi cumva mîine dimineaţă, mătuşico ? Spune-i că vreau să-l văd, că vreau negreşit să-l aud cîntînd.

În loc de răspuns, femeia scoase un suspin. „Of, porumbiţa mea, numai Alah ştie pe unde umblă acum băiatul meu !" se gîndea în sinea ei Birha.

— De ce taci ?

— Nu, Amali, mîine n-am să-l văd. Am treabă multă la bucătărie.

— Hai, mătușico, fă asta pentru mine... te rog mult de tot. Așa de greu îmi e fără el. Să i se fi întîmplat oare ceva de nu-i mai aud cîntecul ?...

— Mi-e somn, Amali, hai, culcă-te și tu.

Birha nu îndrăznea să-i spună că Nadir plecase la Kabul. „Kabulul nu e Lagman, se gîndea ea. Acolo-s tot felul de oameni, și buni și răi. Cîte lacrimi amare n-are să verse în orașul ăsta ! Va rătăci ca un porumbel prin beznă, fără să vadă nici soarele, nici lumina. Sărmanul meu băiat, abia ai împlinit douăzeci de primăveri și ai și început să duci în spinare povara grijilor și necazurilor. Cum să te ajut, cum să fac să nu mai suferi ?"

Deodată simți pe gît ceva umed și cald.

— Plîngi ? întrebă Birha revenindu-și.

Amali plîngea cu sughițuri.

— Ce s-a-ntîmplat ? De ce plîngi ?

— Te rog, du-te mîine și adu-mi-l pe Nadir.

— Fetița mea, Nadir a plecat la Kabul...

— La Kabul ! exclamă Amali.

Birha îi astupă gura.

— Sst... să nu ne audă tata ! Nu-ți fie teamă, a plecat să caute un doctor, care să te vindece. Învățătorul i-a spus că sînt acolo niște doctori sovietici care le redau celor orbi vederea. Poate că Alah o să se îndure și de tine. Dar să știi, ce ți-am spus — rămîne între noi. A plecat noaptea, să nu-l vadă nimeni. Nu trebuie să sufli nimănui nici o vorbă. Mulla Bașir și Aziz-han au prieteni mulți la Kabul, așa că dacă află, ne strică toate planurile.

„A plecat, se gîndea Amali, uitîndu-se cu ochii ei stinși lăcrămați, la cerul întunecat. Și eu îl aștept, îl aștept !... A apărut ca un vis și tot ca un vis a zburat, și m-a lăsat singură să mă chinui, copleșită de dor..."

Liniștea nopții coborîse pretitundeni : doar țînțarii zumzăiau sîcîitori.

Pe neașteptate, Birha întinse mîna spre obrazul lui Amali.

— Tot mai plîngi ? şopti ea supărată de astă dată. Să ştii că nu-mi place, auzi ?!

— Ce faceţi voi acolo ? se auzi din curte glasul lui Said.

— Nimic ! răspunse Birha şi lipindu-şi buzele de urechea fetei, continuă : N-au decît să plîngă ei : hanul, fii-sa şi toate nevestele lui. Noi să nu mai vărsăm lacrimi, fiindcă şi-aşa sîntem sătule pînă în gît de viaţa asta.

— Bine, mătuşico, n-am să mai plîng. Iartă-mă... Dar de-ai şti...

— Ştiu, ştiu tot, fata mea, o întrerupse Birha. Dar cu plînsul nu faci nimic. Trebuie să te înzdrăveneşti, să capeţi puteri... Pe cînd tu ?...

Amali n-avea somn, dar stătea nemişcată să n-o trezească pe Birha care dormea după munca istovitoare de peste zi. Se gîndea la Nadir, la ce făcea el în clipa aceea la Kabul, la doctorii care ar fi putut să-i dea vederea. Abia spre dimineaţă aţipi un pic şi cînd se trezi începu să aştepte cu nerăbdare să se scoale şi Birha.

În cele din urmă se auzi vocea muezinului şi Amali o trezi pe mama lui Nadir.

— Ce crezi dumneata, mătuşico, Nadir, acolo la Kabul, are să facă ceva ?

— Cum să nu ! Norocul îi ajută pe cei tari.

— Atît de mult aş vrea să izbîndească !...

— Dacă ar izbuti s-o găsească pe femeia aceea care a venit pe la noi... Eh, ce oameni buni sînt pe lumea asta ! Şi doar nu e din Afganistan. E venită tocmai de pe ţărmul ălălalt al fluviului Amu-Daria.

— E sovietică ?... exclamă bucuroasă Amali. Nadjib-saib spunea că doctorii sovietici învie şi morţii. De-ar fi aşa !...

— Învăţătorul e un om curat la suflet. Oamenii ca el nu mint. Dar dacă o să-i spună lui Nadir : „Adu-o pe Amali, aici, la Kabul şi o s-o vindecăm noi" ? Ce facem atunci ?

— Am să mă duc cu el la Kabul ! Merg oriunde ! se însufleţi fata şi, cuprinsă de o mare nădejde, o sărută cu înflăcărare pe Birha. Of, mătuşico, de

m-aşi vedea odată scăpată de aici ! Liberă să fiu, mi-ar creşte aripi...

— Da, dar pentru asta trebuie să mănînci bine, stăruia Birha, care nu ştia decît una şi bună. De vreme ce hanul a poruncit să ţi se dea să mănînci dimineaţa, la prînz şi seara, atunci ce rost are să mai faci mofturi ?

— Dacă mi se opreşte-n gît mîncarea hanului...

— Nu fi proastă ! Tatăl tău a muncit în casa lui toată viaţa, şi drept răsplată ce-a primit ? Trebuie să mănînci tot ce-ţi aduc, altfel are să te mănînce pe tine foamea. Iar Ghiulşan atît aşteaptă !

— Nu ! strigă Amali. Acum nu mai vreau să mor ! În ciuda lor, a tuturor, am să trăiesc, am să trăiesc, am să trăiesc !...

ŞI ÎN KABUL SE GĂSESC OAMENI DE TREABĂ

O cauză nobilă e o forţă uriaşă, ea îl călăuzeşte pe om pe calea vieţii. Cine are în faţa lui un ideal limpede şi sufletul curat e în stare să biruie orice piedică. În lupta cu nevoile vieţii, omul devine puternic, energic, inventiv. Nadir avea şi el un scop care-l împingea înainte. Voia s-o facă fericită pe Amali, fiica sărmană şi nefericită a grădinarului, pe care o iubea din toată inima, şi spera să-i fie prieten, tovarăş şi soţ pînă la sfîrşitul vieţii sale. Fără visul acesta, Nadir ar fi fost ca o frunză de toamnă spulberată de vînt.

Tînărul se grăbea spre oraşul în care îşi pusese toată nădejdea. Mergea cu pas uşor, fără să simtă

nici oboseala, nici greutăţile drumului. Treceau în goană pe lîngă el maşini, care de care mai frumoase, călăreţi voioşi, măgăruşi cu urechile lungi, încărcaţi cu coşuri de fructe, de zarzavat, abia mai tîrîndu-şi picioarele. Cufundat în gîndurile sale, Nadir nu vedea nimic. Deprins din copilărie cu drumurile lungi, a treia zi de dimineaţă sosi la Kabul.

Capitala Afganistanului, întruchipare vie a Babilonului, îl întîmpina pe feciorul Birhei, împodobită de sărbătoare. De la ferestre şi balcoane atîrnau în jos covoare multicolore, de-a curmezişul străzilor erau întinse pînze roşii şi verzi cu inscripţii ce slăveau Ziua independenţei. Flamuri voioase, pestriţe fîlfîiau în bătaia vîntului. Ici-colo vedeai legănîndu-se baloane strălucitoare, ghirlande pitoreşti alcătuite din lampioane chinezeşti şi steguleţe tricolore.

Ajungînd pe o stradă aglomerată, cu clădiri de cîte două şi trei etaje, Nadir îşi cumpără de la o brutărie o lipie caldă, atunci scoasă din cuptor, şi intră în prima ceainărie pe care-o întîlni în cale, unde bău un ceainic întreg cu ceai şi cu zahăr. După ce se odihni puţin, porni mai departe în căutarea doctorilor.

În jurul lui prinse a se învîrti hala tîrgului de odinioară, băcănioare deschise, şiruri întregi de dughene cu stămburi de culori pitoreşti, nenumărate tarabe cu galanterie şi păpuşi mari de cauciuc. Treceau în goana mare mii de biciclete — tineri imberbi, bătrîni cu barba colilie, care cu turban pe cap, care cu căciuli de miel. Alţii erau îmbrăcaţi europeneşte. Nadir auzea mereu strigătele lor prevenitoare.

— Hei, păzea, păzea !...

Surugii, sau cum li se spunea acolo „gaadi", trăsurilor cu un singur cal, sau cu caii împodobiţi cu cioltari şi cergi cusute cu talismane de deochi, îmboldiţi de la spate de strălucitoare „Chevroleturi", „Moskviciuri" şi „ Fiaturi" răguşeau şi ei strigînd :

„Hei, hei păzea!" Speriat, Nadir se azvîrlea cînd într-o parte, cînd într-alta.

— Frăţioare, nu ştii cumva unde stau doctorii sovietici? îi întreba el naiv pe trecători, oprindu-i din cale.

Şi toţi ridicau nedumeriţi din umeri şi-şi vedeau de drum. Unora li se părea oarecum hazliu faptul că un nomad căuta neapărat nişte doctori ruşi. Nu cumva şi-a ieşit din minţi flăcăul?

Un singur trecător se învoi să-i arate — şi-i arătă fără a scoate un cuvînt — nişte clădiri frumoase de pe malul stîng al rîului. Nadir trecu repede Podul pieţii şi intră în prima casă care i se ivi în cale. Ciocăni la uşă. Îi deschise un bărbat bălai cu o faţă proaspăt bărbierită, cu pince-nez pe nas şi, văzîndu-l în faţa sa pe afganezul acela, se mînie şi-i trînti uşa în nas.

Nadir nu-şi închipuise că-i va fi atît de greu să-i găsească pe doctorii sovietici. Se înserase şi toate cercetările lui rămaseră fără rezultat. Din cînd în cînd îl cuprindea deznădejdea. I se părea că acum, gata, moartea şi începuse să-i dea tîrcoale iubitei sale. Atunci scotea din buzunar fotografia doctoriţei, se uita la semnătura pe care n-o putea citi şi-şi spunea: „Oare n-am să te găsesc niciodată? Prietenii tăi sovietici mă vor ajuta?" Însufleţit de o nouă încredere în izbîndă, repeta îndărătnic: „Nu se poate, am să te găsesc negreşit!"

Se întunecase, străzile erau pustii, magazinele, prăvăliile se închiseseră. Obosit, amărît, Nadir trebuia să-şi caute acum un culcuş pentru noapte. Şi unde poţi găsi un loc mai bun decît în casa lui Alah? Se duse într-acolo.

Dimineaţa, îndată ce mezinul începu să-i cheme pe credincioşi la rugăciune, paznicul îi alungă pe toţi cei ce se adăpostiseră în moschee. Nadir o porni iar razna prin oraş.

După prînz, cînd şcolile şi instituţiile rămăseseră pustii, viaţa prinse a clocoti pe străzile ticsite de funcţionari, vînzători, copii şi femei cu feţele aco-

perite de văluri negre, verzi, cenușii. Nadir se avîntă în vîltoarea străzilor.

Agitați, în goană după curiozități orientale, turiștii străini nu puteau să nu observe chipul pitoresc al tînărului nomad. Claia de păr cîrlionțat, cercelul mare de fildeș, ochii scăpărători, portul lui mîndru, falnic băteau la ochi. Doamnele cu părul blond din vilele bogătașilor europeni nu mai prideau mînuind și făcînd să țăcăne aparatele fotografice.

Și Nadir se uita la ei curios, dar cum se lămurea că nu sînt sovietice, o și ștergea din loc.

Lîngă o mică anticărie norocul în sfîrșit îi surîse. Negustorul de cărți, auzindu-l vorbind cu străinii, îl sfătui să se adreseze Ambasadei sovietice.

Acolo, la safarat-han [1] au să te ajute negreșit. Vei găsi și un doctor, îi spuse el lui Nadir.

— Și credeți, saib, că pot să mă descurc singur? Kabulul e un oraș atît de mare!

— Dar la ce ți-a dat Alah limbă? întrebă negustorul. Ambasada sovietică nu-i ca prăvălioara mea. E cunoscută în tot orașul.

— N-ați vrea să-i dați voie slugii dumneavoastră să mă însoțească? Am să-i plătesc...

Negustorul căscă ochii, uimit.

— Băiete, văd că ești neștiutor ca un copil. Dar ce crezi că prăvălia mea e birou de călăuze? Uite, treci piața asta, ieși pe chei și acolo o să întrebi și ți se va arăta unde-i ambasada.

Fără să piardă vremea, Nadir porni în grabă spre chei. Zărind înainte-i un băiețel cu ghiozdan în spate, îl cuprinse bucuria: școlarii ăștia știu tot, se gîndi el, băiețelul o să-mi arate drumul.

— Ei, băiatule, îl strigă Nadir.

Școlarul încetini pasul.

— Ești bun să-mi arăți unde e safarat-han rușesc?

Băiețelul îl țintui cu o privire, îl măsură din cap pînă-n picioare, apoi întrebă țîfnos:

— De ce?

[1] Safarat-han — ambasadă. (n. red. ruse.)

— Am o treabă acolo.

„Ce fel de treabă poate să aibă un golan ca ăsta la o ambasadă străină?" se gîndi şcolarul şi zîmbind batjocoritor, porni mai departe, fără a-l învrednici cu nici un răspuns.

— Măi, dar ai naibii sînt oamenii ăştia de la oraş! Nici mucosul ăsta nu vrea să stea de vorbă cu mine!

Privind în jur, Nadir zări un tînăr îmbrăcat într-un costum europenesc şi cu o servietă în mînă. Stînjenit, se îndreptă spre el, dar acesta grăbi pasul. Deznădăjduit, Nadir fugi după el.

— Ei, frăţioare...

Tînărul îl privi peste umăr şi începu să dea din mînă, nervos:

— Huda dehad... Huda dehad...[1]

Nadir roşi pînă-n vîrful urechilor. Inima începu să-i bată în piept nebuneşte. Omul ăsta crede că sînt cerşetor! Întinse mîna spre umărul necunoscutului. Dar individul se dădu la o parte cu scîrbă:

— Ei, ei, cară-te de aici, vagabondule...

— Saib, nu sînt cerşetor şi nu cer pomană, rosti Nadir, cu glasul tremurător. Am şi eu bani. Şi scoase din buzunar tot avutul său. Iată-i...

— Atunci ce vrei cu mine?

— Vă dau un afgan dacă-mi arătaţi unde-i Ambasada sovietică!

Necunoscutul holbă ochii:

— Da, da... Uite, vi-l dau înainte, luaţi-l chiar acum, numai ajutaţi-mă să-i găsesc pe doctorii sovietici — am mare nevoie de ei!

„Ce tip caraghios!" îşi spuse necunoscutul.

— S-a făcut!

Nadir îi dădu hîrtia de un afgan fără nici o părere de rău.

— Să mergem!

Străbătură strada pe care locuiesc străinii, trecură şi pe podeţul ce duce la cetate, ajunseră la

[1] Huda dehad — Să-ţi dea Dumnezeu!... (n. red. ruse.)

cel de-al treilea pod, cotiră la stînga şi aici se opriră.

— Iată Ambasada Uniunii Sovietice ! zise necunoscutul şi numaidecît i se adresă soldatului afganez care stătea de strajă la poartă. Băiatul ăsta m-a rugat să-i arăt Ambasada sovietică — nu ştiu ce vrea, l-am adus aici, acum ia-l dumneata în primire.

Deasupra clădirii flutura drapelul roşu cu secera şi ciocanul de aur. Nadir niciodată nu mai văzuse un asemenea steag.

— Spune, frăţioare, cine stă aici ? îl întrebă el pe soldat.

— Şterge-o ! Ce te priveşte cine stă aici !

Călăuza lui Nadir izbucni într-un rîs vesel.

— Ostaş, se adresă el santinelei, băiatul mi-a dat un afgan ca să-i arăt Ambasada sovietică. Încredinţează-l că nu l-am minţit !

— N-ai decît să mai încasezi unul, dacă-i aşa de bogat şi n-are ce face cu banii. Şi, întorcîndu-se spre Nadir, santinela îi strigă cu asprime : Staţionarea interzisă — circulă !

Nedumerit, Nadir se uită la soldat.

— Stai, frăţioare, doar nu păzeşti aici haremul sultanului, sau baia cadînelor. De ce adică să n-am dreptul să mă apropii, că doar am venit aici cu o treabă. Eu îi caut pe doctorii sovietici, pricepi ?

— Ia vezi, acum te trimit la comandament şi acolo o să te înveţe minte să mai umbli după doctorii sovietici ! răcni la el soldatul.

Curioşi se găsesc destui şi la Kabul. Într-o clipă se strînseră roată în jurul lui Nadir. Începură să rîdă de el, să-l ia peste picior. Băiatul îşi pierdu cumpătul. „Măi, oameni, oameni, oftă el privindu-i cu ochii rugători. De-aţi şti voi ce bolnavă e Amali a mea şi ce nevoie mare are de ajutor !"

— Împrăştiaţi-vă, striga santinela ameninţător. Ce vreţi s-o păţesc din cauza voastră ? Aici e o ambasadă străină !

— O fi, dar eu am venit cu o treabă ! strigă Nadir înţărîtat,

Mulțimea izbucni în rîs. Turbat de mînie, soldatul era gata, gata să-l apuce de guler pe Nadir și să-l azvîrle cît colo. În clipa aceea se auzi claxonul unei mașini. Santinela se repezi numaidecît la poartă.

— Plecați de aici, cărați-vă, mai răcni o dată soldatul la cei ce căscau gura. Apoi se postă la locul lui.

Pe poartă ieși o mașină cu un steguleț roșu pe radiator. Nadir se repezi în întîmpinarea lui.

— Saib, saib! începu el să țipe deznădăjduit. Vă rog, ajutați-mă... Ajutați-mă!...

Mașina se opri. Din ea coborî un bărbat înalt, cu fața smeadă, cu tîmplele cărunte, îmbrăcat într-un costum ușor de culoare gri deschis. Era translatorul Ambasadei. Speriată, santinela se repezi spre Nadir, dar translatorul îl opri cu un gest elegant. Soldatul luă poziția de drepți și raportă:

— Tînărul acesta stă aici de o oră întreagă și-o ține una și bună că vrea să stea de vorbă cu niște doctori sovietici, și că a venit, cică, cu o treabă importantă. Nu-i dați ascultare, saib, e cam țîcnit.

— Tu ești țîcnit, și mai și muști ca un cîine rău! îl întrerupse Nadir și, grăbit, scoase relicva cu semnătura doctoriței Saadat Hașimova și o întinse translatorului.

— Spuneți-mi, saib, cum s-o găsesc pe femeia asta. E doctoriță și a fost odată pe la noi. Am mare nevoie de ea! De două zile de cînd o tot caut!...

— Cei de față așteptau curioși să audă ce va spune translatorul. Acesta citi cu luare-aminte semnătura, zîmbi și, uitîndu-se cu o privire caldă la Nadir, întrebă:

— Pe cine ai bolnav? Mama? Tata?

— Nici mama, nici tata...

— Atunci cine? Soția?

Nadir clătină din cap. Emoția tînărului îl mișcă pe translator.

— Cumva vreo iubită? îl întrebă el cu voce

scăzută, surîzînd și dîndu-se mai aproape de Nadir.

Băiatul își plecă ochii.

— Și de ce ai nevoie neapărat de un doctor sovietic?

Zăpăcit, Nadir prinse a clipi din ochi. Nu știa ce să răspundă. Un val de sînge i se urcă în obraji. Oamenii din jur începură să-l încurajeze:

— Zi, flăcăule, de ce ți-e teamă? Spune, că saib te ascultă. Alah ți l-a trimis în cale...

Luîndu-și inima în dinți, Nadir începu:

— Saib, am nevoie de un doctor, care să... aici șovăi, privind la oamenii din jur, ca și cum s-ar fi ferit de ei, apoi cu un glas foarte scăzut, adăugă: Cunosc o fată care nu vede, e oarbă... și-am auzit că doctorii sovietici ar putea s-o vindece...

Mulțimea începu să se foiască.

— Cum de îndrăznești tu, un nomad sălbatic, să te amesteci în treburile celui de sus! Rușine să-ți fie, Alah are să te pedepsească, ai să orbești și tu.

— Nu-l luați în seamă, saib... Nu vedeți? E cam într-o ureche...

Mulțimea se strîngea în jurul lui amenințătoare. Nadir își strînse pumnii, gata de apărare. Translatorul interveni la timp.

— La spitalul Aliabad ai fost?

— Nu, saib. Nu știu unde-i.

Translatorul se uită la ceas.

— Bine, o să-ți arătăm noi! spuse el și-l pofti să ia loc lîngă șofer. Uite, stai aici!

Nadir se sui în mașină cu băgare de seamă.

— Kazim, prietene, să-l ducem pînă la domnul mirza[1] Davud!

Frumoasa mașină porni ușor, ridicînd în urma ei pe uliță un nor de praf des, galben.

Curioșii se strînseră în jurul soldatului.

— Cine-i? Chiar Ambasadorul?

---

[1] Mirza — formulă de politețe adresată de obicei unui om respectat, cult. (n. red. ruse.)

— Nu, ajutorul lui.

— Se vede că-i un om bun!...

— Toţi sînt buni, răspunse santinela, mîndru de postul ce-l ocupa. Şi acum, împrăştiaţi-vă, vă rog...

În timpul acesta maşina îl ducea în zbor pe Nadir spre o ţintă necunoscută. Inima i se umpluse de nădejde. Acum era sigur că avea s-o salveze pe Amali. „Nu rugăciunile, ci doctorii au să-i alunge noaptea care i-a cuprins ochii. Avea dreptate învăţătorul!" se gîndea el.

Curînd automobilul cu steguleţul roşu se opri în faţa spitalului Aliabad.

Lăsîndu-l pe Nadir în sala de aşteptare, translatorul se sui la medicul-şef, doctorul mirza Davud.

În jur forfoteau o mulţime de oameni în halate albe. Nadir se uita la ei cu un amestec de teamă şi curiozitate. Unii aveau pe cap nişte oglinzi. „Ce caraghioslîcuri îţi mai e dat să vezi la oraş! se gîndea Nadir uluit. Şi ăştia, de ce or fi pus pe ei giulgiuri albe, că doar n-au murit?"

— N-ai mai fost pe-aici niciodată? îl întrebă un sanitar văzîndu-l cum se uita la toate cu gura căscată.

Nadir dădu din cap, în semn de încuviinţare.

— Ai pe cineva aici?

Băiatul înălţă din umeri nedumerit.

— Ce, eşti mut? Sau n-auzi bine?

— Ce m-aţi întrebat, saib? tresări Nadir, trezindu-se parcă deodată. Pe sanitar îl umflă rîsul.

— Te-am întrebat, pe cine ai bolnav aici? Pe mama, pe tata?

— Tatăl meu a murit muşcat de o viperă, mama trăieşte, e la Lagman.

— Atunci la cine ai venit?

Nadir ridică iar din umeri, neştiind ce să răspundă. În clipa aceea se apropie de el un tînăr afganez.

— Hai cu mine!

Băiatul îl urmă supus. Intrară într-o încăpere

nu prea mare. Însoțitorul îi întinse un halat alb ca zăpada.

— Na, îmbracă !

Zăpăcit de-a binelea, Nadir îmbrăcă „giulgiul" și se luă după necunoscutul acela. Înaintau pe un coridor acoperit cu un covor îngust. Oamenii în halate albe, cu care se încrucișau, se uitau la ei, curioși.

Deodată Nadir se opri locului. Din față venea spre el omul acela cu sticle pe nas, care îi trîntise furios ușa în față. Tînărul văzu roșu înaintea ochilor. Bărbatul cel blond răspunse sec, printr-un semn al capului, la salutul afganului și merse mai departe fără să-i arunce băiatului măcar o privire.

— Ăsta-i englez sau american ? întrebă Nadir, holbîndu-se după el.

— Da' ce-ți pasă ? răspunse însoțitorul zîmbind ironic.

— Păi ieri mi-a trîntit ușa în nas... Nici n-a vrut să se uite la mine.

Și, după cîteva clipe de tăcere, adăugă :

— Șeful, ăl mai mare șef al spitalului, poate să-l facă pe un orb să vadă iar ?

— La noi nu există asemenea specialiști — de obicei chemăm medici din alte țări. Uite, cel cu care ne întîlnirăm adineauri e un mare învățat, un doctor de ochi cum rar se găsește.

— Da' e rău și arțăgos.

— Nu vorbi așa. Este un om respectat de toată lumea. E un doctor neamț, renumit.

Vorbele pline de mînie ale lui Nadir, la adresa acelui doctor, Schneider pe numele lui, îi displăcură sanitarului, dar flăcăul nu băgă de seamă nimic. El își zicea : „Ce, parcă ăsta o să stea s-o lecuiască pe Amali ? Are să-i facă mai mult rău !"

Intrînd într-un vestibul uriaș, sanitarul se opri și-i arătă o ușă albă :

— Uite, intră aici...

Băiatul păși în cabinetul medicului-șef și rămase pironit locului. În viața lui nu mai văzuse o casă ca aceea. Toată podeaua era acoperită de un co-

vor uriaș. Într-un ungher se afla un dulap cu cărți. Scaunele tapisate, divanul, biroul, călimara de marmură, portretele în rame aurite — toate i se păreau fără seamăn. În prima clipă nici nu-i văzuse pe cei doi bărbați îmbrăcați în halate albe. Era translatorul Ambasadei și un ins respectabil, cam de vreo cincizeci de ani.

— Iată, acesta e, saib, compatriotul dumneavoastră! rosti zîmbind translatorul și-i făcu cunoștință lui Nadir cu medicul-șef al spitalului. Mie, permiteți-mi să mă retrag, trebuie să mă duc la aeroport, să întîmpin niște oaspeți din Delhi. Și, întinzîndu-i mîna lui Nadir, adăugă: Cred, tinere, că acum n-ai să mai ai nevoie de doctorii sovietici. Doctorul mirza Davud-saib va face tot ce-i va sta în putință.

După ce își petrecu musafirul, medicul-șef se întoarse spre Nadir:

— Băiete dragă, îi spuse el prietenos. Hai să stăm de vorbă, să ne cunoaștem. Cum te cheamă?

— Nadir.

— Frumos nume. Ia stai aici, și-i arătă un fotoliu tapisat de lîngă biroul lui.

Pierdut cu totul, Nadir se așeză jos pe covor.

— Nu, nu... Ridică-te, prietene. Șezi colo, unde ți-am arătat.

Nadir se sculă de pe covor și, încetișor, se lăsă în fotoliu. Nu se simțea în largul lui: era întîia oară cînd se așeza pe un fotoliu. Dîndu-și seama de asta mirza Davud se așeză alături.

— Povestește-mi, pe cine ai bolnav, și de ce i-ai căutat pe medicii sovietici? N-ai încredere în compatrioții tăi?

Nadir se încurcă și nu mai știu de unde să înceapă. Medicul-șef începu să-i pună întrebări și băiatul îi povesti cuvînt cu cuvînt tot ce știa despre el, despre taică-su, maică-sa, de unde și pentru ce venise la Kabul. Dar cel mai mult îi vorbi despre Amali și tatăl ei, Said.

Dragostea romantică a lui Nadir îl înduioșă pe Davud.

— Băiete, eşti un adevărat fiu al poporului! Numai pentru sufletul tău curat, şi tot te vom ajuta! exclamă el. Dar nu mi-ai spus de ce îi cauţi tocmai pe doctorii ruşi?

— Saib, începu Nadir, tulburat, eu cît am trăit unde am trăit, în munţi, n-am văzut nici un fel de doctor, în afară de cei sovietici... Şi scoţînd la iuţeală fotografia, i-o întinse medicului-şef. Numai ea, doctoriţa asta sovietică a venit la noi cu prietenii ei. A făcut multe pentru noi nomazii, şi fără nici o plată. Nici măcar un dar n-a vrut să primească, îi dăruisem o pielicică de astrahan şi n-a vrut s-o ia.

Davud se uita zîmbind la fotografia lui Nadir şi descifrînd semnătura „Saadat", strigă bucuros:

— Saadat-hanum a fost în tabăra voastră? Ea te-a fotografiat?

— Ea, saib.

— Va să zică pe dumneaei o cauţi!... rosti el tărăgănat şi dus pe gînduri. Acum îmi dau seama de ce îi căutai cu atîta dîrzenie pe doctorii sovietici... De fapt întotdeauna ne face plăcere să-i revedem pe oamenii care s-au purtat bine cu noi.

— Nu cumva să credeţi că nu vreau să plătesc, zise deodată flăcăul ruşinat. Spuneţi-mi, saib, cît o să mă coste?

— Nimica! răspunse Davud. O vom îngriji pe Amali pe socoteala statului, fără bani. Oameni cu inimă bună se găsesc şi la Kabul.

— Vă mulţumesc, saib, vă mulţumesc din suflet, se repezi la medicul-şef Nadir şi-i căzu la picioare.

— Scoală-te, hai, nu-i frumos, zise profesorul şi îl ridică de pe covor. Unui flăcău ca tine nu-i stă bine să se înjosească! Să nu te umileşti niciodată în faţa nimănui, ai înţeles?

Tulburat, Nadir lăsă capul în pămînt.

— Saib, e întîia şi ultima oară din viaţa mea. Asta n-o să se mai întîmple!

— Aşa, bravo!

Davud îl privi tăcut pe Nadir cîteva clipe.

— Bine, bine, dar cum ai s-o aduci pe Amali la Kabul ?

— Mi-e teamă, saib, că lucrul ăsta va fi cu neputinţă pentru mine. Tatăl lui Amali n-o va lăsa să plece cu mine la Kabul !... Nici n-o să vrea să audă una ca asta.

— Hm... Medicul-şef începu iar să se plimbe de colo-colo prin cabinet. Deodată se opri. La voi acolo, în Lagman e un învăţător — Nadjib-saib. Îl cunoşti ?

— Cum să nu, saib, mereu mă duc pe la dumnealui.

— Foarte bine. Am să-ţi dau o scrisoare şi are să te ajute.

— Baceaşm ! răspunse Nadir şi îşi apropie degetele mîinii drepte de ochi, în semn de mare respect.

Davud se aşează la birou şi scrise la repezeală prietenului său o scrisoare pe care o puse într-un plic cu marginea aurită şi, fără a-l lipi, i-l întinse lui Nadir.

— Poftim. Dar să i-o dai lui în mînă !

— Întocmai, saib, am înţeles, saib ! răspunse Nadir abia stăpînindu-şi bucuria.

— Şi-acum, ce faci, pleci la drum ?

— Da, saib.

Medicul-şef apăsă pe un buton şi în cabinet intră sanitarul care îl însoţise pe Nadir.

— Flăcăul trebuie să prindă ceva puteri, i se adresă Davud. Ia vezi, spune că am poruncit eu să i se dea de mîncare, pe săturate.

— Am înţeles, saib.

— Şi acum, pace ţie, şi mirza Davud îi ură lui Nadir drum bun.

— Pace şi vouă, saib, răspunse Nadir lipindu-şi mîna de piept.

Cînd să iasă, chiar în prag, se ciocni pe neaşteptate cu profesorul Schneider. Flăcăul îl privi ţintă şi, încălcînd politeţea tradiţională, afgană, nu se dădu la o parte, ca să-i facă loc să treacă. „Sag-ba-

cea [1], te urăsc, împietri-ţi-ar inima!" dădu el să-i spună lui Schneider.

Profesorul îi aruncă o privire şi-l recunoscu numaidecît.

„Ia te uită cum s-a mai schimbat lumea! se gîndi el indignat. Ieri indigenul ăsta amărît se umilea la uşa mea şi azi nici nu mă salută!"

Furios, intră în cabinetul medicului-şef, silindu-se să zîmbească.

— Domnule profesor, am pentru dumneavoastră o surpriză: uite, ieri am primit asta de la prietenii mei din New York, şi-i întinse medicului-şef o carte în limba engleză.

Mirza Davud citi cu interes titlul cărţii, îi răsfoi în grabă paginile...

— Sper că o să mi-o daţi şi mie pentru cîteva zile, nu-i aşa? Şi, zicînd acestea, scoase din sertarul biroului trei cărţi şi le întinse lui Schneider. Şi eu am o surpriză, poftiţi! De la prietenii noştri sovietici.

Făcînd o strîmbătură, Schneider luă una din cărţi.

— Oho! Lucrări ştiinţifice ale Academiei de ştiinţe medicale din Uniunea Sovietică! Şi încă în limba engleză!

Mirza Davud ştia că Schneider e un duşman înrăit al comunismului şi că ura din tot sufletul nu numai Uniunea Sovietică, dar şi tot ce e în legătură cu ea. Ura asta crescuse în el de cînd führerul lui îşi încheiase socotelile cu viaţa şi cînd „marea şi neînvinsa Germanie" capitulase.

— Va să zică nici pe dumneavoastră, domnule profesor, nu vă lasă în pace Moscova! începu el pe un ton glumeţ, prefăcut, uitîndu-se prin carte. Nu le scapă nici un prilej, ca să-şi strecoare propaganda lor. Vă amintiţi de trucul lor cu tabăra de nomazi? S-au purtat în aşa fel, încît, ieri, un nomad din ăştia ţicnit, căutîndu-i pe medicii sovietici, a cutreierat tot Kabulul, făcîndu-le reclamă.

[1] Sag-bacea — fiu de căţea. (n. red. ruse.)

O, sînt capabili să născocească cele mai năstrușnice lucruri numai să prindă în laț cît mai mulți prostănaci...

Uitîndu-se la Schneider, mirza Davud zîmbea șiret.

— Credeți că mint, că exagerez ? întrebă Schneider.

— Da' dumneavoastră credeți că-i adevărat ce spuneți ?

Schneider ridică din umeri.

— „Țicnitul" acela, domnule Schneider, a ieșit chiar acum din cabinetul meu, și vă asigur că era întreg la minte. Dacă e să vorbim cu dreptate, atunci aflați că mie, ca medic afganez, mi-a fost rușine auzind din gura acestui tînăr că în decurs de douăzeci de ani numai o singură dată au venit medici în tabăra lor și aceia au fost sovietici. Cîți colegi de-ai noștri, englezi și americani n-au trecut pe lîngă astfel de tabere ? Oare de ce numai medicii sovietici și-au găsit timp să treacă și pe la nenorociții aceștia ? !

— Vă jur pe soarta patriei mele că și eu aș fi trecut înainte fără să mă opresc ! exclamă Schneider. Consider că e pur și simplu nepotrivit ca atunci cînd călătorești într-o țară străină să începi să cutreieri taberele nomazilor. Oare dumneata, colega, crezi că toate acestea sînt adevărate ? Astăzi, vagabondul acesta cumpărat de ei va căuta pe medici, mîine pe ingineri, și mai tîrziu... De altfel ce să mai lungim discuția : cu timpul vă veți convinge cît de profund vă înșelați !

— Aveți dreptate, tocmai că timpul ne-a fost cel mai bun sfătuitor. Afganezii au luptat de trei ori împotriva englezilor, dar împotriva rușilor ar lupta ? Noi n-am luptat niciodată împotriva lor ! Mai mult decît atît, în anul o mie nouă sute douăzeci și opt rușii ne-au ajutat. Știți asta ?

— Și credeți că au făcut-o de dragul țării dumneavoastră ?

— Dar dumneavoastră credeți că apărînd lumea de invazia hitleriștilor, rușii se gîndeau numai la

Rusia? i-o întoarse Davud. Şi observînd cum se zăpăcise neamţul, Davud schimbă discuţia. Bine că aţi trecut pe-aici. Avem de constituit un consiliu şi poate chiar vom face şi o operaţie complicată...

— Da? Schneider deveni atent. Ce fel de operaţie, cui şi cînd?

Davud tăcea, cercetîndu-l pe Schneider cu o privire şireată.

— Aha, pricep, e vorba pesemne de o persoană de vază, adăugă Schneider.

— Nu, dimpotrivă, îl întrerupse medicul-şef, şi-i expuse pe scurt povestea lui Nadir şi Amali.

Neamţul îşi ridică sprîncenele spălăcite. Luă o ţigară de pe biroul lui Davud şi o aprinse. Fără să scoată un cuvînt se uita la interlocutorul său, şi trăgînd adînc fumul în piept se gîndea: „Ce pacoste! Să-ţi pierzi vremea cu o cerşetoare, să mergi aşa, pe gratis, la o operaţie atît de riscantă..."

— Nu sînteţi de acord?

Schneider se arătă rezervat.

— Mă voi strădui să fac tot ce-mi va fi cu putinţă, saib.

— Vă mulţumesc, profesore. Ţin foarte mult să-l ajut pe acest nomad îndrăgostit!

— Să vă spun sincer, n-am căutat niciodată să urmez pilda lui Cristos... rosti Schneider fără a-şi stăpîni un zîmbet.

— Menirea medicului e să ajute oamenii. Mai ales pe cei care n-au posibilitatea să se satură nici măcar cu pîine.

— Dar pămîntul mişună de ei...

— Tocmai aici e nenorocirea!

— Gloata se înmulţeşte ca muştele... De n-ar exista bolile, moartea, viaţa pe pămînt ar deveni un iad adevărat!

Mirza Davud se aprinse, dar îşi stăpîni indignarea şi spuse calm:

— Trebuie să vă declar, colega, că nu împărtăşesc convingerile dumneavoastră malthusiene. Nu sînt comunist, dar sînt convins că, dacă s-ar crea

condiții omenești de viață pentru toți, lumea ar arăta cu totul altfel. Dar ne-am îndepărtat de la subiectul nostru. Cred că flăcăul își va aduce aici fata. Am să trimit mașina după ea. Cît despre onorariu, să n-aveți nici o grijă...

— Vă stau la dispoziție, saib, spuse Schneider pe un ton nehotărît, și, salutîndu-l pe medicul-șef, ieși din birou.

CINE NU ȘTIE SĂ FIE BUN, NU ȘTIE SĂ FIE NICI DREPT

Neașteptata dispariție a lui Nadir din Lagman o neliniștise pe Ghiulșan.

Ridicîndu-l împotrivă-i pe tatăl său, fiica hanului nădăjduia că „mînzul" va veni negreșit la maică-sa și, astfel, va putea din cînd în cînd să-l vadă în grădină și să stea de vorbă cu el. Dar lucrurile nu se petrecură pe voia ei. Hanul îi interzisese lui Nadir să se arate la conac și Ghiulșan găsi o altă ieșire. Punîndu-și vălul pe față, se duse în vizită la Vali-hanum. Apărată de văl se strecură pe străzi, îndreptîndu-se spre locul unde Nadir făcea cărămizi. Îi părea rău că alesul inimii ei se îndeletnicea cu o muncă atît de murdară și ea nu era în stare să-i cucerească dragostea și să-l smulgă din ghearele sărăciei.

Și iată că Nadir dispăru. Ghiulșan era gata să plătească oricui și oricît numai să afle unde e. Pierzîndu-și liniștea, o plictisea pe Birha, întrebînd-o mereu despre Nadir, sau o punea pe bătrîna slugă să-i ghicească pentru „craiul de ghindă", sau,

scoţînd talismanul ei ascuns, se lăsa în genunchi şi şoptea o rugăciune pe care o învăţase vrăjitoarea cu dinţi negri.

Veni a cincea zi şi Nadir nu era nicăieri, iar toate cercetările lui Ghiulşan rămîneau zadarnice. Dimineaţa, îndată ce Birha veni să deretice prin odăi, Ghiulşan o trase în dormitorul ei.

— Ei, ce se mai aude, dragă Birha, ai aflat ceva ?

— Of, hanum ! În fiece zi îmi presari rana cu sare proaspătă.

— Da' unde a putut să dispară ? Doar n-o fi plecat din Lagman ?

— Nu mă duce capul unde poate să fie !

— Bine, dar învăţătorul ce spune ? Doar ai fost la el, nu ?

— Nici el nu ştie nimic.

— Nu ştie !... repetă ca un ecou Ghiulşan, desperată. Numai Alah ştie sub al cui acoperiş şi-o fi găsit adăpost !...

Căzînd la pieptul Birhei, fata izbucni în plîns.

— Nu te cred că nu ştii unde ţi-e feciorul ! Ai fi înnebunit pînă acum dacă n-ai fi ştiut unde este, spunea Ghiulşan printre lacrimi. După aceea, scoţînd grăbită de pe deget un inel cu piatră scumpă, îl întinse femeii. Na, ia-l, numai să-mi spui un singur cuvînt : unde-i ? A dispărut oare pentru totdeauna ?...

— N-am nevoie de inel ! şi Birha îi îndepărtă mîna. Mai bine te-ai linişti şi nu te-ai mai gîndi la el...

— O, de-aş putea !...

Femeia se uita la ea şi tăcea. „Nu-l iubeşti şi nici nu ţi-e dor de el, te roade gelozia — asta-i. Eşti gata să-l nimiceşti că te-a jignit".

Dădu să plece, dar Ghiulşan o opri.

— Nu, mai stai... Nu-mi vine să cred că a părăsit-o pe Amali ! Şi apucînd-o pe Birha de umeri şi privind-o ţintă, cu ochii ei arzători, continuă : — Poate v-o fi dat în gînd să vă bateţi joc de mine, tu, cu Nadir şi Said, şi să-l faceţi de ocară pe taică-meu ? Aşa e ?

Liniştită, Birha îi luă mîinile de pe umeri.

— Nu, greşeşti, stăpînă. Cum ar putea un om sărac să se măsoare cu dumneata?

— Minţi... Voi sînteţi în stare de orice!

— Nu, stăpînă, voi sînteţi în stare de orice!

— Viperă!... ţipă Ghiulşan. Ieşi afară!

Răsuflînd uşurată, Birha ieşi din odaie.

— Ai să vezi tu, şuieră fata printre dinţi în urma ei. Fecioru-tău are să plătească scump lacrimile şi chinurile mele!

Se ridică, se apropie de fereastră şi privi vreme îndelungată desişul de nepătruns al grădinii. Cu cît se gîndea mai mult la feciorul Birhei, cu atît mai adînc îi muşca inima şarpele geloziei. Zărindu-l parcă aievea pe Nadir, murmură:

— Ai să-mi plăteşti... cu sîngele ai să-mi plăteşti jignirile pe care mi le-ai adus. Te urăsc!

Plecînd de la spital, Nadir o porni în grabă spre casă. Zbura ca o pasăre. Acuma nu-i mai era teamă de nimeni, n-ar mai fi dat înapoi în faţa nimănui.

Ducînd mîna la piept, unde se afla scrisoarea medicului-şef cu fotografia pe care i-o făcuse doctoriţa sovietică, dădu drumul unui cîntec.

Dulce-i dragostea şi cînd te chinuieşte,
Cine nu suferă, nu iubeşte...

Abia isprăvea un cîntec şi din piept îi ţîşnea altul şi altul şi aşa într-una. Prin ceaţa deasă a viselor o şi vedea pe Amali vindecată: veselă, zîmbitoare, cu ochii mari de culoarea turcoazei, privindu-l plini de bucurie. Ameţit, Nadir cînta fără să vadă nimic în jur.

Primăvară tu, trandafirul fericirii mele,
Din petalele tale zi şi noapte voi ţese
Mii de horbote minunate, alese...

Izbînda dobîndită la Kabul îl înaripase într-atît, încît deşi soarele dogorea, mergea luîndu-le-o

înainte tuturor trecătorilor. Distanța dintre el și Amali se micșora pas cu pas.

Prima zi de drum trecu pe nesimțite. Abia seara, tîrziu, Nadir trase la un han, să înnopteze.

Se ghemui într-un ungher, aproape de ușă, își scoase de la brîu flautul și-l puse lîngă el. Oamenii de alături se uitau la el, curioși : afganezilor le plac cîntăreții și muzicanții.

— Hei ! îi strigă el unui băiețel care servea mușteriii.

Băiețelul veni lîngă el.

— Adu-mi, frățioare, o cană cu supă, lipii și-un ceainic cu ceai.

Curînd în fața lui Nadir aburea o supă de mazăre cu carne de berbec — apoi veniră și lipiile, ceaiul... După ce-și astîmpără foamea, îi învălui cu o privire voioasă pe cei din jur și puse mîna pe flaut.

La auzul melodiilor lui duioase, zarva din han se potoli. Oamenii se apropiară de ungherul unde se afla Nadir, să-l audă mai bine.

— Să trăiești o mie de ani, flăcăule ! Bravo, se auziră glasuri în jur cînd desprinse flautul de pe buze. În sufletul lui Nadir însă se și înfiripară cuvintele unui alt cîntec :

Alerg spre iubita mea Leili, alerg,
Spre Lagman unde se leagănă-n vînt
trandafirii.
Acolo în grădini mă așteaptă ea.
În Lagman, țara de basm a iubirii...

— Nu vrei să mai zăbovești cîteva zile pe la noi, prietene ? îi spuse dis-de-dimineață hangiul. Ai să cînți din gură, din flaut și în schimb am să-ți dau de mîncare și cîte doi afgani pe zi.

Dar puteai să-l mai oprești pe Nadir ? Mulțumindu-i hangiului, o porni iarăși înainte pe drumul prăfuit. A doua noapte o petrecu sub cerul liber. În zori, înainte de răsăritul soarelui, aripile dragostei îl purtau năvalnic spre Amali.

Era pe la amiază cînd se apropie de grădinile Lagmanului.

La marginea drumului se odihneau niște argați pe care-i cunoștea. Nadir le dădu bineț și își văzu de drum mai departe.

— Ei, Nadir, încotro ? Ai întîrziat ! Hanul s-a însurat cu Amali ! îi strigară ei din urmă. Stai puțin și spune-ne pe unde ai umblat ?

— N-am timp ! le răspunse Nadir și, întărîtat de vestea aceasta, o luă la goană.

„Să fie adevărat ? se gîndea el, fierbînd de mînie. Nu, nu se poate ! Hanul nu va îndrăzni să se atingă de Amali ! Dacă a dus-o însă cu sila în haremul lui am să fiu cumplit ! Am să dau foc la tot, la tot..."

După gardul de lut al unei grădini, zări un liliac înflorit. Ce mult s-ar bucura Amali dacă i-aș duce un buchet ca ăsta !

Cei din Lagman, ca toți musulmanii, în lipsa vinului oprit de Coran, se îmbătau cu mirosul trandafirilor, al florilor de măcieș și liliacului. Nu era casă fără grădină și grădină fără trandafiri. Liliac în schimb nu găseai oriunde. Liliacul avea un loc deosebit, un loc de cinste printre celelalte flori. Și omul care rupea o ramură de liliac dintr-o grădină străină era socotit hoț și cu pata asta rămînea toată viața. Nadir uitase de orice primejdie — el nu se mai gîndea decît la darul care ar fi bucurat-o atît pe Amali. Aruncînd o privire în jur, dintr-o mișcare sări gardul și era gata să apuce o rămurică de liliac bătut, cînd zări în apropiere un băiat și o fată. Strîns îmbrățișați, nemaiștiind nimic pe lume, tinerii se sărutau. Mușcat ca de-un șarpe, Nadir sări gardul înapoi. Îl cuprinsese tristețea. Și-i pizmuia pe cei doi îndrăgostiți. Cît de nedrept e întocmită lumea : unii își sărută iubitele, iar alții mor de dorul lor. Mergînd astfel, adîncit în gînduri, ajunse din urmă și întrecu un om, fără să-l ia în seamă. Se trezi abia cînd se auzi strigat.

Întorcînd capul îl văzu pe hogea Başir. Băiatul se opri și-l salută cu mîna dreaptă la inimă.

— Unde ai fost toate zilele astea? îl întrebă hogea.

— La Kabul, saib, răspunse Nadir, ţinîndu-se cu un pas în urma lui.

— Ce-ai căutat acolo?

— De lucru, saib!

— Şi de ce n-ai mai stat la Vali-han să faci cărămizi?

— Nu plătea, saib.

Hogea îl fulgeră cu o privire cruntă.

— Dar la moschee, te duci?

— Nu, saib!

— Cum aşa?

— Mi-am făcut datoria faţă de Alah, pe drum, răspunse băiatul.

— Maică-ta ştia că ai plecat la Kabul? continuă să-l descoasă hogea uitîndu-se la el chiorîş.

— Nu, saib!

— Foarte rău, fiule, foarte rău...

— Să mă ierte Alah, dar n-am vrut s-o supăr — aşa s-a întîmplat...

Îi ajunse din urmă o ceată de miurizi. Hogea răspunse la salutul ucenicilor săi, îşi mîngîie barba cănită şi începu să-l dăscălească pe Nadir, aşa, ca să audă şi ei:

— Văd, fiule, că te-ai îndreptat, că ai apucat-o pe calea cea bună. De cîteva zile nu mai tulburi lumea.

— Aşa e, aşa e! încuviinţară în cor miurizii.

Încurajat de sprijinul lor, hogea adăugă cu un glas pătrunzător:

— Un adevărat credincios al lui Alah nu trebuie nici să cînte, nici să joace şi nici să mîzgălească drăcovenii. Cine cîntă sperie îngerii, care stau pe umerii noştri şi ne trec pe răboj şi bune şi rele. Şi nu le scapă nici una, să ştii! Cel ce cîntă cîntece lumeşti strică oamenii, iar cel ce mîzgăleşte chipuri săvîrşeşte cel mai mare păcat. Pe lumea cealaltă sufletul are să-i treacă în chipul mîzgălit, iar el va arde în focul veşnic al iadului.

Nadir nici nu-l mai asculta. Se gîndea doar cum să se descotorosească mai repede de el.

— Ai auzit ce ţi-am spus ?

— Da, saib.

Lîngă moschee, hogea se opri o clipă.

— Ei, copii, robi credincioşi ai lui Alah, grăbiţi-vă şi intraţi în casa domnului că vin şi eu îndată, le spuse el ucenicilor săi. „Robii" porniră ca un roi spre moschee. Nadir rămase singur cu hogea.

— Va să zică fuseşi la Kabul să cauţi de lucru, ai ? îl sfredeli cu ochii hogea. La ce minţi ?...

Nadir îşi pierdu cumpătul. Se codea. Să-i spun adevărul ? Să nu-i spun ? Nu, hogea mi-e duşman... Nu trebuie să-mi deschid sufletul în faţa lui !

— Nu mint, saib !

— Aşa care va să zică ! Şi-mi spui asta, mie, părintelui tău duhovnicesc ?

— Da, saib.

— Bine, fiule, am încredere în tine, du-te ! Iar în gîndul lui : „Am să aduc capul tău jertfă lui Alah, cum a făcut Ismail cu fiul său, Ibrahim. Numai că ţie, diavol ce eşti, cerul n-o să-ţi ţie parte şi n-are să dea în schimb un cap de berbec !"

Răsuflînd uşurat, Nadir era gata s-o ia la fugă. Dar hogea îl opri iar :

— Nu mi-ai spus — ai găsit ce-ai căutat ?

— Nu, saib, n-am găsit.

Învăţătorul trebăluia prin grădină. Bătrîna lui mamă se învîrtea pe lîngă samovar, cînd Nadir bătu la poartă.

— Cine-i ?

— Eu, Nadir. Deschideţi, saib !

— Aha, s-a întors fugarul ! se auzi din curte glasul voios al învăţătorului.

Nadir ţinea în mînă plicul alb. Şi de îndată ce Nadjib apăru în poartă, tînărul îi făcu o plecăciune adîncă.

— Pace ţie, saib ! şi Nadir îi întinse plicul. O scrisoare !

Învăţătorul scoase scrisoarea din plic şi-o citi la repezeală :

„Scumpe Nadjib-saib ! M-ai uitat de tot — uite, profit de prilejul acesta ca să-ți amintesc că mai sînt pe lume. Totodată, am a-ți face o rugăminte : Dă-i o mînă de ajutor aducătorului acestei scrisori, prietenului dumitale, Nadir. Nu cruța elocvența dumitale (te cunosc ca pe un orator înflăcărat) și convinge-l pe grădinar să-și dea asentimentul pentru a-și trimite fata bolnavă la noi, la spitalul Aliabad, ca s-o îngrijim cum se cuvine. Dacă-i de acord, trimitem o mașină. Îți strîng mîna. Pace casei tale !

Davud"

După ce isprăvi de citit scrisoarea, Nadjib ridică privirea asupra tînărului său prieten :

— Spune-mi cinstit, Nadir, de ce te-ai ascuns de mine ?

Chipul smead al lui Nadir se făcu roșu ca sfecla. Vinovat, lăsă capul în jos.

— Saib, mi-era frică să nu mă opriți și-apoi am crezut că tot o să vă spună mama...

— Maică-ta n-a suflat un cuvînt. Ei, să mergem, să ne povestești ce-ai văzut acolo.

Se duseră în fundul curții și se așezară pe treptele verandei.

— Dumneavoastră ce credeți, saib, am făcut bine ? întrebă Nadir, după ce-i povesti despre rătăcirile lui prin Kabul.

— Ai făcut bine, Nadir. Pentru fericire trebuie să lupți !

— Și o să mă ajutați ?

— Negreșit ! zîmbi învățătorul.

În timpul acesta, mama lui Nadjib, care tot trebăluise prin bucătărie, ieși în curte și, zărindu-l pe feciorul Birhei, exclamă :

— Vai, Nadir, tu ești ? Să te aibă Alah în paza lui !... Te-ai întors la maică-ta ! Ce-a mai plîns, săraca, după tine !...

— Parcă numai maică-sa îl așteaptă, spuse șiret învățătorul.

— Tu să taci, auzi ? se răsti la el bătrîna și se apropie de Nadir. Ce ai mai slăbit, băiețele ! Doar ochii mai ard în tine. Crezi tu că avem voie să ne

gîndim la dragoste ?! Dragostea e călăul vieţii noastre. Nu, omul sărman n-are voie să iubească... Şi după ce tăcu o clipă întrebă : Mama ştie că te-ai întors ?

— Nu, răspunse încet Nadir. N-am văzut-o încă.

— Atunci, ce stai aici ? Hai, du-te şi linişteşte-o... Aşa sînteţi voi, copiii, nu vă pasă de suferinţele mamelor voastre !

— Lasă-l să se mai odihnească, abia a venit de la drum. Să bem ceaiul şi pe urmă s-o duce, se împotrivi Nadjib-saib.

— Las-că nu moare dacă nu bea ceai ! Du-te, băiete, şi linişteşte-o pe maică-ta. Şi să vii la noi la prînz să mănînci, auzi ?

Nadir se ridică în picioare şi se uită la învăţător.

— Am să încer să-l conving pe Said, spuse învăţătorul răspunzînd la întrebarea mută a băiatului

— Vă mulţumesc, saib !

Şi Nadir se grăbi să se ducă la maică-sa.

Apropiindu-se de conacul lui Aziz-han, împinse portiţa grădinii şi intră înăuntru de parcă ar fi intrat în casa lui pe care abia cu cîteva ore în urmă o părăsise.

Sprinten, străbătu în fugă aleea şi se apropie de uşa din dos ce dădea în harem. Trebuia s-o vadă cît mai repede pe maică-sa, să-i povestească tot şi să plece iute din locul acela oprit.

O slugă, care tocmai ieşise în curte, îl văzu şi, fie că se înfricoşase zărindu-l pe fiul Birhei acolo, fie de bucurie că se întorsese, scoase un strigăt şi fugi glonţ în casă.

Apariţia lui Nadir la conac şi mai ales lîngă harem îi uluise pe toţi slujitorii. Speriaţi, oamenii voiau, pe tăcute, s-o înştiinţeze pe Birha. Totuşi fata hanului apucase să-l vadă pe Nadir de la fereastra odăii ei. Trimise numaidecît după Birha. Şi în timp ce mama flăcăului urca scara, Ghiulşan, luînd-o prin altă parte, coborî şi apăru în faţa băiatului.

— După cum văd eşti mai îndrăzneţ decît îmi închipuiam eu ! zise ea uitîndu-se în ochii lui scîn-

teietori. Ce cauţi aici ? Cum de-ai cutezat să calci porunca hanului ?

— Eu am venit la mama — n-am nimic cu hanul !

— Cu ea puteai să te întîlneşti şi acolo, după gard. Pleacă de aici, imediat !

— Uite că plec, arz-o-ar focul de grădină cu voi cu toţi împreună, răspunse furios Nadir şi se întoarse, să plece.

— Pe unde ai umblat, ce ai de gînd să faci ? îl întrebă ea îmblînzindu-se pe loc şi apucîndu-l de mînă.

— Treaba mea ! i-o reteză Nadir şi, smucindu-se, scăpă din mîinile ei şi o luă la fugă.

Fata hanului începu să alerge după el.

— Nadir, opreşte-te, sau... Am să te nimicesc — ţine minte ! şi tot n-ai să fii al alteia...

Nadir nici nu întoarse capul.

Turbînd de mînie, Ghiulşan se înapoie în odaie. În întîmpinarea ei veni în fugă Birha.

— Unde-i ? strigă ea ca ieşită din minţi.

Fără să-i spună un cuvînt Ghiulşan o privi cu ochi scăpărători şi o lăsă să treacă. Birha îşi ajunse din urmă fiul aproape de poartă. Se aruncă spre el, îşi ascunse obrajii umezi la pieptul lui şi-i ascultă bucuroasă bătăile inimii. Ce fericire ! Băiatul ei stătea în faţa ei, teafăr şi nevătămat !

— Să plecăm de aici, mamă !

De îndată ce ieşiră din grădină, nu se mai putu stăpîni şi-l întrebă :

— Ei, ai izbutit să faci ceva ?

Nadir se uită în jur.

— Da, mamă, şopti el. Am fost la un doctor mare. Mi-a dat o scrisoare pentru Nadjib-saib. Trebuie s-o ducem pe Amali la Kabul. Acolo au s-o facă să vadă...

Birha îl privea necrezîndu-şi urechilor. Îl întrebă iarăşi :

— Cum ai spus ? Are s-o facă să vadă ?...

— Da, mamă, are să vadă.

Femeia îl mai privi neîncrezătoare cîteva clipe, apoi îşi înălţă ochii la cer.

— Alah, să fie adevărat? Glasul îi tremura. Te-ai milostivit oare de noi și ne-ai trimis îndurarea ta?

— Dar știi, mamă, mi-e frică să nu...

— Ce, fiule?

— Că n-o lasă taică-său.

— Nu te mai frămînta, băiatul mamei, se grăbi ea să-l liniștească. Am să stau de vorbă cu Amali și ea are să-l înduplece pe Said. Iar pe tine, te rog mult, nu te mai arăta pe-aici. Ghiulșan a înnebunit de tot, nici pe mine nu mă mai lasă să trăiesc. Ne urăște de moarte...

Nadir dădu din cap. Pereții însă au urechi, cum spune o vorbă din popor. Spre seară tot Lagmanul știa că doctorii din Kabul se pregăteau să-i redea vederea fiicei lui Said. Strecurîndu-se de la o casă la alta, de la un prag la celălalt, vestea ajunse și la urechile lui hogea. Sluga stăpînilor cerești și pămîntești se alarmă serios. Așteptînd să se lase seara, cînd miurizii și credincioșii se adunau în moschee, hogea se hotărî să stea de vorbă cu tatăl lui Amali. Și îndată ce Said apăru, îl chemă și-l pofti să șadă alături de el, ceea ce era o cinste rară.

— Bunul meu Said, începu el, domol, prietenos, e adevărat că feciorul Birhei, pierzîndu-și mintea, a fost la Kabul și că doctorii de acolo vor veni la Lagman s-o ia pe fiică-ta?

Stingherit grădinarul clătină din cap.

— Martor mi-e Alah, saib, că nu știu nimic...

Răspunsul îl liniști oarecum pe hogea.

— Tare mi-e milă de tine... Derbedeului ăstuia i-a intrat pesemne în cap să te facă de rîs, să-ți păteze numele în fața dreptcredincioșilor și a cerului! zise hogea, dîndu-și ochii peste cap. O tu, ziditorule! Tu ești izvorul fericirii și soartei noastre... Ajută-l pe robul tău Said!

— Illahi-amin! răsunară vocile celor din jur.

— Doctorii pot să-i taie omului un picior sau o mînă. Dar să-i dea ce nu are, sînt neputincioși. Sînt în stare să-ți aline o durere de cap sau să-ți îngrijească ochii, dar să-ți dea vederea pierdută... Asta

nu ! Asemenea minuni, numai el poate să facă — ziditorul. Şi ridicîndu-şi braţele, hogea continuă : Noi, robii tăi, n-am păcătuit cu asemenea gînduri trufaşe. Iartă-ne în ziua marei tale judecăţi !

— Da, n-am păcătuit, bolborosi Said, ţinînd isonul hogii.

Slujba se terminase. Oamenii dădeau să iasă. Deodată în pragul moscheei apăru Nadir. Venise să înnopteze acolo. Văzîndu-l, hogea se făcu alb ca varul.

— Stai, tu, care nu cunoşti nici mînia şi nici pedeapsa lui Alah !... Să nu cutezi să intri aici ! Piciorul tău să nu mai spurce casa lui Alah ! Să pleci îndată de aici, cîine necredincios !

Nadir amuţise. De la o vreme, moscheea devenise pentru el a doua casă. Aici dormea, aici se adăpostea de frig şi de ploaie. Şi acum, batjocorindu-l, hogea îl alunga din casa lui Dumnezeu.

Limba veninoasă a lui hogea îl otrăvise. I se părea că se trezise într-o lume necunoscută şi mergea neştiind nici încotro merge şi nici pentru ce. Se opri, se uită în jur. Linişte, cald. Ţipenie de om. Se lăsă jos pe pămînt, sub un ulm uriaş, şi-şi întinse picioarele. O pace adîncă se lăsă în sufletul lui. Doar sînt şi oameni buni pe lumea asta ! Dacă va fi frig tare, va găsi el adăpost la Nadjib-saib sau la Divana. „Celui ce iubeşte, de suferinţe nu-i pasă", îi răsunară în urechi cuvintele cîntecului său. Şi aşa, încet, prinse a visa...

„Uite, o să vină o zi fericită, cînd în ochii lui Amali va ţîşni lumina. Vor pleca în munţi unde şi-a petrecut el copilăria şi acolo nu vor mai şti de necazuri, nu-i va mai umili nimeni..." Privind cerul, Nadir îşi alese, dintre stelele ce licăreau în beznă pe cea mai luminoasă şi şopti : „Uite-o, asta e Amali a mea, nădejdea mea !"

Plopii, platanii înalţi aţipiseră. Doar şacalii, cu tînguitul lor de copii, se auzeau din cînd în cînd prin preajmă. Nadir era obişnuit cu zvonurile nopţii ; curînd căzu într-un somn greu. Ce-l aştepta a doua zi dimineaţa, nu-l înfricoşa. Era gata să se lupte piept la piept cu toate necazurile vieţii.

Ca întotdeauna, Nadir se trezi devreme, înainte de revărsatul zorilor. Se ridică în picioare, se scutură de praf, se apropie de un şanţ unde, clipocind vesel, alerga apa rece de munte. De pe acoperişul moscheii se auzi glasul ascuţit al muezinului, chemînd pe credincioşi la rugăciune. Înaintea ochilor îi apăru chipul furios al hogii. Cît de mult îl ura! „Dacă trăia tata, se gîndi Nadir, îl învăţa minte pe fătarnicul ăsta". Şi-şi aduse îndată aminte ce-i spunea el maică-si, cînd o auzea văicărindu-se: „La nenorocire omul trebuie să fie tare, să nu se lase niciodată doborît de loviturile soartei".

Biata mamă, cum se mai chinuia, muncind din zori şi pînă-n noapte fără răgaz! Şi niciodată nu se plîngea nimănui. Dimpotrivă, nu uitase sfatul bărbatului ei. Acum a ajuns să-l încurajeze ea pe Nadir: „Să nu-ţi pierzi niciodată curajul, fiule! Înfruntă necazul şi vei birui!" îi tot spunea cînd îl vedea abătut.

— Sărmana mea mamă, ce m-aş fi făcut fără tine? zise el cu glas tare.

După ce se spălă şi se şterse pe faţă cu basmaua cea mare dăruită de maică-sa, Nadir porni să caute de lucru.

Dar, apropiindu-se de moschee, o nedumerire din ce în ce mai mare punea stăpînire pe el.

Întîlnindu-l, sătenii, în loc să răspundă la bineţele lui, întorceau capul în altă parte.

La un moment dat, un ştrengar, văzîndu-l, începu să ţopăie şi să ţipe în gura mare:

— Nadir, nebunul, Nadir nebunul!...

Flăcăul se făcu galben ca ceara. „Asta numai hogea mi-a făcut-o! se gîndi numaidecît. Oprit în mijlocul uliţei, şovăia. Încotro s-o ia?"

În clipele grele, oamenii se caută unul pe altul. Dar poți oare găsi o inimă care să înlocuiască iubirea de mamă ? Mama își înțelege copilul mai bine ca oricare și știe să-i aline durerea, amarul. Se îndreptă deci în grabă spre conacul lui Aziz-han, s-o vadă pe maică-sa.

Birha între timp aflase totul.

Văzîndu-l pe Nadir, gîfîind la poarta conacului, alergă în întîmpinarea lui.

— Mamă !... atît mai putu rosti Nadir și îi căzu în brațe.

— Băiatul mamei, murmură Birha silindu-se să se stăpînească. Te-ai speriat de vorbele neghioabe ale lui Başir, sau ale celorlalți oameni josnici și răi ? Ai uitat că soarta lui Amali e acum în mîinile tale ?

Nadir își veni în fire.

— Să mergem, spuse el neliniștit, să mergem mai repede la ea !

Amali ședea ghemuită lîngă pragul cocioabei, cu ochii ațintiți în depărtare. Auzind pași, se ridică în picioare.

— Cine-i ? Glasul îi vibra ca o strună întinsă.

— Eu sînt, fetița mea, îi răspunse Birha grăbită.

— Dar Nadir ?

— E cu mine !

Uitînd de legile șariatului, de prejudecăți și de clevetirile lumii, Amali alergă în calea iubitului ei. „Ce mult a trecut de cînd n-ai mai venit, lumina vieții mele !" ar fi vrut să spună, dar se stăpîni, se întoarse tăcută și, cu capul în pămînt, îl duse în cocioabă.

Am să pun de ceai, rosti ea și dădu să iasă în curte, dar Birha se împotrivi :

— Nu, nu, lasă că fac eu ceaiul. Iar Nadir să-ți povestească ce-a făcut la oraș.

— Ce rău îmi pare că nu-i și tata aici ! suspină Amali. Și zîmbind, adăugă : Știi ce mi-a spus azi : „Fata tatii, atîta vreme ai stat la poarta soartei...

ca o cerşetoare la uşa moscheii ! Şi ai tot aşteptat mila ei, şi iată că acum s-a îndurat de tine."

— Slavă lui Alah că i s-a mai luminat mintea ! Poate că totul o să se termine cu bine şi o să ne dea încuviinţarea să te trimitem la Kabul. Zicînd acestea, Birha se duse în curte să pregătească ceaiul.

Aprinse focul, puse ceainicul pe pirostrii şi, rămase aşa, cu ochii în flăcări. Se gîndea la Djalalabad, valea unde odihneau rămăşiţele răposatului ei bărbat. Ascultînd susurul molcom al apei din ceainic, ochii începură a-i lăcrima de parcă ar fi intrat în ei fumul.

Încet, ca o pisică, furişîndu-se pe lîngă ea, Ghiulşan se apropie de cocioabă. Se opri la uşă, şi, lipindu-se de perete ca să nu fie văzută, trase cu urechea.

— Îţi mulţumesc, dragul meu, auzi ea vocea lui Amali. Ştiu că dragostea mea îţi aduce numai amărăciune şi suferinţă. Oamenii te batjocoresc şi umbli flămînd, fără adăpost. Am să-i spun azi tatii : „Sau ne binecuvîntezi, sau Azrael îmi va lua sufletul. Nu vreau să mă mai ascund de lume". Nu ştiu ce o să-mi aducă ziua de mîine... Au să-mi mai vadă ochii lumina zilei, cum ţi-au făgăduit doctorii la Kabul ?... Dar orice s-ar întîmpla, sînt gata să îndur orice durere, numai să te pot vedea pe tine, să-ţi văd ochii, zîmbetul, chipul tău !... Să vină doctorii să mă ia la spital. Nu mă împotrivesc.

Ghiulşan auzi un zgomot. Era Nadir, care se repezise spre Amali.

— Amali ! Am să fac totul pentru tine !...

Gheara geloziei o strînse de gît pe Ghiulşan : „O, Alah !... O îmbrăţişează !..." Dar se stăpîni şi rămase locului, nemişcată. Cu răsuflarea tăiată, şi fără să-şi ia ochii de la Birha, care şedea aplecată deasupra focului, fata hanului continua să asculte discuţia dintre Nadir şi Amali.

— O să merg cu tine, Nadir, unde mă vor duce ochii tăi limpezi, la Kabul, în munţi, în văi. Mi-e

totuna. Nu mi-e frică de nimic ! N-au decît să știe cu toții — sînt a ta !

Ultimele cuvinte le rostise atît de tare, încît Birha tresări și se întoarse, gata să fugă spre cocioabă. În clipa aceea însă încremeni. În fața ei stătea Ghiulșan. Fără să-și spună nici un cuvînt, se uitară cîteva clipe una la alta. Ochii arzători ai fetei parcă spuneau : „Ține minte, odată și odată fiul tău va simți cuțitul ascuțit al răzbunării mele. Viu nu va scăpa de mîna mea, nu va scăpa să știi !"

— Am venit s-o văd pe Amali, șopti ea cu un zîmbet vinovat. Dar... Și, fără să mai spună nimic, fugi din curte ca vîntul. „Nu, nu, n-am să te las să ajungi la Kabul ! își zicea spumegînd de furie. Ai să putrezești aici pentru totdeauna, la fel de nenorocită și de neputincioasă ca acum. Mai departe decît de cocioaba asta n-ai să pleci și ochii tăi nu-l vor vedea niciodată ! O, voi habar n-aveți de ce e în stare fata lui Aziz-han !..."

Birha o însoți pe Ghiulșan cu o privire înfricoșată. „Numai de nu ne-ar aduce vreo nenorocire ființa asta dezmățată", își spuse ea în gînd, și intră în cocioabă.

Lipită de pieptul lui Nadir, Amali plîngea de fericire.

Femeia nu mai îndrăzni să facă un pas. Vai, rămurica verde pe care fiul ei o rupsese din grădina vieții — rușinoasa, sfioasa Amali — era tot atît de curată ca și băiatul ei.

Zărind-o pe maică-sa, Nadir îi dădu drumul încetișor lui Amali din brațele sale, și, plecîndu-și capul, își ascunse fața îmbujorată. Auzind lîngă ușă un foșnet, Birha întoarse repede capul. Era Said.

— Iia, rabbi ! strigă el cu mînie în glas.

— Abu !... Tată !... se aruncă spre el Amali.

Apucîndu-l de mînă, prinse a vorbi repede și cu înflăcărare :

— Tată, sînt copilul tău, iar tu ești stăpînul meu. Te-am ascultat întotdeauna, și n-am făcut nimic care ar fi putut să te mîhnească...

Said se uita tăcut în ochii larg deschiși și plini de lacrimi ai fetei.

— Și de acum înainte o să rămîn credincioasă casei tale, continuă să bîiguie Amali. Dar acum, te rog, ai milă de mine!

— Spune odată ce vrei? o întrerupse brusc Said.

— Îmi ești tată, ești bun și vreau să mă asculți liniștit. Și tu ai iubit-o pe mama... Și fiica ta n-are dreptul să iubească?

— Amali... Glasul lui Said tremura. Dar ție, ție nu ți-e milă de mine?

— Tată! strigă fata, neluîndu-i în seamă spusele. Uite-l pe Nadir. De azi înainte socotește-l fiul tău! Ne-am legat amîndoi pe viață. Nu e nimic că-i sărac. A fi sărac nu-i rușine. Pîinea o să și-o cîștige el. O să muncim cu toți laolaltă și o să trăim. Crede inimii mele și binecuvîntează. Mi-am găsit bucuria, mi-am găsit fericirea.

Said tăcea. Mii de gînduri i se învălmășeau în cap.

Nadir și maică-sa stăteau deoparte. Nu îndrăzneau să rostească un cuvînt.

— Tată! Toată lumea îl prigonește pe Nadir, stăruia Amali. Și de ce? Fiindcă s-a îndrăgostit de fata ta, de fiica unui sărman grădinar, de fiica ta oarbă.

— Lahavle!... nu se mai putu stăpîni Said. Ajunge, fetița mea, doar și eu sînt om...

Amali înaintă un pas și-l apucă de cingătoare:

— Nu-ți dau drumul pînă nu-mi spui: de ce ai trecut de partea lor? De ce te iei după hoge? Nu-i oare un mare păcat să nedreptățești un oropsit ca Nadir? Dacă mă iubești, atunci de ce vrei să mă mărit cu hanul?

Cu capul ridicat sus, privindu-și tatăl cu ochii ei orbi, Amali începu deodată să plîngă amarnic.

— Tu singur mi-ai spus de atîtea ori că fericirea nu ți-o aduce bogăția, vorbea ea printre suspine. Nu vreau să schimb rochia mea de stambă pe care mi-ai cumpărat-o tu cu mătăsurile și brățările de aur ale haremului. Îl iubesc, uite, pe Nadir, pe băiatul acesta urgisit de toată lumea și fără căpătîi.

Şi întorcîndu-se spre Nadir, îi zîmbi.

— Unde eşti, dragul meu! Vino aici. Să te sărute tata. Ai să fii feciorul lui...

Ochii lui Said se umplură de lacrimi. Nadir împietrise parcă. Nu se putu clinti din loc. Birha tremura ca zgîlţîită de friguri.

— Fata mea, încercă să se împotrivească încă o dată Said, deznădăjduit. Cu el ai s-o duci greu.

— Nu-mi pasă...

— Despărţiţi-vă, lăsaţi visurile voastre nesăbuite...

— Cu neputinţă, tată...

— Dar tu... eşti oarbă, rosti în cele din urmă grădinarul vorbele care-i apăsau sufletul.

— Şi ce dacă!... Au să mă vindece doctorii!

— Nu mai vorbi aşa, asta e o fericire de neînfăptuit, se rugă Said. Dacă-l iubeşti pe Nadir, lasă-l în pace, să plece din locurile astea...

— Nu, nu! începu să ţipe Amali. Am hotărît, am hotărît totul — nu se mai poate! L-am ales... De azi înainte e logodnicul meu. Tu cunoşti obiceiurile noastre... N-ai să îndrăzneşti să te ridici împotriva alesului meu. Nadir, vino lîngă mine... De ce taci?! Unde eşti?

Dar Nadir nu cuteza să răspundă. Îi era ruşine de maică-sa, de Said. Faţa îi ardea ca para focului, iar ochii aruncau văpăi.

— Ehei, de-ai vedea tu, fetiţa mea, cum arată acum... murmură Birha, nemaiputîndu-se stăpîni.

Said stătea şi se uita trist la fiică-sa: „Toate visurile tale sînt deşarte, fata mea, se gîndea el. Ce pot să facă doctorii în faţa mîniei lui Alah? Şi chiar dacă ar vrea să ne ajute, de unde să iau eu atîtea rupii ca să-i plătesc? Numai hanii îi pot plăti pe doctori. Cum să pot eu, un grădinar sărman, să mă măsor cu ei? Nu, nu, fata mea, scoate-ţi din cap gîndul ăsta!" De spus însă, nu mai spuse nimic. Ce să-şi mai amărască fata? Tulburat, ieşi repede afară.

Said își pierduse de tot cumpătul. Oriunde s-ar fi aflat umbla ca după un cortegiu de îngropăciune, încovoiat, cu fruntea în pămînt. Seara, cum se lăsa întunericul, se așeza în fața cocioabei, își acoperea fața cu palmele și rămînea așa, cufundat în gînduri. Soarta fetei sale nu-i mai dădea pace. Și n-avea somn și cugetul i se otrăvea ceas cu ceas.

Era pe la sfîrșitul lui iunie. Grădinarul se dusese la moschee. După slujbă, la ieșire, hogea îl opri :

— O, frate Said, așteaptă-mă puțin, am să-ți vorbesc ceva, zise el.

— Aștept, sființa ta, răspunse supus Said și se așeză la loc.

Curînd casa lui Alah se goli de credincioși. Nu mai rămăseseră decît cei mai dragi ucenici ai lui Bașir. Hogea oftă evlavios și, începînd de a mai răsuci între degete mătăniile, se aplecă spre Said.

— E oare păcat mai mare, bunule Said, decît să te amesteci în treburile preaslăvitului nostru creator ?

— Drept grăit-ai ! încuviințară într-un glas miurizii.

Hogea dădu din cap și vorbi mai departe :

— Mintea noastră nevolnică nu e în stare să înțeleagă înțelepciunea lui Alah. Noi sîntem robii lui și Alah ne îndrumează faptele, ne dă viața... Necunoscute sînt căile lui, daaa... De ce, de pildă, unii dintre trandafirii tăi sînt albi, iar alții roșii ? Uite, vezi, taina aceasta n-o cunoaște decît cel de sus.

Copleșit, Said lăsă privirea în pămînt. Asculta cu smerenie vorbele hogii :

— Ziditorul i-a luat fiicei tale vederea, nu-i așa ? Ei, și tu ce vrei să faci ? Să i te împotrivești. Dar, bunul meu Said, asta înseamnă să nesocotești căile celui de sus, să-i înfrunți vrerea. Ai uitat ce-a spus

profetul ? „Căutați-l pe Alah, dar să nu vă amestecați în treburile lui."

— Drept grăit-ai ! se auzi iarăși corul miurizilor.

— Dacă ești un tată iubitor, atunci trebuie s-o ferești pe fiica ta de a îngădui o astfel de nelegiuire. Să nu calce cumva voia lui Alah, că o va pedepsi și mai rău. Să nu se mai încreadă în doctorii din Kabul și să-l uite pe derbedeul ăla. Să-i spui, bunule Said, tot, tot ce ți-am spus : cel de sus a făcut-o așa cum este și prin înțelepciunea sa i l-a trimis pe Azizhan al nostru, blagoslovi-l-ar Alah ! În el, numai în el, își va găsi pacea și fericirea adevărată.

— Am să-i spun, saib, am să-i spun negreșit, cum să nu, răspunse Said plecîndu-se adînc, ca și cum hogea l-ar fi vrăjit.

— Bagă-i mințile în cap, frate, pînă nu-i tîrziu. Eu sînt păstorul vostru sufletesc și datoria voastră e să-mi ascultați poruncile. Toate vin din șariat, care se întemeiază pe dreptatea și bunătatea celui de sus. Fiind copii ai islamului, sîntem datori să respectăm poruncile religiei noastre și să nu facem să se dezlănțuie asupra noastră mînia și blestemul fraților noștri !

Said tăcea, mîhnit.

— Ai înțeles, bunul meu Said ?

— Da, saib, am înțeles.

— Foarte bine, rosti hogea mai vesel, și adăugă : Dacă-i așa, du-te în pace acasă și zi-i fetei tale tot ce ți-am spus. Întoarce-o pe calea lui Alah și apăr-o de pedeapsa celui de sus.

Rostind aceste vorbe, hogea se ridică. După el se sculară și miurizii. Supuși și evlavioși, îi sărutară, la rînd, mîna întinsă. Said se mai plecă și el o dată înaintea sfinției sale și o porni spre casă.

În curte — liniște. Amali dormea. Grădinarul se așeză lîngă ușă. Stătu astfel multă vreme privind întunericul din grădină tot atît de adînc, de nepătruns ca și cel ce domnea în sufletul său, și se gîndi la soarta vitregă a fiicei sale.

Întorcîndu-se pe la miezul nopții, Birha îl zări pe Said. Ședea aplecat, cu capul atîrnîndu-i moale

pe genunchi. „Ce s-o mai fi zbuciumînd atîta, bietul de el...? se gîndea femeia, că lumea n-are să se schimbe, iar Amali şi Nadir tot n-au să se despartă. Iubirea lor e mai tare decît dorinţa mea şi a ta sau decît mînia hogii".

Auzind paşi, Said înălţă capul.

— Mamă a lui Nadir în numele lui Alah, stai puţin cu mine, o rugă el.

— Amali s-a culcat? întrebă ea aruncînd o privire în cocioabă.

Pica de somn. Totuşi se aşeză, supusă, lîngă prag.

— Spune-mi, femeie, tu ce ai face în locul meu? începu Said cu voce obosită. Oamenii spun că mi-am vîndut cugetul pentru ciorba pe care mi-o dă hanul. Iar hanul mă ocărăşte, îmi spune vorbe grele. Ghiulşan, cînd mă vede, întoarce capul, iar fiica mea cea bună mă socoteşte cel mai crud şi mai fără de suflet om din lume. Doar hogea e mai îngăduitor cu mine. Acum spune-mi tu, femeie, care totdeauna grăieşti adevărul, cu ce am păcătuit în faţa oamenilor? Să fiu eu atît de scurt la minte, că nu văd nimic, şi nu pricep nimic?

Birha îl asculta mişcată. Un vînticel călduţ se juca nepăsător în părul ei şi-i alunga somnul. Grădina aţipise şi ea. Crengile copacilor ţeseau în beznă făpturi de basm. Amali se trezi, se ridică din pat, şi, auzind zvon de glasuri, trase cu urechea.

— Spune-mi, tu o iubeşti pe Amali? întrebă Birha.

— Nu ţi-e ruşine să mai întrebi? Ce, parcă tu nu ştii?

— Tocmai, şi eu îl iubesc pe şoimuleţul meu.

— Păi vezi! făcu Said, întărîtat.

— Stai, nu te pripi, spuse cu blîndeţe femeia. Ai răbdare şi ascultă-mă...

— Bine, vorbeşte.

— Said, copiii noştri sînt ca doi hulubi prinşi de furtună. Şi bieţii dau din aripi şi tot caută să scape de vîrtejul ei. Tu vezi asta, pricepi totul şi mai spui că-ţi iubeşti fata.

— Cum îndrăzneşti, femeia lui Dumnezeu!

— Da, vorbele ei înflăcărate mi-au pîrjolit sufletul. Umblu ca năucă, de nu-mi mai vin în fire, şi tu...

— Şi eu, ce ? i-o tăie Said.

— Crezi că-s oarbă şi nu văd cum te perpeleşti ?... Văd totul, şi tare mi-e milă de tine ! Am rugat-o şi pe Amali să te cruţe, să nu fie prea aspră cu tine, să vă împăcaţi.

— Ei vezi ! Şi cum se poartă cu mine ? Singura mea copilă, viaţa mea, şi nu vrea să mai vorbească cu mine : „Da, da", „nu", „nu ştiu" — asta-i tot ce aud de la ea. Şi oamenii au început să mă urască. Umblu prin sat ca un păcătos hulit de toată lumea...

— Numai tu eşti vinovat...

— De ce-s vinovat ? exclamă Said amărît.

— Dacă te-ai înhăitat cu hogea ! răspunse liniştită Birha. Ai călcat pînă şi legea noastră : dacă o fată spune, faţă de martori, că şi-a ales logodnicul, şi-i dă în vileag numele, asta înseamnă că aşa e voia lui Alah şi părinţii nu mai pot face nimic. Tot neamul nostru de la mic la mare l-ar urî pe băiatul care s-ar codi s-o ia de nevastă.

— Asta ştiu şi eu, femeie, măcar că nu-s afganez.

— Vezi ? Atunci de ce te mai pui de-a curmezişul ? Altă fată, ehei, de cînd ar fi plecat cu alesul ei ! Dar Amali nu iese din cuvîntul tău, vrea să te cruţe. Stă acasă şi aşteaptă binecuvîntarea ta. Şi tu ? Stai cu capul proptit în genunchi şi te gîndeşti, ca padişahul : să porneşti război, ori ba ? N-ar fi mai bine să-ţi aduni toată puterea şi să tai nodul ăsta buclucaş ? Tu nu vezi că nodul se încurcă din ce în ce mai rău ?

Said oftă :

— Femeie, pe mine mă mai apasă ceva...

— Ce ? Zi, că te ascult.

— Tare mi-e teamă că n-o să iasă nimic cu doctorii ăştia. Dacă dau greş şi cel de sus ne trimite o pedeapsă şi mai mare... Doar căile lui sînt necunoscute !

— Nu mai vorbi aşa. Alah are să te pedepsească, dacă ai s-o împingi pe fiică-ta în aşternutul boşorogului ăluia. Eu cred că băiatul meu va izbîndi.

— Bine, şi dacă nu iese nimic ?

— Omul trebuie să se gîndească întotdeauna la bine ! Din supărare şi gînduri triste se naşte nenorocirea. Mai înţelept e să crezi în bine...

— Dar tu nu vezi că toate ies de-a-ndoaselea ? Dacă Amali nu-şi va recăpăta vederea ? Are să se mărite cu Nadir, inima băiatului se va răci, iar locul dragostei îl va lua mila. Amali nu va îndura asta şi cupa fericirii lor se va sparge. Lacrimi, suspine, păreri de rău... Te-ai gîndit vreodată la toate astea ?

„Te pomeneşti că are dreptate !" se gîndi Birha şi inima i se strînse.

— Şi n-o să te mustre fecioru-tău, continuă Said, că tu, ca mamă, care cunoşti viaţa mai bine decît el, nu l-ai oprit să facă pasul ăsta ?

— Dar Nadir o iubeşte pe Amali ca un nebun, spuse Birha. Şi o va iubi aşa toată viaţa.

— Ei, femeie, femeie... Ce copilăroasă eşti. Nu cunoşti bărbaţii. La vîrsta lui Nadir oricine e gata să treacă marea înot pentru aleasa lui.

— Nu vorbi aşa, tată ! se auzi glasul lui Amali. Nadir e un înger, pe care mi l-a trimis Alah ! Şi înger va rămîne toată viaţa.

— De ce nu dormi, fetiţa mea ? o certă Said.

— Am să adorm curînd, tată. M-oi duce pentru totdeauna la maică-mea, şi-am să scap de chinuri şi de tot....

— Amali !... Said intră repede în cocioabă şi îşi îmbrăţişă fata.

Auzind cît de tare îi bătea inima şi dorind să-l mai liniştească, fata spuse :

— Tată, tu ştii că de cînd e lumea, orice tînăr îşi alege o fiinţă dintr-o mie. Şi această fiinţă devine pentru el mai scumpă decît cei mai apropiaţi, decît toate bogăţiile lumii. Cu ce e vinovat Nadir că m-a îndrăgit, şi că eu năzuiesc cu toată fiinţa mea spre el ? De ce vrei să cadă asupra ta un păcat atît de mare — să ne lipseşti de bucuria vieţii ? Să ştii că orice s-ar întîmpla, noi tot vom fi împreună.

Birha ședea la o parte, uitînduse la Amali și, cu ochii în lacrimi, aștepta răspunsul lui Said.

— Fetița mea dragă, rosti el cu greutate după o tăcere îndelungată. Eu te cred, dar și tu trebuie să mă crezi pe mine. Vreau să fii fericită, să nu ți se ofilească obrajii de sărăcie, foame și lacrimi. Te rog lasă-mă să chibzuiesc două-trei zile. Iar Birha să se gîndească și ea la feciorul ei...

Fără să spună o vorbă, femeia se ridică și ieși în curte, unde îi pregăti bătrînului așternutul.

— Trebuie să dormi, îi zise ea, de atîtea nopți n-ai închis ochii...

Said ieși din cocioabă și, fără să se mai dezbrace, se întinse pe plapuma care îi ținea loc și de saltea.

„Și Birha parcă are dreptate ! se gîndea el, rămas singur. Nu cumva sting cu mîinile mele flacăra fericirii fetei mele ? Cum poți să te desparți de un băiat ca Nadir ? Are sufletul curat ca picătura de rouă a dimineții și e harnic ca o albină. E chipeș, voinic, viteaz ! Și cum mai cîntă... Cine o poate scăpa pe fiică-mea, o, doamne, de boala asta a dragostei ? !..."

Timpul trecea domol. Se apropiau zorile. Pe cer stelele păleau una cîte una. Said încă se mai gîndea la fata lui, la fericirea ei... Cînd, deodată, de pe acoperișul moscheii se auzi glasul muezinului :

— Alah akbar ! [1]

Grădinarul sări în picioare, făcu plapuma sul și se spălă. Împreună cu grăjdarul Divana își făcu rugăciunea de dimineață, mîncă și se duse în grădină la lucru. Mergea pe alee, buimac de atîtea nopți nedormite. „Oameni buni, îi venea să strige deznădăjduit, spuneți-mi ce să fac ?"

Și iată că soarele răsări. Străbătînd piscurile munților, razele lui mîngîiară crengile platanilor înalți și coborîră în văi, spre vița de vie și tufele trandafirilor negri. Said ridică ochii spre cer : azi cred c-o să fie mai cald decît ieri, se gîndi el.

---

[1] Marele Alah ! (n. red. ruse).

Cunoscînd obiceiul stăpînului de a se plimba dimineaţa prin grădină şi de a-şi admira trandafirii, Said se pregăti să dea piept cu hanul.

Acelaşi lucru îl face şi Aziz-han. De peste trei săptămîni nu mai fusese acasă : plecase în munţi, să-şi vadă turmele, să vîneze potîrnichi şi djeirani. Se întorsese acasă noaptea şi aflase îndată tot ce se întîmplase. Aşa că dimineaţa se grăbi să-l vadă pe Said.

Cînd Aziz-han apăru în grădina cu flori, era încă devreme, aerul era proaspăt şi liniştit. Pe petalele deschise ale trandafirilor negri, boabele de rouă străluceau ca nişte lacrimi străvezii.

Hanul era mulţumit de munca sîrguincioasă a grădinarului său. Pămîntul grădinii era afînat şi plivit cu grijă. Scoase cu băgare de seamă o petală care era gata să cadă de pe un trandafir. „Pot oare ochii celei mai frumoase femei să se măsoare cu gingăşia acestei petale !" se gîndea el. Trecea de la o tufă la alta şi se socotea cel mai fericit om din lume — stăpînul unor minunaţi trandafiri negri. Deodată, observă că între tufe mişcă ceva.

— Cine-i ? strigă el.

Said, care săpa cu hîrleţul, se îndreptă de şale şi, zărindu-l pe Aziz-han, îşi spuse : „Alah, întăreşte-mă !"

— Pace vouă, han-saib ! îl salută el pe stăpîn.

„Ai făcut la boroboaţe şi acum stai pitit în tufe", se gîndi cu răutate Aziz-han. Dar în loc de vorbele acestea, rosti :

— Cîtă prospeţime, curăţenie şi ce miresme îmbătătoare ! Asta nu e grădină, e rai !

Said tăcea. Raiul ăsta îl udase cu lacrimile şi îl hrănise cu durerea lui.

Aziz-han îi făcu semn lui Said să se apropie şi, cu mîinile la spate, se îndreptă spre casă. Mergea încet, tacticos, răsucind în mîna stîngă mătăniile bătute cu pietre mari şi scumpe.

Said simţea ce clocea hanul. „Om crud ! Numai Alah ştie ce-mi pregăteşti !" îşi spunea el, urmîndu-l.

— Nerușinat și fățarnic mai ești, Said! izbucni deodată Aziz-han. Abia am plecat de acasă și gata, l-ai și trimis pe Nadir la Kabul! Ochii negri îi scăpărau de mînie sub sprîncenele stufoase. Nu cumva vrei să-i faci scăpați?... Acum pricep eu de ce amînai mereu nunta și ne tot duceai de nas pe mine și pe hogea!

Said tăcea. Hanul nu răbda nici o împotrivire.

— Taci, ai?... Mi-a spus fiică-mea că vrăjitoarea de Birha zi de zi îl duce pe fecioru-său la Amali și tu închizi ochii. Așa-i?

„Dumnezeule atotputernic, dă-mi putere să rabd!" se ruga în sinea lui Said.

— Crezi că o să-ți îngădui să-mi faci numele de rîs? începu să zbiere hanul. Crezi că am să te las s-o duci pe Amali la Kabul, să facă acolo cu ea ce vor? Pentru nimic în lume... Asta n-o să se întîmple! Ia aminte: m-am săturat să tot aștept, Amali trebuie să intre în haremul meu... Spune-i să se pregătească de nuntă... N-am să-mi pătez cinstea din pricina ei...

Și hanul grăbi pasul. „Am să vă arăt eu, am să vă învăț minte pe toți", mormăia el oțărît.

Grădinarul nu mai vedea nimic înainte-i. Abia ținîndu-se pe picioare, se întoarse și o porni spre trandafirii săi.

Toată ziua se chinui, pradă celor mai potrivnice simțăminte. La apusul soarelui, ascultînd parcă, în sfîrșit, glasul inimii, rosti liniștit, calm: „Nu, hansaib, n-am să-ți dau fata! Nu pot să trec peste vrerea ei. Să fie așa cum îi dă ghes inima. Asta pesemne îi e soarta!"

Și luînd această hotărîre, se simți deodată ușurat.

— Te-ai îndurat de mine, Alah, șopti el și, spălîndu-se în grabă, se îndreptă spre moschee să se roage.

Hogea Bașir și toți cei care îl cunoșteau bine, băgară de seamă îndată că Said se schimbase. Nu, nu mai semăna cu ursuzul și tăcutul grădinar de ieri, al lui Aziz-han. Avea în ochi o strălucire plină de

bucurie și împăcare. Hogea, care îl dădea întotdeauna drept pildă pentru credința lui și care-l lăuda pentru că nu se lăsa ispitit și nu-și vindea sufletul diavolului, se bucură văzînd această schimbare. „Dumnezeule ! Bunătatea ta e fără margini, se gîndea el cu smerenie, privind rodul vorbelor sale înțelepte. Cum îmi mai bucură sufletul cu înfățișarea sa luminată !"

— O, bunule Said, i se adresă el după slujbă, văd că pacea a coborît asupra sufletului tău, că nu te mai bat gînduri negre.

— Da, saib.

— Bine ai făcut. Alah te-a luminat.

— Totul e în mîinile lui ! spuse Said, înălțîndu-și evlavios ochii în tavanul moscheii.

— Alah îl întoarce pe calea cea bună pe cel căruia i s-a rătăcit mintea. Unde s-a mai văzut să întemeiezi o familie pe ispita diavolească a dragostei ! zise hogea.

— Da, saib, dragostea e ca un cîine turbat, îi întări spusele unul dintre miurizi. Trebuie să ne ferim din calea ei.

— Așa e, da, da, așa e, încuviință hogea. Singura scăpare pentru cel ce a fost mușcat de cîinele acesta e să fugă din Lagman.

Ascultîndu-le vorbele, grădinarul fierbea de ciudă : „O, Said ! O, Said, ți-ai pierdut soția, ai îndurat atîtea necazuri, amărăciuni și lipsuri. Ai o singură fată, singura ființă dragă, și erai să-i răpești fericirea. Blestemat să fiu dacă am să mai fac vreodată una ca asta. Mai bine moartea, decît să-mi mîhnesc copila. Parcă o vedea pe Amali cu mîinile întinse spre el. Iartă-mă, fetița tatii, că am fost surd la rugile tale ! Iartă-mă !..." Sărind în sus, ca mușcat de o viperă, se întoarse fulgerător spre ieșire.

— Încotro, omule ? se miră hogea. Ce-i cu tine, ce te-a apucat ?

— Saib, nu știu cum să vă spun... Oameni buni, se întoarse el spre cei de față, abia mai stăpînindu-și tulburarea, să știți că dragostea lui Nadir și

Amali e mai luminoasă decît soarele şi luna. Ea izvorăşte din inimile lor tinere, curate. Uraţi fericire fiicei mele! Binecuvîntez unirea lor sfîntă!

Said ajunsese departe, dar hogea, furios, tot se mai uita, încremenit, în urma lui. „Am să-ţi rup şira spinării, măcar că eşti arag — fiu al lui Mahomed!" mormăia el în barbă, tremurînd tot.

Întorcîndu-se, surprinse privirile uluite ale miurizilor îndreptate asupra sa şi-şi reveni numaidecît.

— Diavolul a prins în mrejele lui sufletul acestui biet om nenorocit! strigă el. Să vă ţineţi departe de el, la fel ca şi de nebunul de Nadir... Şi, ridicînd mîinile deasupra capului, rosti tărăgănat: Să-i cruţăm pe cei nenoroci̦ţi, să ne rugăm pentru ei. Să le dea cel de sus mintea, să le scape sufletul din ghearele diavolului! Illahi! Amin!

— Illahi-amin! îl îngînară miurizii.

Supărat foc, hogea nu mai avea astîmpăr să stea în moschee. Presimţirea prăpădului ce se apropia nu-i dădea pace. „Nu, Amali nu va fi a lui Nadir niciodată. Fata lui Said va fi nevasta luminatului nostru stăpîn. Numai aşa Amali va fi izbăvită de păcat, numai aşa doctorii vor fi împiedicaţi să se amestece în treburile celui de sus, să tulbure minţile şi sufletul miurizilor din Lagman."

Şi hogea se hotărî pe loc s-o ademenească a doua zi chiar pe fata grădinarului în haremul hanului şi, de faţă cu martori, să-i cunune. Aşa avea să-i taie pentru totdeauna drumul spre Kabul.

În vremea aceasta, grădinarul se ducea fuga la învăţător, să-i vestească hotărîrea luată. Înalt, deşirat, alerga pe uliţele pustii în amurg, ca o năluca. Iată că ajunse în faţa căsuţei mici, cu gard de lut, înconjurată de tufe dese de măceş. La loviturile ciocănaşului care atîrna în portiţă, Nadjib-saib ieşi cu felinarul în mînă.

— Saib, spuse gîfîind grădinarul, iertaţi-mă că viu la ceasul ăsta tîrziu...

— Ce-i, Said? I s-a întîmplat ceva rău lui Amali? îl întrerupse învăţătorul.

— Am să vă povestesc tot, tot, răspunse Said. Învățătorul îi lumină cărarea cu felinarul. Umbra lungă a grădinarului întretăia raza îngustă a luminii.

— Vedeți cum calc în picioare lumina felinarului dumneavoastră? rosti Said tulburat, întorcîndu-se spre învățător și încetinind pasul. Uite așa făcui pînă azi! Dumneavoastră îmi arătați calea cea bună și eu o călcam în picioare, nu-mi dădeam seama că adevărul e de partea dumneavoastră.

Nadjib-saib privi cu luare-aminte fața răvășită a grădinarului.

— Cugetul omului, răspunse învățătorul, la fel de tulburat, îi luminează cărarea vieții, și în fața lui piedicile hogii sînt neputincioase. Da, prietene, ai venit la timp...

Intrară în casă. Bînd ceai, Said îi povesti toate prin cîte trecuse.

— Mda... rosti gînditor învățătorul după ce-l ascultase. Fata ta e isteață și ar fi ajuns departe dacă ar fi învățat carte... Cred că o să vină și la noi ziua cînd fetele vor căpăta dreptul la învățătură și la dragoste. Ziua aceasta va veni tot așa cum ai venit și dumneata la mine astăzi.

Ochii grădinarului se umplură de lacrimi. Le șterse pe furiș și stătu așa vreme îndelungată, cu capul în jos, scrutînd în fîntîna adîncă a vieții sale.

Inima lui Nadjib-said tresălta de bucurie. „Uite așa e și lumea, se trezește din somn ca și tine... Cred că va veni o vreme cînd pe pămînt nu vor mai fi nici lacrimi, nici necazuri", se gîndea el.

— Sînteți cel mai bun prieten al meu, spuse Said, întrerupînd liniștea ce se lăsase. Eu n-am avere ca să vă răsplătesc bunătatea. Mi-ați dat sfaturi și nu mi-ați cerut niciodată nimic în schimb. M-ați socotit totdeauna deopotrivă cu dumneavoastră.

— Dar cum se poate altfel?! zîmbi învățătorul. Cu ce ești mai prejos decît mine? Dumneata ești grădinar, eu învățător. Dumneata crești flori, eu

învăţ copiii să fie oameni buni. Ai venit la mine cu mintea luminată, cu ochii privind deschis — crezi că mi-ai fi putut aduce un dar mai de preţ? Tăcu, apoi după ce turnă ceai şi tăie cîteva felii de lămîie, continuă: Tare mult mă bucur că ai venit. Am o veste bună pentru dumneata... Am primit o scrisoare de la doctorul Davud. Mîine vine după Amali o maşină din Kabul, s-o ducă la spital...

— La spital? se sperie Said.

— Da, s-o vadă doctorii şi, dacă va fi cu putinţă, să-i redea vederea.

Lui Said îi pierise graiul.

— Alah!... bîigui el...

— Alah să-i dea fetei putere, iar doctorilor, numai izbîndă!

— Aşa să fie! murmură supus Said, neînţelegînd gluma învăţătorului.

— Despre plecarea lui Amali la Kabul nu trebuie să ştie nimeni. Întîi şi întîi dumneata să ai grijă... Amali şi Nadir au duşmani care le pot face rău.

Said dădu din cap în semn că pricepuse.

— La noapte, după ce se culcă toată lumea, adu-o pe Amali la mine, iar mîine o vor duce la Kabul.

— Dar ce să mă fac cu hogea? Doar e...

— Şacalii urlă în fiecare seară şi ce-i cu asta? De fiare se sperie numai copiii. Ce, noi ne temem de ele?

Said tăcu mîlc. Văzînd că pe grădinar iar îl rodea ceva, învăţătorul îl întrebă:

— Şi-acum la ce te mai gîndeşti?

— Nu ştiu cum să dau de Nadir...

— Doar ştii că el nu vine la Lagman decît noaptea. Privighetorile cîntă în zori, iar Nadir al nostru — noaptea, cînd răsare luna...

Said ieşi iute în uliţă. Cerul catifelat, albastru-închis, scînteia de stele. Parcă ar fi fost un foc de artificii. „O, Alah! Se va întîmpla oare minunea şi Amali îşi va recăpăta vederea?!" îşi spuse Said,

scoțînd un suspin. Din față venea cineva. Grădinarul se lipi de perete. Prinși în focul discuției, trecătorii nu-l văzură.

— Cu hogea nu trebuia să se poarte așa, să vezi dacă n-o să-l mănînce de viu, auzi Said.

— Da' de unde, făcu celălalt.

— Nadir se potrivește cu Amali. De ce ține hanul, boșorog bătrîn, să se însoare cu o fată care e cu o jumătate de veac mai tînără decît el? Așa spune șariatul? Hogea e prieten la toartă cu hanul și, bineînțeles, că-i ține parte.

— Am auzit că fata lui Aziz-han ar umbla după Nadir.

— Da, și încă e gata să-l ia de bărbat.

— Și Nadir și maică-sa ce zic?

— Nici nu vor să audă.

— Ce prostie!... Fata hanului i-ar scoate din nevoi și i-ar ține ca-n palmă...

— Hm!... Pentru băiatul ăsta dragostea lui Amali e mai scumpă decît comorile padișahului. Nu, Nadir e mort după fata lui Said!

— Adevărat, a trecut vremea cînd soarta oamenilor o hotărau hazrații [1].

— Da, frate, credința e credință, iar fiecare om trebuie să facă fapte bune. Bravo lui Said că i-a venit mintea la cap!

Said atîta apucase să audă. Întunericul îi înghiți pe trecători. Dar vorbele lor îi stăruiau în urechi.

Deodată în beznă sticliră niște ochi. Era o pisică. Auzind lipăitul picioarelor goale ale lui Said, se oprise în mijlocul drumului. Privea speriată în bezna din jur. Said crezu că era necuratul și încetini pasul. Șopti o rugăciune din Coran, suflă peste umărul drept, apoi și peste cel stîng. Speriată, pisica pieri într-o curte, iar grădinarul își văzu de drum mai departe.

Mergea cu capul plecat, cu mîinile la spate cufundat în gînduri. Nici nu băgase de seamă cum luna, furișîndu-se încet, se înălțase pe cer. Totul în

[1] Înalți slujitori ai clerului. (n. red. ruse.)

jur se lumină brusc. Contururile caselor, copacilor și munților căpătară o limpezime neașteptată. Iată și o grădină cu zăplazul dărîmat. Trecînd pe lîngă ea, Said se opri ; în față i se deschisese o întindere fără sfîrșit, bătută de razele lunei.

Privind în jur, își dădu seama că ajunsese la marginea Lagmanului. În preajmă se vedeau, argintii, scăldate în lumina astrului nopții, cîmpii, grădini. Lăstarele viței de vie cățărate pe ruinele gardului i se păreau mai frumoase decît florile din grădina de basm a hanului.

Said se așeză pe un bolovan. O tăcere adîncă domnea pretutindeni. „Ce frumoasă e viața!" îi răsări în minte un gînd, și o tristețe nelămurită puse stăpînire pe el. Părea că o mînă dușmănoasă îl adusese dinadins aici, ca să-și rîdă de el. Era ostenit. O moleșeală grea îi cuprinsese tot trupul. Prin fața ochilor începură a i se perinda anii de demult. La început, repede, anii dulci ai adolescenței, cînd, în nopțile cu lună, se plimba cu fata pe care o iubea — cu mama lui Amali, apoi primii ani, după ce se luaseră, tablouri din copilăria lui Amali, boala ei, și ziua cînd rămăsese orfană. Se gîndea și la copilăria lui, la satul în care se născuse și se jucase. Năpădit de aceste amintiri îndepărtate, învăluite în ceața deasă a trecutului, un cîntec drag, arăbesc, se înfiripă în el :

Așa e viața, așa e, cui
Ceasul restriștii îi va suna,
Nimeni, nici cel mai bun prieten,
Nimeni nu-l va ajuta.

Poate cine stă cu mîna în apă,
Să-l înțeleagă pe cel ce-și ține mîna în foc ?

Said stătu așa vreme îndelungată, cufundat în amintiri. Auzind un foșnet în spate, tresări. Înălțînd capul văzu la cîțiva pași de el o umbră care venea spre el. Cu ochii mari, la vedenia aceea grădinarul începu să șoptească repede o rugăciune. „Năluca" se apropia din ce în ce mai mult... Un

fior îi străbătu șira spinării. Închizînd ochii, începu să bolborosească și mai repede rugăciunea. Cînd îi deschise, o văzu înaintea lui pe Birha. Era îmbrăcată în rochia ei neagră și veche, iar în mîini avea o bocceluță. Ședea și se uita la Said zîmbind. Grădinarul scoase un oftat de ușurare.

— Ce faci aici ? îl întrebă femeia.

— Nu știu ! răspunse grădinarul, desfăcîndu-și larg mîinile și arătînd spre cer. El m-a adus încoace, așa e voia lui !

Birha tăcu.

— Departe mergi ? o întrebă Said.

— Mă duceam la fiu-meu.

— La Nadir ? tresări grădinarul. Păi, el e...

N-apucă să isprăvească. Din adîncimile stîncilor negre, dintre copaci, se ridică în văzduh plînsul potolit al flautului.

— Of doamne !... suspină Said.

Birha îi astupă gura cu palma.

— Taci ! șopti ea, să nu sperii privighetoarea ! Amali abia așteaptă să-i audă glasul.

Văzduhul se umplea din ce în ce mai mult de o melodie nostalgică, tulburătoare. Said niciodată nu auzise un cîntec atît de dureros, atît de trist. Parcă s-ar fi trezit pe altă lume. Uitase de el, de femeia ce ședea alături. Ochii i se umeziră. Deodată flautul amuți. Cineva cînta :

Nemărginită-i dragostea mea, ca cerul,
Ca marea spumegînd de adîncă,
Surîsul tău e raza luminii blînde,
Aceeași crudă soartă ne mînă, oriunde,
Tu, soarele, luna, steaua nestinsă a fericirii,
Cîntecul cel mai duios al iubirii,
Suflet al sufletului meu...

— Ce frumos cîntă ! șopti Said.

— Biulbiul [1], murmură mama, mîndră de feciorul ei.

[1] Privighetoare. (n.t.)

O, vîntule, nu o vezi prin grădină?
Dragostea mea la ureche-i şopteşte,
Spune-i Medjnun al ei cum mai suspină,
Inima grea de dor îi tînjeşte..."

Luna bătea acum şi mai tare. Scăldată în razele ei, umbra lui Nadir se desprinde limpede, înconjurată de un nimb argintiu.

— Birha... spuse cu o voce înceată Said.

— Ce-i ?

— Tu ştii de ce am venit eu aici ?

— Oi şti dacă mi-i spune...

— Mi-a luminat mintea cel de sus. M-am gîndit la copiii noştri : vreau să fie fericiţi !

Birha încremenise.

— Da, m-am gîndit la toate, urmă Said, stînjenit de tăcerea ei, la toate... Vreau să-mi mărit fata cu fecioru-tău.

Femeia se ridică. Voi să-l îmbrăţişeze, să-i sărute mîinile, picioarele, să-i spună mii de vorbe pline de duioşie. Dar se stăpîni, şi nu-şi trădă în nici un fel bucuria.

— Uite, tocmai de-aia venii aici — să-l îmbrăţişez pe fecioru-tău, adăugă Said. Vreau să-mi fie ginere. Să ne dea nepoţi. Să trăim laolaltă cu toţii. Să ne clădim o casă... Să nu ne mai adăpostim prin curţi dosnice, străine, să ajungem şi noi în rîndul lumii.

Birha porni în întîmpinarea lui Nadir, care tocmai se apropia de ei. Said se luă după ea.

— Băiatul meu drag !... exclamă el îmbrăţişîndu-l şi strîngîndu-l cu putere la piept pe Nadir.

Flăcăul se uita buimăcit cînd la maică-sa, cînd la Said, neînţelegînd nimic. Pe faţa sa rătăcea un zîmbet sfios, însă fericit.

— Băiete, multă amărăciune ţi-am mai adus — să mă ierţi, să mă ierţi !... Vă binecuvîntez. Amali de azi înainte e a ta...

Pe chipul bătrînului, Nadir citi atîta suferinţă încît inima i se strînse.

Birha se uita la ei şi plîngea.

— De ce plîngi, mamă? o întrebă în cele din urmă Nadir recăpătîndu-şi graiul. De cînd am venit la Lagman, niciodată n-am fost atît de fericit ca acum. Numai eu ştiu prin cîte am trecut. Şi apucînd mîna bătrînului, o strînse cu putere la piept. Îţi mulţumesc, tată, îţi mulţumesc şi să-ţi dea Alah viaţă îndelungată!

Zicînd acestea, se întoarse să dea fuga la logodnica sa, dar maică-sa îl opri.

— Nu, mai stai puţin!

Lăsîndu-se jos pe pămînt îl trase după ea pe Nadir.

— Băiatul mamei, începu ea după o clipă de tăcere. Te rog să te gîndeşti bine înainte de a face pasul ăsta... Tare mi-e milă de Amali. Să n-o superi, să n-o faci cumva să sufere, doar ştii că ea...

— Niciodată, mamă! Am s-o iubesc toată viaţa.

— Ce-i cu tine, femeie? se întoarse spre ea, uimit, Said.

— Prietene, cum pot eu, ca mamă, să vorbesc altfel? Însurătoarea nu-ţi aduce numai bucurii... Doar tu mi-ai spus asta aseară, nu?

— Da. Dar am cîntărit bine totul. Am încredere în Nadir şi vreau să fie fericiţi, iar fericirea lor are să ne bucure şi pe noi...

— Dacă aşa zici...

— Aşa va fi.

— Să dea Dumnezeu!... oftă Birha.

— N-ai grijă, mamă. Acum nimeni nu va mai îndrăzni să ne stea în cale.

— Of, băiatul mamei, cum mai vorbeşti şi tu! clătină din cap Birha. Cine ţi-a vîrît în cap asta?

— Prietenul meu, Nadjib-saib!

— Da, băiatul tău are dreptate. Tot învăţătorul mi-a arătat şi mie calea cea adevărată. Să ştii că a poftit-o pe Amali la el, şi ai să te duci tu cu ea...

— Acum? întrebă femeia mirată.

— Da, Nadjib-saib o aşteaptă.

Bănuind parcă ceva, Birha se uită la Nadir, şi, fără o vorbă, îi întinse bocceluţa.

— Na, mănîncă, ţi-o fi foame.

— Am să mănînc cu Amali, răspunse el grăbit să plece odată.

„Hei, copii, copii..." oftă femeia, uitîndu-se la el cu ochii înlăcrimaţi de fericire...

— Da, da, să mergem mai repede la Amali ! îl zorea şi Said. Ne aşteaptă, sărăcuţa, o fi îngrijorată...

Şi tustrei se îndreptară spre casă, spre conacul hanului.

— Parcă am mai mers o dată împreună pe drumul ăsta, spuse Said aducîndu-şi aminte de ziua în care Birha cu feciorul ei sosiseră la Lagman.

— Da, şi eu tot la asta mă gîndeam.

— E drumul fericirii ! rîse Nadir.

— Aşa să fie !

Grădinarul intră cel dintîi în conacul hanului. Nadir şovăia.

— Vino, fiule, hai ! Acum eşti ginerele meu— hanul nu va îndrăzni să te alunge.

Intrară în grădină cu toţii. Said stătu locului, chibzuind.

— Să mergem, hotărî el în cele din urmă. Vreau să culeg un buchet de flori pentru Amali, şi, întorcîndu-se, se îndreptă spre trandafirii lui favoriţi.

— Vai de mine, ce-ţi veni ? ! se sperie Birha.

— N-are nimic, femeie, ăştia-s trandafirii mei. Eu i-am crescut... Nu mi-e teamă de nimeni !

— Hanul ţine la ei mai mult decît la ochii din cap...

— N-are decît să ţină !... răspunse Said şi se apucă să rupă cu sete, fără a-i păsa de ghimpii ascuţiţi, ramurile pline de trandafiri albi şi roşii.

Grădinarul era atît de pornit, încît părea că e gata să calce în picioare şi să devasteze toată florăria. Urmărindu-l cu spaimă, Birha îi admiră, fără voie, statura înaltă, vînjoasă.

După ce rupse un buchet de flori, Said i-l întinse lui Nadir.

— Na, fiule, du-l logodnicei tale !

— Ce-ai făcut ? se uită la el îngrozită Birha. Pentru fiecare rămurică hanul are să stoarcă din tine cîte un pahar de sînge...

— Într-o zi ca asta, atît de fericită, stăpînul nu va îndrăzni să mă ocărască ! răspunse Said. Trandafirii ăştia au crescut din sudoarea mea. Să mergem, fiule.

Cu florile lipite pe piept, Nadir zbura spre Amali de parcă ar fi avut aripi. Toată lumea era a lui. Era cel mai fericit om de pe pămînt ! Intră în fugă în cocioabă şi se aruncă la picioarele iubitei sale.

— Nadir, tu eşti viaţa şi moartea mea... bîigui fata.

Bătrînul grădinar plîngea şi-i îmbrăţişa pe amîndoi.

— Fie ca dragostea voastră să ţină în veci ! Să mergem în grădină, să vă scăldaţi în lumina dumnezeiască a lunei !

— O, luna... murmură Amali cu mîhnire. Atît de argintie era...

— Ai s-o vezi curînd. Nu s-a schimbat, o încurajă Said.

— Am să ajung oare să trăiesc ziua aceea ?...

— Ai să ajungi, fetiţa mea. Curînd, foarte curînd ai s-o vezi din nou ! Nădejdea e Dumnezeul oropsiţilor.

OMUL ADEVĂRAT E MAI TARE DECÎT OŢELUL

Said şedea înaintea unui pahar cu ceai şi se uita la cei doi tineri, gîndindu-se în sinea lui : „Ce fericiţi sînt, ce mulţumiţi !"

— Tată al lui Amali, nu-i vremea s-o pornim ? îi întrerupse visarea mama lui Nadir.

— Da, femeie, e tîrziu, trebuie să ne ridicăm, își aminti grădinarul și, dînd repede la o parte ceașca cu ceaiul neterminat, îi spuse fetei sale cu voce scăzută : — Fetița mea, acum Birha și cu mine te vom însoți la casa lui Nadjib-saib, iar mîine vei pleca la Kabul.

— Știam că Nadir va izbîndi ! exclamă Amali. O, cît de mult te iubesc, tată !... Nu-mi vine să cred că am să văd iarăși. Ce bun e Alah ! Am să mă închin lui veșnic pentru Nadir...

Se ridicară cu toții. Birha o înfășură pe Amali într-un văl negru și-i șopti lui Said :

— Ia vezi, a adormit Divana ?

Said ieși în curte, apoi se întoarse, și, cu un semn, chemă femeile.

— Tu nu, fiule, îl opri el pe Nadir, care se îndreptase și el spre ieșire. Stinge lumina și stai acasă. Nu trebuie să te arăți. Stai aici și așteaptă pînă ne întoarcem.

Amali, grăbită, îl cuprinse pe Nadir de gît și-i șopti :

— Tu ești nădejdea mea, tu ești viața mea !... îl sărută repede și fugi după Birha.

Nadir stinse opaițul. Rămas singur, se așeză în fundul odăii, și își încrucișă mîinile pe genunchi. Privea grădina bătută de lumina lunei. Plopii tineri, argintii, înșirați în fața casei tremurau, cu un susur lin. În spatele lor se înălțau umbrele dese ale platanilor. Peste toate acestea se arcuia cerul catifelat al nopții sudice.

Nadir era covîrșit de atîta fericire. Nu credea că a doua zi avea să vină o mașină la fel de sclipitoare și neagră ca aceea în care umblase prin Kabul, și o va duce pe Amali în clădirea cea mare unde se află o mulțime de doctori în halate albe. Era gata să sară în picioare și să pornească la drum, ca s-o întîmpine pe Amali acolo, la Kabul, în poarta spitalului Aliabad. Se stăpîni și rămase așa, încremenit, pînă cînd bătrînii se înapoiară.

— O, ce mult ați zăbovit !... strigă el sărind în întîmpinarea lor.

— Să stai de vorbă cu un om, e ca și cum ai asculta o privighetoare. Nu te mai saturi ! spuse Said și adăugă : Alah, fă ca dimineața să-i fie luminoasă !

— Nu te teme, tată al lui Amali, totul va fi așa precum e voia soartei, căută să-l liniștească Birha.

— Da, așa e, dar am o presimțire rea... Am auzit că hogea pune ceva la cale împotriva mea... Cînd o să afle că Amali e la Kabul, are să tabere pe mine, să vezi... Apoi hanul mă amenință și el că are să mă arunce în uliță, să mă lase fără adăpost.

— Să îndrăznească ! strigă Nadir.

— Ce știi tu, omul ăsta crud e în stare de toate ! Tu ești copil, nu-l cunoști...

— Fie ce-o fi, îl întrerupse Birha. Pînă una alta, trebuie să ne culcăm. Am să te trezesc, fiule, la vreme și ai să pleci pe furiș. Și-apoi, și tu, tată al lui Amali, ar trebui să te odihnești oleacă.

Grădinarul se duse în curte să se culce. Nadir se întinse pe o cergă în cocioabă. Se sucea, se învîrtea pe o parte și pe alta, dar nu putea să dea geană de geană.

„Dacă i s-a poruncit cumva omului ăluia rău cu ochelari să scormone în ochii lui Amali ?" îl săgetă deodată un gînd. „Neamțul ăla e un mare învățat, un doctor de ochi cum rar se găsește", își aminti cuvintele sanitarului. „Ce om de știință ! E Hitler. Omul dracului. Un om ca ăsta nu trebuie lăsat nici măcar să se apropie de Amali !"

Ultimele vorbe Nadir le rostise tare. Speriată, Birha îl zgîlțîi de umăr :

— Ce-i, fiule ? Ce s-a întîmplat ? îl întrebă ea.

Nadir îi povesti despre Schneider. Femeia căzu pe gînduri. „Poate că n-ar fi trebuit s-o ducă pe Amali la Kabul ? Să-i spună și lui Said ? Nu, ce să-l mai zgîndăre ? Ei, ce să-i faci, ce ți-e scris în frunte ți-e pus !" hotărî ea.

Scurta noapte de vară trecu ca un vis. Și în zori, se auzi iar glasul înalt al muezinului. Said se sculă iute din așternut. Cînd intră în cocioabă, Birha cu fecioru-său era în picioare.

— Eu plec la Kabul, îi înștiință Nadir, aici nu mai am ce face.

— La Kabul ?

— Da, să fiu mai aproape de Amali.

Said se uită la el îndoios. Uite, din prima zi a început să împartă cu ea amărăciunea și bucuria.

— Da' din ce-ai să trăiești, acolo, fiule ? îl întrebă îngrijorată maică-sa.

— Din ce trăiesc și-aici — am să muncesc, răspunse Nadir. Numai tu de n-ai păți aici ceva...

— Ce să pățesc ? Lasă că mă descurc eu, se grăbi ea să-l potolească.

După o scurtă chibzuire, Said scoase din chimir o hîrtie albastră de douăzeci și cinci de afgani și i-o întinse băiatului.

— Uite, să ai de merinde...

Nadir își duse numaidecît mîinile la spate.

— Nu primesc ! Am să-mi cîștig singur pîinea...

— Pe un părinte trebuie să-l asculți, spuse Said și, îmbrățișîndu-l, îi strînse cu putere capul la piept. Du-te ! rosti el cu glas hotărît. Vă încredințez pe amîndoi lui Alah. Să vă ferească el, și pe tine și pe Amali, de rele !

— Mulțumesc !... răspunse Nadir și plecă.

— Stai, n-o lua prin grădină, că e primejdios.

— Mă duc prin crîngul de rodii, zîmbi șiret Nadir. Cunosc drumul ăsta. Pace vouă, dragii mei !... și zicînd acestea, o zbughi afară.

Curînd plecă și Birha. Rămas singur, Said se uita spre ungherul pustiu unde zăcuse fiică-sa. Parcă i s-ar fi rupt ceva din inimă. „Amali s-a dus. Nadir a plecat și el. Nu mai am pe nimeni..." E drept mai rămăsese Birha, dar putea ea să-i înlocuiască copila ? ! Ieși afară, îl trezi pe grăjdar, făcură împreună rugăciunea și se așezară să bea ceaiul.

Dar Said n-avea chef de nimic. Ridicîndu-se, se îndreptă spre grădină. Divana se uita după el, compătimitor : „Sărmane Said ! ...Și de ce s-o fi omorînd atît pentru Amali ? Voia lui Alah a fost s-o facă bogată — n-are decît s-o mărite cu Aziz-han. Ce, puțin lucru e să ajungi nevasta unui bogătan ca ăsta și să

trăiești în huzur ? Amali e proastă că face mofturi. Și ce-i dacă e prea bătrîn pentru ea ?"

După ce goli ceainicul mare de faianță și mîncă tot ce li se adusese de la bucătăria stăpînilor, Divana se duse să-și vadă de ale lui.

Timpul zbura pentru el ca o frunză veștedă alungată de vînt. După ce duse în grădină ultimul coș cu băligar, aruncă de pe umeri povara grea și-și trase răsuflarea. Ducînd mîna streașină la ochi, înălță capul. Soarele era la amiază. „Ar cam fi vremea să prînzesc !" se gîndi el și se îndreptă spre cocioaba lui Said. Mîncarea o aducea întotdeauna grădinarul.

Nezărindu-l pe nicăieri, Divana strigă :

— Amali, taică-tău n-a venit ?

Nu primi nici un răspuns. Grăjdarul mai strigă o dată. Iarăși tăcere.

„O fi dormind ? se întrebă el. Cum poate să doarmă atîta !"

— Amali ! strigă tare, apropiindu-se de ușa cocioabei.

Liniște !...

„Dacă i s-a întîmplat ceva !" se sperie Divana. Furișîndu-se spre cocioabă, cu răsuflarea oprită, privi înăuntru. Nimeni ! Doar lîngă perete erau așezate cu grijă păturile. „Unde o fi ? Că doar nu pleacă nicăieri ? Să se fi dus la han ?"

Se așeză lîngă prag așteptînd cu nerăbdare sosirea lui Said.

— Unde-i Amali ? îl întîmpină el pe grădinar.

— Soarele strălucește asupra ta, de ce s-o mai căutăm pe Amali. Să mîncăm fără ea. Grădinarul îi întinse lui Divana tava cu mîncare.

Liniștit în aparență, Said nu încetase o clipă să se gîndească la fiică-sa. O fi plecat, sau nu ? De tulburat ce era nu putea să mănînce nimic, nu putea să șadă locului. Se gîndi să se ducă la învățător să-și vadă fata.

— Divana, tu mănîncă, eu mă duc puțin...

„Ceaiul nu și l-a băut, de bucate nu s-a atins... Nu prea e în apele lui", își spuse grăjdarul.

— Da' unde-i Amali ? Or fi luat-o acolo ? întrebă Divana şi arătă cu capul spre harem. Aşadar, curînd-curînd avem nunta — hanul o să ne umple de daruri...

Said se uită chiorîş la el. Fără să-i spună nimic — plecă. Însoţindu-l mirat cu privirea, Divana se apucă să înfulece.

Said se grăbea spre casa învăţătorului. Pe drum se întîlni cu nişte femei, care se uitară curioase prin ţesătura rară a vălurilor la faţa lui tulburată. Aşa cum se cuvine unui adevărat musulman, Said lăsă capul în pămînt. Iată că-l ajunse din urmă o familie întreagă : bărbatul călare pe un asin, iar pe jos, în urmă, o muiere cu un prunc în braţe.

Din faţă, legănîndu-se şi hurducăind prin hîrtoape, se ivi un automobil învăluit într-un nor de praf galben. Pe botul maşinii flutura în vînt un steguleţ alb cu cornul roşu al lunei. „N-o fi maşina care a venit s-o ia pe Amali ?" se gîndi Said şi se repezi înainte. Un afganez, cu o căciulă cenuşie de astrahan, care şedea alături de şofer, îi porunci acestuia să oprească.

— Amali ! strigă Said şi se năpusti spre ferestruica deschisă.

— Tată ! răspunse fata, ridicînd vălul !

— Fetiţa mea ! murmura Said, cu o voce tremurătoare. Micuţa mea, odorul tatii. Vei scăpa oare de chinuri, te vor vindeca doctorii de acolo, de la oraş ?

— Da, tăicuţă, nici vorbă, răspunse omul cu căciula de astrahan. Doctorii te scapă acum şi de la moarte...

— Să te audă cerul, fiule !

— Bine, tăicuţă. Şi acum hai, dă-i drumul ! îi făcu el un semn şoferului. Uraţi-i fetei dumneavoastră drum bun şi însănătoşire grabnică...

Cu o smucitură, maşina porni înainte.

Said se uită în urma ei pînă se topi în colbul galben. Privea cu o tristeţe atît de sfîşietoare, de parcă şi-ar fi văzut fata pentru ultima oară. Întorcîndu-se în grădină, se apucă de lucru. Curăţă pomii, afînă

pămîntul la rădăcină, cîrni vlăstarii cei tineri. Din cînd în cînd ridica ochii la cer, măsurînd timpul după soare. Niciodată minutele nu i se păruseră atît de lungi și de apăsătoare ca acum. Ardea de nerăbdare s-o vadă pe Birha, să afle ce se mai vorbea în harem despre Amali. Și-i era frică de han — nu-i venea de loc să intre în conac.

Și iată că se lăsă seara. Birha apăru singură. Zărind-o, Said se îngrozi : femeia avea ochii plini de lacrimi și nu putea să rostească un cuvînt. În cele din urmă, spuse cu mare greutate :

— M-a alungat hanul... Mi-a poruncit să plec din casa lui. Hogea Başir a venit la el să-l vadă și s-au răzbunat pe mine, da, s-au răzbunat pe mine că Amali nu vrea să se mărite cu hanul.

„Alah, ajută-mă ! Învață-mă, ce să fac ?" se ruga în sinea lui Said.

— N-ai să pleci nicăieri — rămîi aici peste noapte ! rosti el de data asta cu un glas hotărît. N-are decît să vină la mine hanul. Am să stau de vorbă cu el ! Tu urcă-te pe acoperiș și culcă-te.

Femeia șovăi un timp, dar pînă la urmă îl ascultă pe Said, care se culcă lîngă ușa cocioabei.

Birha ședea culcată pe acoperiș și aștepta din clipă în clipă să apară o slugă și să spună : hanul ți-a poruncit, Said, s-o alungi din casa ta pe femeia aceea. Se va încinge o ceartă și cine știe ce-o să iasă pînă la urmă ! Said, pare el domol, supus, dar e iute din fire ca focul. Cînd se aprinde nu-l mai poți stinge.

Din fericire, noaptea trecu în liniște. În zori, Said o pregăti pe Birha de drum.

— Du-te la învățător acasă și povestește-i. Viu și eu puțin mai tîrziu.

Și Birha plecă pentru totdeauna din casa lui Azizhan.

Dimineața, Said îl rugă pe grăjdar să ducă în harem buchetul de flori, cum era rînduiala. Nu vroia să mai calce pe-acolo. Divana se arătă măgulit că i se încredințează o cinste atît de mare, dar se temea de han. El nu păsise niciodată pragul haremului.

Grăjdarul nu era un om fricos. Şi totuşi simţea cum îl trec fiorii.

— Hai, hai, îl certă Said, văzîndu-l cum se codeşte. La fricoşi nici babele nu se uită.

Luîndu-şi inima în dinţi, grăjdarul apucă tava cu flori, dar deodată înlemni. Pe alee venea grăbit spre ei hanul. Aproape că alerga, de parcă s-ar fi temut să nu întîrzie la o întîlnire. Cu cît distanţa dintre Said şi Aziz-han se micşora, cu atît i se vedea mai desluşit chipul mînios.

Grăjdarul începu să dîrdîie. Cunoştea bine accesele de furie ale hanului : în astfel de clipe era în stare să te ucidă cu mîna lui.

Apropiindu-se de Said, hanul smulse din mers trandafirii de pe tavă. Ghimpii ascuţiţi îi intrară adînc, pînă la sînge, în palmă, dar nu mai simţea nici o durere şi astfel, cu buchetul în mînă, începu să-l lovească pe grădinar în faţă.

— Ticălosule, netrebnicule ! ar trebui să te omor ca pe o javră, urla hanul, scos din minţi. Cum ai îndrăznit să i-o dai derbedeului ăluia pe Amali ? Ai trimis-o la Kabul să mă faci de rîsul lumii ? Ţi-ai vîndut sufletul diavolului, calci voia celui de sus ! Am s-o aduc chiar azi aici, în Lagman pe fiică-ta şi am s-o iau de nevastă. Deodată se chirci tot, se făcu alb la faţă ca varul şi prinzîndu-se cu mîna de piept, strigă răguşit : Afară, cîine, afară din casa mea !... Să nu mai pui piciorul pe-aici ! Şi azvîrlind buchetul de trandafiri cît colo, plecă şontîc-şontîc îndoit de şale, spre conac.

Said avea toată faţa zgîriată de ghimpii trandafirilor, iar barba căruntă i se înroşise de sînge. Îşi acoperi faţa cu mîinile şi, după ce stătu cîteva clipe nemişcat, îşi luă palmele şi le privi. Picături proaspete de sînge străluceau pe ele ca nişte petale roşii. Said se uită la Divana. Grăjdarul, năuc, buimac, era galben ca ceara. Bătrînul îşi întoarse privirea spre stăpînu-său, care se îndepărta, şi înălţîndu-şi ochii spre cerul de peruzea, rosti :

— O tu, căruia m-am închinat ani de-a rîndul, niciodată nu mi-am pierdut credinţa în bunătatea

ta !... Eram robul tău, şi-ţi ceream milă şi apărare împotriva oamenilor răi, fără suflet. Credeam în tine, ca nimeni altul... şi acum la picioarele mele nu văd decît o prăpastie ! Zadarnice au fost rugile mele ! Nu ţi-a fost milă de mine, tu îi ocroteşti numai pe cei avuţi... Acum mă întorc din calea ta. N-am să mai vărs pentru tine nici o lacrimă. De azi înainte îl urăsc pe hanul tău şi scuip pe predicile hogii... Tu, numai tu ai spart pocalul credinţei mele...

Said întoarse capul spre grădjar. Divana tremura ca varga, privindu-l. I se părea că din clipă în clipă are să cadă un trăsnet din cer, să-l facă cenuşă pe grădinar.

Deodată auziră un geamăt. Apucîndu-se cu mîinile de piept, hanul se clătină şi căzu la pămînt.

— Dă fuga ! fugi la stăpînu-tău ! strigă Said mînios ! Ajută-l să ajungă pînă acasă, altfel moare acolo şi-or să spună că noi l-am ucis...

Plin de groază, Divana alergă să-l ridice pe han. Fugea fără să se oprească, întorcînd doar din cînd în cînd capul speriat, să vadă mai trăieşte grădinarul ? Dar uite că Alah nu-l trăsnise. În jur domnea o pace adîncă. Pe cerul curat, senin, strălucea un soare mîngîietor. Said nu se mişcase din loc. Şedea ca împietrit.

Dar nu mai era Said de odinioară, cel ce îndura fără a crîcni toate jignirile, care desfăcea larg mîinile, în semn de neputinţă, zicînd : „Rabdă, Said, Alah vede totul". Era acum ca un vultur scăpat din cuşcă, un vultur, care, înainte de a-şi lua zborul trage adînc aer în piept, se îndreaptă mîndru de spate şi, deschizîndu-şi larg aripile, porneşte săgeată spre albastrul fără de fund al cerului...

Bătrînul îşi legă faţa cu batista, să oprească sîngele care îi şiroia pe obraz. Şi, nevrînd să mai rămînă o clipă în casa lui Aziz-han, ieşi în uliţă.

În faţa lui venea un cortegiu de îngropăciune. Oamenii, aşa cum se cade în asemenea împrejurări, se grăbeau să înapoieze cît mai repede pămîntului trupul neînsufleţit. Said, se grăbi să iasă înaintea

coșciugului și, după cum cer obiceiurile musulmanilor, să înlocuiască pe unul dintre cei ce purtau pe umeri mortul. Cu toată greutatea coșciugului, bătrînul grădinar alerga deopotrivă cu ceilalți, să dea țărînii mai iute ce i se cuvenea. „Și eu am să mă duc, se gîndea el, toți ne întoarcem în pămînt.

Hogea aștepta mortul la moschee.

Văzîndu-l pe Said, îl străpunse cu o privire plină de ură.

— Ei tu ! începu el să urle. Tu care ai părăsit calea lui Alah, care ți-ai vîndut sufletul diavolului — să ieși din casa domnului. Dă-te la o parte, nu pîngări somnul celui culcat în veci. Sufletul lui se îndreaptă spre judecata celui de sus — lasă-l să meargă pe calea urmată de cei credincioși, pe calea cea curată și fără stricăciune. Pe tine te așteaptă pedeapsa lui Alah ! Nu-ți ascunde chipul nerușinat — pe noi n-ai să ne amăgești. Are să te pedepsească cel de sus că l-ai înșelat pe prea cinstitul nostru stăpîn, pe cel care ți-a dat pîine și adăpost. Eu te blestem și te alung din acest sfînt locaș ! Să piei din ochii mei, Satană !

Uneori o vorbă te poate răni mai rău decît o lovitură de sabie. Așa era și cu Said. Ocara hogii îl dusese atît de tare, de parcă mii de săgeți i s-ar fi înfipt în piept. Dar grădinarul înfruntă și această lovitură. „Nu, n-am să dau înapoi un pas din fața acestui cîine, se gîndea el. Am să plec de aici fără o vorbă, fără să mă bat, măcar că i s-ar cuveni o chelfăneală în lege".

Tăcut, grădinarul își smulse de pe față batista leoarcă de sînge și, privindu-l țintă pe hoge, rosti cu glas tare :

— Uită-te aici... Să vadă toată lumea... Și se întoarse cu fața la mulțime. Oamenii se dădură înapoi de groază. Barba lui Said era roșie de sînge. N-am de ce să-mi ascund chipul în fața nimănui, urmă Said. Mi l-a însîngerat un om crud și fără rușine ca tine. Și asta numai fiindcă fata mea n-a vrut să-și vîndă

cinstea ei de fecioară pentru bogăția lui ! Și tu mai îndrăznești să mă blestemi în fața oamenilor ! Ce fel de slugă a lui Alah ești tu ? Ești un mincinos — vorbele tale n-au nici un dram de adevăr !...

Unul dintre miurizi se repezi spre Said, dar hogea îl opri. Ce-ar fi cîștigat dacă l-ar fi lovit pe amăritul, pe smintitul acesta ? Oamenii ar fi sărit oricum să-l apere.

— Nu vă atingeți de el ! strigă hogea.

— Nu eu, ci tu ți-ai vîndut sufletul diavolului ! strigă Said. Și nu rugăciunile tale au să-mi vindece fata și nici blestemul tău n-are s-o nimicească. Te fac de rîs în fața lumii. Ești un om viclean și un mincinos !

Și, răsucindu-se pe călcîie, ieși în goană din moschee.

Înăbușindu-și ura față de păgînul acela care hulise numele domnului și căznindu-se să se stăpînească, hogea se uita în urma grădinarului clătinînd trist din cap.

— Țineți minte, oameni buni, se adresă el ciracilor săi. Nu e păcat mai mare decît să lovești un nebun !... Nebunul, și fără să-l bați, e greu pedepsit : i-a luat Alah mintea. Țineți minte : pedeapsa lui Dumnezeu e arzătoare, ca focul iadului, nevăzută întocmai celui pierit în valuri, nemărginită ca pămîntul... Las' să-l pedepsească cel de sus, eu îl iert, fiindcă Alah e bun cu mine. A dat înlături mîna nebunului, ridicată asupră-mi. Amin !

Miurizii îl înconjurară îndată cu toții, căzîndu-i în genunchi și sărutîndu-i mîinile, picioarele, poalele anteriului.

— Ce sfînt sînteți, cel mai sfînt dintre toți sfinții...

— Și ce bun — bun ca profetul ! strigau ei, care mai de care.

Covîrșit de atîtea temenele, hogea ședea nemișcat, cu ochii la cer. Sufletul i se umpluse de o bucurie fără margini. Niciodată miurizii nu-l lăudaseră cu atîta înflăcărare.

Isprăvind slujba, hogea se întoarse acasă cătrănit. În faţă tot mai vedea chipul însîngerat al lui Said, iar în urechi îi răsunau şi acum vorbele lui înfricoşătoare.

Ca să-i treacă supărarea deschise cartea lui Hafiz [1] aşa cum fac afganezii şi iranienii, să găsească acolo sfatul de care avea atîta trebuinţă. Dar ghicitul nu-i aduse nici un rezultat. Se hotărî să găsească el singur, cu mintea lui, o dezlegare. Răzvrătirea lui Said era o pildă rea pentru sărăcimea satului.

Plimbîndu-se pe covorul moale, hogea ajunse la convingerea că purtarea îndrăzneaţă a lui Said era rodul prieteniei lui cu învăţătorul Nadjib. „Ce nevoie avem de şcoala asta modernă? De ce cheltuieşte guvernul atîţia bani pentru întreţinerea acestor viespare? se revolta el. Doar oamenii trăiau şi înainte fără nici un fel de şcoli!"

După multă chibzuinţă, hogea ajunse la încheierea că, pentru dezlegarea tuturor acestor probleme, se cuvenea să se adreseze prealuminatului Sfat al ulemilor [2] din Kabul. Iar pînă atunci trebuia s-o aducă pe Amali înapoi la Lagman, cu orice preţ.

„Căscăunul, îl dojenea el pe Aziz-han, să se lase el dus de nas de haimanaua aia de Nadir! Şi ce-o fi găsit la el toanta de Ghiulşan? Toţi ăştia care-şi caută perechea prin dragoste sînt nişte zănatici. Dragostea e o aiureală de nebuni. Alah a zămislit oamenii şi animalele şi le-a împărţit în două, partea bărbătească şi partea femeiască şi amîndorura le e dat să se caute una pe alta. Atunci de ce poeţii fac atîta tărăboi în jurul acestui lucru atît de firesc, de ce plăsmuiesc stihuri şi proslăvesc într-una iubi-

[1] Hafiz — vestit poet persan. S-a născut la începutul veacului al XIV-lea. „Gazelele lui Hafiz" — un fel de carte de ghicit. (n.r).

[2] Teologi musulmani. (n. r. ruse).

rea? Ei nu fac altceva decît să tulbure sufletele bunilor credincioşi".

Meditînd astfel, hogea nu simţi cînd intrase nevastă-sa.

— Au venit de la Aziz-han şi întreabă de dumneata, îl înştiinţă ea cu blîndeţe.

— Spune-le că vin acuşi, îi răspunse el scurt, morocănos.

Boala îl doborîse la pat pe Aziz-han. Nu mai putea să-şi mişte nici mîna, nici piciorul. Îl mutaseră pe verandă, unde era mai multă lumină, aer şi răcoare.

Doctorul Gulam se temea ca hanul să n-aibă un infarct. Fuseseră chemaţi pentru un consult cîţiva medici mari din Kabul. Gulam şedea încontinuu de veghe lîngă patul bolnavului. Tot acolo se afla şi Ghiulşan. Şedea la picioarele tatălui său şi nu-şi mai lua ochii de la el.

— O, Amali, făţarnico, şopteau buzele uscate ale hanului, cu mîinile mele ţi-aş pune pe foc inima!

O albină, ce intrase pe neaşteptate în odaie, se roti zumzăind deasupra patului în care zăcea bolnavul şi se aşeză pe marginea chiselii unde strălucea, galben ca chihlimbarul, un şerbet de lămîie. După ce se sătură mîncînd, la dulce, zbură înapoi, afară. „Ce rău îmi pare că nu sînt şi eu o albină! se gîndea Ghiulşan urmărind-o. Aş zbura pînă la spitalul Aliabad din Kabul, la Amali şi aş înţepa-o uite aşa drept în ochii ei orbi, să n-o mai poată lecui nici un doctor.

La uşă se auzi o tuse. Era hogea.

— Iia-Alah! rosti el, anunţîndu-şi astfel sosirea.

Ghiulşan îşi trase repede peste cap vălul, se ridică în picioare şi-l pofti pe musafir să se aşeze la căpătîiul bolnavului.

Mormăind ceva pe sub nas, hogea se lăsă jos pe covor, alături de patul bolnavului.

Cu ochii plini de tristeţe, hanul se uita la musafir. „Uite, frate, zac şi iar zac", parcă spunea privirea lui.

— Tabib a fost? întrebă hogea, încet, întorcîndu-se spe Ghiulşan.

— Da, saib, e şi acum aici.

— Cine, Gulam ?
— Da, saib.
— Şi unde-i ?
— Ia masa în sufragerie.
Başir încruntă din sprîncene.
— Ar trebui chemaţi doctorii din Kabul.
— Îi aşteptăm, saib...
— Cine i-a chemat ?
— Doctorul Gulam, saib.
— Adevărat ? întrebă hogea mirat.
— Da, saib. Uite-l şi pe dumnealui...
Făcîndu-se că nu observase salutul noului venit, hogea se întoarse spre Aziz-han.
— De vină, prietene, e numai inima dumitale, bunătatea cu care te-ai purtat faţă de fetişcana asta obraznică. Trebuia să te porţi cu ea după cum merită...
Aziz-han nu răspunse. Îşi plecă doar genele în jos.
„Se duce... se gîndi în sinea lui Gulam. Ce-i mai pasă lui de însurătoare!" Însă cu voce tare rosti :
— Omul, saib, nu e o vită, trebuie să ţii seamă de el...
Hogea sări în sus.
— Cum adică, amărîta aia să-i întoarcă stăpînului nostru spatele ? exclamă el sfredelindu-l pe doctor cu o privire cruntă. Ba ar fi trebuit să-i sărute tălpile că i-a făcut o cinste atît de mare. Şi acum, ce caută proasta la Kabul ? Ce-o să găsească acolo? Vederea? Fleacuri !... N-o să apuce ea fericirea asta. Noi nu admitem nici un amestec în treburile celui de sus ! Nu admitem !...
Cu un gest al mîinii, Gulam îl opri.
— Să nu tulburăm bolnavul, sfinţia ta... Mai bine am ieşi de aici şi am sta de vorbă în salon.
— Nu, nu ! tresări hanul... Rămîneţi aici... Netrebnica, ah ! gemu el, m-a făcut de rîs în tot satul... şi la Kabul, cred. N-am să am linişte pînă nu voi spăla pata asta de pe numele meu.

„Cu sînge s-o speli!" adăugă hain, în sinea lui, hogea.

„Să-i dăm să bea venin de șarpe — asta i-ar trebui!... se gîndi Ghiulșan. Nu mai departe decît ieri, din pricina ei, tata era gata să dea foc la toată casa".

Hanul parcă îi ghici gîndurile.

— Lumina ochilor mei, îi spuse el privind-o vinovat, du-te și spune-le să ne aducă ceaiul...

— Bine, tată.

Ghiulșan ieși. În verandă se lăsase liniștea. Hanul se perpelea ca pe un rug. „Fata unui pîrlit de grădinar să nu vrea să se mărite cu mine — cu Aziz-han! Ce rușine!... De bună seamă că toată lumea rîde acum de mine." Gîndurile acestea îi strînseră inima ca-ntr-un clește. Icnind o dată, se apucă iar cu mîna de piept.

— Han-saib, nu vă mai frămîntați. Dați-o uitării pe fata aceea — ăsta e cel mai bun leac, zise Gulam și-i aruncă hogii o privire ucigătoare.

Dar hogea nu prinse privirea aceasta. Era cu mintea în altă parte. Se gîndea cum să lovească în Nadir și în prietenii lui, folosindu-se de puterea hanului.

— Doctore, se întoarse el către Gulam, vei primi două mii de afgani bacșiș, dacă Amali va fi trimisă acasă fără a fi operată.

— Cinci mii! strigă Aziz-han. Cinci!...

Gulam se uită uluit la hoge.

— Dar cum se poate una ca asta, protestă el, clocotind de revoltă.

— De ce nu? Cu aur, în Iran, poți să zbori din postul lui și un ministru — darmite...

— Un afganez cinstit nu se vinde, saib! răspunse demn Gulam.

— Dar cinstea islamului poate fi călcată în picioare? îi sări deodată hogii țandăra. Jur pe numele celor doisprezece imami că l-aș pune pe foc cu mîinile mele pe cel ce-ar îndrăzni să nesocotească legea lui Alah!...

— Tare mi-e teamă că n-are să fie nevoie să vă mai osteniți...

— Credeți ?

— Sînt convins.

— Am să mă adresez Sfatului ulemilor.

— Ei și ? Sînteți liber să faceți orice, dar...

— Nici un „dar" ! Toată lumea va osîndi urzelile voastre...

— Ce urzeli, împotriva cui ?

— Împotriva legilor islamului... Împotriva lui Alah !

Doctorul Gulam nu-și putu stăpîni un zîmbet.

— Așa ? Nu știam că aici la Lagman Dumnezeul pămîntesc e sfinția voastră...

Ghiulșan apăru pe terasă, însoțită de o slujnică cu o tavă plină de bunătăți. După ce tava fu așezată pe covor, Ghiulșan, cu un semn, îi dădu drumul slujnicii și se apucă să servească musafirii. Abia pusese în fața hogii paharul cu ceai, cînd auzi vocea ridicată a maică-si.

Ghiulșan ieși și după un minut se întoarse înapoi.

— Gulam-saib, au sosit medicii din Kabul !...

Doctorul Gulam se grăbi să le iasă în întîmpinare.

Aziz-han se ridică în capul oaselor, sprijinindu-se în cot.

— Discutați cu cine vreți și primiți orice condiții, zise el, uitîndu-se la hogea Basir cu ochii arzînd de ură, numai Amali să nu... știi ?... prin orice mijloace... N-am să cruț banii. Cu vorbe nu faci nimic, aici trebuie să treci la faptă.

— Și eu mă gîndesc la fel, prietene... Dreptcredincioșii sînt în stare să-și verse și sîngele pentru slava islamului.

Auzind voci de bărbați în salon, tăcură amîndoi.

— Profesor Fahrulla ! îl prezentă Gulam, arătînd printr-un gest spre un bărbat onorabil, cu barbă cărunță.

Aziz-han își salută oaspetele cu o ușoară înclinare a capului.

— Doctorul Kazîmi !

Bolnavul își întoarse privirea asupra celui de-al doilea medic în vîrstă de vreo treizeci de ani, înalt, simpatic, cu ochii negri, pătrunzători.

Hogea Başir şedea neclintit.

Fahrulla ghici că el trebuia să fie hogea cel rău despre care îi vorbise Nadir. „De bună seamă a venit să-l bată la cap pe han, să-l vindece cu rugăciunile lui", se gîndi el cu ostilitate şi, făcîndu-se că nu-l vede, se apropie de bolnav.

Doctorul Gulam îi făcu istoricul bolii lui Aziz-han şi îi arătă măsurile pe care le luase.

Ascultîndu-şi colegul, Fahrulla se uita la faţa palidă ca de mort a hanului, la ochii lui însetaţi de viaţă.

După ce termină cu examinarea bolnavului, oftă din greu şi se întoarse spre Kazîmi.

— Infarct, şi încă într-o formă gravă... Ai făcut bine că i-ai prescris să stea în pat nemişcat. Şi, ridicîndu-se, întrebă: Unde aş putea să mă spăl pe mîini?

— Numaidecît, saib, răspunse Gulam şi ieşi în salon.

Se întoarse curînd însoţit de Ghiulşan. Nu peste mult apăru altă slujnică cu un lighenaş aurit, cu marginile late şi joase şi cu un urcior de apă caldă. Prosopul şi săpunul îl adusese însăşi fata hanului.

Ghiulşan se apropie de Fahrulla şi-i întinse săpunul. Slujnica puse în faţa medicului lighenaşul şi aplecă urciorul.

— Trebuie să ai grijă de tata, fetiţo, spuse Fahrulla, primind săpunul din mîna lui Ghiulşan. Are nevoie de repaus absolut şi linişte. N-are voie să se întoarcă, trebuie să stea numai pe spate. Hrană — cît se poate de uşoară.

— Şi rugăciunea? Cum rămîne cu rugăciunea? exclamă hogea.

— Lasă că ai să te rogi dumneata, răspunse profesorul.

Hogea se făcu vînăt la faţă. Văzînd asta, doctorul adăugă zîmbind:

— Ia seama, sfinţia ta, dacă hanul va urma sfatul dumitale, atunci o să ajungă direct pe lumea ailaltă.

Hogea ridică mîinile în semn de protest.

— Nu, nu... Han-saib trebuie să mai trăiască. Mai are atîtea dorinţe de împlinit !

— Ce-i drept, e drept. Înainte de a ne veni sfîrşitul cu toţii dorim să luăm din viaţă tot ce se poate lua... Dar vă repet : Aziz-han are nevoie de o linişte sufletească absolută...

Slujnica aşează lighenaşul lîngă Kazîmi. Acesta îşi spălă şi el mîinile şi, înapoindu-i lui Ghiulşan prosopul, o privi ţintă în ochii ei negri scînteietori.

Prinzînd această privire, Ghiulşan gîndi : „Are dreptate hogea, trebuie să mă folosesc de cunoştinţa asta şi să-i spulber lui Amali orice speranţă".

— Doctor-saib, aveţi cabinet acasă sau lucraţi la spital ? i se adresă pe neaşteptate hogea profesorului.

Fahrulla zîmbi, şi în sinea lui îşi spuse : „ăsta, nu vede nici o deosebire între doctori şi negustori."

— Lucrez la spitalul Aliabad, răspunse el.

Pe hogea Başir parcă îl trecu un curent electric. Hanul tresărise şi el.

— Va să zică la dumneavoastră e fata grădinarului Said, nu ?

— Fata grădinarului Said ? Nu-mi amintesc, minţi el, precaut.

Hogea se uită la doctorul Gulam, apoi la Aziz-han.

— Înseamnă că am fost înşelaţi, şi fata a fost dusă Dumnezeu ştie unde ? Doar e lipsită de vedere, e oarbă de tot... Dacă o răpeşte cineva ?...

Observînd că discuţia asta îl tulbură pe bolnav Fahrulla propuse :

— Să mergem în salon... Pacientul nu trebuie să aibă emoţii. Se sculă în picioare, obligîndu-l astfel pe hoge să se ridice şi el.

Cum intrară în salon, hogea Başir, dînd din mîini ca un apucat, începu să le înşire iluştrilor medici din Kabul necazurile sale.

— Saib, vorbea el, adresîndu-se cel mai des profesorului, sînteţi un om din generaţia noastră, şi trebuie să fiţi mai înţelept decît tineretul învăţat de astăzi, trebuie să înţelegeţi neliniştile mele, cu mult mai adînc decît cei ce pun grija pentru săraci mai presus decît binele lor personal. Să-l luăm de pildă

pe învățătorul nostru Nadjib... I-a ajutat lui Said să-și trimită fata la Kabul și caută să încredințeze lumea că ea se află acolo, la spitalul Aliabad... Să presupunem că e adevărat și că acolo, cu ajutorul lui Alah, se va săvîrși o minune, că doctorii îi vor reda vederea. Se opri și, răsuflînd repede, continuă : Și ce-o să fie dacă o să vadă ? Are să mănînce mai bine ? Are să recapete cumva averea pe care a pierdut-o, respingîndu-l pe luminatul nostru stăpîn ? Sau se va sătura mîncîndu-l din ochi pe Nadir al ei ? Ca să trăiești trebuie să ai bani ! Și tat-său ce are ? Praful de pe tobă...

Fahrulla și Kozîmi schimbară între ei un surîs.

— Vă rog să poftiți la masă ! îi invită Ghiulșan, deschizînd larg ușa. Ascunzîndu-și sub văl partea de jos a feței, adăugă : Hanul vă roagă să-i faceți cinstea de a lua masa la noi !

— Și nouă întîmplarea asta nu ne convine, continuă hogea, fără să ia în seamă invitația fetei. Dacă i se va reda vederea lui Amali, aceasta va zdruncina legile islamului, credința oamenilor în Alah ! Tot satul e speriat, și-a pierdut liniștea. Parcă s-ar fi întors lumea pe dos. Oamenii nu se mai tem nici de mînia lui Alah, nici de securea călăului.

— Înseamnă că au început să prindă mai mult curaj, nu ? Asta nu e chiar atît de rău ! observă Fahrulla zîmbind și, cuprinzîndu-l pe Hogea pe după umeri, adăugă : Sfinția-ta, la Kabul ne așteaptă o groază de treburi... Să lăsăm discuția asta pe altă dată. Iar acum — să ne luăm rămas bun de la gazdă.

Cînd să treacă pragul terasei, medicii rămaseră înmărmuriți. Mijlocul covorului era acoperit cu o față de masă împodobită cu desene strălucitoare. Pe ea erau așezate platouri uriașe cu pilaf din orez „special", pui fripți și fel de fel de marinate, un vas cu iaurt și nelipsita ceapă verde, precum și o sumedenie de condimente.

Fahrulla se uită la ceas și-i aruncă o privire întrebătoare doctorului Kazîmi ; drept răspuns, acesta ridică din umeri.

— Domnilor, doar sînteţi afganezi ! exclamă Aziz-han. Dacă refuzaţi pîinea gazdei, înseamnă că... Nu mă faceţi să devin duşmanul dumneavoastră.

— Ce să-i faci, se întoarse Fahrulla spre colegul său, să gustăm şi noi din pilaful ăsta grozav ! Bismillah !

Se aşezară cu toţii la masă. Hogea tăbărî iar pe profesor.

— Credinţa în Al'ah e temelia vieţii şi noi, preoţii, sîntem străjerii lui. Fără noi, temelia aceasta s-ar dărîma repede, spuse el.

— Şi aţi rămîne fără ocupaţie... glumi Fahrulla.

— Chiar aşa, încuviinţă hogea, nesesizînd ironia.

Kazîmi izbucni în rîs. Başir îi aruncă o privire mustrătoare şi repetă :

— Dacă fiica grădinarului îşi va redobîndi vederea, temelia aceasta va fi serios zdruncinată.

— Şi dumneata ce pierzi ?

— Totul ! Respectul miurizilor, veniturile casei domnului... Nu-nu, asta e cu neputinţă ! Trebuie să renunţaţi la această operaţie !

— Asta-i tot ?

— Da. Alah mi-e martor. Sper, şi se întoarse spre Aziz-han, sper că luminatul nostru stăpîn are să-l răsplătească pe chirurgul care va refuza să se amestece în treburile celui de sus.

— Cum, pînă acolo mergeţi ?

— Da, da — oferim cinci mii de afgani, adăugă în pripă Aziz-han.

— Bine. Am să-i transmit rugămintea dumneavoastră domnului Davud, răspunse pe un ton glacial Fahrulla şi ceru apă ca să se spele pe mîini.

Hogea, doctorul Gulam şi Ghiulşan ieşiră să-i petreacă pe musafiri. După obiceiul ţării, fata hanului mergea la doi-trei paşi în urma bărbaţilor.

Deschizînd portiera maşinii Kazîmi văzu înăuntru un uriaş buchet de trandafiri, ce răspîndea o mireasmă îmbătătoare.

— Din partea mea, pentru Amali, spuse Ghiulşan repede.

— Pentru Amali ? Din partea dumitale ? se miră doctorul.

— Da, sîntem prietene...

Fahrulla îi aruncă o privire scrutătoare. „Nu-i decît o fetişcană, dar e vicleană ca o vulpe bătrînă", se gîndi el.

Şoferul dădu drumul la motor.

— Călătorie bună, le strigă celor doi doctori hogea Başir.

— Rămîneţi cu bine ! răspunse Fahrulla aşezîndu-se lîngă şofer.

Kazîmi se sui şi el în maşină şi luă în mînă buchetul.

— Aşa, care va să zică, din partea dumitale pentru Amali, da ?...

— Nu — e pentru dumneavoastră, şopti ea, aplecîndu-se. Ei am să-i aduc altul, personal...

— Aveţi de gînd să veniţi la Kabul s-o vedeţi ?

— Sper cu ajutorul dumneavoastră...

Kazîmi îşi ridică sprîncenele mirat.

Mama lui Ghiulşan veni în grabă şi, gîfîind, îi întinse lui Gulam un plic.

— Pentru vizită, saib.

Gulam luă plicul şi-l înmînă profesorului.

— Vă rog, domnilor, să aveţi grijă de stăpînul nostru, rosti sfioasă, fără să ridice capul, soţia hanului.

— Fiţi fără grijă, doamnă, soarta pacientului e în mîini bune ! răspunse Fahrulla, arătînd spre Gulam. Dumnealui îi va da tot ajutorul...

Maşina porni. Kazîmi se întoarse şi începu să agite mîna în care ţinea buchetul de trandafiri.

„Ai şi început să te învîrteşti pe lîngă capcana mea ! se gîndea Ghiulşan, bucuroasă. Ai să cazi în ea şi prin tine am să mă răzbun pe duşmanii mei !"

— Ţie ţi-au dat să mănînci, Ahmed ? întrebă Fahrulla, adresîndu-se şoferului.

— Da, saib, chiar fiica hanului mi-a adus mîncare.

— Ia te uită, ce cinste !

— Da, saib... S-a interesat foarte mult de spitalul nostru, m-a întrebat cine-i medicul-şef, ce funcţie aveţi acolo dumneavoastră, şi dacă mă va găsi la spital.

Fahrulla se întoarse cu faţa spre doctorul Kazîmi, se uită la el şi-l întrebă :

— Îţi dai seama, prietene, cîte se mai petrec pe lumea asta ?

— Nu prea...

— Păcat. Ar trebui...

— Dar ce s-a întîmplat ?

— În locul dumitale, doctorul Schneider s-ar pricopsi aici...

— Nu cred...

— Nu-l cunoşti pe Schneider ! E un afacerist cum n-am mai pomenit.

— Fiecare vrea să trăiască, saib.

— Da, însă semănînd în jur răul...

Doctorul Kazîmi preferă să tacă. „Dar cum se poate altfel ? medita el. În cei zece ani pe care i-am trăit la New York, m-am convins că un om care nu face afaceri, e condamnat să piară. Avea dreptate hogea : la ce-i trebuie fetei ăşteia vederea, dacă Aziz-han îi poate asigura viaţa, luînd-o de nevastă ? Şi băiatului ăluia, care n-are nici după ce bea apă, ce i-a venit să se însoare ? Cu ce are s-o întreţină — şi mai ales că-i oarbă ? N-ar fi mai nimerit să-i transmit profesorului Schneider propunerea lui Aziz-han ? Poate că aş face chiar un bine : hanul o s-o ia de nevastă pe amărîta aia de fată, şi toată tevatura de-aici s-ar potoli. Şi-apoi şi spitalul ar scăpa de-o bătaie de cap şi de cheltuieli inutile".

— Ei, dragul meu, ce părere ai despre aiurelile lui hogea Başir ? În America, de bună seamă, n-ai întîlnit asemenea indivizi ?

Kazîmi nu răspunse numaidecît.

— Americanii au şi ei obiceiurile şi viciile lor... rosti el în doi peri, şi-şi ascunse faţa în buchetul cu trandafiri.

Fahrulla și Kazîmi ajunseră tîrziu la spital. Doctorul Davud făcea vizita prin saloane. Îl însoțeau colegii lui de la ambasadele străine: Miss Melbi — de la Ambasada americană, doctorul Williams de la cea britanică, doctorul Skripkin din Uniunea Sovietică și Farhad Sami de la Ambasada turcă.

Davud socotea contactul între medici ca ceva foarte folositor și adesea îi invita la spital pe colegii săi din străinătate.

— Medicii trebuie să-și împărtășească experiența lor, le spunea el elevilor lui. Închiderea în sine, înstrăinarea de confrații tăi nu poate aduce decît rău medicinei!

Fahrulla și Kazîmi îl găsiră pe medicul-șef într-un salon lîngă patul lui Amali. Profesorul Schneider dădea explicații.

Miss Melbi o admira pe fiica grădinarului.

— Și cine a avut bunătatea să se îngrijească de ea? îl întrerupse doctorița americană pe Schneider.

— Onoratul nostru profesor! răspunse Schneider zîmbind și uitîndu-se la Davud.

— Felicitările mele, domnule Davud! exclamă miss Melbi și-i întinse mîna. Spiritul dumneavoastră umanitar mă încîntă...

— Dar cum se poate altfel, miss Melbi? replică Davud, cu modestie.

— Pentru o astfel de operație proprietarii unei clinici din S.U.A. ar fi cerut o sumă fabuloasă. Am văzut prețul curent al trustului care furnizează cornee... mii de dolari!

— Probabil că trusturile acestea au la dispoziția lor o mulțime de baze, nu?

— Ce vorbești, domnule Skripkin, ce baze? se miră miss Melbi. Nu sînt în America destui nevoiași gata să-și vîndă ochii lor sănătoși?! Dacă ai bani — a ta e lumea. Dacă nu, n-ai decît să-ți vinzi ochii, celor care n-au ce face cu banii... Și înălțînd din umeri, doctorița americană i se adresă lui Schneider:

— Vă invidiez, domnule Schneider! Nu m-aș da înlături de la o operație ca asta.

— Eu însă nu pot suferi filantropia, murmură Schneider uitîndu-se la femeia aceasta pe care o adora.

— Aţi examinat pacienta, domnule Schneider? întrebă din curiozitate doctorul Williams. Am impresia că e un caz dificil.

— Nu ştiu nimic precis. Analiza va decide... răspunse Schneider, ieşind din salon împreună cu oaspeţii.

— Şi acum, domnule Fahrulla, să mergem la dumneavoastră, spuse medicul-şef.

— La dispoziţia dumneavoastră, saib!

— Mai aveţi nevoie de mine? întrebă Schneider.

— Mulţumesc, sînteţi liber, răspunse Davud.

— Domnule profesor, îl prinse de cot doctorul Kazîmi, am venit chiar acum din Lagman. Mîine dimineaţă aşteptaţi-mă la dumneavoastră acasă, avem de discutat un lucru foarte important.

Schneider dădu din cap în semn de încuviinţare.

PIERI-VA ÎNTUNERICUL ŞI SOARTA ŢI SE VA LUMINA

În cabinet domnea o tăcere încordată. Trei inşi se uitau unul la altul, fără să scoată un cuvînt.

— Poate că vă gîndiţi la onorar? întrerupse în cele din urmă tăcerea doctorul Davud.

Schneider, care se codea, întîrzie o clipă să răspundă, apoi clătină din cap, negativ, şi-şi întoarse privirea spre doctorul Fahrulla care şedea în faţa lui.

— Atunci nu înțeleg ce vă face să ezitați?

— Operația în sine. Este extrem de complicată. Sînt prea puține șanse ca să obținem un rezultat bun...

— Domnule Schneider, dar sînteți de nerecunoscut.

— Domnule Fahrulla, interniștilor le e ușor să-i ridice în slăvi pe chirurgi și să facă din ei niște zei...

Fahrulla îl privea în tăcere.

Doctorul Davud luă de pe masă radiografia și începu s-o studieze. Sculîndu-se grăbit din fotoliu, Schneider se apropie de profesor.

— Scuzați, rosti el și arătă cu vîrful creionului o pată neagră de pe radiografie. Vedeți umbra aceasta? Încercați s-o atingeți! În prezent ochii pacientei sînt ca o sticlă cu reflexe superbe — orice bărbat i-ar admira. Aș spune chiar că scînteierea asta nefirească le dă ceva nostim, picant. Ei, mîna chirurgului ar putea să distrugă această frumusețe...

Davud tăcea.

— Și mai e ceva, mai exact, țin să vă avertizez asupra încă unui lucru... continua să atace Schneider. Ochii, după cum știți, constituie avanpostul creierului. Ce se va întîmpla dacă intervenția chirugului va deranja acest avanpost? Aici făcu o pauză de cîteva clipe. Eu vă înțeleg, domnule profesor, adăugă el. Dumneavoastră, ca om, cu principii umanitare vreți s-o ajutați pe fata aceasta. Dar în împrejurările de față, cel mai omenos lucru ar fi s-o trimitem înapoi acasă.

— Imposibil, profesore! îl întrerupse brusc Fahrulla.

— De ce? se miră Schneider.

— Știți foarte bine de ce, răspunse Fahrulla.

— Hm... Trebuie să mă înțelegeți: nu pot risca soarta fetei... și numele meu. Renumele clinicii depinde mult de succesul muncii mele. De ce atunci să mergem la risc, numai ca să facem un act filantropic?

Doctorul Davud se ridică din fotoliu. Doctorul Fahrulla era numai ochi și urechi.

— Poate că aveți dreptate! rosti în cele din urmă medicul-șef.

— Pentru bolnavă, înțeleg, e o tragedie... — și Schneider își desfăcu larg brațele.

— Deocamdată numai! replică Fahrulla cu subînțeles.

„De ce deocamdată? tresări Schneider, alarmat. După mine tragedia a fost jucată pînă la capăt. Fata grădinarului trebuie să se întoarcă acasă!"

— Ce n-aș da să fie Hașimova acum la Kabul... Să-mi tăiați mie barba dacă doctorița asta sovietică n-ar duce la bun sfîrșit operația, murmură Fahrulla.

Davud își întoarse înspre el privirea. Apoi, încet, puse mîna pe telefon, ridică receptorul, chemă Ambasada Uniunii Sovietice. Îl ceru pe doctorul Skripkin.

Convorbirea cu Skripkin nu ținu mult:

— Vă ascult, domnule profesor! Cu ce vă pot fi de folos? întrebă medicul sovietic.

— Scuzați-mă că vă deranjez, răspunse Davud, dar aș vrea să știu dacă Saadat-hanum n-are cumva de gînd să dea o raită prin Kabul?

— Dar ce, vi s-a făcut dor de dumneaei? glumi la celălalt capăt al firului Skripkin. Nu vă pot spune nimic precis. Cu o lună în urmă mi-a scris că lucrează în India, însă de atunci n-am mai primit nici o veste.

— Îmi pare rău... oftă Davud. Aș avea mare nevoie de dînsa.

— Îmi închipui...

— Ei, ce să-i faci, iartă-mă că te-am deranjat.

— La revedere! răspunse doctorul Skripkin și cu asta convorbirea se încheie.

Se auzi o bătaie în ușă.

— Intră! rosti medicul-șef.

Dar ușa nu se deschidea. Se vede că cel ce bătuse, se codea să intre. Atunci Fahrulla se duse la

ușă, puse mîna pe clanță și-o deschise. În fața lui stătea Nadir tulburat și foarte abătut.

— Tu ești Nadir ? exclamă Fahrulla. Ce-i cu tine, băiete ?

— Vreau să vorbesc cu Davud-saib.

— Hai, intră.

Nadir intră în cabinet. Zărindu-l însă pe Shneider, deodată începu să tremure.

— Doctor-saib, începu el împleticindu-se în limbă și întors cu fața la Davud. Nu vreau ca omul ăsta — și arătă cu o mișcare a capului spre Schneider — să pună mîna pe Amali... E rău, omul dracului. Vă rog, nu-l lăsați să se apropie de Amali... E Hitler...

Neluîndu-și privirea plină de scîrbă de la tînărul nomad, Schneider asculta încordat. Deși nu prea știa limba farsi, înțelesese despre ce vorbea Nadir. „Îmi închipui cum s-ar purta cu mine sălbaticul ăsta, dacă operația ar da greș !" se gîndea el și, enervat, aprinse o țigară. Se făcu liniște.

— Nu te supără nimeni la bucătărie ? îl întrebă pe Nadir medicul-șef.

— Nu, saib, răspunse acesta. Muncesc cît pot și-mi dau de mîncare pe săturate.

— Du-te și vezi-ți de treabă. N-ai nici o grijă, lui Amali n-are să-i facă nimeni nici un rău.

— Da, știu... Dar... și flăcăul tăcu.

— Degeaba te frămînți, băiete, se amestecă în vorbă Fahrulla. Nici nu știm încă precis dacă i se poate face operația. S-ar putea să se întoarcă oarbă, la Lagman.

— Să se întoarcă ? La Lagman ? Dar Davud-saib a făgăduit, bîigui Nadir, pierdut cu totul.

— Răbdare, băiete ! Astfel de lucruri nu se fac așa, bătînd din palme... Ochii medicului-șef se umeziseră pe neașteptate.

— Nu te amărî, Nadir, ia uită-te la hulubii aceia... spuse Fahrulla arătînd spre fereastra pe care se așezaseră doi porumbei albăstrui. Asta e semn bun. Pieri-va întunericul și soarta ți se va lumina...

— Iertați-mă. Ducîndu-și mîna la inimă, Nadir ieși.

Îngîndurat, cu sprîncenele ridicate, Davud se uita la Schneider.

— Ce să-i facem, va trebui s-o mutăm pe bolnavă la secţia de interne, şi, întorcîndu-se spre doctorul Fahrulla, adăugă : Vă rog, domnule profesor, s-o întăriţi puţin. Pe urmă, vom vedea noi... Pe dumneavoastră, domnule profesor Schneider, vă rog să nu declaraţi nimănui deocamdată că aţi refuzat să faceţi operaţia. Schneider se înclină în semn de aprobare, şi ieşi. Coborînd în vestibul, se uită la ceasul lui de aur.

„E vremea prînzului, se gîndi. Ce-ar fi să-i dau un telefon lui miss Melbi, să luăm masa împreună ?"

Melbi era acasă şi se învoi numaidecît.

Agitîndu-şi servieta galbenă, masivă, Schneider părăsi fără grabă clinica şi se îndreptă spre hotelul „Kabul".

Miss Melbi apăru după ce Schneider şi doctorul Kazîmi goliseră cîteva păhărele de coniac.

— O'key ! După cum văd, nu vă plictisiţi de loc ! spuse voioasă miss Melbi.

— Iar dumneata întîrzii ca de obicei ! remarcă pe un ton glumeţ Schneider, şi-i oferi un scaun.

Miss Melbi se uită la doctorul Kazîmi.

— Mi se pare că v-am mai văzut în clinica profesorului Davud, aşa e ? întrebă ea aşezîndu-se.

— Nu vă înşelaţi de loc, miss Melbi, răspunse acesta, continuînd să stea în picioare.

— O, dar ce bine vorbiţi englezeşte !

— Cum să nu ! Dacă a băut zece ani în şir whisky la New York, izbucni într-un rîs sonor Schneider. Stai jos, amice...

— Nu, domnule profesor, nu pot. De la ora patru intru de gardă. Şi, strîngîndu-i mîna, adăugă : Aţi procedat foarte just. Refuzul dumneavoastră e perfect logic...

— Şi acum, draga mea, ce bei ? Coniac ? Şampanie ? întrebă Schneider, după plecarea lui Kazîmi.

— Coniac.

— Ce serveşti ?

— Vinete. Aici gătesc o mîncare de vinete delicioasă. Schneider comandă două porții.

— Atîta tot ? întrebă chelnerul.

— Și un pachet de țigări „Stambul"... și niște chibrituri.

— Am înțeles, sir ! răspunse politicos chelnerul.

— Ce ți-a venit să schimbi întîlnirea noastră pentru prînz ?

— Vroiam să te văd cu cîteva ore mai devreme.

Schneider turnă coniac în pahărele și puse lămîie în pocalele umplute cu apă rece.

Miss Melbi se uita la el cu insistență :

— Dumneata, prietene, umbli cu șiretlicuri... spuse ea în cele din urmă.

Schneider tăcea. Era bucuros că totul trecuse cu bine și fără scandal. Ce să te mai complici ? De ce să te ocupi de o chestiune atît de delicată ? Ce are să-i aducă această operație ? Un onorar de cinci sute afgani. La naiba ! Pentru el asta e o nimica toată.

— Cum se simte Julieta dumitale ?

— Care Julieta ?

— Amali !

— O, văd că i-ai reținut numele ! Continuă să ocupe un pat scump...

— Sper că ai să mă inviți la operație ?

— Am refuzat să fac operația. Eu, ca un străin, nu se cuvine să mă amestec în conflictele lor...

— Ce conflicte ? Nu pricep nimic... Miss Melbi duse la buze pahărelul cu coniac.

Schneider îi relată discuția pe care o avusese cu doctorul Kazîmi.

— Și-atunci înseamnă că biata fată trebuie să cadă jertfă acestor intrigi murdare ?

— Dă-i încolo de calici — e o țară mizerabilă. Ce să ne băgăm noi în chestiile astea ?

— Dar n-ai dreptate, prietene. N-ai de loc dreptate !

— Liniștește-te, draga mea, Schneider vroi să-i ia mîna, dar ea și-o retrase. Să uităm de nenorocita aia de fată — uită tot ce-am spus. Nu te mai gîndi la ea.

— Dar nu pot să nu mă gîndesc. Sînt medic şi în afară de asta, femeie...

— Ei şi ?

— Şi aş vrea să fii şi dumneata om... Datoria unui medic trebuie să fie mai presus de intrigile astea meschine...

— Astea nu sînt intrigi, aici e vorba de o luptă în toată regula.

— Fii generos şi fă o faptă bună... Oare n-ai fost niciodată tînăr ? Adu-ţi aminte de anii adolescenţei — dumneata n-ai iubit niciodată ?

Un fum albastru de tutun se încolăcea deasupra mesei. Chelnerul aduse ce comandaseră, puse şi o sticlă de şampanie la gheaţă şi plecă.

— Îmi amintesc de toate. Şi totuşi nu vreau să mă gîndesc la fetişcana aia, răspunse Schneider şi, întinzînd mîna după păhărelul de coniac, adăugă : Te rog şi pe dumneata s-o uiţi — nu-mi strica dispoziţia.

Miss Melbi se înroşi toată.

— Dumneata nu-ţi iubeşti munca ! spuse ea privindu-l ţintă în faţă.

— Miss Melbi !...

Doctoriţa abia mai respira, dar nu-şi lua ochii de la Schneider. Observînd în cele din urmă cît de mult o iritase, Schneider o privi mirat, dădu peste cap păhărelul de coniac şi rosti :

— Vom vorbi mai tîrziu despre asta, acum te rog să vorbim de ale noastre...

Miss Melbi era gata să izbucnească în plîns. Nu răspunse nimic, se sculă de pe scaun şi porni glonţ spre ieşire.

Lui Schneider i se sui tot sîngele la cap. S-o oprească, să n-o lase să plece ? Se temea însă să nu atragă atenţia lumii din restaurant, printre care se aflau mulţi străini care-l cunoşteau. „Nu-i nimic, are să-i treacă şi-o să se întoarcă".

Profesorul Fahrulla tocmai se pregătea să plece din spital, cînd îl chemă la telefon medicul-şef.

— A sunat chiar acum miss Melbi, îi spuse mirza Davud. Refuzul lui Schneider a alarmat-o...

— De, dacă n-a fost discret și a trăncănit !...

— Trebuia să ne așteptăm la una ca asta. E prietena lui cea mai apropiată. Dar nu asta e totul. Miss Melbi mi-a spus că refuzul lui a fost determinat într-o oarecare măsură și de Kazîmi al nostru.

— Kazîmi ? exclamă Fahrulla.

— Da !

— E aici, e de serviciu.

Davud chemă o soră.

— Zulfia, caută-l pe doctorul Kazîmi și poftește-l la mine.

Zulfia fugi la secția de boli interne. Pe doctorul Kazîmi nu-l văzuse nimeni acolo. Aruncă o privire în sala de radioterapie. Nici acolo nu era. Îl găsi tocmai în vestibul. Doctorul Kazîmi vorbea mieros cu o fată elegant îmbrăcată. Toată fața îi radia.

— Doctor-saib, vă cheamă urgent medicul-șef... le întrerupse discuția Zulfia.

— Cum ? se miră Kazîmi. Pe mine ? Urgent ?

— Da, saib. V-am căutat prin toate cabinetele și saloanele...

Kazîmi încruntă din sprîncene.

— Bine, Zulfia ! Ocupă-te cîteva minute de Ghiulșah-hanum. E din Lagman. Mă întorc numaidecît. Dădu să plece, dar se întoarse brusc : Mai bine condu-o la domnișoara în salonul șase, la Amali. Vin și eu acolo.

— Bine, saib ! încuviință sora.

Colierul lung de perle veritabile al necunoscutei o fascinase pe Zulfia. „Ce minunăție !" își spuse ea. Ghiulșan observă privirea ei plină de invidie...

Doctorul Davud îl întîmpină pe Kazîmi cu o privire calmă și atentă.

— E adevărat, doctor Kazîmi ? întrebă el.

— Ce anume, saib ?

— Că dumneata l-ai convins pe Schneider să refuze operația bolnavei Amali ? Vorbea rar, fără să-și privească interlocutorul.

Kazîmi întîrzie cu răspunsul.

— Saib, începu el în cele din urmă, dacă aţi fi fost la Lagman, aţi fi de acord şi dumneavoastră cu profesorul Schneider.

Ridicînd la el ochii miraţi, Davud ieşi de după birou.

— Aşa crezi dumneata ?

— Da, saib.

Medicul-şef se plimbă prin cabinet încolo şi înapoi reflectînd, apoi se opri în faţa profesorului Fahrulla.

— Slavă lui Alah că nu toţi oamenii judecă în felul acesta ! Altfel înapoierea noastră s-ar prelungi cu zeci de ani, dacă nu cu un veac întreg...

— Operînd-o pe fata asta oarbă, saib, nu veţi face nici un pas pe calea progresului.

— Nu vorbi prostii, fiule ! nu se mai putu stăpîni Fahrulla. Să nu-ţi închipui că dacă ai studiat peste ocean ai devenit genial.

— Totuşi, orice aţi zice, eu sînt de acord cu profesorul Schneider, că operînd-o pe fata asta, o vom face să sufere şi mai mult.

— Schneider şi-a spus ultimul cuvînt ? întrebă Davud.

— Da, saib. Dumnealui e de părere că unui străin nu i se cuvine să se amestece în intriga asta murdară.

— Ce intrigă murdară ? se enervă Davud. Aici e altceva. Indivizii de teapa lui hogea Başir sînt duşmanii Afganistanului. Numai ei sînt vinovaţi că am rămas atît de înapoiaţi şi că sîntem siliţi să apelăm la ajutorul specialiştilor de felul lui Schneider.

Telefonul începu să sune. Kazîmi ridică receptorul.

— Alo !... Alo !... se auzi vocea hîrîită a telefonistului. Vorbiţi cu Lagmanul.

Medicul-şef puse mîna pe receptor.

— Cine-i la aparat ? Aha, Gulam-saib !... Bună ziua, prietene, cum o duci ?

— Bine, mulţumesc.

— Cu ce pot să-ţi fiu de folos ?

— Hanul se simte rău de tot. De ce întîrzie atîta profesorul Fahrulla ?

— Dar nu l-a chemat nimeni la Lagman !

— Cum așa ? Fata hanului a plecat de dimineață !

— N-am văzut-o pe-aici...

Cu un gest al mîinii, Kazîmi îl întrerupse pe Davud.

— Saib, e aici... în clinică...

— În clinică ? exclamă Fahrulla, intrigat.

„Nu cumva s-a dus la Amali ? De la ea te poți aștepta la orice", se gîndi el.

— S-a dus la Amali, însoțită de soră, saib.

— Ei, asta e din cale afară ! se indignă Fahrulla și ieși în grabă din cabinet.

Kazîmi, nedumerit, ridică din umeri.

— Alo, Gulam-saib, fata hanului e aici, la noi. N-aveți nici o grijă, o să vă trimitem un medic !

Gulam întrebă de Amali, transmise salutări din partea lui Nadjib-saib și-și luă rămas bun.

Punînd receptorul la loc, medicul-șef rămase cîteva clipe cu privirea ațintită asupra lui Kazîmi.

— Frate, dumneata ai treizeci de ani, iar eu merg pe al șaizecilea. Femeilor le plac bărbații frumoși, iar nouă femeile frumoase. Ține minte : răspunzi cu capul dumitale dacă i se va întîmpla ceva rău fetei grădinarului. M-ai înțeles ?

Kazîmi roși ; vinovat, lăsă capul în pămînt.

— Eu îmi dau seama, continuă calm doctorul Davud. Cauza rătăcirilor dumitale este influența de peste ocean. Noi sîntem afganezi și pe deasupra și medici... oameni la care poporul nostru privește cu încredere și nădejde. Vom fi niște nemernici dacă vom înșela nădejdea taților și mamelor noastre, dacă ne vom vinde cinstea și conștiința Diavolului galben. Noi trebuie să-i urîm pe indivizii de teapa lui Schneider. Am credința că ai să te arăți devotat poporului din care te-ai născut și, printr-o muncă asiduă, ai să speli pata asta de pe conștiința dumitale.

— Am înțeles, saib ! murmură Kazim și ieși din cabinet cu coada între picioare.

Întorcîndu-se din salon, Fahrulla îl anunță că o găsise pe Amali plîngînd. Fata hanului îi și poves-

tise că doctorii nu voiau s-o opereze. Cine altul ar fi putut să-i spună una ca asta lui Ghiulşan, dacă nu Kazîmi ?

Doctorul Davud şi Fahrula hotărîră să mai aştepte. Cine ştie, poate că Schneider se va răzgîndi pînă la urmă şi va risca totuşi...

Era a treia săptămînă de cînd Amali se afla la Kabul. Medicul-şef nu despera. El voia cu orice preţ să-i redea vederea acelei sărmane fiinţe. „E posibil oare ca în refuzul lui Schneider să fie şi un grăunte de înţelepciune ? se întreba el. Sau a făcut asta numai din viclenie şi lăcomie ?"

August era pe sfîrşite. Întorcîndu-se în cabinet după vizita de dimineaţă, doctorul Davud văzu un pachet aşezat pe o măsuţă mică şi rotundă. După ambalaj nu era greu de ghicit că fusese trimis de la un mare magazin. Luînd plicul aşezat pe pachet îl desfăcu.

„Sir, să nu mă judeci pentru sentimentalismul meu şi te rog să nu te simţi jignit în mîndria dumitale naţională din pricina acestui dar pe care i-l fac lui Amali.

Nu ştiu de ce am îndrăgit-o pe fata asta nefericită. Soarta ei mă îngrijorează... Cred că are să se bucure de aceste nimicuri, cu toate că nu le poate vedea. Te rog însă să nu-i spui cine i le-a trimis...

Dumitale îţi trimit o revistă americană unde sînt arătate succesele unui chirurg sovietic în India. Iată ce minuni creează mîna omului, dacă face totul în numele umanităţii şi al fericirii oamenilor ! Haşimova merită toată admiraţia. Sînt mîndră că e femeie...

Cînd vei citi, te vei convinge ce jalnice sînt comentariile autorului acestui articol, cum că Haşimova, sovietică fiind, ar propaga, în mod perfid, prin satele şi oraşele pe care le străbate ideile comuniste...

Vă doresc numai bine şi succes !

Melbi"

Jos, după semnătură, urma un scurt post-scriptum : „Nu vi se pare curios că oamenii din Lagman au exagerat răsplătindu-l pe doctorul Schneider cu un covor persan extrem de scump şi cu o mie de dolari ? Să-i ferească Dumnezeu pe ceilalţi colegi ai dumitale să urmeze pilda lui urîtă !"

Davud citi şi răsciti scrisoarea, nedumerit. „Covor... o mie de dolari... o pildă urîtă... Ce-nseamnă toate astea ?"

În cabinet îşi făcu apariţia profesorul Fahrulla. Davud îi întinse scrisoarea, apoi desfăcu pachetul. În afară de revistă în pachet mai erau : o pereche de ciorapi de damă, o rochie, lenjerie, un flacon de parfum, un pieptene fistichiu şi o sută de afgani.

— Mă aşteptam la asta... zise Fahrulla înapoindu-i scrisoarea.

— M-da... făcu Davud şi deschizînd revista, o chemă pe soră. Zulfia, nu ştii unde-i doctorul Shneider ?

— Mă duc să-l caut.

Schneider nu se lăsă mult aşteptat. Intrînd în cabinet, salută ca de obicei, politicos. Medicul-şef nu răspunse la salut.

— Soră, aşteaptă o clipă.

Zulfia încremeni lîngă uşă.

— Domnule profesor, dumneavoastră aveţi cumva prieteni la Lagman ?

Întrebarea lui Davud era atît de neaşteptată încît Schneider tresări.

— Mă rog,dar de ce vă interesează ?

— Pentru că aţi primit de acolo nişte daruri...

— Daruri ?... Ce fel de daruri...

— De pildă un covor persan...

— Nu ştiam că sînt urmărit pas cu pas...

— Domnule profesor, dumneavoastră ştiţi foarte bine că nu-i vorba de asta ! exclamă iritat Fahrulla.

— Dumneavoastră, domnule Schneider, nu se poate să nu ştiţi pentru ce aţi fost răsplătit... adăugă medicul-şef.

Schneider stătea palid, fără să facă vreo mişcare.

Davud se apropie de masă şi, luînd cutia trimisă de miss Melbi, i-o arătă.

— Şi astea sînt cadouri, însă trimise din alt sentiment. I le-a dat fetei grădinarului o străină... După cum vedeţi, un om dinafară e îngrijorat de soarta acestei biete fete afganeze, bolnavă, nenorocită, în timp ce dumneavoastră...

Fahrulla văzu cum buzele Zulfiei se lăsară în jos, iar în ochi îi apărură lacrimi.

— Şi dumneavoastră, domnule profesor, credeţi în sinceritatea acestui gest ?

— Fireşte !

— Vă înşelaţi ! Pun rămăşag că asta e o manevră de-a comuniştilor...

— De cînd, mă rog, o socotiţi pe miss Melbi că ar fi comunistă ?

Schneider încremeni.

— Miss Melbi seamănă mai curînd cu o misionară abilă, decît cu... mormăi el încurcat.

— Soră, du lucrurile acestea lui Amali, zise medicul-şef fără să-l mai asculte. Să nu-i spui din partea cui sînt.

— Ei, cum rămîne ? se adresă el lui Schneider, după ce sora ieşi din cabinet. Sînteţi gata să ne daţi o explicaţie amănunţită asupra acestei întîmplări şi să vă cereţi scuze ?

Schneider sări în sus.

— Eu, domnule profesor, nu sînt un şcolar, şi nu vă permit... Dacă-i aşa... dacă-i aşa — îmi dau demisia ! „Să vedem ce o să vă faceţi fără mine", se bucura el în sinea lui, răutăcios. Era încredinţat că medicul-şef n-avea să rişte să rămînă fără oculist.

— Cum doriţi ! spuse cu răceală Davud şi întinse mîna spre receptorul telefonului care suna.

— Profesorul Davud ?

— Da.

— La aparat, doctorul Skripkin. Pace şi sănătate...

— La fel, colega, la fel... Ce se mai aude ?

— O, nici nu vă închipuiţi. Ştiţi cine e acum, chiar aici lîngă mine : Haşimova !

— Saadat-Hanum ? ! explodă Davud. Daţi-mi-o... daţi-mi-o mai repede la telefon...

— Alah, eşti milostiv cu noi ! zise Fahrulla înălţînd ochii în tavan.

Schneider îi aruncă o privire mînioasă.

— Prietenă, buna mea prietenă, sînt fericit că vă aud glasul... Abia aştept să ne vedem ! Spuneţi-mi, vă rog, doctorul Skripkin v-a vorbit despre Amali ?

— Da, dar spre regretul meu, nu vă pot ajuta... Acum trebuie să pice avionul din Taşkent...

— Nu vă lăsăm să plecaţi, declarăm stare de asediu, închidem aeroportul...

— Hohoho ! se auzi în receptor un rîs plin, vesel.

— Da, da... Toate stihiile se vor ridica în apărarea acestei biete fete ! Vom chema în ajutor ploaia, vîntul, furtuna...

— Şi nu vă e milă de mine, nu vă e milă de loc ! continua să rîdă la celălalt capăt al firului Haşimova.

— Dumnezeule ! Atunci cine o va ajuta pe nefericita noastră Amali !... Vă rog, gîndiţi-vă la fata asta oropsită ca la fiica dumneavoastră. Măcar s-o examinaţi... Uite, chiar acum vin la dumneavoastră !

Şi, trîntind la loc receptorul, medicul-şef ieşi în goană din cabinet.

Schneider îl onoră pe profesorul Fahrulla cu un zîmbet arogant, maliţios.

OPERAŢIA E POSIBILĂ

Haşimova stătu lîngă patul fetei grădinarului mai mult de un ceas. O întrebă de împrejurările în care îşi pierduse vederea, îi făcu examenul fundului de ochi, studie rezultatele analizelor, cercetă radio-

grafiile. Părăsind salonul, însoţită de Davud şi Fahrulla, doctoriţa sovietică le declară.

— Cred că operaţia va da rezultate pozitive.

Cei doi medici răsuflară uşuraţi.

— Totuşi trebuie să vă spun cinstit că operaţia e foarte complicată...

Păşeau tustrei tăcuţi pe covorul moale al coridorului. Fiecare cufundat în gîndurile lui. Fahrulla întrerupse primul tăcerea.

— Sărmana Amali !.. rosti el oftînd. Dacă aţi şti, colega, ce milă mi-e de ea ! Şi ce ochi scînteietori are ! aţi văzut...

— Să fii orb ! Ce poate fi mai dureros ? spuse cu o voce scăzută Davud. Dacă ne-am lua după statistici — peste un milion de oameni şi-au pierdut vederea din cauza cataractelor.

— Înlăturarea cataractei nu mai e acum o problemă, răspunse Haşimova.

— Da. Toată lumea e recunoscătoare terapeuticii sovietice. Clinica a primit lucrările institutului dumneavoastră, consacrate acestui domeniu, şi a şi început experienţele...

În cabinetul medicului-şef, în care intraseră între timp, telefonul zbîrnîia stăruitor.

— Mă grăbesc, domnule profesor, să vă aduc o bucurie... Doctoriţa sovietică Haşimova e la Kabul ! îl anunţă miss Melbi. Am telefonat la Ambasada Uniunii Sovietice şi am vorbit cu doctorul Skripkin. El mi-a dat vestea asta îmbucurătoare. Dar ştiţi..., miss Melbi se grăbea grozav şi vorbea repede-repede, de parcă s-ar fi temut să nu piardă trenul, ştiţi, mîine dimineaţă pleacă în patrie...

Medicul-şef izbucni în rîs.

— De ce rîdeţi, mr. Davud ?... Trebuie să vă întîlniţi neapărat cu ea, s-o convingeţi să rămînă...

— Foarte bine ! Poftiţi aici, s-o convingem împreună...

— Cum, e la dumneavoastră ?

— Da, e chiar lîngă mine.

— O, ce bine-mi pare ! strigă ea în receptor, şi imediat se auzi claxonul unei maşini.

— Vine ca vîntul, zîmbi Davud, punînd la loc receptorul. Şi-acum, colega — păzea !

Nu trecură nici zece minute, şi uşa cabinetului se deschise larg şi miss Melbi intră val-vîrtej, emoţionată, cu faţa roşie ca focul.

Medicul-şef şi profesorul Fahrulla se ridicară în întîmpinarea ei.

— Ah, miss Haşimova, atîtea am auzit vorbindu-se despre dumneavoastră ! spuse Melbi întinzîndu-i mîna.

Surîzînd, Haşimova îi strînse mîna americanei.

— Prietenie ! rosti Melbi în limba rusă.

— Pace ! îi răspunse pe acelaşi ton Haşimova, în limba engleză, şi amîndouă începură să rîdă voioase.

— Cît adevăr cuprind aceste două cuvinte, exclamă Davud. Prietenia medicilor înseamnă fericirea oamenilor.

Se aşezară cu toţii zgomotoşi în jurul unei mese ovale.

— Ce-aţi făcut, întrebă miss Melbi, adresîndu-se lui Davud, i-aţi vorbit despre Amali ?

— Da, miss Haşimova ne-a onorat cu atenţia dumisale şi a examinat pacienta.

— Ce părere aveţi, o puteţi vindeca pe fata asta sărmană ?

— Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă, răspunse doctoriţa sovietică. Dar pentru operaţie, regret, n-am timp. Numai ca să pregătesc bolnava aş avea nevoie de mai multe zile, fără să mai vorbesc de perioada post-operatorie. Ori eu trebuie să plec urgent în patrie.

— Şi credeţi că profesorul Davud are să vă lase ?

— Îmi este imposibil, Mrs.. începu Haşimova, dar profesorul Fahrulla n-o lăsă să-şi termine vorba :

— Stimată doamnă, dumneavoastră sînteţi mai tînără decît mine cu zeci de ani... Vedeţi barba mea căruntă ?... Ei bine, sînt gata s-o tai, s-o dau jos, dacă nu primiţi s-o operaţi pe Amali.

Haşimova se înroşi.

— Ce facem ?... Chem bărbierul ? insistă glumeț Fahrulla.

— Și n-are să vă pară rău să vă lipsiți de o asemenea podoabă ? Doar pentru un adept al islamului, și mai ales pentru un om atît de respectat ca dumneavoastră, saib, barba înseamnă onoare, nume, respect, cult pentru tradițiile poporului !

— Sînt gata să pierd totul, colega, numai să umplu cupa soartei lui Amali cu bucuria fericirii.

— Eu aș fi de părere, domnule profesor, spuse Haşimova ezitînd, că dacă am stărui cu toții pe lîngă doctorul Schneider...

— Exclus ! exclamă Fahrulla. Schneider e prea ahtiat după bani, ca să...

— Și-apoi i-am primit demisia — gata, spuse medicul-șef. Acum nu mai avem alt chirurg oculist.

— Nu, nu, mis Haşimova, interveni cu înflăcărare Melbi. N-o să vă lase inima să plecați fără a o ajuta pe biata fată. De ce să se bucure numai India de iscusința dumneavoastră. Am aflat că ați făcut acolo adevărate minuni !...

— Nu știu dacă se pot numi minuni, roși iarăși Haşimova. Am făcut tot ce am învățat în patria mea.

Întorcîndu-se acasă, la Ambasadă, Haşimova nu dormi aproape toată noaptea. Sucindu-se cînd pe o parte, cînd pe alta, cuprinsă de o chinuitoare insomnie, se gîndea la Amali, la doctorul Davud, la miss Melbi, la profesorul Fahrulla.

„Dar dacă Schneider are dreptate și o intervenție chirurgicală va complica situația bolnavei ? îi trecu deodată prin minte. Atunci Schneider va porni un atac împotriva medicilor sovietici, iar hogea Başir se va năpusti și el cu un potop de blesteme asupra lui Davud și a adepților săi".

În închipuirea ei, Haşimova se și vedea lucrînd sub reflector, în spațioasa sală de operație. Doar duce în spate optsprezece ani de practică, mii de operații. Și totuși... Operația aceasta e foarte complicată și de mare răspundere.

Așa trecu toată noaptea și veni dimineața. Hașimova se sculă și începu să se îmbrace.

Deodată, din camera alăturată, unde locuia doctorul Skripkin, se auziră niște bătăi în perete. Hașimova răspunse prin cîteva lovituri. După cîteva minute Skripkin veni și o pofti la micul dejun. Observînd ce trasă era la față și starea agitată în care se afla, o întrebă :

— Ei, ce-ai hotărît ?

— Deocamdată nu pot spune nimic...

— Totuși ai de gînd să pleci acolo ?

— Vreau să verific pe ce își întemeiază Schneider refuzul.

— Dacă are dreptate ?

— E de văzut...

— Dar dacă i-a indus în eroare pe medicii afganezi ?

— Atunci e un nemernic !

Intrară în restaurantul Ambasadei.

— Dragă Saadat, i se adresă Hașimovei translatorul Ambasadei, am să-ți comunic ceva foarte important. Aproximativ cu vreo lună în urmă te căuta prin tot orașul un tînăr afganez.

Și-i povesti cum îl încolțise mulțimea, cum era gata să-l bată fiindcă voia să i se redea vederea logodnicei sale, cu cîtă grijă păstra fotografia cu autograful ei, într-un cuvînt, îi spuse totul, amănunt cu amănunt.

După masă Hașimova se duse la clinică.

În curtea spitalului se adunase o mulțime de oameni. Bolnavi, slujbași, trecători — umpluseră toate aleele. Și toți ascultau vrajiți un cîntec :

În zori să-ți culeg trandafiri mă sculai,
De triluri voioase grădina suna,
O privighetoare ascunsă-ntr-un pom, vai.
Cu foc trandafirului ei îi cînta...

Fermecată de vocea tulburătoare a cîntărețului, doctorița sovietică străbătu încet coridorul spitalu-

lui, în vreme ce din grădină se revărsa mereu asupră-i șuvoiul unei triste nemîngîiate :

În beznă îmi zace iubirea ferecată
Ca noaptea nesfîrșită, fi-va viața mea toată.
O, cerule, îndură-te, arată-mi pe cel care
Iubitei i-ar aprinde în ochi al vieții soare.

— Cîntă ca o pasăre măiastră, se auzeau exclamații din toate părțile. Are har, băiatul !

Iar Haşimova mergea înainte fără să vadă, fără să audă nimic în afară de tînguirile cîntecului. În întîmpinarea ei veni în fugă sora Zulfia.

— Bună ziua, doamna doctor ! Profesorul mirza Davud și profesorul Fahrulla vă așteaptă.

Cînd Haşimova intră în cameră, înăuntru se și adunaseră medicul-șef, Fahrulla, Schneider și Amali.

— Sînt bucuroasă că vă întîlnesc, rosti pe un ton rece Haşimova.

— La fel și eu. Bine ați venit ! răspunse Schneider sărutîndu-i mîna.

— Poftiți, colega, o invită Davud.

— Bolnava are retina dezlipită la amîndoi ochii, spuse Haşimova, după ce examină pentru a doua oară ochii lui Amali. Intervenția chirurgicală e posibilă și chiar cu rezultate bune...

— Nu e chiar atît de simplu cum vi se pare, observă cu răutate Schneider.

— Firește... răspunse calm Haşimova și, adresîndu-se medicului-șef, șopti :

— Aș vrea să încerc sensibilitatea ochilor la lumină.

— Aveți libertatea să faceți orice, colega.

— Vă mulțumesc.

În camera obscură lumina electrică se stinse. Imediat în fața ochilor lui Amali țîșni o lumină puternică. Speriată, bolnava se dădu înapoi și clipi din ochi. Lampa fu împinsă în stînga.

— Unde se află acum lumina ? întrebă Haşimova.

— În stînga.
— Şi acum ?
— În dreapta.
— Ei, şi acum !
— Sus.
— Minunat ! exclamă Saadat. Duceţi bolnava în salon.
— Aţi văzut, domnilor ? ! începu triumfător medicul-şef, după ce uşa se închise în urma lui Amali. Ştiind cît de frumos s-au purtat faţă de noi scumpii noştri prieteni sovietici, am invitat-o pe doamna doctor Saadat ca împreună cu dumneaei să hotărîm soarta acestei fete. Se întoarse spre Schneider. Dumneavoastră credeţi că operaţia comportă riscuri ?
Schneider dădu afirmativ din cap.
— De ce ? întrebă Haşimova.
— Dat fiind complicaţia ei şi... riscul.
— Orice operaţie e riscantă.
Schneider nu răspunse.
— Aţi văzut cum a reacţionat la lumină puternică ?
— Da.
— Asta înseamnă că bolnava nu şi-a pierdut vederea sută la sută, continuă Haşimova. Sînteţi de acord cu diagnosticul meu, domnule profesor ?
— Nu !
— De ce ? Doar aţi văzut ochii bolnavei. Lucesc ca nişte diamante, sînt curaţi şi străvezii ca roua dimineţii. Pînă şi sîngele pulsează în ei... Atunci, spuneţi-mi, au viaţă sau nu ?
— Poate să fie şi aşa, se auzi vocea lui Schneider. Şi ce rezultă din asta ?
— Că nu există nici o îndoială că bolnava are retina dezlipită...
Schneider abia se mai stăpînea. În clipa aceea îi ura pe toţi : pe Haşimova, pe Davud, pe fata aia oarbă care îi dăduse atîta bătaie de cap...
— Fata n-are arsuri la gene, obloanele ochilor ei nu sînt închise de tot, cum se întîmplă la sute de alţi bolnavi, continuă să dea explicaţii doctoriţa so-

vietică. N-are nici albeață, din pricina căreia nici chiar transplantarea nu dă întotdeauna rezultate pozitive. Țesuturile ochilor ei nu sînt moarte, sînt vii !

— Atunci ce propuneți ? spuse Țîfnos Schneider, gata să riposteze.

— Operație. Operația ne poate da rezultate pozitive.

— Poate aduce sau va aduce negreșit ?

— Ei, asta depinde de iscusința chirurgului !

— Numai ?

— Cred că da. Bineînțeles și de conștiinciozitatea cu care va lucra...

— Nici nu mă gîndesc să merg la risc pe degeaba, doamnă.

— Ce vreți să spuneți ?

— Că sînt categoric împotriva unui asemenea eroism prostesc și ieftin.

— Eroism prostesc ? exclamă Hașimova. Nu cumva vă e frică, domnule Schneider ? începu să-și iasă din fire doctorița sovietică.

Neamțul păli. Scoțîndu-și batista, își șterse broboanele de sudoare care-i apăruseră pe frunte.

— Eu îmi pun mănușile numai într-un singur caz : cînd sînt încredințat că operația va izbuti sută la sută.

— Va să zică, aici nu e cazul... ?

— Sînt oare obligat, colega, să vă expun adevăratele cauze, pentru care nu mă hotărăsc să mă apuc de această operație riscantă și foarte primejdioasă ?

— Nu-mi sînteți subaltern, răspunse calmă Hașimova.

— Dumneavoastră, doamnă, știți că eu lucrez aici cu contract ?

— Da.

— Sînteți de acord că în calitate de medic, pot avea părerea mea personală asupra modului în care trebuie să mă port în asemenea împrejurări ?

— Pe deplin.

Haşimova îşi dădu acum seama despre ce e vorba şi spuse fără să vrea :

— În Uniunea Sovietică bolnavii au tratament gratuit !

— Eu n-am paşaport de medic comunist ! răspunse cu răutate Schneider şi se ridică din fotoliu.

— Domnule Schneider ! exclamă Davud.

— Refuz să fac această operaţie ! strigă Schneider.

În cameră intră Zulfia. Cînd să deschidă gura, pe lîngă ea se şi strecură înăuntru foarte tulburat Nadir. Păşind pragul, tînărul încremeni. Se uita, speriat, de la un doctor la celălalt. Văzînd-o pe Haşimova căzu în genunchi în faţa ei şi începu să vorbească repede cuprins parcă de un delir...

— Hanum, v-am căutat peste tot... v-am căutat, aşa cum îşi caută mama o căprioară rătăcită... Pe cine n-am întrebat, pe cine nu l-am rugat să-mi arate calea ce duce la dumneavoastră...

Uluită, Haşimova încercă să-l ridice de jos, dar îi fu cu neputinţă.

— Doar mă cunoaşteţi ! vorbea el într-una. Aţi fost în tabăra noastră, cînd şarpele l-a muşcat pe tata. Uite şi darul pe care mi l-aţi făcut atunci. Cu degetele tremurînde, scoase din buzunar fotografia cu autograful Haşimovei şi i-o întinse. Hanum, fie-vă milă de Amali... Alungaţi-i din ochi întunericul cel veşnic. El, şi-l arătă pe Schneider, e un om rău, să nu-l lăsaţi să se atingă de Amali. Amali nu poate să se întoarcă acasă fără să vadă... Acolo unii oameni o urăsc şi are să piară... Scăpaţi-o, hanum ! ...Daţi-i vederea. Vă jur pe viaţa mamei, pe tot ce am mai sfînt că am să vă slujesc cît oi trăi...

Ţinînd în mînă fotografia pe care o cunoştea, Saadat se uita la Nadir, care părea că-şi pierduse de tot minţile.

— Ei bine, rosti ea în cele din urmă. Liniştiţi-te. Am să rămîn aici şi am să-ţi vindec iubita.

Ziua se duse repede. Zarva serii se stinse. Curînd oraşul adormi. Întîlnirea cu Nadir o tulburase pe Haşimova. Multă vreme nu putu să se culce. Rezemată în coate de pervazul ferestrei, se uita afară în noaptea blajină, catifelată a orientului.

„Ce repede zboară timpul ! Ca gîndul, medita ea. Iată-mă din nou în Kabul. Şi ce noapte — la asemenea clipe fericite nu poate visa decît o fecioară ! Cîtă duioşie, cîte taine, cîtă speranţă nesfîrşită ascunde liniştea asta ! Te contopeşti în ea ca-ntr-un tot şi nu te mai saturi admirîndu-i frumuseţea. Şi ai vrea, nu ştiu cum, ca pe pămînt să nu mai fie nici tristeţe, nici lacrimi, nici griji"...

Cu cît se uita mai mult la bolta înstelată a cerului, la contururile ciudate ale munţilor pierduţi în depărtare, cu atît mai mult creştea în ea dorinţa de a le aduce oamenilor cît mai multă bucurie.

De undeva, de departe, parcă din însăşi inima nopţii, se înalţă în văzduh o melodie dragă, tulburătoare, un cîntec uzbec de leagăn. Ea ştia că în Afganistan trăiesc de cînd lumea mulţi uzbeci şi cîntecul acesta, aidoma unui salut trimis de poporul ei, o mişcă adînc. Îşi aduse aminte de Uzbekistan, de mama ei dragă... Se ridică, aprinse lumina şi se apucă să scrie o telegramă.

„Măicuţă scumpă, voi mai întîrzia aici puţin. Nu mă lasă conştiinţa. Trebuie să vindec un om, să-i redau vederea. Pe curînd. Te îmbrăţişez cu mult dor

Saadat"

Liniştită, Haşimova aţipi în sfîrşit. Se trezi însă o dată cu zorile, cînd soarele mîngîia cu razele lui trandafirii piscurile înalte ale munţilor.

Ca de obicei, doctorul Skripkin trecu s-o ia la dejun. Văzînd-o aşa, nedormită, îi spuse :

— Ai intrat la griji, te frămînți... Nu uita însă un lucru. În luptă, mîna ostașului nu trebuie să tremure. Scalpelul chirurgului e ca sabia în mîna ostașului.

— Îți mulțumesc! murmură Haşimova, uitîndu-se la el. Sînt sigură că operația va reuși.

— La ce oră e fixată?

— La unsprezece!

Skripkin se uită la ceas.

— Așadar, peste două ore.

— Da.

În clipa aceea doctorul Davud își făcu apariția în restaurant. Venise după Haşimova.

— Luați-mă și pe mine, se rugă de ei Skripkin. Am să stau departe, să privesc — bine?

Haşimova dădu din cap în semn de încuviințare.

Pe drum, Davud glumea tot timpul, le povestea anecdote despre bolnavii lui... Ascultîndu-l, Haşimova și Skripkin rîdeau zgomotos. Parcă s-ar fi dus la o petrecere.

În sala de operații îi așteptau profesorul Fahrulla, doctorul Kazîmi și surorile.

— E gata totul? o întrebă medicul-șef pe Zulfia.

— Da, saib.

— Foarte bine. Cum se simte bolnava?

— Chiar acum vin de la ea, raportă repede Kazîmi. Temperatura — normală; se simte foarte bine. Zice că dacă-i vorba de un doctor sovietic, e gata să-și puie sub cuțit și inima.

— Nu mai spune! exclamă încîntat mirza Davud și se apropie de fereastră.

În curte, la umbra unui copac, îl zări pe Nadir. Venise încă din zori și stătea nemișcat acolo, fără să-și ia ochii de la fereastra sălii de operații. Broboanele de sudoare îi luceau pe frunte ca niște mărgele, gîtlejul și gura i se uscaseră, dar nici foamea, nici setea nu puteau să-l miște din loc. Aștepta clipa în care Zulfia avea să se apropie de fereastră și să-i dea de știre că operația se terminase. Numai atunci ar fi plecat.

Medicul-şef o chemă pe doctoriţa sovietică la fereastră şi i-l arătă pe „înamoratul cîntăreţ". Haşimova se uită tăcută la Nadir.

— Bravo lui ! spuse după o clipă. O iubire ca asta numai într-un suflet curat poate încolţi. Şi întorcîndu-se spre Davud, adăugă. Ei, ce facem, începem ?

Medicul-şef porunci să fie adusă pacienta. Profesorul Fahrulla şedea la o parte şi tot boscorodea ceva. Se ruga.

Timp de un minut, Haşimova stătu nemişcată, cugetînd. Ochii ei negri, plini de viaţă, priveau ţintă un punct, în vreme ce o roşeaţă uşoară, din ce în ce mai vădită, îi acoperea faţa smeadă.

— Sînteţi bun să-mi daţi o mînă de ajutor ? se adresă ea în cele din urmă medicului-şef.

— Din toată inima ! răspunse Davud.

Haşimova simţi cum pusese stăpînire pe ea siguranţa aceea calmă, atît de necesară în muncă şi care n-o părăsea niciodată cînd opera.

Îmbrăcat într-un halat alb ca zăpada, Schneider intră în cabinet. Cu o înclinare a capului le adresă tuturor un salut politicos şi se opri lîngă masa de operaţii.

— Domnule profesor, se auzi vocea severă, voit oficială a Haşimovei, scuzaţi-mă, însă nu mai avem nevoie de ajutorul dumneavoastră....

Fahrulla rămăsese cu gura căscată. De-ar fi avut la el o cupă de cleştar, ar fi vîrît în ea, la iuţeală, una după alta, vorbele doctoriţei, ca pe nişte pietre preţioase. Cuprins de o furie neputincioasă, Schneider se uită lung la Haşimova, apoi îi întoarse spatele şi porni spre ieşire. În uşă fu cît pe-aci să dea peste fotoliul-cărucior în care era adusă Amali. Din repezeală, fără să bage de seamă, el lovi căruciorul care se ciocni de usciorul uşii. Fata scoase un ţipăt uşor.

— Vă rog, mai încet ! îi strigă Haşimova şi alergă în întîmpinarea bolnavei.

În sterilizatorul plin de instrumente pentru operație, apa clocotea. Reflectoarele luminau din plin masa de operații. Căruciorul se opri alături.

— Temperatura ?

— Treizeci și șase cu doi.

— Minunat ! se bucură Hașimova, și, ca o mamă, luă cu duioșie mîna bolnavei, ca să controleze pulsul. Optzeci și cinci... rosti peste cîteva secunde.

— Nu-i rău, remarcă doctorul Skripkin.

— Să n-ai nici o teamă, fetițo, totul va ieși cu bine ! spuse cu blîndețe Hașimova aplecîndu-se asupra lui Amali.

Fata se îmbujoră. Flacăra dogorîtoare a speranței îi învălui întreaga ființă. Acum era gata să rabde, să îndure orice.

— Nadir al tău e băiatul cel mai frumos, cel mai voinic, cel mai viteaz... îi murmura la ureche doctorița. Curînd ai să te încredințezi singură, cu ochii tăi...

Amali fu întinsă pe masa de operații.

— Dumnezeu din cer vede că noi nu vrem să-i facem decît binele ! rosti cu evlavie Fahrulla.

Narcoticul își făcu efectul : Amali adormi.

Davud pregăti cîmpul operatoriu. Mirosul de spirt, de eter și de iod umplu toată încăperea. Cu băgare de seamă Hașimova ridică puțin pleoapele pacientei. „Ce ochi frumoși are, se gîndi în sinea ei. Cum să nu le dai viață ?"

— Depărtătorul de pleoape !

Fixînd instrumentul, doctorița tăie cu iscusință membrana conjunctivă a ochiului. Din rană începu să picure sîngele ca un suc de vișine strivite.

— Tampon...

Davud vedea ochii negri ai Hașimovei strălucind ageri, pătrunzători deasupra măștii albe de tifon — vedea cu cîtă siguranță și precizie i se mișcau degetele. Surorile umblau ca hipnotizate. Îi ghiceau cel mai mic gînd.

Hașimova făcu două cusături pe mușchii ochilor, apoi, cu o pereche de foarfeci ascuțite, le tăie. Firele intrară în țesut — dar capetele rămaseră afară.

Cu ajutorul lor, chirurgul avea să scoată pe urmă la iveală mușchii tăiați și să-i unească.

Mîinile doctoriței lucrau fără încetare. Precis, punct după punct, însemnă pe stratul reticular cu diatermocauterul niște semne cafenii, în chip de țintar. După ce termină cauterizarea, Haşimova se îndreptă de șale.

Skripkin surprinse în ochii ei o expresie cu totul deosebită. Parcă ar fi lăsat deoparte o carte pasionantă, strălucit scrisă, pe care abia ar fi așteptat s-o ia iarăși în mînă, ca să-i afle sfîrșitul. Haşimova privi fața palidă a bolnavei.

— Pulsul ?

— Slab, răspunse Davud.

— Tensiunea ?

— O sută douăzeci.

Totul mergea strună. În sala de operații se lăsase o liniște profundă ca într-un templu pustiu. „Într-o clipă atît de solemnă, se gîndi Fahrulla, cel de sus nu poate să nu trimită harul asupră-ne".

Sora de la chirurgie, îndemînatică și iute, îi întindea doctoriței sovietice tampon după tampon, instrument după instrument...

Schimbînd vîrful bont al diatermocauterului cu unul ascuțit, Haşimova străpunse membrana densă a ochiului drept. Un lichid străveziu ca roua dimineții țîșni afară ca apa unui izvor.

— Coasem ! ordonă doctorița.

Medicul-șef dădu din cap.

Cu ajutorul firelor, subțiri ca părul, rămase afară, Haşimova trase capetele mușchilor și începu să le coasă.

Davud se uita fermecat la cusătura fină pe care doctorița sovietică o făcuse cu atîta iscusință.

Operația ochiului drept fiind terminată, începu intervenția la cel stîng.

Peste două ore trecură de încordare supremă. Între sprîncenele doctoriței se săpaseră două cute adînci. Terminînd cauterizarea celui de al doilea ochi și făcînd înțepătura — Haşimova răsuflă ușurată. Fruntea ei lată sclipea de sudoare.

Aplecîndu-se, medicul-şef cercetă cu fonendoscopul cordul pacientei. Inima lui Amali bătea mai des ca atunci cînd eşti foarte emoţionat. Operaţia se apropia de sfîrşit. Haşimova aşează cu delicateţe două tampoane sterilizate pe pleoapele oarbei şi, cu mişcări repezi, le prinse cu o faşă legată cruciş.

Operaţia se încheiase. Ca să preîntîmpine eventualele complicaţii, Haşimova dădu dispoziţie să i se facă pacientei în venă o injecţie cu urotropină şi să i se pună pe cap o pungă cu gheaţă.

— Pot să duc pacienta în salon?

— Da, poţi s-o duci, încuviinţă medicul-şef.

Haşimova îşi scoase în sfîrşit masca şi mănuşile. Amali lunecă afară din sala de operaţii pe roţile cauciucate ale căruciorului.

Doctoriţa sovietică o petrecu cu o privire plină de duioşie.

Medicii se apucară să-şi spele mîinile. Deodată, Fahrulla, trezindu-se parcă din somn, începu să se agite: trecuse ceasul rugăciunii. Dădu să se aşeze în genunchi chiar acolo, însă aducîndu-şi aminte că de faţă mai erau cei doi doctori străini, plecă în grabă.

— Şi acum, dragă tovarăşe, îţi strîng cu putere mîna. Te felicit — ai învins! exclamă Skripkin întinzîndu-i mîna tovarăşei sale de muncă. Şi-acum, daţi-mi voie să mă retrag, adăugă el, întorcîndu-se spre ceilalţi.

— Eu am să fac de gardă lîngă patul bolnavei, îi spuse Haşimova medicului-şef, care între timp îl însoţise pînă la uşă pe Skripkin. Sper că-mi veţi permite?

Davud ridică mirat din sprîncene.

— Credeţi că e absolut necesar?

— Da... Niciodată nu poţi fi sigur. Trebuie să fim pregătiţi pentru orice... Şi, ridicîndu-se din fotoliu, adăugă: mergem în salon, să vedem dacă totul e în ordine.

Davud şi Haşimova intrară în salonul luminos şi spaţios, unde se afla Amali. La căpătîiul ei se afla doctorul Kazîmi.

Saadat luă pulsul bolnavei.

— Normal ? întrebă Kazîmi.

— Deocamdată normal.

Văd că cerul vă acordă o largă asistență, colega, glumi Kazîmi. Pesemne că și cel de sus a înțeles cît de importantă este operația asta.

— O, de-ar fi întotdeauna atît de atent cu noi ! rîse Haşimova.

În salon apăru Fahrulla.

— Domnule profesor, i se adresă Davud, numiți o soră de gardă și rămîneți în clinică pînă seara. După ora opt vom veni să vă schimbăm eu și cu doamna doctor.

— Bine, saib.

— Vă rog să dați dispoziție ca nici o persoană străină să nu intre aici, adăugă sever medicul-șef. Apoi, uitîndu-se la Haşimova, spuse :

— Ce-ar fi, colega, să te odihnești o oră ?

— N-ar strica, răspunse ea, și abia atunci simți în trup o mare sfîrșeală.

— Să mergem în cabinetul meu — vi-l pun la dispoziție.

— Dragă Zulfia, dacă i se face rău, să mă chemi, spuse Haşimova.

— Am înțeles, doamnă doctor !

— Și să nu uiți să-i schimbi cît mai des punga cu gheață și să-i iei mereu pulsul.

— Am înțeles, doamnă...

Medicii plecară. Zulfia se uită la fața bandajată a bolnavei, îi îndreptă punga cu gheață de pe cap, și gîndi : „Ce fericită ai să fii ! Toată lumea are să ți se deschidă înaintea ochilor. O cerule, ajut-o să vadă lumina zilei, fericește-l pe iubitul ei !... Ajută-i pe amîndoi !... Apără-i de rele !"

Către orele cinci, ușa scîrțîi ușor și, în salon intră, însoțit de sora-șefă Schams, profesorul Fahrulla.

Amali se mai afla încă sub efectul narcozei. Fahrulla se uită pe fișa de temperatură : 39,8 !

— Dacă cere de băut, să nu-i dați decît apă minerală. Aveți grijă să nu se înece cînd bea. Schimbați mai des gheața...

— Bine, domnule profesor.

De după ușă se auzi un plîns înăbușit de femeie. Fahrulla ieși repede și se ciocni piept în piept cu doctorul Kazîmi. În spatele lui ședeau un bărbat cu barba căruntă și o femeie care plîngea.

— Ce-nseamnă asta? întrebă profesorul iritat.

— Este tatăl lui Amali și mama lui Nadir, răspunse Kazîmi. Închipuiți-vă, li s-a spus că Amali a murit, și au venit pe jos din Lagman... Vroiam să-i las să se convingă de minciuna asta cu ochii lor.

— Întîi să te liniștești, i se adresă Fahrulla Birhei, numai așa am să-ți dau voie să intri în salon.

Said se uită rugător la Birha. Femeia se stăpîni și tăcu.

— Poftim, spuse Fahrulla, arătînd spre ușă și adăugă: Dar încet, încet... Fiica voastră nu trebuie să știe că sînteți aici. Peste două-trei zile am să vă dau voie să veniți s-o vedeți, ba chiar și să vorbiți cu ea. Dar acum — sst! nici o vorbă!

— Baceașm! răspunse Said, și-și duse resemnat mîna la frunte.

Văzînd paturile acelea multe cu bolnavi, Birha încremeni. Era cît pe-aci să cadă jos pe podea. Fahrulla, cu ochiul lui ager, observă acest lucru și apucînd-o de braț la iuțeală, o așeză pe un scaun.

— Asta-i fata dumitale! îi șopti el lui Said, arătînd-o pe Amali. Dar vă rog: nici o vorbă!

Tremurînd de emoție, Said se lăsă în genunchi în fața patului fiicei sale. Se aplecă s-o sărute, cu obrajii scăldați în lacrimi.

— Tu ești Nadir?... șopti Amali. Nu plînge, dragul meu. Am să mă fac bine, ai să vezi, am să mă fac bine...

Birha bătu o dată din palme, fără să vrea. Fahrulla o prinse numaidecît de braț. Kazîmi îl ridică de jos pe Said și tuspatru ieșiră din salon.

— Aţi văzut, rosti Fahrulla, după ce închiseră uşa. Aţi fost înşelaţi. Oamenii aceia v-au minţit cu nerușinare. Fata voastră se simte bine, te aude, poţi să vorbeşti cu ea... Temperatura va scădea curînd şi totul se va termina cu bine. Alah e milostiv!

Said dădu supus din cap. Birha suspină uşurată.

— Şi acum, veniţi cu mine, vi-l arăt pe doctorul care a tămăduit-o.

Cînd medicii, împreună cu cei doi bătrîni, intrară la Haşimova, doctorita se uită nedumerită la oaspeţii aceia necunoscuţi.

Cum ar fi putut oare să recunoască în Birha pe femeia din tabăra nomazilor, pe care o văzuse cu un an în urmă? Părul negru îi încărunţise, iar faţa rotundă, frumoasă, i se trăsese şi i se brăzdase toată de zbîrcituri.

— Hanum, iată-i pe tatăl lui Amali şi pe mama lui Nadir, rosti Fahrulla. În Lagman s-a răspîndit zvonul că Amali nu mai trăieşte şi au venit speriaţi, într-un suflet...

— La una ca asta nu m-aş fi aşteptat! exclamă Haşimova şi, ridicîndu-se bucuroasă, îi întinse mîna femeii. Ne cunoaştem, nu-i aşa? Vă amintiţi? Am fost odată la voi în tabără...

Cum putea Birha să n-o recunoască? Cuprinzînd-o în braţe pe doctorita sovietică, izbucni în plîns şi se lăsă să cadă în genunchi în faţa ei.

— Cum să-ţi mulţumim, femeie bună ce eşti?

Un sentiment de sfială şi de milă pusese stăpînire pe Haşimova. Ridicînd-o de pe covor pe mama lui Nadir, căută s-o potolească.

— Lăsaţi asta, lăsaţi! Cea mai bună răsplată pentru mine ar fi să-l daţi de gol pe hogea Başir, cînd vă veţi întoarce acasă, să le spuneţi oamenilor de acolo ce minciuni gogonate a născocit.

— Fie ca pămîntul pe care umblă femeia care te-a născut să fie veşnic verde! exclamă Birha şi se întoarse spre Said. Să mergem, tată al lui Amali, să mergem acasă, să nu mai încurcăm lumea pe-aici.

— Dar pe Nadir l-aţi văzut? îi întrebă Fahrulla.

— Nu, saib, nu-l văzurăm, răspunseră cei doi bătrîni.

— Să mergem, atunci, să dăm de el...

Said şi Birha îl urmară pe profesor. Ieşind pe coridor, Fahrulla scoase din buzunar o hîrtie verde de zece afgani şi i-o întinse lui Birha.

— Ia-o, măicuţă, să ai de drum la întoarcere. Plecaţi cu autobuzul. De ce să faceţi atîta cale pe jos?

— Vă mulţumim, saib, pentru inima dumneavoastră bună. Dar călcîiele mele sînt mai tari decît copita calului, răspunse Birha, nevrînd să primească banii. Douăzeci de ani de-a rîndul am bătut cu bărbatul meu munţii şi văile ţării noastre. Aşa că oi răzbi eu şi de data asta.

Stingherit, Fahrulla vîrî bancnota înapoi în buzunar. Mîndria acestei afganeze de rînd, îi insuflase un respect profund.

— Dar unde-i Nadir?

După multe căutări, îl găsiră sub fereastra sălii de operaţii. El se uita mereu neclintit la fereastra sălii de operaţie de unde Amali fusese scoasă de mult. Prinsă cu grijile, Zulfia uitase să-i dea semnalul făgăduit.

ŞI PANSAMENTUL FU SCOS

Era a treia zi după operaţie. Haşimova şedea lîngă patul bolnavei, împreună cu medicul-şef şi cu profesorul Fahrulla. Organismul fetei dădea o luptă dîrză. Din cînd în cînd, cîte un fior o străbătea, cutremurînd-o, făcînd-o să-şi muşte buzele de du-

rere. Strîngea între degete pătura, clănțănind din dinți, dar nu scotea nici un geamăt.

Haşimova se aşează la căpătîiul ei şi-i apucă mîna. Bolnava îşi înfipse unghiile, ca nişte gheare în palma doctoriței.

— O, dar ce putere ai ! surîse Haşimova.

Doctorița soivetică stătu de gardă lîngă Amali pînă în zori. Făcuse totul ca să evite orice complicații. Totuşi temperatura ridicată persista. Abia spre dimineață coborî la 37,6. Era întîiul semn bun. De bucurie, Haşimovei îi veni să plîngă.

Mai trecu o zi. Haşimova nu părăsise clinica. În cea de a şasea zi, stînd lîngă bolnavă, observă pe buzele ei un zîmbet nedesluşit...

— Schimbăm pansamentul ! îi spuse ea sorei şi-i porunci s-o ducă pe Amali în sala de pansamente.

Cu băgare de seamă, milimetru cu milimetru, doctorița sovietică scotea pansamentul... Nici n-apucase să scoată tampoanele, cînd bolnava tresări şi îşi strînse cu putere pleoapele din pricina luminii. Haşimova o pansă la loc, repede, grijulie.

— La salon ! rosti ea scurt, isprăvind.

Bucuroase, vorbind cu aprindere între ele, surorile o duseră în salon pe Amali. Zulfia intră în sala de pansamente.

— Saib, spuse ea, fiica lui Aziz-han vă roagă s-o lăsați s-o vadă pe Amali.

Fahrulla se uită surprins la Haşimova.

— În nici un caz ! declară categoric doctorița sovietică. Bolnava are nevoie de un repaus absolut.

Acoperită cu un văl negru, simplu, cu pantofi negri, Ghiulşan o aştepta pe Zulfia la uşă. În mîini îi tremura un buchet uriaş de trandafiri.

Aflînd că nu i se dăduse voie să intre în salon şi văzîndu-i pe medici care tocmai apăruseră pe culoar, Ghiulşan se apropie repede de cel mai în vîrstă dintre ei.

— Doctor-saib, vă rog dați-mi voie s-o văd pe prietena mea, Amali — numai cîteva minute...

— Amali e prietena dumitale ?

— Da, saib, e fata grădinarului nostru. Am crescut împreună din copilărie. Trandafirii sînt din partea tatălui ei.

— Bolnava trebuie să stea liniştită, domnişoară, spuse pe un ton sever Haşimova. Florile da-ţi-le sorei. Are să le pună lîngă patul pacientei, să le simtă mireasma...

— Ia trandafirii, soră, se adresă Haşimova Zulfiei. Pune-i într-un vas!

— Am înţeles, doamnă...

Medicii se duseră cu toţii în cabinetul de consultaţii.

— Dumneata, drăguţă, faci mereu de serviciu aici? o întrebă Ghiulşan pe Zulfia, după ce rămaseră singure.

— În fiecare zi, răspunse infirmiera.

— Şi cît ţi se plăteşte pentru asta?

— Ei, ce să mai vorbim!...

Ghiulşan îşi scoase de la gît colierul ei preţios şi i-l întinse. Zulfia înmărmurise. Luînd în mînă colierul acela de perle splendit, îi admiră cu ochii larg căscaţi jocul de ape.

— Ascunde-l, ţi-l dau dumitale! şopti Ghiulşan. Un dar din partea mea...

— Mi-l dăruiţi mie? Pentru ce? se dădu înapoi, uimită, Zulfia.

Fata hanului aruncă o privire în jur. Coridorul era pustiu. Glasul îi răsună acum mai calm, mai hotărît.

— Însuşi Alah m-a trimis la dumneata. Colierul acesta e o podoabă foarte scumpă. Ia-l!

— Dar nu înţeleg...

— Ia-l! Vreau să te fac fericită.

— Mulţumesc, dar...

— Nici un „dar"! Totul depinde de dumneata. Izbăveşte-o de suferinţe pe fata grădinarului... Nimeni n-o va putea vindeca, darmite doctoriţa asta „bolşevică"... Se poate să nu-ţi dai seama de asta? Amali nu-şi va recăpăta niciodată vederea şi viaţa pentru ea va fi un veşnic chin. Te rog, fie-ţi milă

de ea. Las-o să se ducă pe lumea ailaltă, la maică-sa. Așa are să scape de toate chinurile și suferințele...

Zulfia începu să tremure, păli, dar se stăpîni repede.

— Da... dar cum... cum să fac ? șopti ea abia auzit.

— Foarte simplu... Te învăț eu... Și Ghiulșan îi întinse trei flaconașe cu morfină. La miezul nopții, cînd toți vor aținea, dă-i să respire asta... Și are să adoarmă liniștită... Pe veci. Medicii au să spună că inima a cedat... iar Alah te va lăuda sus în ceruri, că i-ai ușurat soarta...

Zulfia luă cu o mînă tremurîndă flaconașele ucigătoare.

— Bine, hanum, am să... am să încerc...

Un licăr de bucurie sinistră scăpără și se stinse îndată în ochii fetei hanului. Scoțînd repede din poșetă cîteva bancnote de cîte o sută de afgani i le întinse infirmierei.

— Uite, ia și banii aceștia. Pentru înțelegerea și purtarea dumitale inimoasă.

— Mulțumesc... Voi face precum ați spus...

— Să te audă cel de sus ! șopti Ghiulșan. Acum pot să mă întorc împăcată acasă.

— Să mergem, vă însoțesc...

După ce fata hanului se îndepărtă, furișîndu-se, Zulfia, privind cu teamă în jur, scoase din buzunar colierul. Îl ridică în fața ochilor, resfirîndu-l pe mîna întinsă. Vrăjită parcă, admiră îndelung constelația sclipitoare a mărgăritarelor. Apoi, cu băgare de seamă, vîrî colierul în buzunar și se îndreptă agale spre salonul lui Amali. Bolnava dormea liniștită. Zulfia se opri lîngă patul ei și-i ascultă răsuflarea regulată. După aceea îi potrivi pătura și apăsă pe butonul soneriei.

Imediat apăru sora-șefă Schams.

— Rămîneți o clipă aici, mă întorc numaidecît !

Fără să mai bată în ușă, Zulfia intră în cabinetul lui Davud. Tăcută, așeză pe masa rotundă flaconașele cu morfină, colierul, banii, apoi, bîlbîindu-se și încurcîndu-se, îi povesti medicului-șef toată întîmplarea.

Davud nu-şi credea ochilor. Luă colierul, se uită la el, îl întinse Haşimovei, apoi se apucă să cerceteze flacoanele.

— Morfină ! exclamă el.

— De unde a luat-o şi încă o doză atît de mare ? întrebă doctoriţa sovietică.

— Banii, colega, banii au o putere magică. Sînt în stare să facă minuni. Cu bani poţi cumpăra totul, nu numai morfină...

— Mai cu seamă aici, în Kabul, adăugă Davud. În drogheriile hinduşilor poţi să-ţi cumperi pe bani şi venin de şarpe. Zulfia !... Medicul-şef se ridică. Nu găsesc cuvinte ca să-ţi laud cinstea... Să dai la o parte cu mîna o ispită ca asta !... Sînt mîndru de tine !

Haşimova se repezi la ea şi o sărută cu înfocare. Infirmiera se îmbujoră. Scoţîndu-şi apoi ceasul de aur „Zvezda", doctoriţa sovietică i-l prinse la mînă. Zulfia nu mai ştia pe ce lume e.

— Meriţi nu numai un respect adînc, dar şi o răsplată... Să-l stăpîneşti sănătoasă, şi-ţi mulţumesc, îţi mulţumesc din adîncul sufletului ! Aşa să te porţi întotdeauna.

Multe zile şi nopţi numărase ceasul de pe mîna Zulfiei, pînă ce Haşimova se decise să treacă la scoaterea pansamentului. Asta se întîmplă într-o seară, în a paisprezecea zi după operaţie.

Micul salon al clinicii era cufundat într-o semiobscuritate intimă. Prin uşa deschisă a balconului adia un vînticel domol. Pe boltă sclipeau palide stelele şi discul alb al lunei. Ascunzîndu-şi emoţia, aparent calmă, doctoriţa sovietică desfăcea încet, încet pansamentul. În cele din urmă, cu o mişcare delicată, dar sigură, scoase şi tampoanele moi de pe ochii bolnavei. Instinctiv, Amali îşi miji ochii. „Aşadar, reacţionează chiar şi la lumina asta slabă", se gîndi Haşimova, şi, cu ochii scînteietori, se uită la medicul-şef şi la Fahrulla, care îi răspunseră printr-un zîmbet.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, fetiţo, se aplecă ea spre Amali. Deschide ochii, nu-ţi fie teamă. Hai să ieşim pe balcon — cerul azi e atît de frumos...

Luînd-o de braţ pe fată, care tremura nervos, doctoriţa o ajută să se ridice din fotoliu, şi, împreună cu ea, ieşi pe balcon. Lui Amali, bucuria, emoţia, teama îi ferecaseră pleoapele.

— Îţi aminteşti ce culoare are luna? o întrebă Haşimova, cuprinzînd-o de umeri.

— Cred că da, bîigui Amali.

— Deschide ochii şi priveşte...

Amali făcu o sforţare desperată, pleoapele i se întredeschiseră încet, pupilele avură un tremur uşor, apoi rămaseră nemişcate. Îngheţase. Cusut pe catifeaua albăstruie a cerului, discul lunei îi surîdea strălucitor...

— Văd, începu ea deodată să ţipe, îngrozită parcă — văd! văd... şi izbucni în plîns.

Haşimova o strînse cu putere la piept. De emoţie şi fericire i se umpluseră şi ei ochii de lacrimi.

— Ei, acum totul e-n regulă. De ce să mai plîngem? Ducînd-o repede în salon, se apucă să-i pună iarăşi bandajul la ochi. Pentru ziua de azi, ajunge. Mai avem destul timp înaintea noastră... Şi-apoi la ce bun luna, dacă Nadir nu-i cu noi? Să ne gîndim la el şi să ne cuprindă dorul? glumi Haşimova.

— De ce mă mai legaţi la ochi, de ce? se împotrivea fata. Vreau să văd... să văd tot!...

— Nu se poate, drăguţă, e prea devreme, mai rabdă niţel.

Un strat gros de tifon, alb ca zăpada, o despărţi iarăşi de univers. Dar ea continua să vadă cu ochii minţii luna, punctele luminoase ale stelelor, nesfîrşitele, înspăimîntătoarele hăuri cereşti. „Uf, de-aş ieşi mai repede din bezna asta! Să văd şi eu lumina soarelui, verdeaţa grădinilor, culorile trandafirilor sădiţi de tata! Şi chipul lui Nadir, iubitul meu viteaz şi vitregit", îşi spunea ea.

A doua zi, o scoaseră din nou pe balcon. O lăsară să stea acolo cu ochii deschişi două ceasuri, ca să i se obişnuiască ochii cu lumina. Pe fata gră-

dinarului o bucura tot ce vedea: lumina verde a lămpii de noapte, pătrățelele albe și albastre ale păturii, focurile mici ale nomazilor pîlpîind undeva departe în munți. Ore în șir nu se dezlipea de fereastra salonului, privind afară, ca vrăjită, gîndindu-se în sinea ei: „Va să zică, așa arată lumea! Ce minunat e totul! O doamnă doctor, scumpă doctoriță sovietică, faceți să se apropie mai iute ceasul cel mult dorit al fericirii, cînd am să mă desfăt și eu cu toate astea fără opreliști!"

Curînd aveau să i se împlinească toate dorințele acestea. În ajunul plecării, Hașimova declară solemn, de față cu medicul-șef și cu Fahrulla:

— Zulfia!... Îți rezerv ție cinstea de a scoate pansamentul de pe ochii lui Amali.

Infirmiera o privi mai întîi uluită. Apoi, numaidecît bucuroasă, nevenindu-i parcă să-și creadă urechilor, se apropie grăbită de fata grădinarului.

— Ușor, Zulfia, nu te pripi, îi spuse cu blîndețe medicul-șef.

Cu mîinile tremurîndu-i de nerăbdare, Zulfia ridică de pe ochii bolnavei vălul gros al întunericului.

— Acum pot să mă întorc liniștită în patria mea, spuse Hașimova, îmbrățișînd-o tare la piept pe Amali. La revedere, fetița mea! Îți mulțumesc că ai avut atîta răbdare și ne-ai ascultat. Eliberîndu-se din brațele lui Amali, se îndreptă spre medicul-șef și îi întinse mîna. Iar vouă, prietenilor, se întoarse spre ceilalți, vă mulțumesc pentru cinstea pe care mi-ați făcut-o, de a-mi încredința operația. La revedere, prieteni!

Hașimovei îi părea rău că se despărțea de noii ei prieteni. Toți se uitau la ea cu recunoștință și în același timp cu mîhnire.

— Credeți, colega, că vă lăsăm să plecați așa, cu una cu două? spuse medicul-șef zîmbind. Profesorul Fahrulla va da în onoarea dumneavoastră o mare petrecere.

Hașimova se uită mustrătoare la Fahrulla:

— De ce ați făcut asta?

— În semn de recunoștință, colega, da — fiindcă mi-ați salvat barba ! răspunse profesorul, dînd drumul unui hohot de rîs.

Solemna serată de despărțire era în toi. În capul mesei, plină cu tot felul de bunătăți, ședea Hașimova. În dreapta ei se afla miss Melbi, iar în stînga, Davud. Mai erau de față doctorul Zazîmi, doctorul Skripkin și multe alte persoane pe care nu le cunoștea. Pe masă, lîngă tradiționalul pilaf afganez presărat cu șofran auriu, se găseau bucatele preferate ale uzbecilor, apoi, pui fripți, roșii, fel de fel de mîncăruri de pește, șerbeturi...

Oaspeții o înconjurau pe Hașimova cu o mare afecțiune. Era aproape nouă seara, cînd musafirii, vorbind cu înflăcărare, trecură din sufragerie în salon. Pășind pe covorul moale, doctorița sovietică discuta cu miss Melbi.

— Academicianul Filatov a realizat imposibilul ! exclamă încîntată miss Melbi. De unde a luat atîta putere ?

— Pesemne din... pictură, replică Hașimova, surîzînd. Vladimir Petrovici e un pictor excelent. Așa se odihnește el : pictînd.

Și văzînd uimirea din ochii prietenii sale, adăugă cu voioșie :

— Ba mai mult. În anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei el a scris și o epopee foarte inspirată și plină de dramatism, intitulată „Issîk-Kul".

La sfîrșitul seratei, Fahrulla îi șopti ceva fiicei sale, care dispăru și se înapoie îndată cu o cutiuță în mînă.

— Dragii mei oaspeți ! rosti cu glas tare Fahrulla. Știți cu toții că astăzi ne-am adunat pentru a o sărbători pe buna, pe neprețuita noastră prietenă Saadat Hașimova. Prin exemplul acestei femei — doctoriță eminentă — ne-am încredințat încă o dată că a trăi înseamnă a face bine semenilor tăi ! Ea nu ne-a propovăduit un umanitarism abstract, ci și-a dovedit bunătatea prin fapte, a semănat grăunțele dragostei de oameni, ca să răsară din ele spi-

cele fericirii omenești... — Apoi, trăgînd adînc aer în piept, se apropie de Haşimova, scoase din cutiuță un inel bătut cu briliante. Prieteni, inelul acesta e mîndria familiei noastre. Au trecut o sută de ani de cînd se află în casa noastră. Şi familia mea a hotărît să i-l dăruiască lui Saadat-hanum pentru inima ei mare.

— Trăiască... Ura... răsunară voci şi aplauze.

Emoționat, amfitrionul luă mîna doctoriței sovietice, îi puse în deget inelul şi, sărutîndu-i mîna, adăugă :

— Ai mîini de aur, soră, mîini care alină orice durere !... Onoare ție, onoare Patriei tale, care te-a crescut ca om şi ca medic !

— Muzica ! Să dansăm !... Haşimova să treacă la mijloc ! strigară laolaltă oaspeții şi prinseră a se roti în vîrtejul dansului.

Abia peste o oră Skripkin şi Melbi izbutiră s-o ducă pe Haşimova acasă, sfîrşită de oboseală, tulburată, însă în culmea fericirii.

ŞI IATĂ CĂ CEASUL CEL MULT AŞTEPTAT SOSI...

Vîntul legăna ramurile plecate ale salciei pletoase. Pe crengile subțiri, aşezate parcă de mîna cuiva, frunzele verzi, de culoarea smaraldului, foşneau lin. Sub salcie se îngrămădise o mulțime de oameni... Şedeau roată în jurul lui Nadir, ținîndu-l ca pe un prins al lor, silindu-l să cînte, iară şi iară.

Cîntă alături de mine, iubito,
Ochii tăi, izvoare de lumină,

Văd acum zarea senină,
Soarele cum asfinţeşte,
Lumea toată cum străluceşte,
Piscurile înzăpezite,
Cîmpia, pădurea, nemărginite,
Cîntă alături de mine, iubito !...

— Mai lăsaţi-l, oameni buni, să-şi tragă sufletul ! se ruga Said de cei adunaţi. Acu trebuie să vină muftiul să-l cunune cu Amali.

— Să mai cînte o dată, măcar o dată, strigă mulţimea.

— Nu mai pot... clătină din cap Nadir şi, zîmbind, duse mîna la gîtlej, vrînd să le arate că răguşise.

— Ajunge ! interveni şi doctorul Kazîmi. Pe Medjnun îl aşteaptă Leili !

Birha, care şedea în apropiere, se ridică de pe pămînt, îşi făcu loc prin mulţime şi, luîndu-l pe Nadir de mînă, îl trase după ea.

Toţi se dădură în lături.

— Laudă fiului tău, mamă ! Bun bărbat şi-a ales Leili... zise un moşneag, şi, dezlegîndu-şi basmaua de la cingătoare, strigă tare : Ei, acum, oameni buni, pentru nunta cîntăreţului nostru ! şi cel dintîi aruncă în basma o hîrtie de cinci afgani.

Oamenii începură să strige, să scoată bani din buzunare şi să se îngrămădească în jurul moşneagului.

Nadir şi Said se îndreptară spre spital. Birha mergea în urma lor la cîţiva paşi, după cum cere obiceiul. Nu se mai sătura privindu-şi băiatul. Ce straie avea pe el ! Era îmbrăcat într-o cămaşă de atlas, cu şalvari albi, largi, cu sandale de Peşavar brodate cu fir de mătase de felurite culori, iar capul, cîrlionţat, îl avea împodobit cu un turban. Parcă n-ar fi fost băiatul ei, un biet argat şi un nomad oropsit, ci un negustor bogat din India sau din Iran.

„Să nu se cunune el în casa lui, ci la oameni străini, ba încă la spital, se gîndea ea cu amărăciune. Blestemat să fie hanul că i-a stricat lui Said cuibul.

O, Alah! Şi cîte n-au să mai trăncănească oamenii acum! Hogea Başir n-o să le dea pace. Dar Ghiulşan? Se va supune ea oare soartei?"

Fără să audă, fără să vadă nimic, Birha mergea pe drum ca beată. O băteau gînduri negre — nu se mai aştepta la nici o bucurie pe pămînt, nici la mila celui de sus.

Se trezi din gîndurile ei triste, abia cînd muftiul le puse tinerilor întrebarea tradiţională:

— O, copiii mei, Amali fiică a lui Said, grădinarul luminatului nostru stăpîn, şi tu, Nadir, fiul răposatului Din-Muhamed! Spuneţi în faţa martorilor, vă iubiţi?

Birhei i se părea că aude glasul hogii Başir. Înălţînd însă capul văzu un bătrîn slab, cu barba căruntă, cu ochelari pe nas şi cu un turban alb ca zăpada. Răsuflă uşurată. Se uită în jur. Văzu o mulţime de oameni necunoscuţi — pesemne prieteni de-ai lui Nadir şi Amali. Alături de mireasă se aflau cîteva surori de la spital, iar în faţă şedeau gravi, aşezaţi pe covor, bărbaţii şi fiul ei, Nadir.

— Cu toţii sîntem robii lui Alah, vorbea muftiul netezindu-şi tacticos barba. Tuturor ne-a dat cuget şi grai viu. Dar el a mai sădit în sufletele noastre şi dragostea, şi patimi lumeşti... Iar cel ce spune că aceste simţiri nu se prind de el, e un făţarnic. Apoi, ridicînd privirea în tavan, întrebă cu glas tare: În numele ziditorului nostru slăvit, în mîinile căruia se află soarta noastră, vă mai întreb o dată, copiii mei: vă iubiţi voi unul pe altul? Nu vă sileşte nimeni să vă luaţi?

Nadir se ridică de pe covor, păşi înainte şi ducîndu-şi mîna dreaptă la inimă, făcu o plecăciune adîncă:

— Saib, aş vrea să răspund eu cel dintîi!

— Bine, fiule, grăieşte...

Şi atunci în liniştea ce se lăsase, Nadir începu cu un glas tremurător:

— Din prima clipă cînd am văzut-o pe Amali, saib, cupa vieții mele se umplu de fericire !... Inima mea suspina de alean, zi și noapte mă gîndeam la iubita mea și luptam cu dîrzenie pentru fericirea noastră. Cîte chinuri n-am îndurat, cîte batjocuri nu mi-a fost dat să aud ! Și iată că ceasul bucuriei mele sosi. Binele a biruit răul ! Nadir își trecu limba peste buzele uscate de emoție, și, cu o grabă înfrigurată, urmă : Acum cînd fericirea noastră, a lui Amali și a mea, e în mîinile noastre, spun sus și tare să audă toți : sînt gata să nu-mi cruț viața, sîngele, pentru fericirea miresei mele, pentru pacea ei... Sînt gata să car pietre, să tai copaci, să mut stînci din calea vieții ei, pentru ca de pe chipul ei să nu piară niciodată lumina bucuriei ! Noi vom fi întotdeauna împreună și în veci nedespărțiți, ca două stele. Ea e trandafirul meu, iar eu voi fi grădinarul ei, privighetoarea ei, care va cînta prietenia noastră, dragostea noastră.

Nadir tăcu. Îmbujorat și emoționat făcu o plecăciune și mai adîncă în fața muftiului și se dădu înapoi.

— Laudă ție, fiule ! vorbi muftiul. Fericită mireasa ce va sădi cu tine copacul iubirii ! Și întinzînd o mînă tremurîndă după narghileaua pe care i-o adusese cineva, se întoarse spre Amali. Să te auzim și pe tine, fiică a lui Said, grădinarul...

Zulfia o împinse ușor înainte pe Amali.

— Saib, începu ea, cu un glas stins. Dacă trebuie să răspund, atunci am să vă deschid fereastra inimii mele. Odinioară nici nu visam la dragoste. Eu îi socoteam pe toți îndrăgostiții neghiobi. Abia acum aflai că rîul iubirii curge la picioarele iubitului meu, și eu vreau să beau din rîul acesta. Dragostea mea, saib, înflorește ca primăvara grădinile Lagmanului nostru. Acum nu mi-a mai rămas decît o singură cale în viață : calea dragostei. Mărturisesc în fața dumneavoastră, saib, că inima lui Nadir e de azi înainte singura mea mîngîiere !

Muftiul asculta vorbele lui Amali ca pe un cîntec duios. Lăsînd la o parte narghileaua, înălță mîna și rosti solemn :

— Dar să iei aminte, fata mea, să fii înțeleaptă, să nu-ți mînii bărbatul, să-ți întoarcă spatele...

— Niciodată ! îl întrerupse înfierbîntat Nadir. Noi ne vom iubi în veci...

Muftiul îi aruncă lui Nadir o privire mustrătoare și rosti grăbit :

— Împlinească-se voia celui de sus !

— Hak-asti ![1] exclamară cu voce tare Davud și Fahrulla.

Sfîrșind slujba, muftiul luă o hîrtie și se apucă să întocmească actul de căsătorie.

Scîrțîind pe hîrtia lucioasă filigranată, pana subțire de trestie desenă un covor de litere arabe pline de înfloriturî.

Admirîndu-și cîteva clipe opera, muftiul înălță capul și-l chemă pe Nadir :

— Vino încoa, fiule !

Nadir se apropie.

— Carte știi ?

— Nu, saib, răspunse băiatul cu un oftat.

— Dă-mi degetul cel mare.

Așezîndu-se în genunchi, Nadir îi întinse degetul. Muftiul îl unse cu tuș și i-l apăsă pe capătul de jos al colii. După aceea, o pofti și pe Amali.

Cu ochii în pămînt, fata se apropie, sfioasă.

— Dar tu știi să scrii, să citești ?

— Nu, saib...

— Bine, femeilor nici nu li se cuvine... Adă-ncoa degetul. Fata grădinarului îl puse alături de amprenta lui Nadir.

Muftiul nu-i dădu drumul numaidecît. Ridicînd asupra ei ochii lui bătrîni, rosti :

— Să știi, fata mea, că în jurul fetelor frumoase dau tîrcoale întotdeauna cete de diavoli. Luînd înfățișări îngerești, ei le îndeamnă la fapte păcătoase.

[1] Hak-asti — Așa să fie ! (n. red. ruse.)

Ca să nu cazi în mrejele lor, adu-ţi aminte de Alah şi urmează-i poruncile ! Să ştii : nimic nu-l supără mai mult pe un bărbat decît înşelăciunea ! Fie ca ochiul celui de sus să vegheze asupra ta ! Să te temi, fata mea, de legea şariatului [1], să te păzeşti de ea ca de foc !...

Ascultîndu-l pe bătrînul muftiu, Amali se gîndea . „O, de m-aş întoarce mai repede acasă ! Să aud susurul pîrîiaşelor ce zburdă printre stînci, cîntecele păsărelelor, să văd şi eu trandafirii cei negri crescuţi din sudoarea tatii !"

Isprăvind cu Amali, muftiul îşi înălţă braţele în sus şi începu să se roage. „Illahi-amin" — repeta el după fiece frază. „Illahi-amin!" strigau în cor după el toţi cei de faţă. Ca să dea căsătoriei putere legală, muftiul, după ce termină rugăciunea, îi întinse coala de hîrtie doctorului Davud şi lui Fahrulla, ca să-şi pună şi ei semnătura. Abia apucase muftiul să trîntească pecetea pe document, şi în sala de aşteptare intră moşneagul care strînsese bani. În mîini ţinea o tavă verde, uşoară, cu un vraf de bancnote şi o grămadă de bomboane. Făcînd o plecăciune, moşneagul se apropie de Nadir.

— Fiule, tu, cîntăreţ al primăverii ! începu el zîmbind şi întinzîndu-i tava. Noi, care ţi-am ascultat de atîtea ori cîntecele, îţi urăm multă fericire şi îţi înmînăm darul ăsta umil. Să vă binecuvînteze Alah şi să vă aibă în paza lui !

— Mubarak ! [2]... se auziră glasuri de pretutindeni.

— Hai-hai... îl încurajă bătrînul pe Nadir, văzîndu-l că şovăie. Nu ne jigni, sîntem fraţii tăi...

Nadir luă tava, îşi roti privirea în jur şi se îndreptă spre Davud.

— Saib, noi vă iubim din toată inima şi am fi bucuroşi dacă...

---

[1] După una din legile acestui cod, e de ajuns ca bărbatul să-i spună de trei ori soţiei : „Te alung din casa mea !" şi femeia, repudiată, este obligată să plece. (n. red. ruse.)

[2] Felicitări ! (n. red. ruse.)

Doctorul îl întrerupse, dîndu-i a înțelege că întîi se cuvenea să-i facă cinstea asta lui mufti. Flăcăul se apropie de bătrînul preot.

— Saib, faceți-ne cinstea și luați...

O dată cu bomboanele muftiul ciupi și cîteva bancnote.

— Să-ți dea cel de sus sănătate ! mormăi el.

Zîmbind, Nadir îi întinse apoi tava lui Davud. Doctorul luă o bomboană și puse pe tavă o hîrtie de o sută de afgani. Cu obrajii arzînd de rușine, Nadir se îndreptă spre profesorul Fahrulla, apoi trecu pe la vecinul lui. După ce trecu pe rînd pe la toți bărbații, se opri în cele din urmă și lîngă femei. Erau acolo Schams, Zulfia, maică-sa și Amali. În sfîrșit, pentru prima oară de la vindecare, ochii lui se întîlniră cu cei ai lui Amali !

— Amali, să fie oare adevărat ? Tu mă vezi pe mine ?

— Nadir, ești mai frumos decît mi-am închipuit ! Ce ochi scînteietori ai, ce sprîncene negre ! Și ce voinic ești...

— Arată-ți fața, aruncă vălul ! Tu nu trebuie să-ți acoperi chipul...

— Nadir, ai înfruntat toate loviturile soartei, tu ești mai tare decît Medjnun !

— De-aș avea aripi, Amali, te-aș duce departe, departe de tot, în munți !

— O, Nadir, cu tine merg și la capătul lumii !

Mirza Davud le făcu oaspeților un semn și plecă. Se luară cu toții după el. Nadir și Amali nu văzuseră nimic. Cît stătură astfel față în față, nu țin minte. Cel dintîi care își reveni din amorțeală și începu să vorbească a fost Nadir.

— Amali, descoperă-ți fața, o rugă el.

Cu o ușoară mișcare a capului fata își lepădă vălul care îi alunecă pe umeri. Pletele-i lungi, castanii, prinseră a luci ; ochii de un albastru închis îi scînteiau ; genele mari, dese îi tremurau de fericire.

— Nadir !...

— Amali !...

— Tu vezi !

— Da, lumina ochilor mei !

— Să fugim de aici !

— De ce ? Nu sîntem împreună ? Tu eşti pentru mine lumea întreagă !

— Amali, atîta fericire mă sperie...

— Acum nici moartea nu ne mai poate despărţi !

— Eu vreau să facem nunta la noi acasă !

— Şi eu vreau. Să vadă toată lumea ce fericiţi sîntem amîndoi... Îl privi cîteva clipe, apoi adăugă îngrijorată : Dar tata unde-i ? Şi Birha ?

— Vin şi ei îndată...

— Să rămînă cu noi, să rămînă toată viaţa cu noi ! Maică-ta m-a făcut fericită, ea mi te-a dat pe tine !

— Da, n-o să ne despărţim niciodată de ei...

Birha, care stătea după uşă, nu se mai putu stăpîni şi dădu buzna înăuntru cu Said.

— Amali ! strigă grădinarul, privindu-şi fiica. Fetiţa tatii !

— Tată !... exclamă Amali, aruncîndu-se spre el.

Said o îmbrăţişă lung, apoi o îndreptă şi se uită mult timp în ochii ei.

— Copila mea, să fie oare adevărat ? S-a săvîrşit o minune ? ! Ce bună e soarta cu noi ! De s-ar scula maică-ta din mormînt şi te-ar vedea... Uite-o şi pe Birha, a venit cu mine...

— Fata mea ! Amali, porumbiţa mea !... se repezi la ea Birha.

Nu se ştie cît ar mai fi durat aceste îmbrăţişări însufleţite, dacă, îngrijoraţi de sănătatea lui Amali, doctorul Davud şi Fahrulla nu s-ar fi întors în salon. Birha îi dădu drumul fetei din braţe şi amîndouă, ocolind privirile bărbaţilor aceloraa străini, îşi plecară capetele,

— Ești mulțumit, Said? îl întrebă pe bătrînul grădinar profesorul Fahrulla. Am făcut bine că i-am cununat pe copiii voștri?

— Da, saib! Hogea Bașir s-ar fi pus de-a curmezișul...

— De-aia am și hotărît să-i cununăm aici, la Kabul.

— Și-acum, ce-aveți de gînd să faceți? întrebă Davud. Vreți să vă întoarceți acasă?

— Nu putem pleca din satul nostru, răspunse Said. Treizeci de ani am trăit în el. Acolo s-a născut Amali, acolo zac osemintele răposatei mele neveste, acolo mi-am trăit toată viața... Oameni buni sînt destui și în Lagman. Și-apoi... vreau să vadă toată lumea că Amali și-a recăpătat vederea, că au vindecat-o doctorii și nu...

— Bine. Am să vă dau o mașină.

— Sînteți prea buni cu noi, saib, dar om merge și pe jos...

— Nu, nu, Amali mai e încă slăbită. Veți pleca cu mașina, dar ascultați-mi sfatul: să nu uitați că în Lagman trăiesc hogea Bașir și Aziz-han cu fiică-sa. Cît privește trandafirii poți să-i sădești și în altă parte...

— Doctor-saib! se învioră Said. De mi-ați vedea trandafirii, trandafirii mei negri! Cum mai joacă razele soarelui în petalele lor. Cînd te uiți la ei, ți se oprește inima în piept de bucurie. Nu degeaba tremură hanul pentru fiece petală a lor.

— Dacă-i așa, atunci trandafirii ăștia minunați ar trebui să-i bucure pe toți oamenii, nu numai pe Aziz-han.

— Și cît de greu i-am crescut! Alah mi-e martor, saib. Cu răsuflarea mea îi încălzeam...

— Și uite că hanul n-a știut să-ți răsplătească munca...

— Asta așa e, saib... Dar eu aș vrea, în zilele astea pline de fericire, să mergem la mormîntul mamei, să vărsăm peste el lacrima bucuriei noastre... Pe-urmă... poate că om pleca în alte locuri.

Maşina sosi în Lagman pe înserate. Cu toate că trecuse ca vîntul pe lîngă moschee, copiii îi recunoscură pe călători.

— Said ! Nadir ! începură să zbiere, alergînd pe întrecute după automobil. Birha ! Amali !

Vestea că Said se înapoiase şi că Amali vedea se răspîndi în tot satul. Porniră cu toţii spre casa învăţătorului Nadjib-saib, unde trăsese maşina. Însoţită de două slujnice, mama lui Ghiulşan se repezi şi ea într-acolo.

Zguduită de această veste neaşteptată, fiica lui Aziz-han nu mai avea astîmpăr. „Se poate ? Să mă ducă de nas nemernica aia de infirmieră ?" În aşteptarea mamei, alerga de colo-colo, prin odaie, neştiind ce să facă.

„Da' ce tot stai acolo şi caşti gura la zdrenţăroşii ăia", o certa ea în gînd.

În cele din urmă veni şi maică-sa. Ochii lui Ghiulşan se umplură de sînge. Era ca o fiară turbată.

— Hai, zi odată ! Vede ? ţipă ea cu vocea răguşită.

— Da... rosti anevoie maică-sa îmbrăţişînd-o. S-a săvîrşit o minune !

— Şi el ?

— E şi el acolo... Lumea zice că s-au şi cununat, că sînt soţ şi soţie...

— Mamă ! strigă Ghiulşan desperată. Nu pot să rabd asta !

— Ce să-i faci, fata mea. Dragostea lor trece peste orice stavili...

— Ei bine, scrîşni din dinţi Ghiulşan, unul dintre noi nu va rămîne în viaţă ! Voi muri şi eu, dar şi pe el îl voi nimici.

— Vino-ţi în fire, fata mea, de ce să suferi atît pentru nişte...

— Taci ! Mai bine spune-mi cum a fost. Vreau să știu tot-tot...

Ghiulșan o tîrî pe maică-sa, speriată, în dormitor și o sili să-i povestească tot ce văzuse și auzise în casa învățătorului.

— Te uiți la ea și nu-ți vine să-ți crezi ochilor, zise maică-sa, încurcîndu-se. Parcă n-ar fi fost niciodată oarbă. E așa, rotundă la față, privirea o are ageră, vioaie și s-a făcut atît de drăguță, că... Dar cum e îmbrăcată !... și mama, fără să vrea, plescăi încîntată din limbă. Parcă ar fi fiica cine știe cărui mare dregător și nicidecum o fată de rob. Era îmbrăcată într-o rochie albă de mătase, europeană, și avea ciorapi, pantofi de lac, cercei.

— Și cine a gătit-o așa ? întrebă Ghiulșan, mușcîndu-și buzele.

— Lumea zice că doctorii...

— Și de ce au mai venit aici ? Ca să-mi facă în necaz ?

— Se zice că vor sărbători aici nunta și după aceea vor pleca cu toții la Kabul.

— Asta n-are să se întîmple ! El va rămîne aici pentru totdeauna, sări ca turbată fiica hanului.

— Ce-i cu tine, ai înnebunit ?

— Nu mai pot, mamă !... Trebuie să-l văd... și scoțînd un urlet se aruncă spre ușă.

— Ghiulșan, unde ești ? se auzi deodată un strigăt de pe verandă. Unde-i maică-ta ? Unde-s oamenii ? Îi e rău hanului... Aduceți doctorul, fuga după doctor !

— Mă duc eu după doctor, strigă numaidecît Ghiulșan și coborî în goană treptele.

Pe uliță, în fața casei învățătorului și în ogradă se strînsese o groază de lume. Fiecare voia s-o vadă pe Amali și să se încredințeze cu ochii lui de „minunea" săvîrșită. Divana își tăie cu greu drum prin mulțime, ca să ajungă și el acolo.

— Nu s-a întîmplat nici o minune, le spunea Nadir oamenilor adunați în jurul lui. Știința e mai mare chiar decît Alah. Rugăciunea-i rugăciune, dar bolnavul trebuie să se ducă la doctor. Doctorii te

vindecă de orice boală. Doar vedeți și voi cu ochii voștri !

Pe Divana parcă-l înțepase un tăun. Zărindu-l pe Nadir, se gîndea : „Așadar s-a întors. Ia te uită cum arată. Alah nu-i bun cu mine. Cînd o să mă îmbrace și pe mine așa ?"

— Divana, tu de ce ai venit aici ? auzi el pe neașteptate la ureche o șoaptă. Era Ghiulșan.

— Stăpînă, tresări grăjdarul, văzînd-o. Îi e rău stăpînului nostru. Sînteți așteptată acasă.

Ghiulșan îl privi țintă. Deodată îi încolți în minte un gînd. „Ce-ar fi dacă ?... Pentru bani și mîngîierea unei femei flăcăul ăsta nătîng e în stare să-și vîndă și sufletul"...

— Bine, să mergem... se întoarse ea agale, luîndu-și cu greu privirea de la perechea aceea fericită și pe care o ura atîta.

Dar și pe Ghiulșan o urmărea cu încordare o privire.

Birha era neliniștită. Presimțea că se apropie o nenorocire de neînlăturat și se pregătea să-și apere fiul cu orice jertfă. Așa că n-o scăpă din ochi pe fata hanului, pînă ce n-o văzu plecînd cu grăjdarul.

Așa cum se cuvine unei slugi, Divana păși supus în urma stăpînei sale, la cîțiva pași depărtare. Pizma îi otrăvise sufletul. Nu se împăca de loc cu gîndul că feciorul Birhei o luase de nevastă pe fata grădinarului.

— Ei, ia spune, l-ai văzut pe Nadir ? îi întrerupse gîndurile vocea mieroasă a stăpînei.

— Vai, stăpînă, arată ca un negustor bogat !

— Ai rămas de căruță !... Să stai atîția ani lîngă Amali și să scapi din mînă, ca un prost, mîndrețea asta de fată ! Și cine ți-a răpit-o ? Un pîrlit.

Divana oftă din greu.

— Acum degeaba oftezi...

— Ce să fac, stăpînă ? Dacă n-a vrut să-l ia de bărbat nici pe luminatul nostru stăpîn...

— Bine, tata e bătrîn, dar tu ești tînăr, chipeș, însă un fricos și un nătărău. Ședeai ca prostul sub pom : pică pară mălăiață în gura lui nătăfleață...

Divana nu cutează să spună nimic.

— Dar poate că nici acum nu-i prea tîrziu... Poate că ai să mai apuci să rupi trandafirul. Ce zici ?

— Nu, stăpînă, acum nu se mai poate...

— De ce ?

— N-are s-o dea...

— Atunci smulge-i-o !

— Da' cum ? se opri grăjdarul, buimac.

Ghiulşan îl apucă de mînă.

— Ai fi şi mai prost, dacă nu i-ai smulge-o pe Amali din mîini...

Strînsoarea mîinii fierbinţi şi catifelate a fetei îl zăpăcise de tot pe grăjdar.

— Ucide-l ! continua să-i şoptească Ghiulşan. Rămînînd văduvă, Amali are să se mărite cu tine.

— Ce vorbiţi, stăpînă ? se dădu Divana înapoi îngrozit.

— Eu ştiu ce vorbesc, răspunse fata întărîtată, trăgîndu-l după ea într-un tufiş. Şi-acum, ascultă-mă... Şi, oprindu-se în cel mai pustiu ungher al grădinii, îşi lepădă vălul de pe faţă.

Grăjdarul îşi pironi ochii în pămînt.

— Fii bărbat, uită-te la mine... Luîndu-l de bărbie, îi ridică cu sila capul.

Divana începu să tremure. Dar Ghiulşan nu mai ţinea acum seama de nimic.

— Înţelege, nimeni nu va ridica nici un deget să-l apere pe Nadir. A fost alungat din Lagman şi blestemat ca un eretic. Fapta ta va fi pe placul celui de sus. Ucide-l în văzul tuturor, şi oamenii te vor proslăvi ca pe un erou... Hogea Başir şi tatăl meu au să te scoată basma curată. Vei avea bani, o nevastă frumoasă, copii...

— Stăpînă ! strigă el tulburat, uitîndu-se rugător la fiica stăpînului său.

— Taci ! Te voi răsplăti. Gîndeşte-te bine şi vino mîine seară în crîngul de rodii. Acolo vom pune la cale totul... Şi, sărutîndu-l pe neaşteptate pe obraz, fugi.

Lui Divana începu să i se învîrtească capul. Ochii îi scăpărau scîntei. Sărutarea fetei îl înnebunise de-a binelea.

Ghiulşan se zbuciumă toată noaptea. Cîte planuri nu-şi făcuse !... Dorea ca Divana să-l omoare pe Nadir cît mai repede, chiar a doua zi. Dar se răzgîndi pe loc. Nu în felul acesta trebuia să se răzbune pe Nadir. Mai bine să fie ucis în cea mai solemnă clipă a vieţii lui, la nuntă, în timp ce va juca. Aşa o prinseră zorii zilei.

Tocmai isprăveau de băut ceaiul, cînd, pe terasă, bocănind arţăgos din bastonul său de nuc, apăru hogea Başir.

— Alah, blagosloveşte casa asta şi pe toţi care îşi află sub ea adăpost ! zise el trecînd pragul şi ridicînd braţele în sus.

Aziz-han se uită la el cu o privire stinsă şi-l pofti să se aşeze alături. Cu paşi mărunţi, de vulpoi, hogea se apropie de el şi-i întinse mîna.

— Ai auzit ?... suspină jalnic hanul, agăţîndu-se de mîna lui zbîrcită.

— Da, prietene, am aflat tot.

— Şi-acum, ce ne facem ?

Hogea Başir îşi încruntă sprîncenele stufoase care îi atîrnau peste ochii ca nişte perii. Se juca nervos cu mătăniile lui de chihlimbar.

— Mai aşteptăm puţin şi pe urmă om vedea noi, mormăi el întunecat.

— Cum adică, s-a dus de rîpă totul ? se sperie hanul.

— Nu te pripi... Aşa-i la război, mai suferi şi pierderi.

Intră Ghiulşan.

— Fetiţa mea, adu-ne ceaiul !

— Nu trebuie, nu, mulţumesc... o opri hogea. Am venit să văd ce mai faci şi să-mi iau rămas bun... Plec la Kabul... Trebuie să-l izgonim pe ereticul ăla de Nadjib din Lagman.

— Asta n-ar fi rău ! observă Ghiulşan. De n-ar fi fost el, n-am fi ajuns aici...

— Așa am să le și spun celor din Kabul. Învățătorul ăsta a vîrît zîzania între oameni, a răzvrătit calicimea, a făcut din casa lui un cuib de hoți și de cerșetori...

— O să-i poruncesc lui Divana să pregătească trăsura să te ducă la oraș.

— Nu-nu... se împotrivi Ghiulșan. De Divana avem mare nevoie aici...

— Nu-i nimic, nu-i nimic, răspunse hogea uitîndu-se chiorîș la obrăznicătura aia de fată. Am să mă duc cu Vali-han.

Mai stătu cît mai stătu, apoi își luă rămas bun, iar Ghiulșan îl însoți pînă la poarta grădinii.

— Saib, dacă vreun om, cu ajutorul lui Alah, îl va pedepsi pe Nadir...

Hogea o privi scrutător.

— Ai vreun curajos, vreun luptător al islamului ?

Fata hanului șovăia.

— Nu te codi, fata mea, spune pe față : cine-i ?

— Divana.

— Divana ? mormăi gînditor hogea.

— Da.

— Și crezi că el...

— Sînt sigură.

— Atunci, îl binecuvîntez ! Numai, vezi, ai grijă, nu cumva să cazi în bucluc. Cît despre mine, voi face tot ce-mi va sta în putere.

— Vă mulțumesc.

— Mergi în pace !

Dușmanii lui Nadir se despărțiră.

Nunta urma să aibă loc a doua zi, seara. Ghiulșan știa că trebuie să se grăbească. După ce hogea plecă își scoase numaidecît micul ei „brownig", îl sărută, murmură ceva ca și cum l-ar fi descîntat, și, înfășurîndu-l într-o bucată de pluș, îl piti în dulapul de cărți.

Cum se lăsă amurgul — fugi să se vadă cu Divana.

— Aștepți de mult ?

— D-da, stăpînă, bîigui grăjdarul.

Fata hanului îl privi cîteva clipe fără să spună nimic.

— Ce-i cu tine ?

Omul dîrdîia ca scuturat de friguri.

— Stăpînă... începu el, uitîndu-se înspăimîntat la Ghiulşan.

— Hai, zi odată ce ai de spus... îl zori ea, bătînd din picior.

— Stăpînă, fie-vă teamă de mînia celui de sus !... Mă puneţi să fac moarte de om, dar tot degeaba o să fie... Chiar dacă Amali rămîne văduvă, n-o să mă ia pe mine. Îl iubeşte pe Nadir şi-o să se ducă după el pe lumea ailaltă... Nu, stăpînă nu pot să-l omor !

— Tîmpit mai eşti ! începu să spumege ea. Tu nu ştii ce înseamnă o femeie ! Am să fac totul ca Amali să fie a ta. Mîine, la asfinţitul soarelui, vei primi revolverul şi vei face tot ce-ţi poruncesc.

— Nu pot, stăpînă. Mi-e frică şi milă.

— Să te duci dracului cu mila ta cu tot ! Gîndeşte-te la tine, nu-ţi fie teamă de nimic !

Tot uitîndu-se, ca vrăjit, la stăpînă-sa, Divana făcu un pas înapoi, fără să vrea. Avea nişte ochi atît de înfiorători, încît părea că e gata-gata să sară la el, să-l apuce de gît, să-l sugrume.

— Cum doriţi, stăpînă, dar eu nu pot... apucă grăjdarul să spună după ce-şi mai veni un pic în fire.

— Laşule, tîrîtură, vierme !... şuieră Ghiulşan clocotind de ură. Să pleci din casa noastră, chiar mîine, auzi ? Şi, scuipîndu-l în obraz, se întoarse şi pieri într-o clipită.

„Ce să fac ? Cum să mă răzbun ? se frămînta ea umblînd de colo-colo prin odaie. Ce-ar fi să mă folosesc de dragostea lui Şarif ? o fulgeră un gînd. Am să-i spun că primesc să fiu a lui şi în schimb îi cer capul lui Nadir".

Fără a mai pierde vremea, trimise în grabă o slujnică la Şarif, cu un bileţel. Apoi, după ce se găti şi îşi puse vălul pe faţă, ieşi repede în grădină.

Era acum în stare de cele mai mari nelegiuiri. Dacă Şarif vrea să fie a lui, n-are decît să se arate curajos şi să-i facă de petrecanie celuilalt.

Şarif nu se lăsă mult aşteptat. Veni la locul lor vechi de întîlnire — la capătul cel mai îndepărtat al grădinii.

Văzîndu-l pe fostul ei logodnic, Ghiulşan începu a-i vorbi cu multă şăgălnicie :

— Şarif dragă, să mergem cît mai departe, să ne ascundem de ochii lumii, am de vorbit cu tine ceva foarte serios.

Atrăgîndu-l în colţişorul cel mai ferit, îl luă de mînă şi privindu-l cu ochii ca jarul, îl întrebă de-a dreptul :

— Vrei să fiu nevasta ta ?

Tînărul tresări. Dădu s-o îmbrăţişeze, dar ea îi scăpă din mîini ca o zvîrlugă.

— Dacă îţi spun „da", atunci nu fi strengar şi nu te pripi ! zise ea cu o voce tremurătoare. Apoi, adăugă : Şarif, tu ştii, eu încă nu l-am uitat de tot pe Nadir. Amintirea lui se va ridica întotdeauna între noi... Trebuie să-l înlăturăm !

— Cum adică... să-l înlăturăm ? îngăimă Şarif.

— Cum vrei : să-l împuşti, să-l otrăveşti, să-l îneci. Asta te priveşte pe tine. E foarte simplu. Cîţi oameni pe lume nu se luptă şi nu se omoară între ei...

— Dar mie nici nu-mi trece prin cap una ca asta...

— Dar ca să pui mîna pe o fată ca mine — asta îţi trece prin cap, ai ? Să nu-ţi fie teamă de urmări. Hogea Başir şi cu tata au să ne salveze de orice pericol...

— Nu, ce-mi propui tu e ceva imposibil.

— Laş ai fost, laş ai rămas ! Eşti fricos ca un iepure !

Şarif nu prea se simţea în largul lui. Gulerul alb şi scrobit al cămăşii începuse să-l strîngă ca un laţ.

— Dar trebuie să mă mai gîndesc... spuse el cu un glas răguşit.

— Nu mai avem timp să stăm pe gînduri. Uită-te la mine ! Ştii cîţi bărbaţi mă vor !

Şi smulgîndu-şi de pe faţă vălul, începu să vorbească, repede, ca ieşită din minţi :

— Obrajii mei sînt mai gingaşi decît trandafirii tatălui meu şi trandafirii aceştia sînt cei mai frumoşi din lume, tata ţine la ei mai mult decît la viaţa lui. Ochii mei înnebunesc toţi bărbaţii. Şi în fiece noapte ai să te bucuri de ei... Buzele mele sînt roşii ca vişina din care picură sucul patimei... Cu ele te voi săruta clipă de clipă. Şi, trecîndu-i mîna prin păr, şopti : O să mă dau ţie toată. Numai ţie !... Apoi cuprinzîndu-l deodată cu braţele pe după gît, îi trase gura spre gura ei...

— Ghiulşan, nu mă chinui ! sări înapoi Şarif. Nu mă face să păcătuiesc... Tu ştii cît te iubesc... îngăima el uitîndu-se la ea cu o privire rătăcită.

Ghiulşan îl sărută nebuneşte.

— Uite, aşa va fi în fiece zi, ceas cu ceas... Dar hotărăşte-te odată.. O să-ţi dau revolverul meu cel mic...

Pierzîndu-şi capul, Şarif începu şi el s-o sărute.

— Pleacă de-aici ! Acum încep să ţip şi te fac de rîs şi pe tine şi pe mine ! strigă pe neaşteptate Ghiulşan, şi-l îmbrînci cît colo. Am să fiu a ta abia mîine seară, cînd vei termina cu Nadir. Hai, spune odată — vrei ? Dacă ţie ţi-e frică, găseşte pe altcineva, pentru bani oricine se va învoi...

— Bine, zise răsuflînd adînc Şarif. Am să mă duc în munţi, să tocmesc un om...

— Bine, dar asta durează, Şarif. Mîine seară la nuntă vreau să-l dau gata. Vreau, înţelegi tu ? Abia aştept. Şi se lipi iar de el.

— Tu... tu vrei asta ? spuse el cu duioşie, privind-o în ochi.

— Da, Şarif, vreau. Vreau asta pentru tine, pentru dragostea noastră. El nu trebuie să mai trăiască... Nu trebuie !...

— Ghiul, pe tine te-a cuprins nebunia. Linişteşte-te, aşa nu se poate...

— Va să zică, aşa ? Două palme răsunătoare se auziră în tăcerea grădinii. Fata hanului o luă la fugă.

Nadjib şi Said cu ai lor şedeau la cină. Deodată se auzi la portiţă o bătaie puternică.

— Cine o fi ? întrebă îngrijorată mama învăţătorului, întorcîndu-se spre Nadir. Fiule, ia du-te de vezi cine vrea să ne bucure, împărţind cu noi cina ?

Într-o clipă băiatul fu în curte. Dînd la o parte zăvorul şi deschizînd larg portiţa, se pomeni în faţa lui cu o femeie înfăşurată într-un văl larg, negru.

— Pe cine căutaţi ? întrebă el cu glas tare.

— Pe tine, dragul meu, răspunse Ghiulşan în şoaptă şi îşi ridică vălul de pe cap.

Văzîndu-i ochii lucioşi, înfrigurați, Nadir se dădu înapoi. Nici n-apucase să-şi dea seama ce avea de făcut, cînd lîngă el apăru ca o umbră mama învăţătorului şi îndată, în spatele ei şi Nadjib.

— Ehei, ia te uită, stăpîna noastră, se miră învăţătorul, recunoscînd-o pe fata hanului. Mamă, primeşte-ţi musafira !

Amali tresări.

— Ghiulşan ?! exclamă ea speriată. Vipera aia ?! Şi sări drept în picioare, să treacă în altă odaie, dar mama învăţătorului o opri.

— Nu-ţi ocoli duşmanca, fata mea. Altfel are să creadă că eşti o furnică pe care poţi s-o calci oricînd în picioare.

Amali se lăsă din nou jos pe covor.

Şovăind o clipă şi văzînd că n-are încotro, Ghiulşan, fără a-şi mai pune vălul pe cap, intră înăuntru.

— Tu, Amali ?! începu ea emoţionată, apropiindu-se în grabă de fiica grădinarului. Te felicit, draga mea, din tot sufletul, şi mă bucur că eşti atît de fericită...

Îngrozită, Amali se feri, dîndu-se în lături. Văzu cum în ochii lui Ghiulşan scăpăra o lumină rău prevestitoare.

— Ce-i, nu t-ei fi simţind bine, pesemne, că l-ai lăsat pe taică-meu şi te-ai măritat cu Nadir ? Aşa alegere mai zic şi eu.

Abătută, Amali tăcea.

— Stăpînă, n-o luaţi în seamă, se amestecă Said. Nu s-a întremat încă, e după boală...

Amali înalță capul și se uită la taică-său. Abia atunci Ghiulșan putu s-o vadă bine. Chipul i se schimbase de tot. Arăta minunat. Ochii îi căpătaseră o expresie plină de vioiciune, iar obrajii aveau ceva proaspăt, de mere date în pîrg. Toată făptura ei părea ușoară ca fulgul.

„Lasă că ai să vezi tu pînă la urmă, își spunea Ghiulșan privind-o cu invidie. Am să șterg de pe fața ta razele bucuriei și fericirii. În rochie de nuntă ai să te tăvălești în noroi, la cimitir și ai să stropești cu lacrimi mormîntul mirelui tău".

Fără să țină seama de ceilalți bărbați, se lăsă pe covor, așa, cu fața neacoperită. Apucînd evantaiul, îl deschise și începu, cu un aer nepăsător, să-și facă vînt și să se uite cu sfruntare la toți cei din jur.

Nesocotirea obiceiului moștenit din strămoși, care simboliza neprihănirea cuvenită unei fecioare, apariția neașteptată, la o oră atît de tîrzie, într-o casă străină, era o nerușinare de neiertat. Uimiți, oamenii tăceau.

— Ghiul... ce vînt te aduce ? o întrebă în cele din urmă, plină de răceală, mama lui Nadjib.

— Uite-așa, venii și eu, bunicuțo !

— Ei, dacă-i așa, fii binevenită în casa noastră. De ce vă uitați unul la altul ? Gustă, Ghiulșan, din pîinea și sarea noastră, dacă ai venit cu gînduri bune !...

Și într-o tăcere desăvîrșită, cuviincioși, se apucară cu toții să mănînce.

În timp ce mîncau, fata hanului își plimba mereu privirea de la Nadir la Amali. O furie nemărginită o cuprinse. Îi venea să pună mîna pe solnița de pe masă și s-o zvîrle în ochii lui Amali — să orbească din nou.

Deodată întîlni privirea Birhei. În privirea ei, citi totul. Mama lui Nadir era pregătită să se jertfească pentru fericirea fiului său. Temîndu-se să nu strice cumva toată treaba, printr-o pornire necugetată, se ridică fulgerător.

— Ce-i cu tine, Ghiul, abia ai venit și gata, pleci ? se miră gazda.

— Sînt plecată de mult de acasă, bunicuțo. Ai mei m-or fi căutînd...

Gazdele nu mai stăruiră. Birha se luă după ea numaidecît.

— Să rămîi fată bătrînă pînă la adînci bătrînețe, șoptea Amali uitîndu-se în urma rivalei sale. Pentru toate nelegiuirile tale să te pedepsească cel de sus — să rămîi singură cuc toată viața!

— De ce mă însoțești, Birha? șuieră Ghiulșan furioasă, cum ajunseră în curte. Vă urăsc... vă urăsc pe toți, nu pot să vă sufăr, vă urăsc!...

— Potolește-te, stăpînă. După nuntă, om pleca de aici cu toții...

— Ia vezi, nu cumva nunta asta a voastră să nu se preschimbe în parastas! Jur pe tot ce am mai sfînt, să mi se facă inima scrum în iad, dacă nu-l voi nimici! E ca și mort. Nu mai are în el un strop de viață... Ține bine minte, Birha! Dacă va pleca din Lagman, îl voi găsi la Kabul, la Peșavar sau la Karacea. Pretutindeni, oriunde vă veți ascunde de mine! Numai sîngele lui îmi va potoli setea de răzbunare — și zicînd acestea, trînti după ea portița.

„Numai sîngele lui!" murmură Birha scrutînd întunericul în care pierise drăcoaica.

„Numai sîngele lui!" șopti ea, încuind portița.

„Numai sîngele lui!" îi răsunau mereu în cap vorbele acestea, ca niște bătăi de ciocan, pe cînd se îndrepta spre casă.

Liniștită în aparență, Birha păși pragul, își privi țintă băiatul și se așeză la locul ei. Îngrozitoarele cuvinte ale lui Ghiulșan o urmăreau necontenit. Luă în neștire o lipie, o rupse bucățele-bucățele și le așeză lîngă ea. Puse apoi mîna pe ceașca cu ceai și mama învățătorului văzu cum îi tremura mîna. Deodată ceașca i se răsturnă în poală.

— Dumnezeule, ce-i cu tine? se sperie mama lui Nadjib și, căutînd să-i alunge supărarea, se întoarse spre Nadir, spunîndu-i: Ia cîntă-ne ceva, fiule.

Amali îl rugă și ea cu privirea. Nadir scoase flautul de la cingătoare și-l duse la buze. Ascultîndu-i cîntecul, Birha se uită la el și în fiece trăsă-

tură îl vedea pe răposatul ei bărbat. „Dacă ar fi trăit, te-ar fi apărat el, se gîndi ea. Dar eu ce pot să fac ? Cum să te scap de vipera asta ?"

Deodată Nadir puse flautul la o parte, și, închizînd ochii, începu să cînte :

Zădarnic vrei să-mi aduci moartea,
Iubirea mea mă va păzi...

La auzul glasului său tainic, duios, toți cei de față își lăsară capetele în jos.

— Cîntă mai bine, fiule, ceva vesel, îl întrerupse repede Said, văzînd cît de mult se schimbase la față Birha.

Nadir dădu din cap în semn că se învoiește :

Rugul serii arde, arde,
Și sub sălcii argintii,
Șiruri de urcioare-așteaptă.
Te aștept și eu să vii...

Cînd sosi ceasul culcării, Birha se duse în cerdac. Acolo era liniște și pace. Dar parcă putea să adoarmă ? Nu închise ochii toată noaptea. Se frămînta, gîndindu-se cum să-și apere fiul, cum să-l scape de mușcătura veninoasă a fetei hanului.

Și la cîte nu se mai qîndea, cîte năluci nu-i trecură prin fața ochilor ? În închipuirea ei înfierbîntată, îl și vedea pe Nadir mort, într-un lac de sînge. Atunci, înnebunită, se ridica din pat și scruta întunericul, trăgînd cu urechea. Nu cumva se furișează spre băiatul ei ucigașul năimit, cu cuțitul în mînă ? În acele clipe îi venea să strige, să cheme oamenii în ajutor. Dar se stăpînea. Lacrimile îi curgeau pe obraji șiroaie. Sîngele îi zvîcnea în vine. „Un copil n-are decît o mamă, i se învîrtea un gînd în minte. Ea îi dă viață și tot ea trebuie să-l apere de moarte".

Cerul prinse a se lumina treptat. O dată cu întunericul pieriră și fantasmele nopții. Gîndurile i se limpezeau din ce în ce mai mult. Și Birha luă o hotărîre nestrămutată.

Curînd se auzi și vocea muezinului. Toți ai casei se sculară pentru rugăciune. Se sculă și ea. „Ține-te bine, fii tare, își spunea ea singură, ceasul faptei tale de jertfă se apropie".

Făcîndu-și la repezeală rugăciunea de dimineață, se duse la bucătărie și începu să trebăluiască. Inima îi bătea tare în piept. „Taci, o, inimă, taci ! Strînge puteri și așteaptă, curînd ți se vor curma suferințele..."

Vremea curgea iute ca un pîrîu de munte. Era pe la rugăciunea de prînz. Birha ședea ca împietrită. „De ce stai ? Du-te !... Grăbește-te ! Scoate paloșul mîniei tale și dă bătălia pe viață și pe moarte pentru fiul tău ! Sau vrei să aștepți pînă ce vipera îți va ucide copilul ? Ridică-te, treci la fapte. Lasă-l pe feciorul tău să rupă trandafirul primăverii sale, lasă-l să trăiască și să se bucure, uitîndu-se în ochii de smarald ai lui Amali !"

Și în sinea ei, Birha începu să-și ia rămas bun de la toți. Îl îmbrățișă și-l sărută pe Nadir, pe Amali și pe Said. Îi mulțumi în gînd învățătorului. Apoi, prinzînd o clipă potrivită, fugi din casă. Nimeni nu văzuse cum și unde plecase.

Nu trecu nici un ceas și cineva bătu în portiță.

Ieșind afară, Said îl văzu pe Divana, grăjdarul, gîfîind, gata-gata să-și dea sufletul.

— Veniți !... veniți mai repede !... striga el ieșit din fire. S-a întîmplat o năpastă, o năpastă mare. Acolo, la noi... la han-saib, Birha a ucis-o pe Ghiulșan și și-a făcut seama.

Said încremeni, ca lovit de trăsnet. Totul începu să i se învîrtească, să i se amestece în fața ochilor, învăluindu-se într-o pîclă neagră. Stătea mut, galben ca ceara, neclintit în fața celui care-i adusese vestea nenorocirii. Apoi smulgîndu-se din loc, goni împreună cu Nadir spre conacul hanului.

Ajungînd în grădină, trecură ca fulgerul pe aleile verzi, pe lîngă straturile cu flori, intrară val vîrtej în harem, unde se și adunase o mulțime de argați.

— Unde-i, unde-i Birha ?...

Mîini țepene arătară spre catul de sus.

Said și Nadir alergară într-acolo. Intrînd în dormitorul fetei hanului, înlemniră. Pe podea, în mijlocul covorului cu bogate desene, Birha zăcea scăldată în sînge, sprijinindu-se cu toată puterea într-un cuțit mare de bucătărie, înfipt în podea. După ce o omorîse pe Ghiulșan, al cărei cadavru se afla în dormitor, își pusese capăt zilelor cu hotărîre, fără să șovăie.

— Măicuță !... țipă Nadir și, cu un urlet sfîșietor, se prăbuși peste trupul neînsuflețit, dar cald încă al mamei. Biata mea măicuță... Ce-ai făcut ?!

Said tăcea, împietrit de durere. În cele din urmă îl luă pe Nadir de braț și încercă să-l tragă la o parte.

— Liniștește-te, fiule, murmură el stins. Hai, vino și ajută-mă s-o scoatem în curte...

Dar băiatul țipa într-una ca ieșit din minți :

— Măicuță, biata mea măicuță...

Cu băgare de seamă și evlavie ridicară trupul Birhei și îl duseră pe brațe afară.

— Ajutați-ne, oameni buni !... se ruga Said cu o voce tremurătoare, de mulțimea adunată în curte.

Cîțiva oameni alergară în grădină, tăiară la iuțeală niște plopșori din care înjghebară o targă și, acoperind-o cu ramuri verzi-argintii, așezară pe ea moarta.

Said fugi în grădina cu flori, și, cu o hotărîre înverșunată se apucă să taie trandafirii negri ai hanului, ca să acopere cu ei trupul nefericitei femei.

— Ce faceți acolo, afurisiților, golanilor ?! se auzi de pe terasă răcnetul sălbatic al hanului. Cum îndrăzniți ! Vă împușc pe toți, ca pe niște cîini turbați !... și deodată se prinse cu amîndouă mîinile de piept, clătinîndu-se. Trandafirii mei, trandafirii mei negri... Trandafirii mei scumpi... mai mormăi el și căzu fără cunoștință pe covor.

Argaților care umblau prin curte nici că le păsa de han. Cîteva zeci de brațe vînjoase înălțară targa cu trupul Birhei și-l scoaseră afară din curte.

Amurgul se desfășura larg pe cer ca un drapel însîngerat. Așa cum cere șariatul, aproape fugind

şi înlocuindu-se unul pe celălalt, în tăcerea sumbră ce se lăsase, sărăcimea ducea trupul nefericitei mame la cimitir, unde se adunase o mulţime mare de oameni.

— Sărmana femeie !... se auzeau glasuri din toate părţile.

— O mamă nu se dă în lături de la nimic cînd în joc e viaţa copilului ei...

— S-a jertfit ca să-şi apere băiatul de vipera de Ghiulşan.

— Dar nu numai fata hanului e vinovată, spuse cu glas tare Nadjib. În spatele ei mai sînt şi alţii...

— Unde sînt, care sînt ?... prinse a fremăta mulţimea.

— Sînt mulţi... De moartea Birhei e vinovat şi hanul şi hogea Başir. Dar cel mai vinovat e întunericul, neştiinţa în care vă lasă să trăiţi stăpînii voştri, încrederea voastră oarbă în ei, tună învăţătorul.

Într-o tăcere adîncă, solemnă, coborîră în mormînt rămăşiţele pămînteşti ale Birhei, înfăşurate într-un linţoliu alb.

Să-ţi fie ţărîna uşoară, mamă sfîntă.
Rîuri de lacrimi vărsa-vom necontenit...

Aruncară şi ultima lopată de pămînt, puseră deasupra şi piatra... Ramurile pufoase ale trandafirilor negri începură să se legene peste mormîntul proaspăt. Încet-încet, oamenii se întoarseră pe la casele lor. Lîngă mormînt nu rămaseră decît prietenii cei mai apropiaţi şi mai credincioşi.

Veni o noapte rece, cu lună. Peste tot domnea liniştea. Din cînd în cînd numai se auzeau suspinele lui Said, amestecate cu scrîşnetul dinţilor, cu bocetele jalnice ale lui Amali, cu gemetele înfundate, îndurerate ale lui Nadir :

— Măicuţă ! Biata mea măicuţă...

Dar iată că se iviră, neînduplecate, zorile. De după piscurile munţilor, lumina se revărsă peste cîmpii şi grădini, biruitoare. Cele dintîi raze ale soarelui mîngîiară pietrele mormintelor reci, cu podoabe şi cu inscripţii din Coran.

— Gata ! rosti Said şi plecîndu-şi capul şi desfăcîndu-şi larg mîinile, se lipi de mormînt.

Stătu aşa vreme îndelungată, fără să scoată o vorbă, nemaiştiind de nimic. Buzele lui uscate murmurau ceva încet, uşor. Ce putea să-i spună el, un rob covîrşit de durere, unei femei care părăsise lumea aceasta ? Ce vorbe să-i fi şoptit ? Nici Amali, nici Nadir nu auziseră, deşi stăteau alături. Amali se uita cu ochii plini de lacrimi la Nadir care şedea nemişcat, cu privirea pironită în moviliţa gropii.

Mama !... Ea îl apărase de viscole şi vijelii, de trăsnetele cerului, de iernile geroase, de năvalnicele căderi de apă, de surpările stîncilor, îl apărase de toate relele, de foame, îl învăţase să vorbească, să meargă, îl hrănise şi-l înfăşase, îl spălase, îl sărutase şi-l strînsese la piept, la inima ei. Şi acum ea, cel dintîi apărător al lui şi prieten credincios, după ce săvîrşise ultima şi măreaţa sa faptă, zace adînc în pămînt, iar pe piept o apasă ţărîna mută şi rece...

Ca vuietul crescînd al furtunii, cu rostogoliri bubuitoare de trăsnete, în sufletul lui Nadir se zămislea, clocotind alt cîntec :

Te-ai dus, te întorci în pămînt,
Sufletul tău în mine mereu va trăi,
Ca un steag fîlfîind în vînt,
Cu el prin nevoi vom răzbi...

— Să mergem, fiule, e vremea !... Simţind atingerea mîngîietoare a mîinii lui Said, se trezi.

Se întoarseră agale la casa învăţătorului. Fără a mai pierde timpul, se apucară să se pregătească pentru o cale lungă. Curînd, călcînd fără zgomot cu picioarele lor desculţe, porniră înainte pe drumul pietros, prăfuit...

Ca milioanele de oameni, ce străbat drumurile în căutarea hranei, păşeau cu o neclintită credinţă în inimile lor, cu nemuritoarea nădejde că după zile şi zile de ceaţă grea, de nepătruns, vor răsări şi pentru ei, în cele din urmă, zorii unei dimineţi care să fie şi a lor, dimineaţa bucuriei şi fericirii.

POSTFAȚĂ

Autorul cărții de față — pe numele său întreg : Rahim Ibn-Husein Sahib Djamal — s-a născut în Irak. A avut o tinerețe foarte zbuciumată. Rămas orfan de timpuriu, a fost vîndut ca rob de două ori, la vîrsta de paisprezece ani, reușind de fiecare dată să scape din ghearele stăpînilor săi. Zdrențăros, veșnic flămînd, a bătut toate drumurile Indiei, Libanului, Siriei, Iranului, Turciei.

La sfîrșitul anului 1917, manifestele patrioților din India i-au adus pentru întîia oară la ureche numele lui Lenin. Hotărî să treacă în Rusia, unde izbucnise revoluția socialistă. De două ori fugi din orfelinat și abia după doi ani de rătăciri ajunse la Baku. Pe vremea aceea Azerbaidjanul încăpuse pe mîna naționaliștilor musavatiști burghezi.

Djamal se deprinse numaidecît cu viața de oraș nouă pentru el, și intră în munca ilegală a comsomoliștilor din Baku. Împărțea ziare ilegale, manifeste. Musavatiștii l-au aruncat în închisoare, de unde a fost eliberat după răscoala victorioasă a proletariatului din Baku în 1920.

Puterea sovietică i-a deschis drumul spre învățătură. Absolvind la Baku o școală politică a primit sarcina să plece în Iranul de Nord. Încadrat în detașamentele miliției proletare ale Ghilianului roșu, Sahib Djamal a luptat împotriva ocupanților englezi, împotriva satrapilor șahului și a rămășițelor bandelor lui Denikin, izgonite de pe pămîntul sovietic.

În anul 1924 a absolvit Universitatea din Moscova destinată oamenilor muncii din Orient. Lucrînd mai tîrziu în organele de învăţămînt din Tadjikistan, a absolvit şi Institutul de textile din Asia Centrală. A lucrat apoi la Institutul de cercetări ştiinţifice, unde le ţinea conferinţe studenţilor, ducînd în acelaşi timp o muncă practică într-un colhoz, pentru mărirea recoltei lor de bumbac.

Sahib Djamal a început să scrie încă din anii studenţiei. Versurile, povestirile sale au apărut prin revistele studenţeşti din Moscova, precum şi în ziarele şi publicaţiile din Azerbaidjan şi Asia Centrală.

În timpul Marelui Război pentru Apărarea Patriei, Sahib Djamal a plecat peste hotare în orient. Acolo văzînd iarăşi foamea, sărăcia, lipsa de drepturi a popoarelor asuprite de burghezi şi de moşieri, hotărî să-şi închine viaţa demascării politicii ticăloase şi inumane a colonialismului şi capitalismului. Întorcîndu-se în 1944 în Uniunea Sovietică, a publicat o serie de povestiri şi schiţe închinate popoarelor exploatate din Orient. Nuvela sa „Un copil negru îşi caută fericirea" a apărut la Baku în limba rusă. Romanul „Trandafirii negri" este a doua mare scriere a sa care s-a bucurat de succes.

În prezent, Saib Djamal lucrează la un alt roman intitulat „Pescuitorii de perle" inspirat din viaţa şi lupta petroliştilor arabi şi pescuitorilor de perle de pe insula Bahrein.

Redactor responsabil : I. INDREI
Tehnoredactor : C. VULCANESCU

Dat la cules 17.07.1962. Bun de tipar 10.09.1962. Apărut 1962. Comanda nr. 5527. Tiraj 22140. Hîrtie semivelină de 63 g/m², 84×108/32. Coli editoriale 14. Coli de tipar 16,5. A. 0598 C.Z. pentru bibliotecile mici 8 (A) (R).

Tiparul executat sub comanda nr. 20.765 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — R.P.R.

Lei 5.50

EDITURA TINERETULUI